THE SANSKRIT GRAMMAR AND MANUSCRIPTS OF FATHER HEINRICH ROTH S.J. (1620-1668)

FACSIMILE EDITION OF BIBLIOTECA NAZIONALE, ROME, MSS. OR. 171 AND 172

WITH AN INTRODUCTION BY

ARNULF CAMPS AND JEAN-CLAUDE MULLER

E.J. BRILL
LEIDEN • NEW YORK • KØBENHAVN • KÖLN
1988

Universitäts-
bibliothek
Rostock

2002. 1665

2005 A 634

LIBRARY OF CONGRESS
Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Roth, Heinrich, 1620-1668.
The Sanskrit grammar and manuscripts of Father Heinrich Roth, S.J. (1620-1668) / introduced and edited by Arnulf Camps and Jean-Claude Muller.
p. cm.
Includes Grammatica linguae Sanscretanae Brachmanum Indiae Orientalis, by Heinrich Roth, Pañcatattavaprakāśa, by Veṇīdatta, and Vedāntasāra, by Sadānanda.
ISBN 90-04-08608 0
1. Sanskrit language—Grammar. 2. Sanskrit language--Dictionaries. 3. Advaita. 4. Manuscripts, Sanskrit—Facsimiles. 5. Roth, Heinrich, 1620-1668. 6. Sanskritists—Germany—Biography. I. Camps, Arnulf, 1925- . II. Muller, Jean-Claude. III. Roth, Heinrich, 1620-1668. Grammatica linguae Sanscretanae Brachmanum Indiae Orientalis. 1988. IV. Veṇīdatta. 17th cent. Pañcatattvaprakāśa. 1988. V. Sadānanda Yogīndra. Vedāntasāra. 1988. VI. Title.
PK663.A2R66 1988
491'.252471—dc19 88-4322
CIP

ISBN 90 04 08608 0

© *Copyright 1988 by E. J. Brill, Leiden, The Netherlands*

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or translated in any form, by print, photoprint, microfilm, microfiche or any other means without written permission from the publisher

PRINTED IN THE NETHERLANDS BY E. J. BRILL

CONTENTS

Introduction 1
Arnulf Camps, O.F.M.
Father Heinrich Roth, S.J. (1620-1668) and the history of his Sanskrit manuscripts 5
Arnulf Camps, O.F.M.
Notes on the content of the three manuscripts of Heinrich Roth 13
Richard Hauschild (†). Translated and revised by Jean-Claude Muller
A List of the letters, reports and manuscripts written by Father Heinrich Roth .. 20
Bruno Zimmel (†). Translated and revised by Arnulf Camps, O.F.M.
Bibliography on Heinrich Roth, S.J. 23
Jean-Claude Muller

FACSIMILE OF THE ROTH MANUSCRIPTS

Grammaticca linguae Sanscretanae Brachmanum Indiae Orientalis (Biblioteca Nazionale, MS. Or. 171, Fols. 1^r-48^v)
Veṇīdatta *Pañcatattvaprakāśa*, with Roth's Commentary (Biblioteca Nazionale, MS. Or. 172, Fols. 1^r-17^v)
Sadānanda, *Vedāntasāra* (Biblioteca Nazionale, MS. Or. 172, Fols. 18^r-34^r)

INTRODUCTION

In the third century A.D., the poet Terentianus Maurus wrote in his *De Litteris, de syllabis, de metris, Libri Tres* (*Grammatici Latini*, edidit H. Keil, VI, p. 363, verse 1286, Leipzig, 1923): "Habent sua fata libelli!"

Without any doubt this statement is true in the case of the Sanskrit manuscripts of Father Heinrich Roth, S.J. (1620-1668). The manuscripts, a grammar of Sanskrit in Latin and two Sanskrit texts, were written between 1660 and 1662 in Agra, India, where Roth was staying. Roth was the first European to compose a Sanskrit grammar and he deserves a place of honour for this remarkable contribution to linguistics. Moreover, his scholarly interest was not limited to the composition of a Sanskrit grammar; he also commented on two important Sanskrit texts which he had an Indian scribe copy.

This publication contains the three mentioned manuscripts. They can be found in the Biblioteca Nazionale Centrale in Rome: Mss Orientali 171 and 172. It took three centuries to arrive at this point! "Habent sua fata libelli!" In 1800 Father Lorenzo Hervás y Panduro, S.J. was the last person who had seen these manuscripts at the Collegio Romano in Rome. Yet the history of Roth's Sanskrit manuscripts before 1800 remains unclear. In the present facsimile edition of the texts I have included the vicissitudes of the manuscripts before 1800 and the history of the search for them since.

Thus far there have been several attempts to get the manuscripts printed. Roth during his stay in Europe between 1664 and 1665, the Emperor Leopold I in Vienna in 1664, Roth's learned *confrère*, Athanasius Kircher in 1667 and Lorenzo Hervás y Panduro in 1801 all made efforts or gave recommendations to get at least the Sanskrit grammar printed. Either the difficulty of printing such complicated material or other circumstances rendered the realization of these attempts impossible. Due to the unknown whereabouts of Roth's manuscripts after 1800, the publication of the precious works had to wait until the late twentieth century. Although the search for Roth's works continued throughout the nineteenth and the first half of the twentieth century, it was only after 1950 that a vigorous search to discover the lost manuscripts was set forth by two scholars, Dr. Bruno Zimmel, Oberstaatsbibliothekar in Vienna, Austria, and myself. The story is worth mentioning.

At the time I was preparing a doctoral dissertation at the University of Fribourg, Switzerland, dealing with Jerome Xavier, S.J. (1549-1617), the true founder of the Mogul Mission on the Indian subcontinent. In late 1953 or early 1954, Dr. Bruno Zimmel and I first met while doing research in the Roman Archives of the Society of Jesus (ARSI). Dr. Zimmel was at that time engaged in studying the life of Johann Grueber, S.J. (1623-1680) and I was collecting material concerning the history of the Mogul Mission (1580-1803). I was aware of the friendship that had existed between Roth and Grueber. Both Zimmel and I were keen on tracing the history of Roth's manuscripts and on trying to bring them to light.

At the beginning of 1967 I had the chance to discover the Sanskrit manuscripts of Father Heinrich Roth, S.J. among the Oriental manuscripts in the Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emanuele II at Rome. I immediately wrote a letter, dated March 9, 1967, to Dr. Zimmel proposing that together we should write a book on Roth. In his reply (of March 21, 1967) Dr. Zimmel reacted with enthusiasm to this proposal. From that time onward I often visited him in Vienna and throughout we exchanged many letters. After some time we changed our plans and decided to publish a facsimile-edition of the manuscripts preceded by an introduction on the life of Father Roth and the history of his manuscripts, and by another introduction on the linguistic value of the manuscripts. Dr. Zimmel would add a list of the letters, reports and manuscripts by Father Roth. While we were able to interest the great scholar Prof. Dr. Richard

Hauschild of the University of Jena in the German Democratic Republic to write the linguistic part of the introduction (cf. his letter to me dated April 6, 1967), Dr. Paul Strutzl, the owner of the Akademische Druck- und Verlagsanstalt in Graz, Austria, graciously agreed to print the facsimile-edition of the manuscripts.

The next step was to obtain permission from the Biblioteca Nazionale to reproduce the manuscripts. I wrote to the director who informed me in a letter dated May 6, 1967 that due to the particular value of the manuscripts he needed more information on my intentions. At this point Dr. Strutzl took over the task of gaining the rights to reproduce the manuscripts. Unfortunately the many letters written to the Biblioteca Nazionale were not answered. Moreover, on June 18, 1968, Dr. Bruno Zimmel passed away (cf. Walter G. Wieser, 'Bruno Zimmel zum Gedenken', *Biblos*, Wien, 17 (1968), 255-260; and Walter Ritzer, 'Bibliographia Zimmeliana', *Biblos*, Wien, 18 (1969), 1-24).

Both circumstances led the Akademische Druck- und Verlagsanstalt at Graz to discontinue the Roth project (letter written to me on November 29, 1968). An additional reason for this decision was that the chapter on the land-route from China to Europe during the seventeenth century could now no longer be written by Dr. Zimmel. The publishing company considered it essential that Dr. Zimmel write this as he was the expert on this matter. Although Prof. Hauschild and I disagreed with the publisher on this last point, we had to accept the decision.

For Prof. Hauschild and myself the essential part of the publication, the manuscripts, would have to wait for better days to be edited. Therefore, we offered the three introductions written by Camps, Hauschild and Zimmel to Prof. Dr. Jozef Glazik, M.S.C., the editor of the *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft* in Münster, Westphalia (cf. my letter to him written on December 7, 1968). Prof. Glazik accepted the texts on December 12, 1968 (cf. a letter written to me by Dr. W. Promper) and in July 1969 the three texts appeared in print (*ZMR* 53 (1969), 185-205).

For the first time the life of Father Roth, the history and contents of his manuscripts, the list of his letters and reports were made available to scholars all over the world. Although I had previously written an article on my discovery of the manuscripts in the *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft* in 1967 (Schöneck-Beckenried, 23 (1967), 141-143), the three introductory texts published in 1969 aroused the interest of many scholars both in mission history and in linguistics. These scholars expressed their conviction that it was essential to make the manuscripts available to the public. Later, in 1972, Prof. Hauschild mentioned in a publication that Italian scholars should take the initiative (cf. his publication of 1972 mentioned in the bibliography of Heinrich Roth, S.J., composed by Jean-Claude Muller). That same year Prof. Dr. Richard Hauschild passed away (cf. Manfred Mayrhofer, 'Richard Hauschild 2.12.1901-15.2.1972', *Jahrbuch der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig 1971-1972*. Berlin, 1974, 307-316). Although I felt desperate after losing two friends and scholars who sacrificed their time and energy to help me honour Father Roth by publishing his Sanskrit manuscripts, I never gave up the hope that one day the situation would change.

My main objective during all those years was to find a way to obtain permission from the Biblioteca Nazionale in Rome to publish the manuscripts of Roth. I inquired about several possibilities and there was an exchange of letters in 1977 with Prof. Dr. Winfried Gruber (Graz, Austria) who, notwithstanding the past experiences, advised me to contact the Akademische Druck- und Verlagsanstalt at Graz and also informed me about the death of Dr. Paul Strutzl in 1973.

In early 1978 I started to correspond with Prof. Dr. Rüdiger Schmitt of the University of Saarbrücken in the Federal Republic of Germany. We continued this correspondence until early 1979 and I remain grateful for Prof. Schmitt's many suggestions.

In 1983 things started to move. The Brill Publishing Company in Leiden, The Netherlands, celebrated the tricentennial of its foundation and Director Dr. W. Backhuys invited scholars in all disciplines to suggest publishing possibilities. I immediately wrote a letter to him

on August 14, 1983, and explained the situation of the Roth manuscripts. Dr. Backhuys understood the importance of the project and on December 12, 1983, he replied that in principle he was interested in publishing the three introductions written by Camps, Hauschild and Zimmel together with the manuscripts. However, he required that I obtain the necessary permission for the reproduction and publication of the Roth manuscripts. I approached the late colleague Prof. Dr. J. J. Poelhekke, an eminent historian especially experienced in historical research in Rome, at my own University of Nijmegen, The Netherlands. He urged me to write to Dr. P. J. van Kessel of the Istituto Historico Olandese in Rome and to ask for his help in obtaining the necessary permission. I did so on January 2, 1984, and Dr. van Kessel immediately took action. Together Dr. van Kessel and Dr. Backhuys approached the Director of the Biblioteca Nazionale. The result was that on November 20, 1984, the General Director of the Ufficio Centrale per i Beni Culturali e Ambientali of the Italian Government at Rome wrote to the Director of the Biblioteca Nazionale Centrale at Rome (Prot. No. 12970 DIV. VI), informing him that the Publishing Company E. J. Brill in Leiden, The Netherlands, was to be given permission to obtain a microfilm of the manuscripts in order to publish a facsimile-edition together with commentaries. However, it was only on April 22, 1985 that the Director of the Biblioteca Nazionale Centrale informed Dr. W. Backhuys about this authorisation (Prot. 461-Pes. 13).

Thus the long struggle (1967-1985) had come to an end!

For me the news came as a relief for I considered the publication of the Sanskrit manuscripts of Father Heinrich Roth, S.J., to be the most important task since I had started my Mogul Mission studies in 1953.

The first step I took after this extraordinary news was to inform Prof. Dr. Rüdiger Schmitt in Saarbrücken. Since the letters of the Italian authorities reached Dr. W. Backhuys in Leiden on May 21, 1985 only, it was not until June 20, 1985, that I was able to write a letter to my colleague in Saarbrücken. He was enthusiastic and offered his help. He brought me into contact with Jean-Claude Muller, a scholar from Luxembourg (Redange-sur-Attert) preparing a doctoral dissertation at the University of Bonn in the Federal Republic of Germany about Sanskrit grammars written by Jesuits in India. On July 12, 1985, Jean-Claude Muller accepted the task of translating into English and revising the introduction of the late Prof. Dr. Richard Hauschild. With great competence he drew up the bibliography of Heinrich Roth, S.J.; he also checked the references to Roth's letters in Munich. I am grateful to him for the painstaking care he showed in fulfilling these tasks.

I myself brought up to date my English article published in 1969 in the *ZMR* and remodeled and translated into English the article on the letters, reports and manuscripts of Heinrich Roth, written for the *ZMR* in 1969 by the late Dr. Bruno Zimmel. Due to the new material which has been gathered since 1969, the three introductions by Camps, Hauschild and Zimmel published in the *ZMR* in 1969 have been improved and lengthened with important additions. On July 12, 1985, I obtained through Dr. Thomas Kramm, the editor-in-chief of the *ZMR*, the permission of the Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung in Münster, Westphalia (Federal Republic of Germany) to use the material published in 1969. Finally, on July 18, 1985, I signed a detailed questionnaire sent to me by the Publishing Company E. J. Brill in Leiden, The Netherlands. Some delay in finalizing our texts was caused by unexpected circumstances, but by the middle of May 1987 our work was on the way to the publisher.

This introduction has become rather long. Purposely, I wanted to write down all the details of the long struggle from 1967 until 1985; from the year the Sanskrit manuscripts of Heinrich Roth, S.J., were rediscovered until the year when permission to publish a facsimile-edition with commentaries was granted. I mentioned all the names of the individuals who took part in this struggle. In this way I want to honour them and to thank them for their companionship, scholarship and unrelenting support.

Wijchen, The Netherlands
May 9, 1987 ARNULF CAMPS, O.F.M.

FATHER HEINRICH ROTH, S.J. (1620-1668) AND THE HISTORY OF HIS SANSKRIT MANUSCRIPTS *

BY

ARNULF CAMPS, O.F.M.

The Mogul mission of the Jesuits in northern India counted several scholars among its members. There were, for example Antonius Monserrate, the historian of the first Mogul mission (1580-1583) and also a geographer; Hieronymus Xavier, the founder of the third Mogul mission (1595-1803) and an eminent expert in the Persian language, the Koran and the Hadith; the astronomer Andreas Strobl (at the court of the Raja of Jaipur (1740-1746); and the geographer, astronomer and historian Joseph Tieffenthaler (the second half of the eighteenth century)[1]. Heinrich Roth was not the least among these scholars. He was the first to transmit accurate knowledge of the Sanskrit language to Europeans. The description given here of his Sanskrit manuscripts[2] will be preceded by detailed information about the life of Roth and the history of his work on Sanskrit.

I. Biography of Heinrich Roth[3]

Heinrich Roth was born on December 18, 1620, at Dillingen on the Danube, in Swabia. He studied at the Jesuit colleges in his home town and at Innsbruck before entering the Society of Jesus at Landsberg on the Lech on October 25, 1639. He was ordained a priest on May 29, 1649, and was, at his own request, sent to the missions in 1650 by the General of the Society, Francisco Piccolomini. Roth's destination was the Ethiopian mission. In November of 1650, he sailed from Livorno to Smyrna in the company of Franz Storer, S.J. They reached Ispahan in Persia by the overland route[4]. However, because

* This chapter is a revised version of the article 'Father Heinrich Roth, S.J. (1620-1668) and the history of his Sanskrit manuscripts', published in *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, 53 (1969), 185-195.

[1] E. Maclagan, *The Jesuits and the Great Mogul*, London, 1932; A. Santos Hernández, *Jerónimo Javier, S.J., Apostel del Gran Mogol y Arzobispo electo de Cranganor, en la India 1549-1617*, s.l., s.a.; A. Camps, *Jerome Xavier, S.J., and the Muslims of the Mogul Empire*, Schöneck-Beckenried, 1957; A. Camps, 'Persian Works of Jerome Xavier, a Jesuit at the Mogul Court', *Islamic Culture*, 35 (1961), 166-176; *Letters from the Mughal Court, the first Jesuit Mission to Akbar (1580-1583)*, edited with an introduction by John Correia-Afonso, Bombay, 1980; E. R. Hambye, 'The first Jesuit Mission to Emperor Akbar', *Islam in India, Studies and Commentaries*, Vol. 1, edited by Chr. W. Troll, Delhi, 1982, 3-13; St. Neill, *A History of Christianity in India, the beginnings to AD 1707*, Cambridge, 1984, 166-190, 343-349, 403-405, 417-419; St. Neill, *A History of Christianity in India, 1797-1858*, Cambridge, 1985, 89-90, 129-131.

[2] The discovery of the Sanskrit grammar was first made public in A. Camps, 'Die Wiederentdeckung der ersten abendländischen Sanskrit-Grammatik des P. Heinrich Roth, S.J.', *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft*, Schöneck-Beckenried, 23 (1967), 141-143. Further details were given by A. Camps, R. Hauschild and B. Zimmel in *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, Münster in Westfalen, 53 (1969), 185-205 (cf. 'Bibliography of Heinrich Roth, S.J.', by Jean-Claude Muller in this book). Publications dealing with Heinrich Roth dating from before 1967 did not know about the whereabouts of the Roth manuscripts and publications written since 1967 and 1969 respectively rely upon information released in those years. Cf. the above mentioned 'Bibliography of Heinrich Roth, S.J.', by Jean-Claude Muller.

[3] Biographies of Roth: S. Euringer, 'P. Heinrich Roth, S.J., von Dillingen', *Jahrbuch des Historischen Vereins Dillingen*, Dillingen a.d. Donau, 31 (1918), 1-40; L. Koch, *Jesuiten-Lexicon, Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt*, Paderborn, 1934, 1569; E. Maclagan, op. cit. (note 1), 109-111; A. Vogel, 'Heinrich Roth', *Lebensbilder aus dem Bayerischen Schwaben*, Band 7, (1959), 239-259; R. Hauschild, *Der Missionar P. Heinrich Roth aus Dillingen und die erste europäische Sanskrit-Grammatik*, Berlin, 1972.

[4] A letter of Roth (Ingolstadt on July 9, 1650) to Fr. Francisco Piccolomini, S.J., Praepositus Generalis in Rome, published by C. Beccari, Rerum Aethiopicarum Scriptores Occidentales inediti, vol. XIII, Romae, 1913, 350-351; a letter of Roth (Trent on August 8, 1650) to Fr. Francisco Piccolomini in Rome, ibid., 354-355; 'Ex litteris P. Henrici Rott ex itinere in Aethyopia instituto, Smyrna', Bayerisches Hauptstaatsarchiv München, Jesuitica 607; 'Synopsis Franciscus Storer et Henricus Rott, Smyrnae in Graecia 22 et 23 Januarii 1651, Brusiae in Bithynia 27

the way to Abyssinia was closed for Catholic missionaries, Roth and Storer traveled to India in accord with a previous arrangement, following the land route from Ispahan to Ormuz and sailing from there to Surat. They arrived at Goa in 1652[5].

Roth started his pastoral work at Salcette, Goa. Afterwards he was transferred to the Empire of the Great Mogul, first to the town of Srinagar in Garhwal and then, in 1654, to the Jesuit college at Agra. He learned the language of the people, Hindustani, and the language of the court, Persian, in a remarkably short time[6]. For a period of six years, he studied the saered language of the Brahmins, Sanskrit[7]. Referring to his activity in the Mogul Empire, he wrote:

> *In dem Reiche Mogol seynd nicht gar zu viel Mahometaner sondern unendlich viel Heyden welche ab dem Alcoran ein nicht geringeres Abscheuen haben als wir Christen. Dem Brachmännern gibt es eine grosse Menge. Nachdem ich derselben Schul- und Kirchen-Sprache (so sie die heilige oder sanscretanische heissen) erlernet, fienge ich nach meiner Wenigkeit an mit ihnen nicht ohne Frucht zu disputieren*[8].

The former Mogul missionaries had stressed the importance and the difficulties of the work among the Muslims. Roth, however, was convinced that the Islamic faith was followed almost exclusively by the upper echelons of the Mogul society and that the majority of the people were Hindu. He had discovered also the eminent position of the Brahmins; and, therefore, he did his utmost to study the sacred language and the holy books of Hinduism. The result was the composition of a Sanskrit grammar in Latin and the transcription and annotation of two Sanskrit texts[9].

Unfortunately, no letters of Roth dealing with his activities in India from 1652 to 1662 have come down to us. We know only that he was appointed rector of the college of Agra about 1659[10] and that he practised medicine among the people and among the nobles of the court[11].

The year 1662 was one of great importance in the life of Roth, for on March 30 or 31, 1662, two Jesuits, Johann Grueber, an Austrian, and Albert d'Orville, a Fleming from Belgium, arrived at the college in Agra. They had been ordered by the General of the Society of Jesus, Goswin Nickel, to discover an overland route from China to Europe. Maclagan gives us the following information concerning this great venture:

> The scheme originated in the fact that owing to the Dutch command of the Eastern seas the Jesuits of Pekin were no longer able to communicate with Rome as easily by sea as in former times. Fathers Grueber and d'Orville of the Society of Jesus were accordingly dispatched in April 1661 from Pekin by land, and they travelled by the Koko Nor route to Lhasa, which they succeeded in reaching in October of the same year. With the possible exception of Friar Odoric of Pordenone in 1328, they were the first Europeans to reach that city, and the fact is one of which the Society may justly be proud. Their stay at Lhasa was, however, short and they pro-

Februarii 1651', quoted from a letter of Fr. Mathias Ram (Ingolstadt on April 25, 1651) to M. Thomas Wilhelm, S.J., in Landsberg, Bayerisches Hauptstaatsarchiv München, Jesuitica 607; a letter of Roth (Ispahan on September 21, 1651), Archives générales du Royaume de Belgique à Bruxelles, Jes. Varia, Cart. 4, (quoted from B. Zimmel, *Die erste abendländische Sanskrit-Grammatik des P. Heinrich Roth, S.J.*, Wien, 1957, 21).

[5] A letter of Hieronymus Froes, S.J., (Goa on October 27, 1652) to Fr. Goswin Nickel, S.J., in Rome, Archivum Romanum Societatis Jesu (ARSI), Goa 46 I, 169. The letter reports that Fathers Roth and Storer arrived at Goa and that Roth was appointed to Salcette.

[6] A letter of Antonius Ceschi, S.J., written from Delhi in 1654, Bayerisches Hauptstaatsarchiv München, Jesuitica 607.

[7] "*Primo totis viribus incubuit ad linguam sacram gentilibus, quam sanscretanam appellant, hactenus nulli Europaeo notam, et solum Gentilium sacrificulis, quos Brachmanes vocant, familiarem, nec ab illis facile extorquendam et addiscendam. Quod ingenti labore, ac patiencia sex annorum spatio assecutus est, non solum linguam illam et pronuntiationem, [...] sed et fabulosos errores, superstitionesque.*" Quoted from the necrology of Roth, written by Joannes Grueber, S.J., in Tyrnavia on January 30, 1670, Bayerisches Hauptstaatsarchiv München, Jesuitica 514.

[8] Quoted from a letter (Rome in March 1664), published by J. Stöcklein, S.J., *Der Neue Welt-Bott*, Augsburg-Graz, 1726, 114.

[9] A. Kircher, *China monumentis qua sacris qua profanis necnon variis naturae et artis spectaculis aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata*, Amstelodami, 1667, 80, 156; cf. also H. Roth, *Pro via terrestri in Regnum Sinarum*, written in Rome on March 2, 1664, to the Vicar General of the Society of Jesus, ARSI, Fondo Gesuitico, vol. 722, fasc. 3, no. 5, 7.

[10] S. Euringer, op. cit. (note 3), 22, n. 91.

[11] Necrology of Roth written by Fr. Joannes Grueber, S.J., in Tyrnavia on January 30, 1670, Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 514.

> ceeded by way of Katmandu to Patna and thence to Agra, where they met Fathers Roth and Busi. Here on April 8, 1662, on the afternoon of Saturday in Holy Week, Fr. d'Orville died—'*media Europam inter et Chinam via*'—and he was buried in the Padres Santos Chapel, where we can still read on his grave: '*Aqui iazo Pe. Alberto Derville; feleceo aos 8 d'Abril, 1662*'. His place was taken by Father Roth, and Grueber with his new companion reached Rome in 1664[12].

However, it took quite a while before the decision that Roth should take the place of d'Orville was reached. Sixteen days after the death of d'Orville, Henricus Busaeus wrote a letter from Delhi to Grueber in which he agreed that someone had to travel with Grueber to Rome, but he also informed Grueber that he did not know who should be sent, because the mission had only two Jesuit priests, Roth in Agra and Busaeus himself in Delhi[13]. The question was decided in September of the same year, when Busaeus wrote another letter (this time to Roth) in which he took note of the death of d'Orville and then appointed Roth to take d'Orville's place[14]. On September 4, 1662, Grueber and Roth left Agra and traveled via Lahore to Tattah and from there by ship to Bender Congo, a Persian harbor. They then took the overland route to Ispahan and continued through Armenia and Asia Minor to Smyrna, sailed to Messina and reached Rome on February 20, 1664[15].

Their first task was to report to the Jesuit authorities at Rome on the overland route from China to Europe. They made this report in the form of three memoranda: the first on the overland route, the second on Nepal and the favorable prospects of opening a mission there, and the third on the Chinese town Sining[16]. These three documents were written by Roth and were signed by both Roth and Grueber. A fourth document on the overland route was signed by Roth alone[17]. The reaction to their reports was not positive. Roth wrote that his superiors were ungrateful and that some made a stand against the overland route from China to Europe[18]. The fear of Portugal prevailed, and it was decided that the overland route should not be made use of, except in the case that the sea route be closed. Roth and Grueber, however, were allowed to return to their missions by way of the overland route[19].

There was one person in Rome, however, who did listen to Roth and Grueber. This was Athanasius Kircher, S.J., who was engaged in writing a book on China. During the two months that Roth and Grueber stayed in Rome, Kircher obtained a great deal of information from them about China and the Mogul Empire which he incorporated in his book[20]. The part of the book

[12] E. Maclagan, op. cit. (note 1), 357 f. There are three errors here: 1. According to A. van den Wyngaert, O.F.M., *Sinica Franciscana*, Firenze, 1 (1929), LXXXI, n. 6 and 383, n. 1, it is improbable that Friar Odoric of Pordenone visited Lhasa; 2. Fr. Busaeus was staying in Delhi at the time of the arrival of Grueber and d'Orville (cf. the letter quoted in note 13); 3. d'Orville was first buried in the old Jesuit church at Agra and was transferred to the Padri Santos Chapel in 1710 (cf. H. Heras, 'The Tomb of Fr. Albert d'Orville, S.J.', *Archivum Historicum Societatis Jesu*, Rome, 2 (1933), 17-24). For the stay of Grueber and Roth at Lhasa, cf. also B. Zimmel, 'Johann Grueber, die erste Durchquerung Tibets', *Österreichische Naturforscher, Ärzte und Techniker*, (edited by Fr. Knoll), Wien, 1957, 11-14 and B. Zimmel, *Johann Grueber in Lhasa*, Wien, 1953.

[13] Letter of H. Busaeus (Delhi on April 24, 1662) to Grueber in Agra, ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 233. The date of 1622 is a mistake. Cf. C. Wessels, *Early Jesuit Travelers in Central Asia: 1603-1721*, The Hague, 1924, 203.

[14] Letter of H. Busaeus (Agra on September 2, 1662) to Roth, ARSI, Jap. Sin. 124, fols. 246, 250.

[15] Letter of Roth (Messina on January 18, 1664) to Joannes Paulus Oliva, S.J., Vicar General, ARSI, Goa 9 I, fol. 262; another letter of Roth (Rome on February 23, 1664) to Fr. Chr. Schorer in Munich, Bayerische Staatsbibliothek in München, Clm. 26472, fol. 72. Cf. also B. Zimmel, *Die erste abendländische Sanskrit-Grammatik des P. Heinrich Roth S.J.*, Wien, 1957, 6-7.

[16] H. Roth and J. Grueber, *Primum Memoriale ad Adm. R. P. N. Vicarium Generalem circa iter terrestre in Regnum Sinarum* (Rome on March 18, 1664), ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 242, published by C. Wessels, 'New Documents Relating to the Journey of Fr. John Grueber'. *Archivum Historicum Societatis Jesu*, Roma, 9 (1940), 298 f.; *Secundum Memoriale ad Adm. R.P.N. Vicarium Generalem circa Regnum Nepal, in quo missio utilis institui potest* (Rome on March 18, 1664), ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 243, published by Wessels, ibid., 300 f.; *Tertium Memoriale ad Adm. R.P.N. Vicarium Generalem circa Sining urbem Sinarum* (Rome on March 18, 1664), ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 244, published by Wessels, ibid., 301 f.

[17] H. Roth, *Pro via terrestri in Regnum Sinarum* (Rome on March 2, 1664), ARSI, Fondo Gesuitico, Vol. 722, fasc. 3, no. 5.

[18] Letter of Roth (Rome on February 23, 1664) to Fr. Chr. Schorer in Munich, Bayerische Staatsbibliothek in München, Clm. 26472, fol. 72.

[19] B. Zimmel, op. cit. (note 15), 7.

entitled 'Decem fabulosae Incarnationes Dei, quas credunt gentiles Indiani extra et intra Gangem ex interpretatione P. Henrici Roth' is actually a literal quotation from a manuscript of Roth[21]. Kircher, however, was still more interested in the Sanskrit grammar which Roth had brought along with him. Kircher understood fully the scientific and missionary importance of this manuscript. He needed the assistance of Roth, however, in order to get the manuscript printed. Because the brief two-month stay of Roth and Grueber in Rome was not sufficient for this purpose, Kircher could incorporate into his book only the Sanskrit alphabet and a short description of its characteristics[22]. The models used by the printer were prepared by Roth himself[23].

Soon after Easter in 1664, Roth and Grueber left Rome for the East by the overland route. A letter written to Kircher by Roth from Venice on May 7, 1664, proves that they had decided to keep in touch with one another[24]. While in Venice, Roth and Grueber made plans to travel through Poland and Russia, but first they were to separate for a few months and then meet again at the end of the summer. Roth and Joseph Nasira, an Indian Christian who had accompanied him from Agra to Rome, went to Trent, where Roth, on May 24, composed a eulogy on Fr. Antonio Ceschi, S.J., for the relatives of Ceschi. Ceschi had been with Roth in the Mogul mission for two years and died at Agra in 1656[25]. After this, Roth visited his homeland, Swabia. In June, he was in Neuburg and lectured at the court of Count Philipp Wilhelm on his observations in the Mogul Empire[26]. The next two letters of Roth were sent from Vienna. The Emperor, Leopold I, wanted to meet him and Grueber, who had already arrived in the city[27]. It seems that both Roth and Grueber intended to travel via Moscow to Persia. The company was composed of Grueber and his Chinese servant, Matthew, of Roth and his Indian servant, Joseph Nasira, and of Fr. Philipp Zefferin, S.J., an Austrian who had been appointed for the China mission. Passing through Prague and Danzig, the party travelled as far as Mitau, where they learned that the road through Russia was closed[28]. They returned to Vienna, and from there Roth wrote another letter to Kircher in Rome, dated May 16, 1665[29].

The next attempt to travel to the East was by way of Turkey. They joined the embassy sent by the Austrian Emperor to Constantinople under the leadership of Count Walter Leslie. Leaving Vienna on May 25, 1665, the ambassadorial party reached Constantinople on September 7, 1665. The group of Jesuits was lodged in the Jesuit residence in Galata, where Zefferin remained behind due to illness. The other members of the company crossed the Bosporus and arrived in Skutari in the beginning of October. Their plan was to join a Turkish caravan, but before they could do so Grueber also got sick. As the caravan was on the point of leaving, it was decided that Roth should continue

[20] A. Kircher, *China ... illustrata*, op. cit. (note 9).

[21] Ibid., 157-162, 156; cf. Arch. Univ. Gregorianae, 563, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, 325-328; cf. also S. Kratzsch, 'Die Darstellung der zehn Avatāras Viṣṇus in Athanasius Kirchers "China Illustrata" ', *Altorientalische Forschungen*, Berlin, 9 (1982), 133-144 (Ill. 1-8).

[22] Ibid., Chapter VII, Tab. Yy, Yy2, Zz, Aaa and Bbb.

[23] Ibid., 162.

[24] Arch. Univ. Gregorianae, 562, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum VIII, 113.

[25] H. Roth, *A Eulogy of Fr. Ceschi, S.J.* (Trent on May 24, 1664). Cf. F. A. Paternolo, *Estratto e Registro di lettere spirituali con breve narratione della vita del M. R. Padre Antonio Ceschi* (Trento, circa 1683), 231-233 (Latin text), and 233-235 (Italian text).

[26] *Relatio rerum notabilium regni Mogor in Asia ex variis narrationibus Reverendi patris Henrici Rott Societatis Jesu collecta, dum Sermo Principi Neoburgico, Duci Julio adesset Neoburgi, Neoburgo submissa a Patre Raij Juniorum principum confessario*, Bruxelles, Bibliothèque Royale Albert Ier, MS. 6828-6869, fol. 415-417; B. Zimmel, op. cit. (note 15), 12, n. 28, refers to the Aschaffenburg edition of 1665.

[27] Extract of a letter of Roth (Vienna on September 9, 1664), Bayerische Staatsbibliothek in München, Clm. 26472, fol. 60ʳ; another letter of Roth (Vienna on September 7, 1664) to Fr. Kircher in Rome, Arch. Univ. Gregorianae, 563, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, 281.

[28] Letter of Roth (Prague on September 29, 1664) to Fr. Seb. Deiniger, Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 637, fol. 60ʳ; another letter of Roth (Memel on January 10, 1665) to Fr. Lyprand, ibid., Jesuitica 1240, fol. 156; cf. also B. Zimmel, op. cit. (note 15), 14.

[29] Arch. Univ. Gregorianae, 563, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, 78.

the journey alone. The decision was made at the last moment and the luggage had to be divided in a hurry. Due to the rush, the Sanskrit grammar and texts of Roth were accidentally put with the luggage of Grueber. Roth traveled through Asia Minor, Armenia and Persia and reached the Indian harbor of Surat in May 1666[30].

We have no clear information as to Roth's movements after his arrival in Surat. In a letter sent from Surat on October 9, 1666, he informed Fr. Veihelin, the Jesuit provincial in Munich, that he was being sent to Nepal in order to discover a road leading to China[31]. He reached Agra before Christmas. It would seem most probable that he went to Nepal, fell ill on the way and had to brought back to Agra[32]. In 1667, he wrote a report on the Mogul mission[33]. On June 20, 1668, Roth died in Agra[34]. Maclagan describes the circumstances surrounding his death as follows:

> His death, unfortunately, gave occasion to a scandalous example of official intolerance. On the night on which he expired and while his body was still at the door of the Father's residence, the Kotwal with thirty attendants made a forcible entry into the house on the pretext of ascertaining the effects left by the deceased, and it was with the greatest difficulty that the Fathers, who had secreted their church plate and pictures in the house, were able to prevent the pillage of the premises. Father Roth appears in the circumstances to have been given but maimed rites at his funeral, but his loss was greatly felt by the mission. He was a kindly man and one whose ideals of work were high. In spite of the fact that, owing to his infirmities, his life had been one of continual suffering, he had covered more ground both in travel and in linguistic study than any of his colleagues and they looked with admiration on his unceasing industry. In describing the strenousness of his sixteen years of hard service in the climate of Agra, the chronicler employs an appropriate Latinity: '*Sexdecim totos annos impiger ibidem desudavit*'[35].

II. The History of the Sanskrit Grammar and Texts

Roth wanted to introduce a new approach to the Mogul mission, because he understood that the majority of the people followed Hinduism and only a minority of court officials followed Islam. Therefore, in contrast to the former Mogul missionaries, he decided to pay much more attention to the Hindus than to the Muslims. For six years he studied Sanskrit taking lessons from a Brahmin, and as a result he wrote a Sanskrit grammar and transcribed two Sanskrit texts. When he left India for Europe in 1662, he took the manuscripts with him, which we know because he showed them to Kircher in Rome. We know also that Roth arrived in Agra in 1654 and that he stayed there until his journey to Europe in 1662. Since his study of the Sanskrit language lasted six years, we may suppose that he was busy with it from 1654 to 1660. Thus, the composition of the grammar and the transcription of the Sanskrit texts must have taken place between 1660 and 1662.

The first time the Sanskrit grammar is explicitly mentioned is in a report Roth wrote in Rome for the Vicar General of the Society of Jesus, Johannes Paulus Oliva in 1664. In this report, Roth mentioned the language of the Brahmins and observed that the study of Sanskrit was absolutely necessary for the conversion of the people. He added that he had brought along a grammar of the language which he himself had composed with great difficulty[36]. Kircher also made mention of this Sanskrit grammar in his work on China. Referring to his contact with Roth in 1664, he wrote in 1667 that the

[30] B. Zimmel, 'Johann Gruebers letzte Missionsreise: Ein Beitrag zur oberösterreichischen Biographie', *Oberösterreichische Heimatblätter* 2 (1957), 161-180.

[31] Letter of Roth (Surat on October 9, 1966) to Fr. Veihelin, Provincial in Munich, Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 607, fol. 94.

[32] Cf. S. Euringer, op. cit. (note 3), 34 f.; E. Maclagan, op. cit. (note 1), 358; B. Zimmel, 'P. Heinrich Roths S.J. Expedition nach Nepal', *Jahrbuch des Historischen Vereins Dillingen* (1968), 64-78.

[33] *Brevis relatio de statu missions Mogorensis Societatis Jesu ad annum 1667*, ARSI, Goa 35, 59 f.

[34] *Carta annua 1668*, London, British Library, MS Add. 9855, fol. 82.

[35] E. Maclagan, op. cit. (note 1), 110 f.

[36] H. Roth, *Pro via terrestri in Regnum Sinarum* (Rome on March 2, 1664), ARSI, Fondo Gesuitico, Vol. 722, fasc. 3, no. 5, 7.

knowledge of the sacred language of the Brahmins, Sanskrit, is kept secret by them. He continued:

> *Etsi P. Henricus Roth eam a Brachmane Legi Christianae valde addicto Magistro usus, intra sexennium perfecte didicerit, ejusque grammaticam conscripserit, quae utinam suo tempore lucem videret*[37].

Elsewhere Kircher says again that Roth possessed a perfect knowledge of the language, the literature and the philosophical thought of the Brahmins[38]. The next mention of the Sanskrit grammar is found in a letter of Roth (dated September 7, 1664) to Kircher in Rome. This letter was sent from Vienna where Roth had shown his grammar to the Emperor, Leopold I. Roth wrote:

> *Grammaticam Brahmanicam Aug^{us} Imperator omnino volebat ut suis sumptibus curarem typis mandari, sed in mea absentia non video quomodo fieri possit*[39].

From this letter, then, it is clear that Roth had the Sanskrit grammar with him on his way back from Europe to the Mogul Empire. He was still in possession of it at the beginning of October 1665, when he was staying at Skutari, where he had to leave Grueber and where the Sanskrit grammar and texts were unintentionally packed with the luggage of Grueber, who wrote from Galata to Kircher in Rome on October 20, 1665:

> *Venio itaque vel per terram vel per mare, utrum autem Romam (quod tamen optarem) adhuc ignoro. Fero omnem thesaurum linguae Indicae a P. Henrico mihi in ista perturbatione per oblivionem relictum. Si convenire possem Vestram Reverentiam sperarem nos non pauca inde pro gloria Dei et honore Societatis animarumque salute contribuere. Vestra Reverentia videat quid faciat, sum paratus ad omnem nutum Sacrae Obedientiae*[40].

Grueber received orders from Rome to return to Europe. He sailed by ship to Livorno, where he got instructions to proceed directly to Austria. Thus, he could not meet Kircher in Rome, but he wrote to him from Görz on February 26, 1666:

> I promise that at the first opportunity I will send to your Reverence, together with some Chinese books which will no longer be of any use to me, all the writings of Fr. Henricus which were left in my hands. [...] The German assistant, to whom I wrote from the hospital in Livorno about those books, informed me there that, when the opportunity comes, I should send them to Rome so that they may be either at the disposal of your Reverence or might be used by the many Fathers who one day will go to India. So that these books will not be detained in the Professed house, your Reverence may address himself to the Fr. Assistant to prevent them, after their arrival, from passing through too many hands and to have them given directly to your Reverence. I shall send them to Fr. Koller[41].

Apparently, in 1671 Kircher planned an edition of a Sanskrit philosophical text along with a Latin translation[42]. We may conclude from this that the Sanskrit manuscripts arrived safely in the hands of Kircher. This appears even more clearly from a list of objects preserved in the Museum of Kircher (in the Roman College of the Jesuits). The list was drawn up in 1678 by Georgius de Sepibus, and he mentioned:

> 1. *Exactissimum opus totius Grammaticae Brahmanicae, cujus et rudimenta is primus Europae communicavit.*
> 2. *Opus eximium et subtile Apophthegmatum cujusdam Brachmani Philosophi, Basext nomine*[43].

The next time mention is made of the Sanskrit grammar is in 1800, when the famous linguist, Lorenzo Hervás y Panduro, S.J., discovered the grammar in the library of the Collegio Romano, where Kircher had been living, and recommended its publication[44]. The next scholar to search for the Sanskrit manuscripts was Theodor Zachariae. He asked Mathias Reichmann, S.J.,

[37] A. Kircher, *China ... illustrata*, op. cit. (note 9), 80.

[38] Ibid., 162.

[39] Arch. Univ. Gregorianae, 653, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, 281.

[40] Arch. Univ. Gregorianae, 562, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum VIII, 137.

[41] Ibid., 79. As the Latin original was not available, we translated the German rendering of B. Zimmel (op. cit. (note 3), 15-16) into English.

[42] "*Accessit hisce Mogoris cujusdam Philosophi Apophthegmatum Syntagma Brachmanico-latinum, quod subtilitate sententiarum nec Senecae nec Epicteto cedit.*" From a letter of Fr. A. Kircher (Rome on July 11, 1671) to Lucas Schrökius, Jr., published by H. A. Langenmantel, *Fasciculus epistolarum Adm. R. P. Athanasii Kircheri S.J.*, Augsburg, 1684, 18 f.

[43] Georgius de Sepibus, *Romani Collegii Societatis Jesu Musaeum Celeberrimum*, Amstelodami, 1678, 65.

[44] Lorenzo Hervás y Panduro, Catalogo de las Lenguas de las naciones conocidas, Madrid, 1801, Vol. II, 133.

from Luxembourg ('*Schriftstellerheim*') to look for the grammar in the Biblioteca Vittorio Emanuele (Biblioteca Nazionale) in Rome. In 1870, the Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emanuele was started in the building of the ancient Collegio Romano and the library of the Collegio Romano was incorporated in the Biblioteca Nazionale. The inquiries made in 1908 at the instigation of Zachariae received a negative answer, and Zachariae concluded that the manuscript had probably been lost[45].

Sebastian Euringer, who wrote a biography of Roth in 1918, relied upon the statements of de Sepibus and Hervás and thus supposed that the grammar was still to be found in the Collegio Romano or Biblioteca Nazionale, but he did not investigate the matter further. He expressed the hope that the grammar could be printed on the occasion of the third centenary of the birth of Roth in 1920[46]. In 1920, inquiry was again made into the whereabouts of the Sanskrit grammar. After having read the biography of Roth by Euringer, Fr. Joseph Linder, S.J., asked a *confrère* in Rome to search for the grammar in the Biblioteca Nazionale. The result was once again negative[47].

In 1956, Richard Hauschild, who made a study of the Sanskrit alphabet of Roth, as it was published by Kircher, had to say that the grammar had disappeared without leaving any trace[48]. The most searching investigation, however, was done by Bruno Zimmel, the results of which were published by him in 1956. We have repeatedly made use of many of the details he collected. Zimmel was able to conclude that the manuscript was not to be found in the following places in Rome: the Biblioteca Nazionale, the Museo Nazionale Preistorico-etnografico "Luigi Pigorini", the Roman Archives of the Society of Jesus, the Archives of the Pontifical Gregorian University, the Vatican Archives and the Vatican Library. Zimmel's final suggestion was that a more thorough research into the history of the Jesuit collections of the Collegio Romano might be helpful in tracing the lost grammar[49].

I myself have been occupied with doing research into the history of the Mogul mission of the Jesuits since 1953. Up until the very beginning of the year 1967, I was not able to trace the Sanskrit grammar, even though I had visited all the likely libraries and archives where it might be found. In the beginning of 1967, I was again at the Biblioteca Nazionale in Rome where I was informed of the existence of a typewritten catalogue of Oriental manuscripts. The *Inventario Orientali* had been recently drawn up. Reading through the catalogue, I arrived at Mss Orientali 171: *Grammatica linguae sanscretanae Brachmanum Indiae Orientalis, cart. sec. XVIII prov. Collegio Romano* and Mss Orientali 172: *Testo Indiano (sanscrito?) cart. sec. XVIII prov. Collegio Romano.* Though the author was not indicated, my first investigation of the precious manuscripts revealed that the Sanskrit works of Roth had finally been brought to light again.

III. A Description of the Sanskrit Grammar and Texts

The Sanskrit grammar of Roth, Mss Orientali 171, measures 28.5 by 21 cm. By comparison with some of the letters written by Roth himself it appears that the grammar is an autograph. As we have already concluded, the grammar was written between 1660 and 1662. The notation on the typewritten catalogue of the Biblioteca Nazionale in Rome (that the manuscript was written in the eighteenth century) must be incor-

[45] Th. Zachariae, 'Hanscrit', *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Wien, 22 (1908), 86-103, esp. 97, n. 2.

[46] S. Euringer, op. cit. (note 3), 21 f.

[47] J. Linder, 'P. Heinrich Roth S.J. von Dillingen — der erste deutsche Sanskretist', *Zeitschrift für katholische Theologie*, Innsbruck, 44 (1920), 172, n. 1 & 2.

[48] R. Hauschild, 'Die erste Publikation der indischen Nāgarī-Schriftzeichen in Europa durch Athanasius Kircher und Heinrich Roth', *Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller Universität Jena* 5 (1955-56), 505.

[49] B. Zimmel, 'Die erste Sanskrit-Grammatik', *Biblos*, Wien, 5 (1956), 48-63. Cf. the enlarged edition of this article *Die erste abendländische Sanskrit-Grammatik des P. Heinrich Roth S.J.*, Wien, 1957, 18 f. See also A. Camps, 'Die Schriften der Jesuiten-Missionare Johann Grueber, Heinrich Roth und Antonio Ceschi', *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft*, Schöneck-Beckenried, 13 (1957), 231-233.

rect. The manuscript is beautifully written and undamaged. The Sanskrit grammar consists of 50 folios. Folios 49 and 50 have been left blank. Two important notes are written on the first folio. The first is in Italian and the second in Latin. The handwriting in both cases is different from that in the manuscript. We are informed by the first note that the book has been put in the deposit of the secret library of the Roman College (Collegio Romano) and that it has not been incorporated into the library of the College so that it could be withdrawn when it might please the superiors of the Society[50]. The second note gives us the name of the author and may have been written by the Spanish linguist Lorenzo Hervás, S.J. The note says that the real name of the author is not Roa but Roth. We may observe, however, that Roa is a common latinization of Father Roth's name[51].

Mss Orientali 172 measures 25.5 by 17 cm. It was written by an Indian scribe for Roth who added numerous annotations and glosses, as a comparison of the handwriting with that of Mss Orientali 171 shows. There is a note on folio 1 recto informing us that this manuscript has also been put in the deposit of the secret library of the Collegio Romano[52]. The folios 2 recto - 17 verso contain a Sanskrit text. Here and there in the margin as well as between the lines of the Sanskrit text are short notations, mostly in Latin, in Father Roth's handwriting. Folios 18 recto - 34 recto, however, contain another Sanskrit text that is surrounded by numerous marginal notes in Latin. The folios 34 verso-35 verso have been left blank. Since the handwriting of the marginalia is Roth's, it must be concluded, in opposition to the typewritten catalogue of the Biblioteca Nazionale, that this manuscript dates also from the middle of the seventeenth century.

[50] "*Questo Libro stà in deposito nella Libreria segreta del Collegio Romano alla quale non è stato applicato per poterlo estrarre quando piaccia a i Superiori della Compagnia*".

[51] "*Auctor hujus libri est P. Roa soc. Jesu, de quo loquitur Franciscus Bernier, voyages etc. Amsterdam, 1709, tome seconde, p. 147. Verus auctor est P. Henricus Roth, non Roa, ut dicit Bernier. Legatur China illustrata P. Kircheri, qui fatetur alphabetum Sanscret suscepisse, sicut alia plurima de religione brahmanum, a p. Roth. V. China illustrata: Pars 3, cap. ultim.*" The mentioned work of Bernier is, *Voyages de François Bernier etc. contenant la description des États du Grand Mogol, etc.*, 2 vols., Amsterdam, 1699. For Kircher's work, cf. note 9.

[52] "*In Deposito nella Libreria segreta del C[ollegio] R[omano]*".

NOTES ON THE CONTENT OF THE THREE MANUSCRIPTS OF HEINRICH ROTH *

BY

RICHARD HAUSCHILD (†)
translated into English and revised by Jean-Claude Muller

MSS ORIENTALI 171: THE SANSKRIT GRAMMAR

The whole grammar[1] is written in Latin, a language which Roth masters brilliantly. The writing agrees fully with that in his letters. The Indian characters, written in the *Nāgarī* or *Devanāgarī* script, are carefully drawn and—almost throughout the text—sizeably delineated, and hence very distinctly legible. The accompanying Latin text, spelt in medieval orthography, is fairly easy to read, provided one acquaints oneself with Roth's rather small handwriting and with his habit of using abbreviations. Roth reserved the outer thirds of each page (right and left margin respectively) for annotations to the main text of the grammar which he entitled '*Regulae vel Scholia*', and which are often written in Sanskrit and in the *Nāgarī* script. The technical terms of Indian grammar, which have been developed to a high level of analysis since antiquity, Roth uses with perfect familiarity: this is apparent from the main text as well as from the marginalia. They also show that Roth stands entirely within the Indian grammatical tradition, and that he went through a brilliant training at the hands of his Brahmin teacher. It goes without saying that only an expert in the Indian grammatical terminology is able to appreciate the true significance of the present work and to deal with it exhaustively[2].

In gathering the grammatical information, which is at times overly profuse, Roth was probably aided by his Indian teacher, who, as is the custom there, had memorized all the material collected from the earliest days onwards. In his teaching, this Indian very likely used the practical grammar of Anubhūti Svarūpācārya, called the *Sārasvata Vyākarana*, which was in general circulation in Hindustān, Bihār and Benares. Since Roth studied in Agra he doubtless learned Sanskrit and the Indian alphabet in the arrangement of this particular grammar, with the help of his Indian pundit; another candidate, though a less likely one, would be the grammar called *Mugdhabodha*, which was composed in the second half of the 13th century by Vopadeva, but the usage of which was more common in Bengal.

Roth's Sanskrit grammar must be considered a masterpiece. It is purely descriptive, since another form of presentation was not conceivable in those days[3]. Hence the difference between the

* This chapter is a revised version of the article of Richard Hauschild, 'Zum Inhalt der drei Handschriften Roths', *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, Münster, 53 (1969), 195-202.

[1] *Grammaticca linguae Sanscretanae Brachmanum Indiae Orientalis* (written on the front page of MS 171 by a hand different from Roth's).

[2] As the Indian grammatical terminology is too specialized a field, it is hardly touched upon in this presentation. Cf. Louis Renou, *Terminologie grammaticale du sanskrit*, Paris, 1949, 2 volumes, and also K. V. Abhyankar, *A Dictionary of Sanskrit Grammar*, (GOS 134), Baroda, Second revised edition, 1977. See also the succint presentation of three such Sanskrit grammars in Latin as Roth's by Jean-Claude Muller, 'Recherches sur les premières grammaires manuscrites du sanskrit', *Bulletin d'études indiennes*, Paris, 3 (1986), 125-144.

[3] However, attempts at different forms of presentation (even from a comparative point of view) were already made in Roth's time and prior to it: among others by Franciscus Xaver, Thomas Stephens, Filippo Sassetti, Roberto de Nobili ('habile dans le Samskret'), Abraham Roger, Benjamin Schultze (†1760), whose never printed *Grammatica Granthamica seu Samscrdamica* was not the first of its genre, as we know today. Cf. Ernst Windisch, *Geschichte der Sanskrit Philologie und indischen Altertumskunde*, Strassburg, 1917; Walter Wüst, *Die Erforschung der indogermanischen Sprachen: IV. Indisch*, Berlin & Leipzig, 1929, p. 9 f., 25 f., 71 f., 119 ff.; Thumb-Hauschild, *Handbuch des Sanskrit* I, 1, Heidelberg, 1958, 168 ff.; Daniel Droixhe, *La linguistique et l'appel de l'histoire (1600-1800), Rationalisme et révolutions positivistes*, Genève-Paris, 1978, 86 ff.; Jean-Claude Muller, 'Quelques repères pour l'histoire de la notion de

work of Roth and the Sanskrit grammars which are current today, and which similarly depend on the linguistic achievements of India's own grammatical tradition, is not very considerable; so Roth's grammar appears as rather modern and accordingly is all the more to be admired. [Hauschild did not hesitate to compare it with that of F. Kielhorn (1888): Kielhorn's Sanskrit grammar even today is a model of the descriptive approach, and, being no historical grammar, is based entirely on the accomplishments of Indian pundits.]

Roth has ingeniously subdivided the grammatical material into five chapters:

1. *'De Orthographia'*, On orthography (folia 3 recto-11 verso). First the vowels and the unligatured consonants (*akṣara* or *varṇa*)[4] are enumerated in their original form and in the transliteration current in those days. The order of presentation of the letters is the same as in tables I and II of the *'Elementa Linguae Hanskret'* in Athanasius Kircher's *China Illustrata*[5]. This fact alone would suffice to prove the identity of the author of both treatises. Altogether 38 characters are given. The rather artificial arrangement of the sounds in the present grammar and the *China Illustrata*,—treated in detail in Hauschild's article of 1955[6],—deviates from the traditional scheme. Vowels and consonants are arranged in groups of five sounds; the three sibilant sounds are an exception in that they form a unit for themselves, which is placed at the end of the enumeration. Long vowels and diphthongs are absent from the list, but they are treated immediately afterwards. There follows an exhaustive subchapter on the various kinds of vowels (short, long, pluta) and diphthongs, on the vocalic incrementation (phenomena of ablaut)[7] and the so-called *Samprasāraṇa*[8]. This part concludes with a presentation of the (Vedic) accents *Udātta*, *Anudātta* and *Svarita*.

The next subsection (folio 4 verso) deals with the consonants: definition of the term and its subcategories: 5 semivowels including ha[9], 5 nasals, 5 voiced aspirates, 5 voiced stops, 5 unvoiced aspirates, 5 unvoiced stops, 3 sibilants. The order of presentation agrees with the principles underlying the introductory table of the alphabet on folio 3 recto. There follow vowel and diphthong signs (except a) in conjunction with preceding consonants, moreover a choice of the most frequent ligatures of consonants is given with a separation into their components and a transliteration. The reader can get a distinct idea about the principles observed.

The following section (*'De Concurrencia et Mutacione Litterarum'* (folio 6 recto)) records the rules regulating the euphonic combinations of sounds (*sandhi*). They are arranged in a synoptic table according to specific laws (*tava* + *idam* > *tavedam* etc.; exceptions *amī* etc.). Next is explained the joining of final consonants with initial vowels and consonants. In this context are also mentioned cerebralization, *visarga* and *anusvāra*, *virāma* and (later) *avasāna* with numerous exemples and rules. There follows the definition and explanation in Latin of certain Indian grammatical technical terms, which from now on constantly recur in the grammar. Everywhere Roth's striving for utmost concision and lucidity is evident.

Chapter one concludes with a table (folio 10 verso) listing and explaining specifically conditioned orthographic rules (including cerebralization). This table, which has been organized by means of capital and small letters as well as numerals deals especially with 'changes inside the word' (internal sandhi).

2. *'De Declinacionibus Nominum'*, Nominal declension (folia 12 recto-21 verso). The peculiarities of the nouns (substantives and adjectives):—gender,

vocabulaire de base dans le précomparatisme', *Genèse du comparatisme indo-européen*, (D. Droixhe ed.), Volume 6 (1984)-2 de la Revue *Histoire, Épistémologie, Langage*, Paris, 37-43.

[4] The Indian terms are often given in transcription, namely in a popular pronunciation.

[5] Richard Hauschild, 'Die erste Publikation der indischen Nāgarī-Schriftzeichen in Europa durch Athanasius Kircher und Heinrich Roth', *Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität Jena*, (1955-1956), 508-509, 515-516 and n. 55.

[6] Not considering the attribution to Roth by Kircher himself.

[7] A corresponding table shows a form identical to that still used today.

[8] 'Vowel-emergence' i.e. ya > i, va > u, ra > ṛ.

[9] Indian ha is a voiced sound.

case, declension, number—are presented under their respective Indian denominations. The subdivision of the vocalic declensions (10 paradigms arranged in 6 groups) and of the consonantal declensions (17 paradigms) is made in a way similar to that still used today, and in about the same order. Then follow a table of the endings and more general matters.

A. *'Declinaciones svarāmta idem Terminatorum in Vocales'*, The vocalic declensions (folio 14 recto) (with tables): 1st declension ending in -a (masculine and neuter). Paradigms: *deva-*, *kula-* etc. Added are pronominal adjectives like *sarva-* and *pūrva-*. 2nd declension ending in -ā (masculine and feminine). Examples: *somapā-* and *gaṃgā-*. 3rd declension ending in -i and -u (all three genders). Examples: *hari-*, *sakhi-*, *buddhi-*, *bhānu-*, *dhenu-*, *asthi-*, *madhu-*. 4th declension ending in -ī and -ū (masculine and feminine). Examples: *suśrī-*, *nadī-*, *svayambhū-*, *bhrū-*. 5th declension ending in -ṛ (all three genders). Examples: *pitṛ-*, *karttṛ-*. 6th declension ending in -e, -o, -au (all three genders). Examples: *surai-*, *go-*, *glau-*[10].

B. *'Declinaciones hasaṃta seu Terminatorum in Consonantem'*, The consonantal declensions (folio 15 verso) (subdivided into 13 groups, with many tables). Examples: 1. *madhulih-*, 2. *gir-*, 3. *samrāj-*, 4. *rājan-*, 5. *tatvaprāch-*, 6. *agnimath-*, 7. *tatvabudh-*, 8. *viś-*, 9. *doṣ-*, 10. *pratyac-*, 11. *div-*, *kakubh-*, *ap-*, 12. *marut-*, *mahat-*, *bhavat-*, *jagat-*, 13. *puṃs-*. (Every table is provided with appropriate exceptions and comments.)

Next is the turn of the pronouns *'De Pronominibus'* (folio 17 recto): ten are presented in the following order: 1. *tvad-* and *yuṣmad-*; 2. *mad-* and *asmad-*; 3. *tyad-*; 4. *tad-*; 5. *yad-*; 6. *kim*; 7. *etad-*; 8. *idam*; 9. *adas*; 10. *svaḥ*. Then are treated the so-called pronominal derivatives (*tāvaka-*, *māmaka-*, etc.), all illustrated by a wealth of tables. Next Roth consecrates one paragraph each to the possessive, interrogative, indefinite pronouns etc., going on to a subchapter about the numerals *'Numeralia'* (folio 18 recto) (cardinals and ordinals with related pronominal adjectives, multiplicatives and adverbs).

The second chapter concludes with some more details on derivation (feminine suffixes ā, ī, ū), and taddhita-affixes of various kinds (patronymic, possessive, comparative, superlative etc.).

3. *'De Conjugacionibus Verborum'*, The conjugations (folia 22 recto-36 recto). General observations and definitions open this chapter: root, *parasmaipadam* (active), *ātmanepadam* (middle) *seṭ-* and *aniṭ*-roots etc., persons, the ten inflectional classes (with numerous examples for the individual categories), tenses, moods, endings[11] (including those of the perfect, the precative, the periphrastic future, the aorist (albeit incomplete, cf. below)). These are followed by a synoptic table of general rules concerning the conjugation, arranged for the sake of clarity in paragraphs which are marked by Indian letters and written almost exclusively in Sanskrit (folio 24 verso-25 verso). Then comes a systematic conjugational scheme of the well-known ten classes (with scholia), each inflected in the indicative, the optative, the imperative and the imperfect. 1st class: *bhū-*; 2nd class: *ad-*; 3rd class: *hu-*; 4th class: *div-*; 5th class: *su-*; 6th class: *rudh-*; 7th class: *tan-*; 8th class: *tud-*; 9th class: *krī-*; 10th class: *cur-*. The order is in part different from that current today. Added are so-called irregularities. This is also the place where the common perfect *'Praeteritum'* (folio 28 recto) is treated (*babhūva*, *papāca*, *cakāra*), together with the periphrastic perfect; moreover the perfect of the type *dadau* etc. is mentioned. Then follows a treatment of the precative, the future (simple and periphrastic) and the conditional. The presentation winds up with the root aorist (*abhūvam*, *adām*), whereas the remaining types of aorist are dealt with in the *'Appendices'*.

Thereafter follows an exposé about the impersonal and passive modes of expression (*bhāvakarmma*) (folio 31 recto), as well as con-

[10] The centuries-old tradition of Indian grammar is even apparent from the choice of nouns illustrating declensional patterns in Roth's grammar and in more modern European grammars of Sanskrit, which also draw on that tradition. Roth too took these types over ready-made as he found them in his day.

[11] Starting with the 3rd person as is customary in Indian grammar.

cluding remarks about the so-called Derivatives '*De Verbis Derivatis*' (folio 33 recto) (derivative verbal stems), under which Roth subsumed: Intensives, Imitatives, Meditatives (Desideratives), Causatives etc. and numerous '*Anomala*' (folio 34 verso).

4. '*De Verbalibus seu kṛdaṃta*', The verbal nouns or *kṛdanta*[12] (folia 36 verso-41 verso). Under this heading are mentioned '*Participia Activa Praesentis, Praeteriti, Futuri*' etc.; supine, infinitive, '*Varia Verbalia*', '*Gerundia*' (gerundives) and various other forms ('*Miscellanea*').

5. '*De Syntaxi huius linguae*', Syntax of Sanskrit[13] (folia 42 recto-47 recto) (with an appendix about the adverbs). The function of the cases ('*vocativus hic inter casus non numeratur*', among which the vocative is not counted) is explained before this six types of nominal compounds are presented in this order: *Avyayībhāva*, *Tatpuruṣa*, *Dvandva*, *Bahuvrīhi*, *Karmadhāraya*, *Dvigu*. Then follow the indeclinables, among which are reckoned prepositions, adverbs, interjections and conjunctions.

In a short '*Appendix ad universam grammaticam*', Appendix to the whole grammar (folia 47 verso-48 verso) the author treats of some 37 kinds of verses (*Āryā*, *gīti* etc.) with examples and translation into Latin of the Indian names[14]. This proves that Roth had also made a thorough study of works written in metrical form[15]. At the end, folia 49 recto-50 verso are blank.

There is no doubt whatsoever that Heinrich Roth meant to have printed his grammar which he had elaborated with infinite effort and arranged with great pedagogical talent. His intention is expressly attested by the remarks of Kircher, Grueber and Emperor Leopold I[16]. The project would have required Roth to stay in Europe for quite a while in order to supervise the printing: who else could have done so but he? Adverse circumstances prevented this, yet one can affirm in retrospect that, had Roth's grammar of Sanskrit appeared in print as early as the XVIIth century, the systematic study of Sanskrit, which commenced only at the end of the XVIIIth century in the Anglo-Indian period, would no doubt have begun properly already in the days of Heinrich Roth.

MSS Orientali 172: The Sanskrit Texts

The whole manuscript consists of two parts which are presented here separately and will be referred to as P 1 and P 2.

P 1: The Pañcatattvaprakāśa of Veṇīdatta

This part of the manuscript must be an entity in itself: the copyist[17] has numbered the leaves himself in *Nāgarī* numerals from 1 to 16. Each page contains 21 to 35 lines. The numeration system of the stanzas is not quite uniform and not easily seen through: at first it progresses—as is usual—by single digits (1, 2, 3 etc.); from 30 onwards merely the tens and the fives are indicated. For the rest the half-stanzas are separated sometimes by one, sometimes by two vertical strokes. Anyhow, an average-count shows that the number of stanzas given by Rājendralāla Mitra and mentioned below is considerably exceeded.

The text begins with the common introductory formula '*srī-gaṇeśāya namaḥ*' ('Hail to Ganesa', the patron of learning). The colophon of the manuscript indicates that the text is a copy of

[12] All concepts are taken in the widest possible sense.

[13] On the Indian achievements in the domain of syntax cf. Walter Wüst, *Indisch*, op. cit. (note 3), 107.

[14] The name of the poet given as Kāladāsaḥ '*id est servus temporis*' in the title of this must of course be read as Kālidāsaḥ.

[15] Cf. the practical survey of Indian metres in Apte, *Sanskrit-English Dictionary*, Appendix I. For a critical edition of this metrical text cf.: Hans-Georg Knopp, *Harsakirtis Kommentar zum Śrutabodha. Nach zwei zeitgenössischen Handschriften herausgegeben und mit elf weiteren Handschriften verglichen*, Inaugural-Dissertation ... an der Philipps-Universität Marburg/Lahn, 1974.

[16] Arnulf Camps, 'Father Heinrich Roth and the History of his Sanskrit Manuscripts', *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, Münster, 53 (1969), 192 and note 39. This book p. 10.

[17] Hauschild throughout his article says it was Roth, but the scribe was definitely an Indian. This fact was first pointed out by Siegfried Kratzsch in a paper read to the Fourth World Sanskrit Conference in Weimar in 1979.

the *Pañca-tattva-prakāśa* of Veṇīdatta[18], son of Jagajjīvana, grandson of Nīlakaṇṭha. Veṇīdatta was a member of the Yājñika family. The work in question was composed in A.D. 1644, and hence was already accessible to Roth. Extraordinary for Indian literary history is the fact that we are informed with precision about the date of composition of an original (1644)[19] and the date of a copy of it (± 1660). The time gap between original and copy is only some sixteen years, whereas in other cases hundreds of years have to be surmised. Both text and copy are clearly a product of the seventeenth century[20].

Theodor Aufrecht's Catalogus Catalogorum I, p. 314, 1st column (middle) and p. 603, 1st column (bottom)[21] also mentions the *Pañca-tattva-prakāśa*, together with the anthology *Padyaveṇī*, as writings of Veṇīdatta. To this may be added the information, provided by Rājendralāla Mitra in his Notices of Sanskrit MSS, vol. 4 (Calcutta, 1878) p. 48 ad No. 1436, that the *Pañca-tattva-prakāśa* is a metrical dictionary of Sanskrit[22].

Just as in Europe, grammatical research in India was complemented by lexicography. The lexicographical activity in India was however limited to dictionaries of synonyms and homonyms, written in verse (*śloka*), and called *kośa* ('thesaurus'). The present text falls under this heading[23]. The Indian words are arranged in this dictionary according to classes, that is, according to the realms of nature which contain the respective objects: 1. *pṛthivī-* ('earth'), 2. *jala-* ('water'), 3. *tejas-* ('fire'), 4. *vāyu-* ('wind'), 5. *ākāśa-* ('ether')[24]. Roth had this and the following manuscript copied above all to penetrate more deeply into semasiology, grammar (and philosophy). The numerous interlinear and marginal glosses, written in Roth's characteristic hand in Latin, Hindi, Portuguese and even German, attest that he read the Sanskrit text, probably with the help of his Indian pundit.

R. Mitra, who was mentioned before, indicates that another manuscript of the *Pañca-tattva-prakāśa* (consisting of 17 folia, with 9 lines per page, and comprising 335 stanzas in all), which is kept in Calcutta, is incomplete and incorrect. The present copy, though written on 16 folia only, is much more comprehensive and seems to have preserved the beginning of the text as well[25]. Roth's copy appears to be more complete and more valuable than that in Calcutta; hence it should by no means be left out of consideration when a critical edition of this text is made, which would be urgently needed[26].

[18] *tatva* is the common spelling here; in translation the title means: 'illumination of the five elements (entities)'. The name of the author may be rendered as 'he who was given by Veṇī'; Veṇī is a river goddess representing the merger of the Ganges, the Yamunā and the subterranean Sarasvatī near Prayāga, today's Allahabad; cf. Alfons Hilka, *Die altindischen Personennamen*, Breslau, 1910, 95, and Apte, *Sanskrit-English Dictionary*, s.v. *veṇī*, 5.

[19] In the right margin of folio 15 is to be read the number 1701 in Arabic numerals. This is certainly an indication of the date of the original expressed in the so-called Vikramāditya era (which started in 57 B.C.). 57 subtracted from 1701 gives precisely 1644. Hence the Śāka era, another possibility is excluded. In fact, as C. Vogel, *Indian Lexicography*, Wiesbaden, 1979, 364 has shown, the date given in the text itself works out at Sunday, 30 June 1644 O.S. or 10 July 1644 N.S.

[20] This is in contradiction to the latest catalogue of Oriental manuscripts in the Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emmanuele II, on the basis of which Roth's manuscripts were rediscovered by Arnulf Camps.

[21] I/II, Wiesbaden, 1968, reprint.

[22] For a printed edition cf. Theodor Zachariae, *Die indischen Wörterbücher (Kośa)*, Strassburg, 1897, 17, 37; O. Harrassowitz, *Bücher-Katalog: Indien...*, Teil III, Leipzig, 1938, 148. All three references are concerned with one and the same lithographic edition, which is contained in the *Ṣaṭkośasaṃgraha*, Kāsī, s. 1930 (= A.D. 1873/74). Further details about the book can now be learned from Claus Vogel, *Indian Lexicography*, Wiesbaden, 1979, 363 ff., and from M. M. Patkar, *History of Sanskrit Lexicography*, New Delhi, 1981, 146; see also now Claus Vogel, 'Die Vorarbeiten des Jesuitenmissionars Heinrich Roth (1620-1668) zu einem Sanskrit-lateinischen Wörterbuch, *Vicitrakusumāñjali, Volume Presented to Richard Othon Meisezahl on the Occasion of his Eightieth Birthday* (H. Eimert ed.), Bonn, 1986, 131-146.

[23] Hauschild in the original article thanked Mrs. Gudrun Goeseke (Halle) and Prof. Wilhelm Rau (Marburg) for their help, as the bibliographic material at his disposal in Jena was not sufficient.

[24] These are the elements underlying the material world.

[25] It starts: "*advayaṃ dvayam ābhāti lakṣmīnārāyaṇātmakam apūrve tan mahaḥ pūraṃ koṭisūraṃ muhur namaḥ*" //1// etc. The whole text does not seem to be free of mistakes, and has evidently caused some difficulty to Roth also. The end of the text and the colophon agree in general with those given by Mitra, whose version is however more correct than that transmitted in Roth's manuscript.

[26] Hauschild did not have the occasion to examine both versions in detail which alone could have allowed a critical judgement. Claus Vogel is preparing a critical edition with an English translation of the text.

[Hauschild in the following paragraph exposes his mistaken idea that MS 172 was copied by Roth himself; his judgement was based on an apparent comparison of the ductus of the pen in MS 172 with that in MS 171. The few glosses written in the margin, like in the grammar, are in Latin. The *Nāgarī* characters are still a little clumsy; they do not yet show the same trained hand as in P 2 and appear to belong to an earlier period. In reality MS 172 was written wholly by an Indian hand. JCM.]

Roth has indicated the elements of longer compounds in Sanskrit by small vertical strokes above the line, an old tradition which is still current both in the East and in the West. This habit is more rarely encountered in the following manuscript (P 2), which Hauschild considered to be a little younger. The endings of the individual chapters were very often faded and hence difficult to read in Hauschild's photocopy. In the original they are written in powerful red ink, whereas the rest of the text is in black ink.

P 2: The Vedāntasāra of Sadānanda

This part contains the *Vedāntasāra* of Sadānanda[27] on 16 leaves, which were numbered in *Nāgarī* by the scribe[28]. The text is an excellent introduction into the philosophy of the Vedānta, which has been current in India since the 2nd century A.D., and has grown there into a kind of national philosophy. The Christian missionary Heinrich Roth too had to deal in the main with this doctrine.

Of all the scriptures of the Vedānta school, except Mādhava's *Pañcadaśī*, the present compendium was probably the one most widely read. It may be surmised that Roth's Indian teacher was an adherent of Vedānta as well, and that he recommended the study of this particular text to the German Jesuit[29].

The Indian original of the *Vedāntasāra* was composed around the year A.D. 1490[30]. If the year 1660 is taken as the latest possible date for the present transcript, only some 170 years—for India a short span of time—elapsed between the publication of the work and the preparation of the codex at hand.

Roth's manuscript starts with the enlarged introductory formula: *'arham/siddhi-śrī-ganeśāya namaḥ'*[31].

Variations in reading between the valuable text edition of Richard Garbe in his Sanskrit-Chrestomathie (287 ff. and 412 f.)[32] and the present copy (thoroughly checked by Hauschild) do exist. A comparison yields the result that in Roth's copy several metrical parts are wanting, whereas all prose passages are present. On the whole it may be said that Roth's copy is very accurate, and hence should be regarded as an important witness to be consulted with profit in any new edition of the *Vedāntasāra* endeavouring to get at the original as closely as possible. Roth's manuscript appears to be a rather old copy of the *Vedāntasāra* (speaking in terms of absolute chronology), which contains fewer additions to the text than many later copies.

The whole is a very careful, neat and philologically accurate transcript, with only insignificant and easily rectifiable errors such as are likely to be made by everyone. The numerous annotations in Latin written by Roth in the four margins (the handwriting is the same as that in the Grammar (MS 171)) show how deeply the German missionary tried to penetrate the text:

[27] The title means 'Quintessence of Vedānta'; the author is characterized in the colophon as 'an ascetic of the highest rank, an itinerant monk who has neither home nor family, a brahmanical teacher'.

[28] Cf. note 17.

[29] Athanasius Kircher, on page 162 of his *China Illustrata*, mentions that Roth had not only gained a thorough insight into the language of the Indians (Sanskrit), but had also acquired a precise knowledge of their writings and philosophy. This is entirely credible.

[30] Cf. Jan Gonda, *Die Religionen Indiens*, Stuttgart, 1963, Vol. II, 91.

[31] Cf. Introduction to P 1. The first word *arham* (hail!) presents a graphic peculiarity in that it appears here—as often—in the truncated form of a Prākrit word. The Sanskrit equivalent of *arham* would be *arhān*. The old-fashioned characters (commonly four) are to be found most frequently in Jaina manuscripts, they serve as a sign of respect to the founders Mahavira etc. Here we meet with them in a brahmanical Sanskrit manuscript. *siddhi* ('success') is the name of a wife of Gaṇeśa.

[32] Cf. Paul Deussen, *Allgemeine Geschichte der Philosophie mit besonderer Berücksichtigung der Religionen*, Leipzig, 1914, I, 3, 639-670, where a German translation of the text is given.

they deal with points of textual criticism, grammar, lexicon and subject-matter and were meant primarily for Roth's own understanding of the text[33].

The selection of the text of the *Vedāntasāra* now becomes quite understandable: it allowed (or compelled) Roth to acquaint himself with the relevant Indian literature (*Upaniṣads*), it brought him to study the language and the philosophy thoroughly, and it trained him in Indian logic, a form of thinking that must have been strange at first to the German Jesuit. All this he mastered brilliantly.

Like its companions this manuscript belongs to the 17th century[34].

[33] These marginalia have much more the character of a detailed commentary, than of a translation.

[34] It gives me great pleasure to thank the following persons for their helpful comments: Daniel Droixhe (Liège), Siegfried Kratzsch (Halle), Raimund Pfister (München), Rüdiger Schmitt (Saarbrücken) and last not least Claus Vogel (Bonn). JCM.

A LIST OF THE LETTERS, REPORTS AND MANUSCRIPTS WRITTEN BY FATHER HEINRICH ROTH

BY

BRUNO ZIMMEL (†)

Translated and revised by Arnulf Camps, O.F.M.

This list is drawn up in chronological order and contains both Roth's own writings as well as material composed and published by his contemporaries, and based on lectures, narratives and information given by Roth himself. It is a revised and updated version of the list published by Bruno Zimmel, 'Verzeichnis der Schriften, Briefe und Berichte Roths', *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, 53 (1969), 203-205.

9 July 1650: A letter of H. Roth, S.J., written from Ingolstadt to Father Francisco Piccolomini, S.J., Praepositus Generalis in Rome; published by C. Beccari, *Rerum Aethiopicarum Scriptores Occidentales inediti*, Romae, 1913, Vol. XIII, 350-351.

8 August 1650: A letter of H. Roth, S.J., written from Trento to Father Francisco Piccolomini, S.J., Praepositus Generalis in Rome; published by C. Beccari, op. cit., 354-355.

January 1651: *Ex litteris P. Henrici Rott ex itinere in Aethyopia instituto*; synopsis of a letter written by Father H. Roth from Smyrna, in: Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 607.

January-February 1651: *Synopsis Franciscus Storer et Henricus Rott, Smyrnae in Graecia 22 et 23 Januarii 1651, Brusiae in Bythynia 27 Februarii 1651*, to be found in a letter of Father Matthias Ram written from Ingolstadt on April 25, 1651 to M. Thomas Wilhelm, S.J., at Landsberg, in: Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 607.

21 September 1651: A letter of H. Roth, S.J., written from Ispahan to Father Johann Ev. Tanner in Ingolstadt, in: Archives Générales du Royaume de Belgique à Bruxelles, Jes. Varia, Cart. 4. [This letter is at present undiscoverable.]

about 1660: *Grammaticca linguae Sanscretanae Brachmanum Indiae Orientalis* (spelling as on title page), written by H. Roth, S.J., in Agra about 1660, in: Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emmanuele II in Rome, MSS. Orientali 171, fols. 1^r-48^v. [The facsimile edition is to be found in the present work.]

about 1660: Veṇīdatta, *Pañcatattvaprakāśa*, a copy made about 1660 from the original composed in 1644. There are numerous interlinear and marginal glosses in Latin, Hindustani, Portuguese and German, written in Roth's hand; in: Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emmanuele II in Rome, MSS. Orientali 172, fols. 2^r-17^v. [The facsimile edition is to be found in the present work.]

about 1660: Sadānanda, *Vedāntasāra*, a copy made about 1660 from the original composed around the year 1490. There are numerous annotations in Latin written in the margins by H. Roth, S.J.; in: Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emmanuele II in Rome, MSS. Orientali 172, fols. 18^r-34^r. [The facsimile edition is to be found in the present work.]

1663: A letter of François Bernier written from Shiraz to Monsieur Chapelain, in: François Bernier, *Voyages de François Bernier, Docteur en Medecine de la Faculté de Montpellier, contenant la Description des Etats du Grand Mogol, de l'Hindoustan, du Royaume de Kachemire, etc.*, ..., Amsterdam, 1699, tome II, 97-168. [On their way to Europe Roth and Grueber spent some days in the beginning of March 1663 with the Carmelite Fathers in Shiraz. On this occasion a Carmelite Father wrote down Roth's information on the Indian incarnations. When Bernier passed through Shiraz during the autumn of 1667, he copied the notes of the Carmelite Father and he incorporated them in his letter to Chapelain; these notes were printed on p. 140-145.]

18 January 1664: A letter of H. Roth, S.J., written from Messina to Father Joannes Paulus Oliva, S.J., Vicar General in Rome, in: Archivum Romanum Societatis Iesu in Rome (ARSI), Goa 9, I, fol. 262.

23 February 1664: A letter of H. Roth, S.J., written from Rome to Father Christoph Schorer in Munich, in: Bayerische Staatsbibliothek in München, Clm. 26472, fol. 72^v.

2 March 1664: H. Roth, S.J., *Pro via terrestri in Regnum Sinarum*, report written for the Jesuit Superiors in Rome, in: ARSI, Fondo Gesuitico, Vol. 722, fasc. 3, no. 5.

18 March 1664: H. Roth, S.J., and J. Grueber, S.J., *Primum Memoriale ad Adm. R.P.N. Vicarium Generalem circa iter terrestre in Regnum Sinarum*, written in Rome, in: ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 242; published by C. Wessels, 'New Documents Relating to the Journey of Fr. John Grueber', *Archivum Historicum Societatis Jesu*, Roma, 9 (1940), 298-299. [This document was written by Roth and signed by him and by Grueber. The same applies to the next two documents.]

18 March 1664: H. Roth, S.J., and J. Grueber, S.J., *Secundum Memoriale ad Adm. R.P.N. Vicarium Generalem circa Regnum Nepal, in quo missio utilis institui potest*, written in Rome, in: ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 243; published by C. Wessels, op. cit., 300-301.

18 March 1664: H. Roth, S.J., and J. Grueber, S.J., *Tertium Memoriale ad Adm. R.P.N. Vicarium Generalem circa Sining urbem Sinarum*, written in Rome, in: ARSI, Jap. Sin. 124, fol. 244; published by C. Wessels, op. cit., 301-302.

March 1664: A letter of H. Roth, S.J., written from Rome. A translation into German can be found in: J. Stöcklein, S.J., *Der Neue Welt-Bott*, Augsburg-Graz, 1726, Vol. I, Nr. 35, 113-115.

1664: H. Roth, S.J., *Decem fabulosae Incarnationes Dei, quas credunt Gentiles Indiani extra et intra Gangem*, written in Rome, in: Archivum Pontif. Universitatis Gregorianae in Rome, 563, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, fols. 325-328; published by Athanasius Kircher, S.J., *China monumentis qua sacris qua profanis necnon variis naturae et artis spectaculis aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata*, Amstelodami, 1667, 157-162.

1664: H. Roth, S.J., *Elementa Linguae Hanscret*, in: Athanasius Kircher, S.J., op. cit., 162-163. [This is a reproduction of Roth's own handwriting and contains the Sanskrit alphabet, a short description of some of the characteristics of the Sanskrit language and a translation of the *Pater Noster* and of the *Ave Maria*. The whole is placed on five tables numbered Yy, Yy2, Zz, Aaa, Bbb. Kircher incorporated information, given by Roth, in various places of his work on China, but unfortunately, he did so in a superficial manner, cf. 80-86, 90-96 and 190-195.]

7 May 1664: A letter of H. Roth, S.J., written from Venice to Father Athanasius Kircher, S.J., in Rome, in: Archivum Pontif. Universitatis Gregorianae in Rome, 562, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum VIII, fol. 113.

24 May 1664: H. Roth, S.J., *Vita Patris Antonii Ceschi, S.J.*, written in Trento for the relatives of the late Father Ceschi; published by Francesco Antonio Paternolo, *Estratto e Registro di lettere spirituali con breve narratione della vita del molto reverendo Padre Antonio Ceschi di Santa Croce del Borgo di Valsugana della Compagnia di Giesu Missionario Apostolico dell' Indie*, Trento, about 1683, 231-233 (Latin text) and 233-235 (Italian text). [This book is rare but there is a copy in the library of the Franciscan Fathers in Trento.]

27 June 1664: *Responsa R.P. Henrici Roth his quaesitis data*, in: Universitätsbibliothek München, Handschriften 4° Cod. ms. 118, fols. 12-15. [The manuscript under the title *De missione soc. Jesu* has in great part been rendered illegible by water-damage in World War II and is being restored.]

1664: Theodor Rhay, *Relatio rerum notabilium*

Regni Mogor in Asia ex R.P. Henrici Roth Dillingani Soc. Iesu inde anno MDCLXIV et in Germaniam et hinc eodem revertentis narrationibus coram Sereniss. Duce Neoburgico habitis Neoburgi excerpta, Aschaffenburgi, 1665, 15 pages. [Contains notes of lectures and reports given by H. Roth at the court in Neuburg during the summer of 1664. The booklet is rare but there are copies in the Bibliothèque Nationale in Paris (4° 0^{2} q^{3}) and in the University Library at Göttingen (Hist. As. II 712). A draft of this text can be found in the Bibliothèque Royale Albert Ier at Brussels (MS 6828-6869, fols. 415-417).]

7 September 1664: A letter of H. Roth, S.J., written from Vienna to Father Athanasius Kircher in Rome, in: Archivum Pontif. Universitatis Gregorianae in Rome, 563, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, fol. 281.

9 September 1664: An extract from a letter of H. Roth, S.J., written from Vienna, in: Bayerische Staatsbibliothek in München, Clm. 26472, fol. 60^{r}.

29 September 1664: An extract from a letter of H. Roth, S.J., written from Prague to Father Gebhard Deininger, S.J., in: Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 637, fol. 60^{r}.

10 January 1665: A letter of H. Roth, S.J., written from Memel to Father Georg Lyprand, S.J., in: Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 1240, fol. 156.

16 May 1665: A letter of H. Roth, S.J., written from Vienna to Father Athanasius Kircher, S.J., in Rome, in: Archivum Pontif. Universitatis Gregorianae in Rome, 563, P. Kircher, Miscellanea Epistolarum IX, fol. 78.

9 October 1666: A letter of H. Roth, S.J., written from Surat to Father Servilian Veihelin, S.J., Provincial of the Jesuit Province Germania Superior in Munich, in: Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 607, fol. 94. [A facsimile edition of this letter is to be found in: S. Euringer, 'P. Heinrich Roth S.J. von Dillingen', *Jahrbuch des Historischen Vereins Dillingen a.D.*, 31 (1918), 33.]

1667: H. Roth, S.J., *Brevis relatio de statu Missionis Mogorensis Societatis Jesu ad annum 1667*, in: ARSI, Goa 35, fols. 59^{r}-60^{v}.

30 January 1670: Joannes Grueber, S.J., *Vita Patris Henrici Roth missionarii in Indiis orientalibus*, composed in Tyrnau ('Tyrnaviae'), in: Bayerisches Hauptstaatsarchiv in München, Jesuitica 514, 16 folia. [An extract was printed by Giuseppe A. Patrignani, *Menologio de pie memorie d'alcuni Religiosi della Compagnia di Gesu*, Venezia, 1730, T. 2, Maggio, 131-134.]

BIBLIOGRAPHY ON HEINRICH ROTH, S.J.

BY

JEAN-CLAUDE MULLER

1665 Theodor Rhay, *Relatio Rerum Notabilium Regni Mogor in Asia*, Aschaffenburg.

1667 Athanasius Kircher, *China monumentis qua sacris qua profanis necnon variis naturae et artis spectaculis aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata*, Amsterdam, Waesberghe, 81-84, 156-162, 195.

1670 Athanase Kircher, *La Chine Illustrée de plusieurs Monuments tant sacrés que profanes et de quantité de recherches de la nature et de l'art*, Traduction par F. S. Dalquie, Amsterdam, 109-113, 215-221, 262.

1678 Georgius de Sepibus, *Romani Collegii Societatis Jesu Musaeum Celeberrimum*, Amsterdam, 65-66.

1684 H. A. Langenmantel, *Fasciculus epistolarum Adm. R.P. Athanasii Kircheri S.J.*, Augsburg, 18 ff.

1699 François Bernier, *Voyages de François Bernier ... contenant la Description des Etats du Grand Mogol*, Amsterdam, Tome II, 140-145.

1801 Lorenzo Hervás y Panduro, Catalogo de las Lenguas de las naciones conocidas, Madrid, Vol. II, 132-133.

1806 Johann Christoph Adelung, *Mithridates oder allgemeine Sprachenkunde*, Berlin, Erster Theil, 306.

1808 Friedrich Schlegel, *Über die Sprache und Weisheit der Indier. Ein Beitrag zur Begründung der Alterthumskunde*, Heidelberg, xi. ["Noch führe ich die mir bekannt gewordenen Deutschen an, welche sich mit dem Studium der altindischen Sprache beschäftigt haben. Der erste, den ich erwähnt finde, ist der Missionarius Heinrich Roth, der im Jahr 1664 'die sanscretanische Sprache erlernt, um mit den Brahminen disputiren zu können'."]

1869 Theodor Benfey, *Geschichte der Sprachwissenschaft und der orientalischen Philologie in Deutschland seit dem Anfange des 19. Jahrhunderts mit einem Rückblick auf die früheren Zeiten*, München, 335.

1889 Otto Schmid, 'Heinrich Roth', *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 29, 309.

1891 Joseph Dahlmann, *Die Sprachkunde und die Missionen. Ein Beitrag zur Charakteristik der ältern katholischen Missionstätigkeit (1500-1800)*, Freiburg/Breisgau, 18 [= Ergänzungshefte zu den Stimmen aus Maria Laach 50].

1892 Friedrich Max Müller, *Lectures on the Science of Language*, London, 1892-1893, Vol. I, 175, 277. ["Roth's grammar is an 'opus exactissimum'."]

1895 Carlos Sommervogel, 'Roth, Heinrich', *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, Bruxelles, Vol. VII, col. 210-211.

1899 Anton Huonder, *Deutsche Jesuiten Missionäre des 17. und 18. Jahrhunderts*, Freiburg/Breisgau, 89-90, 178, 213-214 [= Ergänzungshefte zu den Stimmen aus Maria Laach 74].

1901 Theodor Zachariae, 'Das Devanāgarī-Alphabet bei Athanasius Kircher', *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Wien, 15, 313-320 [reprinted in: *Kleine Schriften zur indischen Philologie, zur vergleichenden Literaturgeschichte und zur vergleichenden Volkskunde*, Leipzig, 1920, 1-7].

1904 Kiel, 'China Illustrata. Ein Werk des Paters A. Kircher aus dem Jahr 1667', *Fuldaer Geschichtsblätter*, 3, 33 ff.

1907 H. F. Hosten, *Jesuit Missionaries in Northern India and the Inscriptions on their tombs (1580-1803)*, Calcutta, 3, 6, 30-32.

1908 Theodor Zachariae, 'Hanscrit', *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Wien, 22, 86-103 [= *Kleine Schriften*, 17-33].

1911 E. A. H. Blunt, *List of Inscriptions on Christian Tombs and Tablets of historical interest in the United Provinces of Agra and Oudh*, Allahabad, 36.

1914 Archibald Constable, *Travels in the Mogul Empire A.D. 1656-1668 by François Bernier. Translated on the basis of Irving Brock's Version and Annotated (1891); Second edition revised by Vincent A. Smith*, London, 392-335 and notes.

1916 s.q. Robert Streit, *Bibliotheca Missionum, Band V, Asiatische Missionsliteratur 1600-1699*, 2. unveränderte Auflage, Münster, 1964. [Roth = Nr. 466, p. 160-161.]

1917 Ernst Windisch, *Geschichte der Sanskrit Philologie und Indischen Altertumskunde*, I. Teil, Strassburg, 19-20 [= Grundriss der Indo-arischen Philologie und Altertumskunde. I-1, B].

1918 Sebastian Euringer, 'P. Heinrich Roth S.J. von Dillingen', *Jahrbuch des Historischen Vereins Dillingen a.D.*, 31 (1918), 1-40.

1920 Josef Linder, 'Pater Heinrich Roth S.J. von Dillingen, der erste deutsche Sanskretist', *Zeitschrift für katholische Theologie*, Innsbruck, 44, 169-175.

1921 Joseph Duhr, *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge*, München, Band III: *In der 2. Hälfte des XVII. Jahrhunderts*. [Roth and Grueber = p. 334-335.]

1924 Cornelius Wessels, *Early Jesuit Travellers in Central Asia 1603-1721*, The Hague, Chapter VI, 'Grueber and d'Orville', 164-204. [Roth = p. 200.]

1932 J. Castets, 'Pioneers in European Sanskrit Scholarship', *The Indian Review* 32 (1931), 345-351. [Roth = p. 345, depends on Max Müller (1892).]

1932 Edward Maclagan, *The Jesuits and the Great Mogul*, London. [Roth = p. 109-111, 383, "one of the earliest Europeans to study Sanskrit, a task at which he worked for 6 years under considerable difficulties."]

1933 Henry Heras, 'The tomb of Fr. Albert d'Orville S.J.', *Archivum Historicum Societatis Jesu*, Roma, 2, 17-24.

1934 Ludwig Koch, *Jesuiten Lexicon. Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt*, 2 Bände, Paderborn. [Roth = Vol. II, col. 1569.]

1940 Cornelius Wessels, 'New documents relating to the Journey of Fr. John Grueber', *Archivum Historicum Societatis Jesu*, Roma, 9, 281-302, especially p. 298-302.

1946 Felix Alfred Plattner, *Jesuiten zur See. Der Weg nach Asien. Ein Beitrag zur Geschichte der Entdeckungen*, Zürich. [Roth = p. 217-234 and passim.]

1953 Jean Filliozat, 'Les premières étapes de l'indianisme', *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, 80-96. [p. 92: "En 1664, le P. Heinrich Roth envoyait à Rome la première grammaire sanskrite, malheureusement restée inédite."]

1955 Felix Alfred Plattner, *Pfeffer und Seelen, die Entdeckung des See- und Landweges nach Asien*, Einsiedeln. [Roth = p. 153-155, 164-168.]

1955-1956 Richard Hauschild, 'Die erste Publikation der indischen Nāgarī-Schriftzeichen in Europa durch Athanasius Kircher und Heinrich Roth', *Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller Universität Jena*, 5, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe, Heft 4/5, 499-520.

1956-1957 Bruno Zimmel, *Die erste abendländische Sanskrit-Grammatik des Paters Heinrich Roth S.J. Die merkwürdigen Schicksale eines verschollenen Manuskripts*, Wien, 1957 [vorher abgedruckt als Artikel in *Biblos*, Wien, 5 (1956), 48-63].

1957 Arnulf Camps, 'Die Schriften der Jesuiten-Missionare Johann Grueber, Heinrich Roth und Antonio Ceschi', *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft*, Schöneck-Beckenried, 13, 231-243.

1957 Willibald Kirfel, Review of Zimmel (1956-1957), *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 415-416.

1957 Bruno Zimmel, 'Johann Gruebers letzte Missionsreise. Ein Beitrag zur oberösterreichischen Biographie', *Oberösterreichische Heimatblätter*, 11, 161-180.

1958 Albert Thumb & Richard Hauschild, *Handbuch des Sanskrit. Mit Texten und Glossar*, 3 Bände, Heidelberg, 1958-1959, Vol. II, 171-172 and note 126.

1959 Adalbert Vogel, 'Heinrich Roth', *Lebensbilder aus dem bayerischen Schwaben*, Band 7, 239-259.

1964 Josef Wicki, 'Roth Heinrich', *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg i. Br., 2. Ausgabe, Band 9, Kolonnen 66-67.

1967 Arnulf Camps, 'Die Wiederentdeckung der ersten abendländischen Sanskrit-Grammatik des P. Heinrich Roth S.J.', *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft*, Schöneck-Beckenried, 23, 241-243.

1967 Josef Wicki, 'Roth Heinrich', *New Catholic Encyclopedia*, volume 12, 685.

1967 Bruno Zimmel, 'Die erste Sanskritgrammatik wiederentdeckt', *Biblos*, Wien, 16, 219-222.

1968 Herbert Gerl, *Catalogus Generalis Provinciae Germaniae Superioris et Bavariae S.J. (1556-1773)*, München. [Jesuit sources concerning Roth's career.]

1968 Josef Wicki, 'Die Miscellanea Epistolarum des Athanasius Kircher in missionarischer Sicht', *Euntes docete*, 21, 221-254. [Reprinted in: *Missionskirche im Orient. Ausgewählte Beiträge über Portugiesisch-Asien*, Immensee, 1976. 282-308, Roth's correspondence with Athanasius Kircher = p. 294-295, 302.]

1968 Bernward H. Willeke, 'Die Missionshandschriften im Bayerischen Hauptstaatsarchiv zu München', *Euntes Docete*, Roma, 21, 322-345. [Roth = p. 334.]

1968 Bruno Zimmel, 'Wo die Arche Noahs landete, die Reise der Jesuitenpatres Johann Grueber und Heinrich Roth durch Armenien', *Freinberger Stimmen*, 38, 79-81.

1968 Bruno Zimmel, 'P. Heinrich Roths S.J. Expedition nach Nepal'. *Jahrbuch des historischen Vereins Dillingen a.D.*, 70, 64-78.

1969 Arnulf Camps, 'Father Heinrich Roth S.J. (1620-1668) and the history of his Sanskrit manuscripts', *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, Münster, 53, 185-195.

1969 Richard Hauschild, 'Zum Inhalt der drei Handschriften Roths', *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, Münster, 53, 195-202.

1969 Bruno Zimmel, 'Verzeichnis der Schriften, Briefe und Berichte Roths', *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*, Münster, 53, 203-205.

1969 Walter Leifer, *Indien und die Deutschen. 500 Jahre Begegnung und Partnerschaft*, Tübingen-Basel. [Roth = p. 240, "der erste Sanskritgelehrte unseres Volkes".]

1969 Walter Ritzer, 'Bibliographia Zimmliana', *Biblos*, Wien 18, 8-10.

1972 Richard Hauschild, *Die Missionar P. Heinrich Roth aus Dillingen und die erste europäische Sanskrit Grammatik*, Berlin [= Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Phil.-hist. Klasse, Band 115, Heft 6, 3-23].

1972 Frits Staal (editor), *A reader on the Sanskrit Grammarians*, Cambridge, Massachusetts. [Roth = p. 30.]

1978 Daniel Droixhe, *La linguistique et l'appel de l'histoire (1600-1800), Rationalisme et révolutions positivistes*, Genève-Paris. [Roth = p. 76.]

1978 Rüdiger Schmitt, (Review of Rocher, Ludo (ed.): Dissertation on the Sanskrit Language by Paulinus a S(ancto) Bartholomaeo), *Historiographia Linguistica*, 5, 166-173. ["Die Publikation der 48 doppelseitig beschriebenen Blätter Roths (Bibl. Naz. Centrale, Mss. Orientali 171) erscheint mir als das heute dringendste Desiderat der Indologiegeschichte..."]

1979 Joscelyn Godwin, *Athanasius Kircher. A Renaissance Man and the Quest for Lost Knowledge*, London. [Roth = p. 50. "Kircher's China included the first reproduction in the West of the Sanskrit alphabet and grammar."]

1979 Claus Vogel, *Indian Lexicography*, Wiesbaden [= History of Indian Literature. Vol. V, fascicule 4]. [Roth = p. 363-364 and note 234.]

1979 Siegfried Kratzsch, 'A 17th century manuscript of Veṇīdatta's Pañcatattvaprakāśa', *Fourth World Sanskrit Conference ... Summaries of Papers (rev. ed.)*, Berlin, 181-182.

1981 Christel Römer, *Universale Bildung im Barock: Der Gelehrte Athanasius Kircher; eine Ausstellung der Stadt Rastatt in Zusammenarbeit mit der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe*, Rastatt [see especially p. 99-104].

1981 Valentina Stache-Rosen, *German Indologists, Biographies of Scholars in Indian Studies writing in German*, New Delhi. [Roth = p. 1-2, based on Hauschild (1972).]

1982 Siegfried Kratzsch, 'Die Darstellung der zehn Avatāras Visnus in Athanasius Kirchers "China Illustrata" ', *Altorientalische Forschungen*, Berlin, 9, 133-144 (ill. 1-8).

1982 Joseph Thekkedath, *History of Christianity in India, Volume II.: From the Middle of the Sixteenth to the End of the Seventeenth Century (1542-1700)*, Bangalore. [Roth = p. 437-438.]

1983 Jean-Claude Muller, 'Die Sanskritgrammatiken der Jesuiten Heinrich Roth (1660) und Jean-François Pons (1730-1740): ein Vergleich', Paper read at the *XXII. Deutscher Orientalistentag*, Tübingen.

1984 Gita Dharampal, 'Frühe deutsche Indien-Berichte (1427-1750). Bibliographie', *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, *23*-*67*.

1984 Siegfried Kratzsch, (Review of Vogel (1979)), *Orientalistische Literaturzeitung*, 79, col. 187-189.

1984 Stephen Neill, *A History of Christianity in India: The Beginnings to A.D. 1707*, Cambridge. [Appendix 28, p. 417-419 = 'The Sanskrit Grammar of Fr Henry Roth SJ.'.]

1985 Jean-Claude Muller, 'Recherches sur les premières grammaires manuscrites du sanskrit', *Bulletin d'études indiennes*, Paris, 3, 125-144.

1986 Siegfried Kratzsch, 'Eine Handschrift von Venīdattas Pañcatattvaprakāśa aus dem 17. Jahrhundert.', Sanskrit and World Cultures, SCHR. OR. [sic], Berlin, 18, 415-420.

1986 Claus Vogel, 'Die Vorarbeiten des Jesuitenmissionars Heinrich Roth (1620-1668) zu einem Sanskrit-lateinischen Wörterbuch', *Vicitrakusumāñjali: Volume presented to Richard Othon Meisezahl on the occasion of his eightieth birthday, edited by Helmut Eimer* [= Indica et Tibetica 11], Bonn, 131-146.

to appear: Jean-Claude Muller, *Sprachwissenschaft und Missionen: Studien zu den Sanskrit-Grammatiken der Jesuiten Roth, Hanxleden und Pons*, Sprachwissenschaftliche Promotionsarbeit an der Universität Bonn.

to appear: Claus Vogel, *Venīdatta's Pañcatattvaprakāśa. A synonymic dictionary of Sanskrit. Edited and rendered into English by Claus Vogel. With an appendix containing the glosses of the Rev. Heinrich Roth, S.J. (1620-1668).*

to appear: Claus Vogel, 'Qua ratione saeculo XVII Henricus Roth linguam Hindustanicam litteris Latinis scripserit', *Festschrift für Wilhelm Rau = Studien zur Indologie und Iranistik*, 13/14.

GRAMMATICCA LINGUAE SANSCRETANAE BRACHMANUM
INDIAE ORIENTALIS

(Ms. Or. 171, Fols. 1^r-48^v)

MSS. 171

Questo Libro stà in deposito nella
Libreria segreta del Collegio Romano
alla quale non è stato applicato
per poterlo estrarre quando piacia
a i Superiori della Compagnia

Auctor hujus libri est P. Roa soc. Jesu, de quo
loquitur Franciscus Bernier, Voyages de Amsterdam
1709. tome seconde p. 147.
Verus auctor est P. Henricus Roth, non Roa ut
dicit Bernier. Legatur China illustrata P. Kircheri,
qui fatetur alphabetum hanscret suscepisse, et
alia plurima de religione brahmanum, a P. Roth.
V. China illustrata: Pars 3. cap. ultim.

Grammatica linguae Sanscretanae Brachmanum
Indiae Orientalis

Caput 1.um De Orthographia.

Litera dicitur अक्षरं uel वर्णः Akxărăn, Barna.
Sunt omnino triginta octo.

अ इ उ ऋ ऌ ॥ ह य व र ल ॥ ञ ण न ङ म ॥
झ ढ ध घ भ ॥ ज ड द ग ब ॥ ख फ छ ठ थ ॥
च ट त क प ॥ श ष स ॥

Literas has sic ferè pronunciabis. A i u re lre ‖ hă iă uă ră lă ‖ nĭă nddă nă ngă mă ‖ jhă ddhă dhă ghă bhă ‖ jă ddă dă gă bă ‖ Khă phă txhă tthă thă ‖ txă ttă tă gă pă ‖ xă Kă să.
Sed de pronunciatione genuina harum magis infra dicetur ubi de Consonantibus.
Ad appellandas literas (sicut nos dicimus a be ce de e effe) Brachmanes addunt syllabam câr u. g. acâr băcâr dăcâr căcâr etc. Solum र seu R dupliciter appellatur, id est Răcâr uel Rêph.
Ex literis supradictis quinque sunt Vocales, reliquae omnes Consonantes.

De Vocalibus.

Vocales sunt quinque अ इ उ ऋ ऌ id est A i u re lre.
Vniuersali nomine Vocalis appellatur स्वरः Sŏăr.
Aliàs etiam vario respectu dicuntur uocales 1 समाना 2 नामिना 3 सवर्णा 4 संध्यक्षराणि Sămână, Nâmenê, Săbărnâ, Sandheaxrârana. Sub nomine Sămână ueniunt omnes quinque id est a, i, u, re, lre. Sub nomine Nâmenê ueniunt solum ultimae quatuor id est i, u, re, lre. Săbărn sunt omnes quinque quatenus sunt uel ह्रस्वः uel दीर्घः uel प्लुतः Rhĕmă, Dirăgh, Plot id est Breuis, longa, longissima. Rhesua seu Breues ni scribantur अ इ उ ऋ ऌ. Diragh seu Longae sunt hae आ ई ऊ ॠ ॡ: Â î û rei lrei. Longissimae raro sunt in usu, nec

Regula uel Scholia

Brahmanes suum Alphabetum uocant ॐ नमः सिद्धं Onamasiddang non quod hae sint primae litterae, sed quod illis uerbis dedicent litteras Deo; Significant enim illae uoces: Supremo Enti (seu Creatori) honor etc.

5.
एकमात्रो ह्रस्वो द्विमात्रो दीर्घः त्रिमात्रः प्लुतः
Breuis est Simplex, Longa Duplex, Longissima triplex quoad Productionem uocis.

Regulæ uel Scholia.

5. ह्रस्वाह्वाने गाने रोदने विचारे प्लुतः

5. इवर्ण उवर्ण इति दीर्घमपि संगृह्णाति कारग्रहणे केवलः

R1 सवर्णे दीर्घः

Sandheatjārin.

ordinarie alias à Longis figuras sortiantur. Unus illarum tantum est in declamando alonge, cantando, flendo diminendo, in quibus actionibus quandoque Vocalis æquo longius extenditur.

Quando proinde occurrit uox Bāra u.g. Abarn Ibarn tunc intellige ambas et Breuem scilicet et Longam (etiam ubi locum habet longissimam) u.g. Abarn sunt ambo अ et आ Ibarn sunt इ et ई. Ubarn, sunt उ ऊ Rebarn sunt ऋ ॠ. Lreibarn Longa parum est in usu. ऌ ॡ

Quando uero Vocali additur Particula Cār u.g. acār, icār tunc solum distinctiue accipitur Longa uel Breuis prout in figura litteræ exprimitur.

Circa Barn Nota quando immediate concurrunt Sabarn i.e. A breue et A longum uel uiceuersa, A breue et A longum u.g. अ आ uel आ अ ; इ ई. Tunc ambo in unam Longam transeunt. आ ई Exempli gratia नदी इति fit नदीति Nadî ite, fit Nadîte.

संध्यक्षरं Quasi dicas litera composita, respondet nostris Diphtongis. Sunt autem Diphtongi quatuor ए ऐ ओ औ id est Ê Ei Ô Ou. Omnes quatuor fiunt ex A et alia coniuncta uocali sic ex अ simul et इ fit ए. Ex अ una cum ए fit ऐ. Ex अ cum उ fit ओ. Ex अ cum ओ fit औ.

Ex dictis collige, in decanica grammatica sub nomine Sōār Intelligendas esse omnes Vocales Sāmān, Sābarna Nāmana Sandheatjarana. Sub nomine uero Nāmana intelligendas esse omnes supradictas Excepto Abarn, et consequenter Diphtongis quæ ex illo componuntur.

Aliqua sunt quæ accidunt Vocalibus scilicet hæc quinque 1. गुणः 2. वृद्धिः 3 लघु et गुरुः 4 संप्रसारणं 5 उदात्त अनुदात्त स्वरित 1. Gūnā 2 Bredhĕ 3 Lagho et Gūrū 4 Sāmprāsārānā 5 Vdât ânōdât Sōārĕt.

Gunā hic nihil aliud est quam Vocalis uirtualiter contenta in altera. Sic Gūnā sunt Tres ए ओ अर् E O Ar. Bredho uero etiam est uirtualis contenta in altera differt a Guna quod hæc sit Completa, Bredhe uero Completa, sunt autem 4 Bredhe आ ऐ औ आर्. In decanica

	गुणः	वृद्धिः
अ	Non fit	आ
इ	ए	ऐ
उ	ओ	औ
ऋ	अर्	आर्

Grammatica multoties ui Regularum Vocales iubentur mutari in suam Guna uel Bredhe, quod ut intelliges. Nota Vocales i, u, re esse capaces transire in Gun, et insuper a est capax transire in Bredhe sed non in Gun, ingsta tabellam in margine appositam.

लघु et गुरुः. Lāghō et Gūrū idem est quod Leuis et Grauis Itaque uocalis uel Sylaba quæ post se habet sequentem Literam duplicem, siue ipsa Lagho sit siue dirāgh (i.e. Breuis uel Longa) est Guru seu Grauis. Litera uero tribus modis duplex est 1° Quando est composita ex duabus consonantibus. 2° Quando in capite habet Punctum quod dicitur Anōsōār. 3° Quando post se habet sequentia duo puncta quæ uocantur Be, sorg, de quibus infra. Lagho uero seu Leuis uocalis uel sylaba est, quæ ipsa per se est Rhasua seu Breuis et nullam habet sequentem Duplicem ex supradictis.

Sam prasa ran संप्रसारणं Idest mutua transicio seu transmutatio. De hac Nota Sequentes Regulas. 1ª Tres consonantes य व र Quando iubentur fieri Samprāsārnān tunc ordine transeunt in इ उ ऋ. 2° Si illæ tres mutandæ sunt Breues uel Longæ tunc etiam uocales in quas mutantur erunt Breues uel Longæ u.g. य transit in इ, या in ई et sic de reliquis. 3° Si duæ mutandæ fuerint coniunctæ in una u.g. व्य b ia Et tunc ambo transeunt in suam quæque Vocalem scilicet in वि. Et sic de reliquis, ubi Nota Litteram व in posito Exemplo transire quidem in suum उ sed ui alterius Regulæ, de qua infra, iterum in व conuersum esse.

उदात्त अनुदात्त स्वरितः Vdat Anodat Soaret. Hæc tria accidunt uocalibus seu Sylabis non ad aliud Usum quam ad Sonum quo proferendæ sunt præsertim in Lectione Bed seu libri sacri illorum. Sylaba alto sono prolata est Vdat. Probata sono basso est anodat. Æquali uero sono pronunciata est Soaret. Circa hæc uidendum est Dhātpāth id est Index Elementorum huius linguæ quæ in libro separato conscripta Ianua, ubi fere de quolibet dhat seu Elemento dicitur an sit Vdat uel anodat uel Soaret. In usu communi huius Linguæ parum sollicitus sis de hoc.

R2 1 यवराणां ॠ Idest यकारवकाररेफाणां इकारउकारऋकारः 5 2 दीर्घस्य दीर्घमेव संप्रसारणं ह्रस्वस्य ह्रस्व सवर्णे दीर्घः सह.

5 उच्चैः स्थाने उच्चार्यमाणतया उपलभ्यमानो वर्ण उदात्तः नीचैः स्थाने e अनुदात्तः उदात्तानुदात्तयोः समवृत्तिः समाहारः स्वरितः उच्चतानीचत्वे तु इष्टस्थानापेक्षया ज्ञातव्या अन्यथा अतिप्रसंगदोषो भवति.

De Consonantibus

Consonans idest, non perse sed cum altero sonans litera in hac Lingua Brahmanum vocatur व्यंजनं quasi dicas Claudicans. Est destituta Vocali quâ fulta incedat. Unde in pronunciatione effertur cum vocali a, v. g. kă, iă, ŭă, ră, lă, n(on) quod vocalis ipsi debita sit sed pronunciationis causa. Quando ergo Consonans per se sola scribitur tunc notetur virgulâ ad pede annexa v. g. य् व् र् et sic de reliquis.

In ordine ad Regulas Orthographiæ, Consonantes dupliciter considerantur. 1º ut divisa in Turmas, quas hic vocant प्रत्याहार: Pratcahar. 2º In Classes quæ वर्ग Barg vocantur.

प्रत्याहार: Pratcahar nihil aliud est quam plures consonantes sub uno nomine, quod ex prima et ultima illarum composita sit contenta v. g. हस sub hac enim particula intellige omnes et singulas ab ह usque ad स collectas consonantes, ut supra in alphabeto videre est. Item quando occurrent v. g. झस अव अच खस jhăs jab ab khas. Tunc intellige omnes et singulas à झ usque ad स idest झ ढ ध घ न ॥ ज उ द ग व ॥ ख फ छ ठ थ ॥ च ट त क प ॥ श ष स ॥ Hæ itaque omnes simul झस vel cum addito झस प्रत्याहार: jhăs vel jhas pratcahar vocantur. Similiter अच continet omnes vocales et consonantes contenta ab अ usque ad च quod sequitur post न. Et sic de Reliquis.

Cæterum Nota Consonantias sub hac consideratione esse 7 Turmas. 1º Semivocales ह य व र ल ॥ 2º Nasales ञ ण न ङ म । 3º Aspirata झ ढ ध घ न । 4º Tenues ज उ द ग व । 5º Aspera ख फ छ ठ थ ॥ 6º Lenes च ट त क प ॥ 7º Mutua श ष स ।

Semivocales vero illas quinque primas ideo quia multum de natura vocalis participant. ह Respondet nostræ aspirationi h. य et व Respondent nostris I et V prout in Consonantes transeunt. Circa र Duo Nota. 1º Quando precedit ante unam ex यप tunc hanc duplicat et ipsa Virgulæ instar super caput illius duplicatæ ponitur v. g. Pro निर् जलं fit निर्ज्जलं ॥ Nirjălăn. 2º Nota र et ऋ vicissim unam loco alterius poni posse.

Sic पर्यंक Parjank, etiam recte scripseris dixerisque पल्यंक Paljank. ॥ य व र Hæ tres Semivocales quando in regularum subinde fiunt ex ञ tunc vocantur Anonasæ sive Nasales et tunc sic scribuntur यँ ऌ व . Ultimò circa य advertas quod interdum pronuncietur ut jă (Lusitanis) et hoc præcipuè quando è in principio vocis (quamvis n(on) semper) interdum verò ut iă.

Nasales seu मुखनासिका Mŏkhnăsicâ. Per nasum pronunciantur. Primum quidem ञ cum sit ex classe च (ut infra videbitur) pronunciari debet njă. Secundum ण cum spectet ad Classe ट effertur nddă. Tertium न est ex classe त pronunciatur sicut nostrum n. Quartum ङ. pertinet ad Classe क pronunciatur ngă. Quintum म nihil differt a nostro m.

Reliquæ literæ faciliores sunt pronunciationis, ut supra in alphabeto videri potest. Solùm quatuor Palatares. ट ठ ड ढ non inveniuntur in linguis Europæis. Palatares dico, quia pronunciantur linguâ inflexâ palatum verberante et T vel D [illegible] et quasi cum sibilo vel x proferente, ideoque ad indicandam crassitiem et quandam differentiam à T et D nostro, literis nostris duplicatis expressi ttă tthă ddă ddhă.

वर्ग: Barg seu Classis est series quinque literarum eiusdem naturæ. Sunt 5 Classes quas illi exprimunt brevitatis causa quinque initialibus literis कु चु टु तु पु kŏ tchŏ, ttŏ, tŏ, pŏ (ŏ pronunciationis causa addito) aliàs 1 कवर्ग: 2 चवर्ग: 3 टवर्ग: 4 तवर्ग: 5 पवर्ग: Sunt autem Classes hæ. क ख ग घ ङ ॥ च छ ज झ ञ । ट ठ ड ढ ण ॥ त थ द ध न ॥ प फ ब भ म ॥ 1º gă (vel Kă) khă gă ghă ngă ॥ 2º tcă tchă jă jhă njă ॥ 3º ttă tthă ddă ddhă nddă ॥ 4º tă thă dă dhă nă ॥ 5 pă phă bă bhă mă ॥. Ubi vides omnes quinque eiusdem Classis esse eiusdem naturæ, solùm differre accidentaliter quod esse aspiratam vel Tenuem, asperam vel lenem.

Hæc de litteris simplicibus.

संयोग: Sanjog Seu Littera duplex è quando Præcedens Consonans Vocali suâ privata est et cum sequenti consonante coniuncta huius vocali fruitur in pronunciatione. Duplici iter accidit hæc coniunctio Consonantium & Quando dua

Regulæ Scholia (margin notes):

स्वरहीनं इति व्यंजनं ॥ अर्द्धमात्रिकं व्यंजनं

5 मुखोच्चारणार्थ:

5 आद्यंतवरणात्मकं यन्नाम भवति तन्नाम प्रत्याहारो भवति ।

5 ओकारौकारात् परे वकार: स्वरवत् भवति । Litera व transit in Vocalem, quando sequitur post ओ vel औ.

5 रेफस्य ऊर्द्धगमनं स्वरवत्

5 रलयो: सवर्णं वा वक्तव्यं

5 यवला यकारे वा मध्ये नकारस्य सानुनासिक:

स्वरहीनं परेण संयोज्यं 5 स्वरानंतरिता हसा: संयोग:

[illegible]

vel tres in unam transeunt retenta saltem aliquo modo propria figura. 2° Quando duae ita in unam confunduntur ut neutrius figura maneat sed in unam tertiam transeant. Circa primum modum Sanjog qui fit figuris retentis necessarium non est referre hic omnes huiusmodi Coniunctiones seu Confusiones litterarum possibiles sed aliquas tantum ex quibus Studiosus huius Linguae facile in aliarum notitiam veniet. Primo quidem monstrabo imagines Vocalium prout cum consonantibus actualiter coniuncta sunt. Deinde consonantium interse commixtio.

क अ	क आ	क इ	क ई	क उ	क ऊ	क ऋ	क ॠ	क ऌ	क ॡ	क ए	
क	का	कि	की	कु	कू	कृ	कॄ	कॢ	कॣ	के	
क ऐ	क ओ	क औ									
कै	को	कौ	gă gā gi gī gŭ gū grĕ grī glrĕ glrī gĕ								

gei gŏ gôu. Et sic vocales omnibus aliis litteris coniunguntur. Duarum consonantium in unam combinationes magis unitae sunt sequentes.

क्त	क्क	क्र	क्ल	क्व	क्ष	क्म	क्य	न्त	त्त
ग्न	ङ्ग	ड्ड	ञ्ज	ञ्च	ह्न	प्त	प्म	प्य	
घ्य	ष्ठ	श्च	ष्ट	ह्म	ह्य	त्र	त्य		
छ्र	द्ध	क्त	द्र	ष्ट्य	ह्ल	द्व	क्र		

Trium litterarum quaedam coniunctiones sic fiunt

क्त्र ctrā, क्त्व ctvā, क्ष्य kšia, स्त्र stra. Plura studio non pono ex his enim facile in notitiam omnium संयोग Seu coniunctarum pervenies exercitio adhibito.

Circa secundum modum Sanjog, qui fit figuris non retentis Nota quatuor esse similes litteras, quarum figurae sunt sequentes,

R 3 — Kša क्ष, R 4 — gnia ज्ञ, R 5 — dha द्ध / ttha ट्ठ. Circa singulas habe Regulam.

क्षसंयोगे क्ष ॥ जञोर्ज्ञ ॥ तथा: ढ्ढ ॥ R 6 ष्टुनाष्टुः

Littera क्ष fit ex क et ष quando videlicet vi alterius Regulae ष ex स factum fuit. Gutturali pronunciat ut Kšā, hic ut Khšā. Littera ज्ञ ex ज et ञ coniunctis resultat, quando videlicet illud ञ ex न factum fuit, vi Regulae infra ponendae स्तोः श्चुना श्चुः. Littera द्ध fit ex द et ध vel duobus ढ ढ ut infra Referetur. Littera ट्ठ fit seu resultat ex Littera ष concurrente cum una ex टवर्ग: ut infra in Regula ष्टुना ष्टुः fusius declarabitur.

De Concurrencia et Mutacione Litterarum.

Tractatur de his apud Brahmanes sub Titulo संधि: idest Iuxta- vel Con-positio. Circa haec Nota. Ad evitandum संपदोष: seu Cacophoniam variae fiunt tam Vocalium tum Consonancium Metamorphoses, quarum Regulae hanc Linguam admodum difficilem reddunt. Fiunt autem hae mutaciones: 1° Quando duae Vocales immediate concurrunt, Et haec concurrencia vocatur स्वरसंधि:. 2° Quando duae vel plures consonantes occurrunt quarum prior vel priores sint व्यंजनं seu Vocali privata vel Claudicantes.

Antequam ad rem accedamus Nota quatuor Terminos hic nimis necessarios 1 परे 2 पूर्वे 3 योगे 4 सह. Pare, Purabe, joge, saha. Interdum Mutatur praecedens, sequente tali vel tali quod exprimitur per particulam परे. Aliquando Mutatur sequens, praecedente tali vel tali, tunc hic adiungitur पूर्वे. Quandoque vero mutatur littera in aliam sive sequente sive praecedente tali vel tali quod scies ex adiuncta particula योगे. Interdum contingit ambas et praecedentem scilicet et sequentem mutari in aliam tertiam simul quod denotat vox सह. Duobus Paragraphis absolvetur hic tractatus.

§1. De स्वरसंधि: seu Concurrencia Vocalium

Hic repete quod supra dictum fuit scilicet per वर्ग Barn v.g. अवर्ग abarn ibarn, intelligi debere ambo et Longum scilicet et Breve per कार vero v.g. अकार एकार solum illud quod ibi exprimitur vel longum vel Breve.

	Vocal sequente	Transit in	Sic. Ex	Fit	Regula	
अवर्ग	इवर्ग	ए	तव इदं	तवेदं	अइए	R 7
	उवर्ग	ओ	गंगा उदकं	गंगोदकं	उओ	R 8
	ऋवर्ग	अर	तव ऋद्धि:	तवर्द्धि:	ऋअर	R 9
	ऌवर्ग	अल्	सह ऌकार	सहल्कार	ऌअल	R 10
	एऐकार	ऐकार	तव एक	तवैक	एऐऐ	R 11
	ओऔ	औ	तव औदनं	तवौदनं	ओऔऔ	R 12
	mutanda	mutata	Exemplum non applicata Regula	Exemplum applicata Regula		

Appendix

1° Aliquando अवर्ग cum sequenti ऋ transit in आर v.g. ऋण ऋण fit ऋणार्ण.

2° Si post अवर्ग sequitur una ex his dictionibus nominibus ओष्ठ vel ओतु tunc ambo vocales transeunt scilicet in ओ vel औ v.g. Ex बिंब ओष्ठ fit बिंबोष्ठ vel बिंबौष्ठ. Ex स्थूल ओतु fit स्थूलोतु vel स्थूलौतु.

3° Quando ante हल लांगल मनीषा sequitur ईष tunc ई Eliditur. हलीषा, लांगलीषा मनीषा.

Appendix

1° Quando post गो sequitur particula अग्र tunc in medio nouis superueniet अकार. v.g. गवाग्र: Dicitur etiam loco गो इंद्र गवेंद्र: loco गो अजितेत गवाजितं

2° Loco प्र ऊढ: dicitur प्रौढ: Item pro स्वईर dic स्वैर. Pro अक्ष ऊहि: ni dic अक्षौहिणी

स्वरे परे id est sequente quauis alia Vocali.

3° य् et व् (ut in te Reg. appendicum hic) in fine Multorum अय् अव् आय् आव् Eliditur vel non elidetur pro libitu. Pro ते आगता fit vel तयागता vel त आगता. Pro तस्मै एतत्, fit तस्मायेतत् vel तस्मा एतत्. Pro पटो इह fit vel पटविह vel पट इह. E. तौ इमौ fit vel ताविमौ vel ता इमौ. Atque Regula vix quatuor allata Exempla excedit.

4° Si ए vel ओ est पदान्त Padant (de quo termino infra) tunc अ immediate sequens Eliditur (लोप) v.g. ते अत्र transit in ते ऽत्र पटो अत्र fit पटोऽत्र. Vide Reg. appendicum hic.

5° Infra in तद्धित habetur reperitur aliqua Regula quae aliquo modo huc spectat. Est autem

R 23 वोष्ठस्वरे Idest उकार et ओकार interdum sequente ष vel स्वर quocunque in अव् transit. et उपगो sequente अण augmento fit औपगव:

Transit	In	Ex. gr.	Fit	Regula
इवर्ण	य्	आदिश्रुति	आद्यति	इयस्वरे R 13
उवर्ण	व्	मधुश्रत्र	मध्वत्र	उवम् R 14
ऋवर्ण	र्	पितृअर्थ	पित्रर्थ	ऋरं. R 15
ऌवर्ण	ल्	ऌ अनु	लनु	ऌलं R 16
एकार	अय्	नेअनं	नयनं	एअय् R 17
ओकार	अव्	भोअति	भवति	ओअव् R 18
ऐकार	आय्	नैअक	नायक	ऐआय् R 19
औकार	आव्	नौ इमौ	ताविमौ	औआव् R 20
Mutanda	Mutata	Exempla non applicata Regulae [1]	Exempla applicata Regulae [2]	Regula appendicum 21 खोलोंपदान्ता (sub intellige पदान्ते) 22 एदोतोत: ubi पदान्ते (स्यात तद्) ओकारात् अ लोप:

Excipe a supradictis Regulis mutacionis Vocalium aliquas quae Brahmanes प्रकृतिभाव Persistencia in sua natura uocantur.

1° Vox अमी Isti (a Sing. असौ) nullibi subiacet Regulis hic dicitur enim अमी उद्याः Sine ulla mutacione.

2° ईकार et ऊकार in fine nominis quod Par (द्विवचन) significat non mutantur v.g. दंपती Maritus et uxor (Quam uis interdum reperiatur दंपतीव pro दंपतीइव) (Reg. de Tantr.)

3° Particula आ et ओ quando sunt veros significantes uel Interiectiones tunc non recipiunt mutacione ab ulla sequente Vocali v.g. आ एवं मन्यसे Sicne de te sentitur Sic etiam recte Scribitur इ इन्द्र O Ender! उउतिष्ठ O Isur, ge. ते अत्रस्यातव्य qd आहे Ecce! hic standum est. Et sic de aliquibus aliis uocalibus per se significantibus interiectio, nis more non tamen generaliter.

4° Vocalis quae est प्लुत: Seu Longissima est Incapax Regularum harum de Mutacione Vocalium.

Collige ex dictis. Ob supra relatas regulas, aliquas Vocales proinus inuentu difficiles reddi in lectione librorum v.g. द्व hic enim littera uidetur composita ex द व द. tamen potest esse pro subiecta materia ut sint tres hae uocales इ उ ऋ quarum इ° in य् 2° in व् transijt ui Regularum. Sic etiam aliquando वोख aliquando sic Resoluendum est उ ओ अव् य et consideranti facile patebit.

---

§ 2ᵘˢ De व्यंजनसंधि: Seu Concurrentia Consonantium.

Suppone hic pro faciliori progressu, inter Consonantes huius linguae intercedere Affinitatem ut ita loquar, et interdum Cognacionem. Affinitas illarum appellari hic recte potest सवर्णत्वं. Cognacio uero सयगीत्वं. Illa id est affinitas est v.g. inter दंबर्ग et तवर्ग Quia hae duo Classes sunt Capaces mutuae transmutacionis. Haec uero seu Cognacio non reperitur alibi nisi inter litteras eiusdem वर्ग seu Classis, quas diximus esse eiusdem naturae.

Hoc Supposito Nota Quando Regularum iussu una प्रत्याहार seu Turma Consonantium v.g. झस, transit in aliam v.g. जब tunc sic intelligendum est quaelibet ex illa turma झस quae reperit sibi cognatam seu consclassicam inter turmam जब in hanc mutari सवर्गत्वेन Ob cognacionem, Si uero nullam reperit sibi cognatam tunc non censenda est Sub regula comprehendi ut in proposito Exemplo tres mutae Litterae श ष स comprehenduntur quidem intra turmam झस, defectu tamen Cognacionis cum जब non transeunt in ullam harum. सवर्णत्व Seu affinitas latius patet interdum enim Classis cum Classi affinis est et in hanc mutatur. Interdum inter particulares litteras intercedit affinitas cum certo effectu, ut in decursu uidebitur.

Quando Regula iussu una Classis iubetur transire in aliam Classem tunc intelligendum est यथासंख्येन id est Ordine Numeri ita ut prima Classis mutanda transeat, non in quamlibet ex altera Classi sed in primam, secunda in secundam. तथदधन ut transeat in टबर्ग टठडढण. त in ट ॥ थ in ठ ॥ द in ड ॥ ध in ढ ॥ न in ण ॥ debeat mutari &c.

Transmutacio Litterarum fit ex Concurrencia Claudicancium cum integris quibus fulciri cupiant, et tunc uel परे uel पूर्वे uel योगे ut supra Explicatum est ~~uel Claudicancium~~.

Interdum sed raro littera aliqua efficit mutacionem uel praecedenti uel sequenti solum निधानसामर्थ्येन Idest implicite subintellecta non expresse posita ut suo loco uidebitur.

S.

Scio in Commentario ad Grammaticam habe, ri वर्ग्यो वर्ग्येण सवर्णः id est Littera eiusdem Classis dici possunt Sabarn. Hic tamen placuit hunc terminum applicare Affinitati Litterarum. ut in textu dicitur.

ञस Mutatur

Circa hanc Tabellā Nota 1° Turmas [illegible] lineis de orsum, in transuersa monstrari Conclafi[illegible] cas mutandas cum altera Conclafica in quam mu[illegible]tantur. Nota 2° In 1° Regula ञस (ide ञटधघ [illegible]) id quamlibet ex hac Turma esse condicionem quā posita dicto modo ञस mutatur in जव. In 2° uero Regula Condicio ē खस (खफछठथ। चटत कपशषस) id ē quamlibet ex his sequens ad ञस [illegible] Nota 3° In unica serie prima Regula non [illegible] [illegible] नेच nec ञषस, quia eadem ē potest [illegible] [illegible] [illegible] illa tres inueniant intra जव Conclafica [illegible]. Sic [illegible] de 2° Serie

Hoc ordine			In जव	Hoc ordine			In चप	
ञ	छ	च	ज	ञ	ज	छ	च	R 24 ञसेजवा·
ठ	ठ	ट	ड	ठ	ड	ठ	ट	
ध	थ	त	द	ध	द	थ	त	
घ	ख	क	ग	घ	ग	ख	क	R 25 खसेचपा ञ: सानो·
भ	फ	प	ब	भ	ब	फ	प	
Vbi sequitur ञस	ञसेपरे			Vbi sequitur खस	खसेपरे			

Appendix ad Tabellā चप·

Hac 2° Tabella facile iuxta primā intelligi[illegible] Circa uero hoc ipsū चप Nota [illegible] non solū mutetur cum his dictis condicionibus sed etiā Praecedens aliās aliquas, illas faciat mutari

झ Vel mutatur in छ Vel manet झ	ह Vel manet ह,	Hoc ordine transitio ञस	चपेपूर्वे Vbi hoc ordine praecedit चप
चपेपूर्वे Vbi praecedit चप·	(ह वा ञआ [illegible] चपे पूर्वे)	ञ	च
		ठ	ट
		ध	त
		घ	क
		भ	प

चपाछः | होञभा
झ R 30 | वा R 31

Exempla sunt sequentia. Ex वाक्शूर fit uel वाक्छूर· Vel manet वाक्शूर: ॥ Ex वाक्हरि fit वाग्घरि Vel manet वाक्हरि: ॥ Ex ततहवि fit तद्धवि Vel manet ततहवि ॥ [illegible]

स transitio श	तवर्ग in चवर्ग	Limitationes Regularum
1 शकारे योगे	चवर्गे योगे	1° [illegible] तवर्ग transitio श·
2 चवर्गे योगे	शकारे परे	2° टवर्गे पदान्ते पूर्वे nec स in ष, nec
स transitio ष	तवर्ग in टवर्ग	तवर्ग transitio ट= वर्ग·
1 षकारे योगे	षकारे पूर्वे	3° तवर्ग transitio ल· लकारे परे·
2 टवर्गे योगे	टवर्गे योगे	

चप Mutatur
quando est पदांत (ut infra explicabitur)

Hoc ordine	In जव	In जव		जम		
च	ज	ज	Vel	ञ	R 26 चपाम्रुवेजवा:	Exempla Ex षट्अत्र fit षड्अत्र Ex वाक्यथा fit वाग्यथा
ट	ड	ड	Vel	ण		
त	द	द	Vel	न		
क	ग	ग	Vel	ङ		
प	ब	ब	Vel	म		
अवपरे Vbi sequitur [illegible]		जमपरे Vbi sequitur [illegible]			R 27 नमेनमावा	Ex षट्मम fit [illegible] uel षण्मम·

Et alia duo Regulae ualde celebres et usitatae iste

R 28 स्तोः श्चुनिः श्चु

R 29 ष्टुनाः ष्टु

Exempla: Ex ततशास्त्रं fit तच्छास्त्रं Ex कस्रीकते fit कश्रीकते Ex षषथ fit कष्ट Ex तट्टीका fit तट्टीका [illegible] Ex महान[illegible] fit महा[illegible]

Primam ex his sic Explica. Quando Littera स uel तवर्ग final [illegible] seu occurrunt praecedendo uel Sequendo, cū Littera श uel चवर्ग, tunc in has mutantur quod [illegible] ta iuxta Tabellā. Ex [illegible] fit [illegible] Ex [illegible] fit [illegible]
Secunda secunda Regula est. Quando स et तवर्ग final [illegible] (in sensu dicto) cū ~~Littera~~ littera ष uel टवर्ग tunc in has transeunt, quod etiam limitandū ē iuxta Tabellā.

Aliae Regulae hic reperiuntur quae etiā generaliter ad orthographiam pertineant.

1° Littera qualibet Claudicans (Exceptis र et ह) dupli[illegible]catur quando illa praecedit alia Claudicans et sequitur Vocalis v.g. औरीश्वत्र. Hoc Exemplū sic resolue ui Regulae इयस्वरे (supra) औरूयुश्वत्र. Vi praesentis Regulae (succeden[illegible]te illa स्वरहीन परेणसंयोज्य) fit औय्यिश्वत्र ॥ [illegible] दध्यानय

2° Reg. Quando post न (quod sit Padānta) sequitur छठ id est una ex छठथ॥चटत — tunc inter ambas interuenit Littera स. Si uero post idem न Sequitur श tunc uel स interuenit ut prius uel Littera च [illegible] v.g. [illegible] uel [illegible] [illegible] uel [illegible] absque इ intermedio [illegible]

3° Reg. Littera ङ ण et न Si sunt Padānt tunc dup[illegible]licantur Si Sylaba breuis antecedit et Vocalis sequitur. Idem dic de छ et aliquando quidem दीर्घेपूर्वे (ante छ) v.g. पत्यङ्इदं fit पत्यङ्ङिदं

Appendicis loco Nota. Quandoque Antecedente Breui ante Litterā ङ uel ण et sequente unaque ex शषस, tunc [illegible] ट inter ambo interuenit v.g. सुगण्शक fit सुगण्ट्शक

3° Reg. Quando Claudicans aliquā Littera est in medio Vocalis Praecedentis et Consonantis subsequentis tunc dupli[illegible]catur. Limitatur tamen hac Regula per aliā infra re[illegible]ferendā (संयोगान्तस्यलोप रसेपरेपदान्ते) v.g. दधि अानय Sic Resolue 1° Per Reg इयस्वरे fit दध्यअानय ॥ 2° Per Reg [illegible] praesentem fit दध्य्यआनय ॥ 3° Per Reg [illegible] fit [illegible] दद्ध्यानय ॥ Tandem per Regulā Sanioganta[illegible] manet illa duplicatio solū विधानसामर्थ्येन seu Virtualiter. Habet ergo locū Praesens Regula solū stantibus his condicionibus. 1° Si praecedit Vocalis (seu स्वर) 2° Subsequitur Consonans quae non sit una ex रस पदान्त. Hic Excipitur र et ह quae uihi Regula non duplicantur.

De विसर्ग et अनुस्वार
Beserg et anosoar.

Beserg विसर्ग q.d. Pererga sunt duo puncta in fine uocis v.g. देवः

R
हसेऽर्हस. Id ē
हसेऽर्चेपरेस्वरेप्रर्वेहसद्विःभवति अर्हे
id ē र et ह exceptis.
Ob Regulā संयोगान्तस्यलोपः (De qua infra) haec regula plerumque est inutilis et Duplicatio fit solū विधान= =सामर्थ्येन –

R 32
नःसकुछते
v.g. [illegible] fieri debet loco [illegible] = [illegible] · [illegible]

R 33 ङ्णोऽस्वात्द्विःस्वरे ॥ [illegible]

हसेऽर्हस 35
हसेपरेस्वरेप्रर्वेहसद्विर्भवति
अर्हे id ē र et ह exceptis·

pronunciatur ut aspiratio seu per modum h. q.d. Devāh.

/अनुस्वार Est etiam parergum sed solum e unum Punctum supra caput Litterae finalis Vocis u. g. देवं, pronunciatur fere ut ng q. d. Devāng ita ut g leniter valde efferatur.

Circa ambo haec Parerga Nota Quod ambo non sint nuda puncta sed nata ex litteris quae ob certas concurrentias cum aliis litteris transeunt in haec Puncta. Nota 2°, aliquas litteras voci alicui, sive Nomen sit sive Verbum, esse प्रकृतिक alias संबंधि (infra ubi de terminis loquendum) Pracrtaq Sambandhi idem Naturales, alias non naturales sed ui regularum illi additas vel ex naturali mutata natis. Nota 3° Haec duo Parerga, ut dictum fiunt ex litteris certis, et positis certis condicionibus transeunt iterum in certas litteras. De utroque hoc dicendum.

1° विसर्ग: Nascitur vel ex स् vel र् in nominibus quidem quando hae duae sunt Padânt. In verbis etiam quando sequitur una ex रस. De Anoswar infra. Jam sequenti tabella monstrabitur, Besergh in quas litteras quibus condicionibus mutetur.

			Exempla
विसर्ग Transit	In स्	1 खसपरे Sequente Sorr 2 शषसपरे वा Sequentibus litteris श vel ष vel स tunc vel in स transit vel manet.	1. Ex क: तेनोति fit कस्तनोति 2. Ex क: शेते fit vel कश्शेते vel manet क: शेते e
	In ष्	ख.क.फ.पपरे ष् Sequente una ex his [illegible] litteris	Ex क: करोति fit कष्करोति Excipe रहस्पति, भास्कर, तस्कर
	In उ	अकारात् अकारे हवे परे Praecedente अ ear, sequente अ vel ह व	Ex क: अर्थ: fit कोऽर्थ: Ex क: गत: fit को गत:
	In र्	1. Post nomen अहः Dies 2. Post quamlibet ex Voc. नामि 3. प्रकृतिक: खपपरे वा 4. संबंधी। अवे परे. Quando e Naturale vel adventitium ut exempla 3. et 4. monstrant	1. dicitur अहर्पति: Sol. Excipe hinc रात्रि रथंतरं रूपं fit e अहोरात्रि e 2. Ex अग्नि: अत्र fit अग्निरत्र 3. Ex गी: पति fit गीर्पति vel गीष्पति 4. अंत: गत: fit अंतर्गत:
विसर्ग Fit	लोपश्च Vide infra	1. Praecedente आ Sequente una ex अव 2. Praec. भो, भगो, अघोस et Sequente una ex अव 3. Post स: et एष: Pronom. nisi sequente una ex हस	1. Ex देवा: अत्र fit देवा अत्र 2. Sic. Ex भगो: इह fit भगो इह fit vero भो इह vel भो इह loco भो: इह 3. Ex स: चरति fit स चरति ex स: vel एष: fit सैषः
	लोप	Quando ipsum Besergh fuit ex र् et aliud र sequitur, प्रभो दीर्घ	Ex पुन: रमति fit पुना रमति. Antecedens in hoc casu semper fit Longa

Appendix. Besergh post आ litteram. Item post भो, भगो, अघो vel Manet, vel transit in य् u. g. Vel देवा: अत्र vel देवायत्र. Intellige स्वरे परे

R. 35

सोर्विसर्ग:
पदांतेनुधातुनाम्नोऽ
विसर्गोऽन्यति . धातो: सकार
रेफयो रसेपरे विसर्गस्यात्.

2° अनुस्वार: Nascitur ex म् vel न् et etiam transit in alias litteras, positis certis condicionibus. Ambo in sequenti Tabella monstrantur

		Exempla
अनुस्वार Nascitur	Ex म् Si istud est Padant et post sequitur una ex हस	Ex तम् हसति fit तं हसति. Ridet illum.
	Ex म् vel न् Etiam si ista non sint Padant modo sequatur una ex अस	Ex पशान् सि fit पशांसि. Infra intelliges cur istud non sit Padant.
अनुस्वार Transit	In यम यपपरे Id e in illud ex यम Praedicatum, cuius Sabergh seu cognata ex यप Sequitur [illegible]	Ex त्वं करोषि fit त्वङ्करोषि Ex संयता fit सय्यंता [illegible] Ex संवत्सर: fit सव्वत्सर: vel manet
	In म्.न्.प्.व्.ल्. वा Si sequitur, ह्..., tunc [illegible]	Ex किं ह्मलयति = किम्ह्मलयति [illegible] = ह्यः fit [illegible]

संज्ञा प्रक्रिया Sanguêâ-Pracriâ
Seu Explicatio aliquot Terminorum qui semper occurrunt in decursu Grammatica

1° सूत्रं Sutrang. Idem e quod nobis Regula. Definitur sic वाक्यरूपं Idem Forma Dictionis

2° वाक्यं: Idem e quod nobis Dictio. Definitur पदसमुदायात्मकं Id e Vocum seu terminorum coniunctione natum quid.

3° पदं Idem Vox seu Pars dictionis. Definitur विभक्त्यं

4° विभक्ति: Vox id e regulis applicatis perfecta. Definitur sic पदत्वसिद्धि: Potius Id quo vox perficitur, ut sunt terminationes Casuum Temporum e

5° संज्ञा Vox vel Terminus e Def.tur सुखावर्णं q. d. complatum.

6° लोप: Idem e quod nobis Elisio. Def.tur वर्णविरोधवर्णा: दर्शने q. d. Evanitio Litterae. Dici potest Elisio benigna

7° लोपश्च Etiam est Elisio Litterae sed Malignantis Naturae. Def.tur वर्णविरोध: q. d. Impedimentum litterarum. De hoc Notandum लोपश्चि पुनर्न संधि: Duae litterae in quarum medio tertia aliqua facta est Lopax seu Elisa maligne, non possunt coniungi, u. g. ते आगता, ut supra visum, 2 facto Lopax fit त आगता. Ita ut त quod remansit non possit iungi cum sequente आ, quod fieret si 2 factum esset लोप. Unde alibi dicitur नाशयति एकं वर्णं अन्योत्पत्तिं प्रति घ्नाति Lopax facit unam litteram interire, et alterius ortum impedit. In Exemplo patet ता विमौ व in hoc fit Lopax manet ता इमौ Lopax enim hic impedit ne fiat तेमौ iuxta Regulam in स्वरसंधि. Nota 2° Lopax ita esse malignae naturae ut litteram sic Elisam non sinat operari nec Virtualiter seu निधानसामर्थ्येन; id quod quandoque accidit si Littera solum e elisa per Lop seu elisione benigna.

8° इत्संज्ञा Nihil aliud e quam Syllaba इत् quae est Elidentis Naturae; Litteram enim cui affigitur innuit poni quidem in illo casu ob certum finem, tamen iterum elidi u. g. ति त् idem est ac elidendum (id e post finem regulae a qua infra e poni obliquit) unde dicitur यस्य इत्संज्ञा तस्य लोप: Ea littera cui इत् apposita est Elidi debet, Unde ubi infra dicitur u. g. ति ति पत् vel ति ति पति e illud e sicut per nostrum ablativum absolute positum id e Sequente littera ति e eliditur e

Regula alia est समान्य alia विशेष: idem Generalis, Particularis. De quibus dicitur समान्यशास्त्रतो नूनं विशेषो बलवान् भवेत् Generali Regula particularis fortior est

5

आगमजमनित्यं Littera quae Agam supervenit non ita est stabilis ut aliquando per licentiam Poeticam omitti possit.

दृष्टयस्यसटित

9° आगम et आदेश: agam, adex. Quandoque contingit in regula supervenire litteram alicui Voci quam natura non requirit, et haec Superventio contingit dupliciter. 1° Sine Elisione alterius litterae et tunc Superaddita Agam dicitur. 2° Cum elisione alicuius litterae in cuius locum Superveniens illa occupat. Hinc dicitur मित्रवतागम: शत्रुवतादेश: Agam per modum amici, Adex per modum inimici se habet.

10° उपधा Idem est quod Penultima अंत्यादक्षरमात्रा: पूर्वं: Idem Prior ante ultimam praecise. Sic v. g. in देव Penultima seu Upadha est व, quia ultima est अ &c.

11° टित vel टि. Per istam Particulam innuatur ultima Vocalis vocis involvendo etiam sequentem Claudicantem si quae habetur post finalem vocalem v. g. मनस् in hac voce टि est अस्. देव in hac voce अ est टि fundit टित ergo ubi occurrit intelligi debet ultima Vocalis et si quid eam sequitur elidendam esse, quia ut dictum Particula इत innuit Elisionem, टि ergo cum significet ultimam seu finalem vocalem vocis, frequenter टित significat ultimam illam elidendam.

12° अंत, पदांत, अवसान Ant, Padant, Avasan. Omnes tres termini significant finem Vocis sed diversimode. अंत est finis Vocis nondum ad regulas directae v. g. sed hic indifferenter ad hoc vel illud Tempus, casum, numerum. पदांत est finis Vocis iam regulis applicatae absolutae v. g. प्रत्यंच् Nomen. Huius अंत est च्. पदांत est न v. g. quod loco augmenti in Nominativo singulari illi sequeretur et illam indeterminatam fecere, ad Nominativum hic determinat (ut infra.) अवसान etiam est finis Vocis seu अंत sed cum hac differentia, quod etiam quandoque littera quae non actualiter sed virtualiter tantum finem terminat vocem dici possit अवसान illius. V. g. quando dr अवसान उस [illegible] intelligitur quandoque ex subiecta materia) littera ह, quae virtualiter continetur in littera घ (quandoque) in quam in Regula [illegible] facta fuit.

13° वा idest विकल्प: Ubi apponitur una ex his particulis वा vel विकल्प, innuitur indifferentia. Idem rem vel hoc vel illo modo posse fieri, prout subiecta materia requirit.

10

14° प्रकृतिक et संबंधी. Prakritek est v. g. littera vel syllaba naturalis voci vel ei ita ex natura requirit. Sambandhi est quae affixa fuit voci vel supervenit in aliquibus regulis v. g. Declinationum, conjugationum &c.

15° द्वि: Est Duplicatio litterae vel syllabae. द्विरुच्चारणं इति द्वित्वं.

16° निपात: Idem est quod Vulgo seu usu receptum contra vel praeter Regulam. सिद्ध: स्वैस्तेनिपात्यतेस: निपात:

17 धातु et अधातु: Ambo Ita Definiuntur त्याद्यवि प्रक्तिधातु: । अधातु इति पदं नामपरं व्याख्येयं. Dhatu quod nondum est Conjugationum augmentis determinatum. Adhatu, idem est quod Nama de quo Supra. Inferius haec clarius intelliges.

Tabella Regularum aliquot Generalium quæ ad Orthographiam spectant et hinc inde per Grammaticam dispersæ reperiuntur, cum Explicatione folio sequenti.

स transit in ष A छिलात्वः स छेतस्य. ide [illegible]	Elisio E संयोगान्तस्य लोपः संयोगान्तस्य लोपो भवति रसे पदान्ते च	ढ Eliditur I ढिढोलोपे दीर्घश्च ढकारस्य ढकारे परे लोपो भवति पूर्वस्य [illegible] दीर्घः	O छशषराजादि षः [illegible]	S हनोघ्न हन्तेधातोर्हकारस्य [illegible] भवति नकारे [illegible] पदे	
न transit in ण B पुर्न्निणोनान्ते [illegible]	ष et ण In स et न F आदेःस्मस्नः धातोरादौ वर्तमानयोः षकार णकारयोः सकार नकारौ भवतः	स et क Elisa L स्कोरादोश्च संयोगाद्योः सकार ककारयोर्लोपो भवति [illegible]	ad Reg. O affige P षोडः [illegible]	T वसोर्वउ वसोः प्रत्ययस्य [illegible]	
C झस in जब वा चप वावसाने अवसाने वर्तमानानां झसां जबा भवन्ति चपा वा	त et थ In ध G तथोर्धः झषान्तद्धातोः परयोः तकार थकारयोर्धकारादेशो भवति	जब in झभ M आदिजबानां [illegible]	Q य्वोर्धातोरिय्वौ [illegible] Vide Explicat.	V यस्य लोपः [illegible]	
चवर्ग In कवर्ग D चोःकुः चवर्गस्य कवर्गो भवति धातो झसे पदान्ते नाम्नो रसे पदान्ते परे	ष et ढ In क H षोढोःकःसे धातोः षकार ढकारयोः ककारो भवति सकारे परे	ह in घ N दादेर्घः दादेः [illegible] धातोः झसे परे [illegible] रसे पदान्ते च हकारस्य घकारो भवति	ह In ढ R होढः धातोर्हकारस्य ढकारो भवति झसे परे नाम्नो रसे पदान्ते च	X यदादेशस्तद्भवति Id quod Adeo loco alterius succedit, per modum successi succedit [illegible]	Z उदःस्थादिः सलोपः Quando ante स्था et स्तम् [illegible] उत् tunc स Eliditur
Quarundam Litterarum in Augmentis magis universalibus etc. डित् ide ङ इत् [illegible] उकारः गुणप्रतिषेधार्थः उकारात्यादेशार्थः V. 3 डित्वात् [illegible] टित् ide ट इत् टित्वादादौ कित् ide क इत् कित्वादन्ते गुणवृत्तिषेधार्थः कित्वात्सम्प्रसारं V. [illegible] 3 खित् खित्वात् मुम्	गुरुङितश्च सर्व वक्तव्यः शकारसर्वादेशार्थः गुरुत्वात्सर्वादेशः Vide infra [illegible] मुम् in आम् नुमागम मिदंत्यात्स्वरात् परो वक्तव्यः णित् et णित् [illegible] ङित् ङिति परे [illegible] भवति. Vide [illegible] ङित्	Generationes circa गुण et वृद्धि [illegible] उपधाया धातोरुपधाया [illegible] वृद्धिर्भवति [illegible] धातोर्नामिनः [illegible] वृद्धिर्भवति उपधाया गुणः धातोरुपधाया नामिनो लघोर्गुणो भवति च्वोर्विहसे [illegible]	Circa गुण Vide Infra 5. Reg. 2. [illegible]	Circa वृद्धि Vide infra Reg. [illegible] 22 [illegible]	

Explicatio Tabellæ, ordine Litterarum.

A. Littera स transit in ष His condicionibus 1° Quando tale स non e Naturale voci sed Regulare. 2° Quando præcedit una ex कवर्ग (कखगघङ) vel una ex इण् (इउऋऌ एओऐऔ हयवरल) quod etiam contingit etiamsi inter ambo intercedat Anosvar vel Beserg v. g. हवीःषु. हवींषि. 3° Interdum etiam fit quando nec कु nec इण् inter venit v. g. [illegible] (a verbo [illegible]) [illegible]

B. Littera न transit in ण quando illam præcedit ष vel र vel ऋ etiamsi inter ambo intercedat Una ex अट् (अइउऋऌएऐओऔहयवर) vel una ex कवर्ग (कखगघङ) vel पवर्ग, vel Anosvar vel Beserg v. g. [illegible] fit [illegible] vel [illegible] fit [illegible]. Excipe 1° न finale. 2° etiam affixum [illegible] seu Sanjog [illegible] littera [illegible].

C. Qualibet ex झस (झढधघभ जबगडद खफछठथ [illegible]) finalis (utpote cui nec Vocalis affixa sit) transit vel in जब vel चप (utique [illegible] ut supra dictum) v. g. [illegible] fit vel [illegible] (ecce चप) vel [illegible] (ecce जब)

D. चवर्ग transit in कवर्ग. In verbis quidem quando sequitur झस qualibet quæ sit Padant seu finalis perfecta. In nominibus vero quando sequitur una ex रस ibidem Padant.

E. Finalis littera duplicata seu Sanjog Eliditur quandocumque sequitur una ex रस quæ sit Padant. v. g. [illegible] fit [illegible]

F. Si initialis Verbi sit vel ष vel ण tunc illa in स hæc vero in न mutatur. Nisi forte Regula A vel B iterum illas mutent in ष et ण.

G. Si post Verbum quod finitur in aliqua ex झस (झढधघभ) sequitur त vel थ tunc hæ mutantur in ध v. g. [illegible] fit [illegible]

H. ष et ढ in Verbis mutatur in क quandocumque sequitur स.

I. Si post ढ sequitur alia ढ (ut quandoque contingit) tunc illa prior Eliditur et ipsa antecedens Vocalis (quæ non sit ऋ) fit Longa.

L. Quando prima ex Sanjog est स vel क tunc hæ eliduntur ubicumque in Verbo sequitur झस Padant seu Perfectiva in Nomine vero रस ibidem Padant. Quandoque Simile स transit in [illegible] fit [illegible]

M. Quando Verbum incipit ab una ex जब (जबगडद) et desinit in una ex झस (झढधघभ) tunc illa initialis transit in झभ. Etiam in Nomine id fit ubi sequitur una ex रस Padant.

a. b. c. d. e. f. g.

Littera ङ. क. ट. न. ण. प. उ. ऋ. e. muto, vix occurrunt in augmentis et verborum et Nominum de quibus infra hoc modo v. g. [illegible] [illegible] परे vel [illegible] idem quando sequitur ण quod est [illegible] seu operans quidem sed elidendum. Hæ igitur litteræ ordinarie solum mutant aliquid in voce cui superveniunt, ipsæ vero non manent. Operationes vero seu mutationes quas Causant ordinarie sunt istæ.

ङ. 1° Prohibet ne Vocalis transeat in गुण.
2° Significat litteram cui jungitur in fine Vocis præcedentis adesse fieri, seu supervenire ut [illegible] inspicias.
3° Indicat [illegible] de [illegible]

क. 1° Prohibet ibidem गुण.
2° Significat litteram sociam in ipso augmento adaugeri debere præcedenti vocis in fine.
3° Quandoque innuit Samprasara in voce cui per augmentum apponitur.

ख. Innuit advenire debere [illegible]

ट. Innuit Litteram sibi sociam in augmento, adaugeri debere voci præcedenti in principio. idem ante etiam post illam syllabam cui Superveniet.

ञ et ण Ordinarie innuunt Vocalem vocis transire debere in वृद्धि: et quidem in Thadet initialis fit Bredhe. Interdum ण implicite adest in augmento, et causat Bredhe.

ङ. Malignantis naturæ, innuit enim in voce præcedente Elidendum esse [illegible] idem ab ultima vocali inclusive ut supradictum.

म. Innuit Vocalem sociam in augmento, adaugeri debere voci præcedenti post ultimam vocalem.

श et Syllaba Gravis in augmento quandoque currunt qualibet illarum innuit totum augmentum ut adeo seu inimicum adaugeri debere voci.

g. h. i. l.

1. Si in verbo Penultima e ऋ tunc haec fit वृद्धि: quandocunque in augmentis sequitur णि vel ञ

2. Ultima Verbi si sit una ex नामि quae possit fieri वृद्धि, tunc fit वृद्धि iisdem conditionibus idest Sequente vel णि vel ञ.

3. Penultima Verbi quae sit लघु: seu Brevis et una ex नामि (इउऋऌ) fit गुण: semper.

4. 1. et 3. Verbi fit dirgh seu longa quando sequitur इ vel ई (इट्)

N. Si verbum incipit a ण et desinit in ह tunc haec mutatur in ढ quandocunque sequitur झल. In nomine vero (quod ex illo verbo fit) quando sequitur una ex रस Padant.

O. ष, ऋ, ष finales item ऋ in his Nominibus राज मृज भ्राज mutantur in ष Sequente झल in Verbis, et रस Padant in Nominibus. ष dr transire in ष (षत्व विधान उक्तप्रकृत्यर्थे) ad prohibendum ac immediatè transeat in ड de quo paulo post.

P. ष, ऋ, ष (ऋbitu) quae in praecedentis Regula transierat in ष in his Regula illa ipsa vel potius ष in quod transierant, mutatur in ड iisdem conditionibus.

Q. ई et ऊ Verbi transeunt in इय् et उव् ubi sequitur vocalis (स्वरे परे). At vero धातवयवसंयोगपूर्वकान्तरहितइ= कारउकारो वा idest Copulatum ex Verbo et alia voce verbo ultimum locum occupante, tale inquam copulatum (तस्य अन्ते कस्वरस्य ऋवृस्य इकरउकारस्य क्रमात् यकारवकारौ भवत स्वरे परे) in quo verbum unius vocalis ultimo loco positum in ई vel ऊ terminatur tunc illud in य. ऊ vero in व (i.e. in इय् et उव्) transit स्वरे परे, v.g. वर्षाभ्वः पुनर्भ्वः Excipe reliqua omnia ex स्वभुव् composita (v.g. स्वभुवः Seipso existens) et सुधी Ingenium, haec enim इय् et उव् adhuc habent. वा ergo Particula in 2ª Regula solum ob dictam exceptionem indicandam posita est.

R. ढ Littera transit in ढ. In Verbo quidem Sequente झल in Nomine vero रस Padant.

S. In इट् et verbalibus ipsius. त transit in ट ubi sequitur vel स्मि vel स्मि infra in augmentis.

T. in augm. वसु (infra in augmentis habetur वसु hae duae litterae) व Sambandhi in उ transit 1º à झस augm. Pl. 2º Casus ante augmenta a vocali incipientia. 2º in तद्धित (v.g. वैदुष्यं à विद्वस्) 3º in क्विप् (Stripratee infra) 4º in ई Neutri. 5º in क्वसु proto seu augmento Regi et in tali Locum. 6º वसो रं तसंप्रसारणं idest si वसु solum virtualiter adsit ut तस्थिवान् तस्थि= वांसौ, ante अस tibi तस्थुषः 7º उत्वे वकारस्य स्मिस्मि तिकस्य इट्प्रयतनः v.g. जगन्वस् (ex alterius Reg. मकारस्य अनेकाक्षस्य स्मिस्मिन्वान्ते स्मिस्मि तिकस्य णपक्षणत्व:) in Pl. 2º fit जगन्नुषः

V. Est ब fiunt dop quando sequitur vocalis vel littera य, quae tamen vocalis non sit प्रकृति ex augmentis (vel in illis) nominum vel verborum idest Declinationum vel Conjugationum. e यिल्लाद् nam sit verbi ऊछ

Caput 2um De Declinationibus Nominum.

Nomen est Dictio quae rem primo sine Tempore significat. Appellatur 1º नाम 2º शब्द: 3º संज्ञा: Nāmān dicitur quatenus abstrahit adhuc a casu numeroque et hic Status eius vocatur अर्थ seu pracise Significatio vocis. Sabdā dicitur nec sine intra sive adhuc extra declinationem. Sangia est Nomen iam prout iam in suo numero, casu et posita.

Nominum alia sunt Primitiva alia Derivativa, De his tractabitur infra in तद्धित: dicitur hic

Item nominum alia sunt Substantiva alia Adiectiva. Substantivum vocatur विशेष adiectivum विशेषणं.

Nomini quatuor accidunt. Genus, Casus, Declinatio, Numerus. Genus seu लिंग: (q.d. Signum) est triplex 1 पुल्लिंग 2 स्त्रीलिंग 3 नपुंसकलिंग Masculinum (Polling) (Striling) Femininum. Neutrum (Napunsaling) Circa Genera Nominum hic lingua

Nota 1º Omnia finita in अ esse Masculina. Finita vero in आ (si non sint composita ex Verbo et Nomine ut सोमपा Lunam bibens) esse Faeminina. Reliqua usu magis discenda sunt. Circumfertur libellus aliquis nomine लिंगानुशासन Linga nusasan seu Doctrina Generum ex quo Indis aliqui conceptus colliguntur circa Genera, quem suo loco referemus infra.

Nota 2º Peculiare esse huic Linguae idque frequentissime usu dere, ut plura nomina substantiva in unum quasi coniuncta, mutatis propriis Generibus etiam per modum adiectivorum de uno aliquo Subiecto praedicentur et cum hoc in genere numero et casu concordent, ita tamen ut Genus, numerus Casus solum in ultimo illorum exprimatur, ut v.g. वृष: स्कंधलग्नकेसर: Bos humeros pictus croceus, idest Bos cuius tergum croco pictum est. Sed de hoc in Syntaxi.

Nota 3º Aliqua esse Substantiva quae sunt अद्यलिंग: idest Generis immobilis, quae nunquam mutant Genus etiamsi praedicentur de Substantivo alterius generis qualia sunt पाणि: Manus, पादौ Pes वारण Pedes etc. Aliqua Substantiva sunt विशेषलिं ... Substantiva illorum magis quam unum genus. Adiectiva omnia sunt त्रिलिंग Trium generum etc. idest Generis Omnis.

अविभक्ति नाम (idest स्यादि अविभक्ति:)

अशुद्धरूपं नामेत्युक्तं पदांतास्तं तदर्थं विभक्तिरहितं धातुवर्जं अर्थं वद्दुद्धरूपं नामोच्यते ॥ केऽत्तद्धित समासाश्च प्रातिपदिकसंज्ञा इति के चिद्वैयाकरणा वदंति तन्मते प्रातिपदिकं नामपर्याय:

Neutrum alio nomine dr क्लीबं

Casus seu कारक sunt 7 praeter Vocativum quem non nume-
rant inter Casus eo quod vix a Nominativo distinguatur.
Duplici respectu sortiuntur appellationes. Primo respectu Or-
dinis vocantur, 1 प्रथम 2 द्वितीय 3 तृतीय 4 चः
तुर्थी 5 पंचमी 6 षष्ठी 7 सप्तमी idest Primus, Secundus
Tertius, Quartus, Quintus, Sextus, Septimus. 2°
Respectu Officij seu virtutis sortiuntur hae Nomina.
1 कर्त्ता 2 कर्म्म 3 करण 4 संप्रदान 5 अपः
दान 6 संबंध 7 आधार. Vocativus dr संबोधने vel
आमंत्रने Vel आभिमुखीकरणं. De Verbo ad verbum signi-
ficant sic. 1 Agens 2 Patiens. 3 Causa. 4 Dare. 5
Aufferre. 6 Colligere. 7 Inesse. Vocat. dr Annuere, vo-
care &. Nostris nominibus sic congrue efferes. 1 Nominati-
vus. 2 Accusativus. 3 Ablativus Passivi. 4 Dativus. 5
ablativus termini a quo. 6 Genitivus. 7 Ablativus absolutus &
Vocativus &. Sed de hoc in Syntaxi.
Numeri sunt Tres एकवचन द्विवचन वहुवचन
Idest Singularis. Dualis. Pluralis.
Nominum hic lingua quaedam terminantur in Vocales, alia in
Consonantes, illa nominantur स्वरांता et हसंता
Decem sunt Declinaciones स्वरांत Quia decem sunt in quas
nomina desinunt reperiuntur 1 अ 2 आ 3 इ 4 ई 5 उ 6 ऊ
7 ऋ 8 ऐ 9 ओ 10 औ. Istae ऋ et ऌवर्ण et ए sunt अप्रसिद्धा
idest non reperitur nomen quod terminetur uno ex his tribus.
Declinaciones vero Hasant sunt Sedecim 1 हृ 2 रृ 3 नृ
4 मृ 5 ध 6 दृ 7 तृ 8 पृ 9 छृ 10 चृ 11 जृ 12 मृ 13
षृ 14 षृ 15 सृ 16 शृ 17 वृ Reliquae Consonae sunt अप्रसिद्ध atque
Nomen vero, ut ejus Declinacio indicetur dr v. g. अकारांत
शब्दः & एकारांतशब्दः & accentu[illegible] [illegible]
q. d. nomen terminatum in अ. &c.
Ob varietatem et multitudinem Declinacionum Brahmanes
laboraverant in effingendis Augmentis quibus Casus per
omnes numeros quae essent communia omnibus Declinacio-
nibus Vocantur ante प्रत्यया q. d. Superadditiones id est

scilicet in fine of A seu Radicis et constituencia hoc, in certo
casu et numero. Sunt autem Sequencia.
प्रथम Nom. Si. सि Du. औ Pl. जस्
द्वितीय Accus. Sing. अम् Du. औ Plur. शस्
तृतीय Ablat.o Sing. टा Du. भ्यां Plur. भिस्
चतुर्थी Dativus Sing. ङे Dual. भ्यां Plur. भ्यस्
पंचमी ablat. Sing. ङसि Du. भ्यां Plur. भ्यस्
षष्ठी Genit. Sing. ङस् Du. ओस् Pl. आम्
सप्तमी abl. abs. Sing. ङि Du. ओस् Pl. सुप्
Vocativus Sing. धि Dual. औ Plur. जस्
Hinc est quod totus Tractatus de Declinacionibus vocetur uno
nomine स्यादि q. d. सि (1° Augmentum Nomi. Singularis)
et caetera Augmenta.
Pro applicacione horum augmentorum. Nota 1° Non omnes litte-
ras quae reperiuntur in his Augmentis adiungi Nomini ut Casus
efficiant, sed aliquas esse 1° विशेषणार्थ alias 2° उच्चाः
रणार्थ Aliquas 3° साधनार्थ quod sic intellige Aliquas esse
solum Distinguendi causa. Alias Pronunciandi causa. Aliquas
formandi causa. 1° Generis sunt ज in Plu. Nomi. et श in Plur.
Accusativi, item ङ in Singulari 5ti casus; per illas enim distinguitur
Pluralis Nom. a Plurali Accusativi; per hanc vero Sing. quinti
distinguitur a Sing. 6ti casus, Secundi Sic etiam Et Vocativi
solum a Distinctionem a Sing. Nominativi. Secundi generis e
ङ in Sing. Nominativi. Tertij generis sunt Reliquae omnes
sed cum distinctione. Aliquae enim sunt solum Operativae, aliae
Componentes. Operativae sunt omnes Litterae ङ. hae enim
supra unitum e) indicant litteram vel litteras sibi socias adiungeri
nomini per modum Bene Adera seu Inimicarum. स transit
in Beverg. टू in Sing. Tertij et पू in Pl. 7i praecipue primi generis
विशेषणार्थ &. Componentes ergo seu quae manendo constituunt
nomen in Casu et numero sunt quas et quales vides supra e
regione Augmentorum. Ut Augmentis accedatur Termini aliqui
allegandi ad Explicacionem horum Augmentorum occurrentes Notandi sunt.

Augmenta reipsa constituencia
Casus per numeros sunt haec

	Sing:	Dualis	Pluralis
Nom:	:	औ	अः
Accus	अं	औ	अः
ablat.o	आ	भ्यां	भिः
Dativus	ए	भ्यां	भ्यः
ablat:	अः	भ्यां	भ्यः
Genit:	अः	ओः	आं
ablat:	इ	ओः	सु
Vocat:		औ	अः

Prædicti Casus et eorum Augmenta seu प्रत्यया interdum breuitatis causa compendiosis Terminis insinuantur.

पंच seu Quinque. Per hunc Terminum intellige 5 prima Augmenta scilicet à Singulari Nominatiui usque ad Dualem Accusatiui inclusiuè includendo etiam Vocatiuum (utpote qui eadem cum Nominatiuo Augmenta gaudet.) nisi expresse dicatur पंचादि idest Quinque augmenta excludendo सि

हि Hæc Particula innuit Vocatiuum quando ergo dicitur हौ intellige in Vocatiuo. Vnde constat Vocatiuum ordinariè post se non habere Bemg

शि Hæc particula innuitur duo Plurales Primi et Secundi casus Neutrius Generis. शी itaque nihil aliud est quam in Plurali Primi et 2i Casus Neutrius Generis.

ङि.त्वचनानि Sunt illi Singulares 4i 5ti 6ti 7i Casus qui in suo augmento habent litteram ङ.

स्वर seu Augmenta incipiencia a स्वर sunt omnia quorum ad inicialis Consonans est इत्संज्ञ (ut टा ङस ङसि omnes ङि.त्वचनानि etc.) vel ipsa inicialis est unus ex स्वर seu Vocalis item टा etc.) vel ipsa inicialis est una ex स्वर seu Vocalis

रस seu augmenta incipiencia ab uno ex रस sunt omnia quorum inicialis Consonans non est इत्संज्ञ (ut भ्यां etc. स सुप etc.) aliqua ex his sunt अन्यालिया रसा idest ex sed sub his duabus turmis contenta.

नाम Per hanc Particulam intellige Plurale 6ti casus seu Genitiui consequenter नाम est in 6to Plurali etc. aliud est a नाम et नाम Supra. Iam ad augmenta applicanda ueniemus et priusquam ad Declinationes in Particulari Descendamus, aliquot Regulas Generaliores hic Notamus

आमेत्रोत्सर्वदिं Ad Vocat. Augmentum सि inter mutatur, et loco eius हि idem distinguendi gracia etc.

नू Huius Effectus.

नोपधायाः ॥ न अंतस्य उपधा दीर्घः भवति शौ परे idest Sequente Plurali 1i et 2i Casus Neutri sine illud ex Naturale sit siue Adueniticium. item in पंच (सि excepto) et नाम.

अल्लोप स्वरे म्वयुक्ता छन्सादौ ॥ Vocis terminata (अंते) in न (si dicimus hoc sit ex [illegible]) Penultima est अ tunc Lopa fit. अम्नाग्नम) स्वरे Nisi अ illud sit post व, म सादौ स्वरे परे. Nisi अ illud sit post व, cindt Littera म vel यु tunc non fit Lopa.

नाम्नो नोलोपश्च idest न (quod a sit अगम adueniticium Agam) fit लोप न रस प अ: idest adueniticium Agam) fit लोपश्च रसप दान्तेच (चकारान्त किंचित न लोपश्च post न ad Lopa fit opax) पञ्च पञ्चभिः न in hoc ad Lopa fit à Adueniticium seu Agam

वेश्रो Est hoc Supplementum Regg. dicit enim ante शि et डि illud अ fieri लोपः वा.

हसेपः सेर्लोपः ॥ सि Augmentum fit लोपः post omne हसंत et post Fem. in आप. V. Strinyi

Tabella Regularum Generalium ad Declinacionis

समानाइतिपदं ह्रस्वपरं व्याख्येयं.

In Regula de हि seu Vocatiuo, quod sitt hic omitt et post se Augmentum सि seu Bemg intelligendum est solum Vocatiuus in Nominibus in ह्रस्व seu Vocali breui terminatorum. alias

समानाद्धितिपदं ह्रस्वपरं दीर्घपरं तु आवंतईकारांते षु च नित्य स्त्रीलिंगेषु इति व्याख्येयं

cc 3ª आम् seu Plurali 6ti casus Nomina (ablato V Supra) terminata in uno ex Samana ante आम् acquirunt नु et आम् idest et praecedenti longam habent u. g. देवानां

समाना seu Nomina terminata in uno ex Vocalibus Samana

अम् et शस्. Hæc duo Augmenta ad dicta Nomina amittunt sum अ. manente solum म et स. u. g. देवं etc.

5. शस् Post ante, Augmentum शस् sum remanens स mutatur in न, et ultima Nominis fit Dirgh seu longa u. g. देवाँ

6. हि Vocatiuo. fit hic. अकारांत

क्लीब Seu Neutra

Vniuersim

1ª डौ Augmentum transit in ई cc

2ª सि et अम् augmenta fiunt लोपः

3ª Neutra habent 1um et 2um casum Similes, in reliquis non differunt à Masculinis

4ª शी idest जस् et शस् Neutrorum Aug. in शि idest इ transeunt, et नुमागम acquirunt idest et post ultimam uocalem Nominis primarium sed hoc addit nisi Nomen in स desinat idest finiatur in uno ex रस.

अकारांता

1ª Neutra in अ. Mutant duo augmenta सि अम् in अम् idest अ

2ª नामिनः Neutra terminata in uno ex नामि acquirunt नुम् aga स्वरे परे

3ª Eadem नामिनः si sint adiectiua tunc in टा seu Singulari fiunt ut ad Masculinum u. g. ग्रामणिना uel ग्रामणिना

4ª Eadem Vocatiuum habent ut ग्रामणे हे ग्रामणि

[Jam Tabella Neutrorum ... in Singul. ...] [illegible]

Declinaciones स्वरांत idest Terminatorum in Vocales.

Declinaciones स्वरांत in Sex Classes commode distribuuntur. 1ª Declinacio Terminatorum in अ. 2ª in आ. 3ª in इ et उ. 4ª in ई et ऊ. 5ta in ऋ. 6ta in ऐ ओ औ.

Cuilibet Classi suum Paradigma et ad Marginem Tabellam quæ augmentorum uariacionem breuiter demonstret, reperies.

Ad intelligendam quorundam casuum formacionem factam per litterarum mutuam transicionem non repetam Regulas superius allatas sed tantum suis Signis innuam 1º Classis Regularum Generalium Orthographiæ uiis qualibet numeris uel littera V. (uide) innuemitur Aliquarum qualibet uel littera Magna uel parua denotabitur ut lucerni facile et a nonnemori repeti possit.

Prima Declinacio in अ

Continet solum Masculina in अ. Neutra uero in अं

	Paradigma Masculini S.	D.	P.
1us Casus	देवः	देवौ	देवाः
2us	देवं	देवौ	देवान्
3us	देवेन	देवाभ्यां	देवैः
4us	देवाय	देवाभ्यां	देवेभ्यः
5us	देवात्	देवाभ्यां	देवेभ्यः
6us	देवस्य	देवयोः	देवानां
7us	देवे	देवयोः	देवेषु
Vocatiuus cum Prep. हे idest O	हे देव	हे देवौ	हे देवाः

Paradigma Neutri in अं

1 कुलं कुलं कुलानि

2us Similis est Primo

Vocat हे कुल Reliqua ut 1º

Sic declinantur तृणं, फलं पुष्पं कुटुंबं etc.

Appendix

Poetæ in Plurali Terij Cas. dicunt etiam देवेभिः etc.

Regulæ huc Citandæ

1ª Classis	2ª Classis	3ª Classis
36. 12. 1		[illegible]

Regulæ huius Declinacionis. अकारांत

टा	भ्यां	भिस्
इन भवति idest टा augmentum transit in इन	अकारस्य आ भवति भकारे परे ॥ अ transit in आ ubi sequitur भ	अकारस्य अकार आदेशो भवति ॥ भिस् Transit in ऐस्. V. 7
ङे. ङेरस्य अकुआगमो भवति ॥ Post manens ए sequenti अ ॥ V. et 14	भ्य et सु in Aug. Plur. अकारस्य एत्वं भवति ॥ अ Nominis transit in ए.	ङसि. अत् भवति. Id quod ङसि in अत् transit V.
ङस्. ङस् स्य भवति ॥ ङस् transit in स्य	ओस्. अकारस्य एत्वं भवति id quod अ Nominis in ए	

Regulæ Exceptionum सर्वादि

1º A सर्व usque ad एक inclusiue omnia ut सर्व traciè.

2º a पूर्व usque ad अंतर inclusiuè ut पूर्व declinantur.

3º मास Hoc Nomen declinatur uel ut अकारांत मासः etc. uel ut Mensis मा: (Lagno in Hafrent) Sic etiam निर्जरः uel निर्जरस्.

4º तय et अयट् sic terminata in जस् uel वा. Reliqua ut देवः u. g. द्वये uel द्वयाः

5º तीय Terminata etc. ut सर्व in omnibus ङित् et वा.

6º प्रथम et सर्व ॥ 7º दक्षिण quando signat dexter tunc ut सर्व. alias ut देव ॥ 8º अधर. [illegible] उत्तरं ut सर्व.

9º अपर usque ad अंतर in 5º et 7º Singulari वा. Reliqua ut सर्व

10º प्रथम चरम in Plur. 1º वा Reliqua ut देव ॥ नेम ibidem वा Reliqua ut सर्व ॥ अल्प अर्ध कति पय ibidem वा Reliqua ut देव ॥ Quod 3ª Dualis numeri est aliud ut सर्व

11º अन्य in Neutro fit अन्यत् अन्ये अन्यानि Sic कतमत् etc.

Paradigma विशेष seu Exceptorum à Regulis huius Declinacionis

1us	सर्वः	सर्वौ	सर्वे
2us	सर्वं	सर्वौ	सर्वान्
3us	सर्वेन	सर्वाभ्यां	सर्वैः
4us	सर्वस्मै	सर्वाभ्यां	सर्वेभ्यः
5us	सर्वस्मात्	सर्वाभ्यां	सर्वेभ्यः
6us	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषां
7us	सर्वस्मिन्	सर्वयोः	सर्वेषु

पूर्वः Eiusque Sequacia

In Plur. 1º पूर्वाः Vel पूर्वे

In Sing. 4º पूर्वस्मै Vel पूर्वाय

In Sing. 5º पूर्वस्मात् Vel पूर्वात्

In Sing. 7º पूर्वे Vel पूर्वस्मिन्

Reliqua ut देवः præterquam in 6to Plur. पूर्वेषां solum

Vocatiuus ut देव ॥ सर्वादि Seu Sequacia सर्व Sunt: सर्व विश्व उभ उभय अन्य अन्यतर (इतर, डतर, डतम, कतम et augmenta) त्व, त्विम, नेम एक ॥ पूर्व पर अवर दक्षिण उत्तर अपर अधर स्व अंतर ॥ त्यद् तद् यद् एतद् इदम् अदस् द्वि, किं, युष्मद् अस्मद् ॥ तय अयट् augmenta.

2a Declinatio in आ

Continet Masculina et Fæminina in आ

Regulæ huj. Declinationis

Masculina in आ sunt communiter धातुसंबंधिन: id est Composita ex Nomine et Verbo.

शसातु स्वरे परे	सि	धि
आकारस्य लोप: Id est à शस् augm. आ Nominis eliditur ante aug. sq. à Vocali incipient. [illegible] धातुसंबंधि	Post Fæminina in आ सि Eliditur. Stripertea	आकांता परो धि रि भवति. Post Fæm. in आ धि transit in ई

औ	टा et ओस	जिस्वचनानि
आकांता परे औ ई भवति in loco औ post finita in आ [illegible]	Ambo hæc post finita in आ transeunt in ए	तथा यडो गमो भवति post आ [illegible] in 4 ङे-ते ante ङे-ते [illegible]

ङि	Regulæ Exceptionis
आ पूर्वतात् नीसाम्ताव उन्नरस्य ङि: आम् स्यादेश. ङि conjungitur per आम् post finita in आ et in nomine in नी. [illegible]	1a सर्वादि in omnibus 4 3 [illegible] (ut supra) recipiunt [illegible] सुट् agam et आ transit in अ. 2a जरा vel जरस् ante omnia स्वर augmenta declinatur et हसते vel आकारांत Femi. जरा जरसौ vel जरे जरस: vel जरा: e 3a Dr. हेक्व हेसक हेमल हेमंत.

आकांत् नीकांत् नीसाम्ताव. Ochis fudit Regula.

Paradigma Mascul.

1a सोमपा: सोमपौ सोमपा:
2a सोमपां सोमपौ सोमप:
3a सोमपा – पाभ्यां – पाभि:
4a सोमपे — पाभ्य:
5a सोमप: — —
6a सोमप: सोमपो: सोमपां
7a सोमपि — सोमपासु
Vocat: हे सोमपा: Reliqua ut Nom.

Paradigma Fæminini

1 गंगा गंगे गंगा:
2 गंगां गंगे गंगा:
3 गंगया गंगाभ्यां गंगाभि:
4 गंगायै गंगाभ्यां गंगाभ्य:
5 गंगाया: — —
6 गंगाया: गंगयो: गंगानां
7 गंगायां गंगयो: गंगासु
Voc: हे गंगे हे गंगे हे गंगा:

Paradigma विशेष seu Exceptionis huius Declinationis

Masculinum हाहा fit हाहा n.pl.

1a हाहा हाहौ हाहा:
In 3a Sing हाहा || in 4a Si. हाहे
In 5a Sing हाहा: Etiam in 6a Sin.
In Plur 6a हाहां: in 7a Sin. हाहे
In Vocat हे हाहा Reliqua ut सोमपा:

हाहा n.pl. Cantoris Deorum

Fæm. सर्वा et sequentia

1a सर्वा सर्वे सर्वा:
In 4a Sing सर्वस्यै In 5a Sin. सर्वस्या:
In 6a Sin. सर्वस्या: in Pl. सर्वासां
In 7a Sing सर्वस्यां Pl. सर्वासु
Reliqua ut गंगा.

3a Declinatio in इ et उ

Continet Masculina, Fæm. Neutra utriusque terminationis

Regulæ Mascu. et Fæm. huius Decl.

औ	जस्	धि
युक्ते औ उ भवत transit in ई et ऊ	जसि परे इ in ए et उ transit in ओ	In Vocat. इ transit in ए et उ transit in ओ

टा	ङि: ते	ङसि et ङस्
आ सिप टा transit in ना in Masculinis	ङिति परे इ in ए et उ in ओ transit	ङसि ङसो [illegible] लोप: Eliditur

ङि	ङिते in Fæmininis
ङि transit in औ सर्वङितिः [illegible] 3 Nominis [illegible]	ङिति वचनानां आट् आगमो भवति [illegible] 2a Omnia ङि-ते यां [illegible]

Regulæ Excep.

In सखि [illegible] 1a सि in डा [illegible] In पंच [illegible] [illegible] ङि ङि augment [illegible] ङि in औ transit [illegible] पति et सखि [illegible] 4a in ङि सि et ङ स् [illegible] पति et सखि [illegible] 3a पति: in [illegible] ut हरि Rel. ut सखि 6a सुखा in पंच [illegible] सखि Rel. ut हरि.

Paradigma विशेष seu Excep.

1 सखा सखायौ सखाय:
2 सखायं सखायौ सखीन्
3 सख्या सखिभ्यां सखिभि:
4 सख्ये सखिभ्यां सखिभ्य:
5 सख्यु: सखिभ्यां सखिभ्य:
6 सख्यु: सख्यो: सखीनां
7 सख्यौ सख्यो: सखिषु
Voc. हे सखे Rel. ut 1a

त्रि Tres. Plur. त्रय: त्रीन् 3 त्रिभि: 4.5 त्रिभ्य: 6a त्रयाणां 7 त्रिषु
1a कति Quot. 2 कति 3 कतिभि: 4.5a कतिभ्य: 6a कतीनां 7 कतिषु
[illegible] transit in [illegible] [illegible]

Paradigma Masc. in इ

1 हरि: हरी हरय:
2 हरिं हरी हरीन्
3 हरिणा हरिभ्यां हरिभि:
4 हरये हरिभ्यां हरिभ्य:
5 हरे: हरिभ्यां हरिभ्य:
6 हरे: हर्यो: हरीणां
7 हरौ हर्यो: हरिषु
Voc: हे हरे Rel. ut 1a

Paradigma Masc. in उ

1 भानु: भानू भानव:
2 भानुं भानू भानून्
3 भानुना भानुभ्यां भानुभि:
4 भानवे भानुभ्यां भानुभ्य:
5 भानो: भानुभ्यां भानुभ्य:
6 भानो: भान्वो: भानूनां
7 भानौ भान्वो: भानुषु
Voc: हे भानो Rel. ut 1a

Paradigma Fæm. in इ

1 बुद्धि: बुद्धी बुद्धय:
2 बुद्धिं बुद्धी बुद्धी:
3 बुद्ध्या बुद्धिभ्यां बुद्धिभि:
4 बुद्ध्यै vel बुद्धये Rel. quæ desunt ut हरि
5 बुद्ध्या: vel बुद्धे:
6 बुद्ध्या: vel बुद्धे: बुद्ध्यो:
7 बुद्ध्यां बुद्धौ बुद्ध्यो:
Voc. हे बुद्धे

Paradigma Fæm. in उ

1 धेनु: धेनू धेनव:
2 धेनुं धेनू धेनू:
3 धेन्वा धेनुभ्यां धेनुभि:
4 धेन्वै धेनवे Rel. quæ desunt ut भानु
5 धेन्वा: धेनो:
6 धेन्वा: धेनो: धेन्वो: धेनूनां
7 धेन्वां धेनौ
Voc. हे धेनो Rel. ut 1a

Paradigma Neutri in इ

1 अस्थि अस्थिनी अस्थीनि
2a idem est cum 1a
3 अस्थ्ना अस्थिभ्यां अस्थिभि:
4 अस्थ्ने अस्थिभ्यां अस्थिभ्य:
5 अस्थ्न: अस्थिभ्यां अस्थिभ्य:
6 अस्थ्न: अस्थ्नो: अस्थ्नां
7 अस्थ्नि vel अस्थनि — अस्थिषु
Voc. हे अस्थे vel अस्थि Rel. ut 1a

Paradigma Neutri in उ

1a मधु मधुनी मधूनि
2a Similis est 1a
3a मधुना मधुभ्यां मधुभि:
4a मधुने मधुभ्यां मधुभ्य:
5a मधुन: — —
6a मधुन: मधुनो: मधूनां.
7a मधुनि मधुनो: मधुषु
Voc: हे मधो vel मधु Rel. ut 1a

Regula Exceptionis

1a Præter Regulas Communes क्लीब seu Neutrorum 3æ supra, अस्थि et ei Sequentia (: दधि [illegible]) habent hæc peculiaria. Ab augmento उास् स्वरे परे नुम् agam venit (id est ut adaugendum post alt. vocali nomin.) et इ transit in अ vero hoc ipsum अ fit लोप: (V [illegible])
2a Sequentia अस्थि sunt दधि, सक्थि || अक्षि ante उास् [illegible] अक्षिणो: vel अक्ष्णो: || ग्रामणि (i.e. क्लीब) in 3a habet vel ग्रामण्या vel ग्रामणिना.

4a Declinatio in ई et ऊ

Continet Masculina et Fæm. utriusque Terminationis.

Paradigma Masc. in ई

1 सुश्री: सुश्रियौ सुश्रिय:
2 सुश्रियं सुश्रियौ सुश्रिय:
3 सुश्रिया सुश्रीभ्यां सुश्रीभि:
4 सुश्रिये सुश्रीभ्यां सुश्रीभ्य:
5 सुश्रिय: सुश्रीभ्यां सुश्रीभ्य:
6 सुश्रिय: सुश्रियो: सुश्रियां
7 सुश्रियि सुश्रियो: सुश्रीषु.
Voc: हे सुश्री: Rel. ut 1a

Paradigma Masculini in ऊ.

1a स्वयंभू: स्वयंभुवौ स्वयंभुव:
2a स्वयंभुवं Rel. ut 1a
3a स्वयंभुवा स्वयंभूभ्यां स्वयंभूभि:
4a स्वयंभुवे स्वयंभूभ्यां स्वयंभूभ्य:
5a स्वयंभुव: Rel. ut 4a
6a स्वयंभुव: स्वयंभुवो: स्वयंभुवां
7a स्वयंभुवि स्वयंभुवो: स्वयंभूषु
Voc. हे स्वयंभू: Rel. ut 1a

Regulæ huius Declinationis.

Repete ex Sept. Reg. [illegible]

Circa Masc. non habetur, præter communes, Regula particularis.

Circa Fæminina. Hæc ante ङि-ते acquirunt आट् agam id est आ ante ङि-ते. Excipe hinc इय् et उव् terminata (juxta Reg. [illegible]) Fæm. hæc enim वा acquirunt आट् agam ut श्री: भ्रू: fit enim 4a श्रियै vel श्रिये. item in Pl. 6a श्रीणां vel श्रियां. In 7a Sing श्रियां vel श्रियि हे श्री

Exempla विशेष: seu Exceptionis.

1a सेनानी सेनान्यौ सेनान्य: || 2a Cum सेनान्यं – सेनान्य: Tertium सेनान्या सेनानीभ्यां et 4a सेनान्ये || 5a सेनान्य: Sept. सेनान्य: सेनान्यो: सेनान्यां vel सेनानीनां || 7a P. सेनानीषु हे सेनानी: Sic ग्रामणी. यवलू यवल्वौ.
2a लक्ष्मी: लक्ष्म्यौ लक्ष्म्य: हे लक्ष्मि Rel. ut नदी.
3a स्त्री fit इय् स्वरे परे, अम्शसो: परे वा स्त्रियं vel स्त्रीं स्त्रिय: vel स्त्री: हे स्त्रि Rel. ut नदी.
4a धी: श्री: ut श्री:
5a वधू: जंबू: Sicut नदी id est secundum Reg. नदी.
6a नी: निर्यौ निय: e
7a हूहू: हूह्वौ हूह्व: Item कारभू: [illegible]
सुधी: सुध्यौ || परमधी परमधियौ e

Paradigma Fæminini in ई.

1a नदी नद्यौ नद्य:
2 नदीं नद्यौ नदी:
3 नद्या नदीभ्यां नदीभि:
4 नद्यै नदीभ्यां नदीभ्य:
5 नद्या: नदीभ्यां नदीभ्य:
6 नद्या: नद्यो: नदीनां
7 नद्यां नद्यो: नदीषु.
Voc: हे नदि Rel. ut 1a

Sic गौरी, सरस्वती, [illegible], कुमारी, किशोरी

Paradigma Fæm. in ऊ.

1 भ्रू: भ्रुवौ भ्रुव:
2 भ्रुवं भ्रुवौ भ्रुव:
3 भ्रुवा भ्रूभ्यां भ्रूभि:
4 भ्रुवै भ्रूभ्यां भ्रूभ्य: Vel भ्रुवे
5 भ्रुवा: भ्रूभ्यां भ्रूभ्य: Vel भ्रुव:
6 भ्रुवा: Vel भ्रुव: भ्रुवो: भ्रुवां
7 भ्रुवां भ्रुवो: भ्रूषु.
Voc. हे भ्रू: Ut 1a

Quinta Declinatio in ऋ

Continet Masc. Fæm. Neutra.

पितृ Pater

Paradigma Masc. in ऋ.

पिता पितरौ पितर:
पितरं पितरौ पितॄन्
पित्रा पितृभ्यां पितृभि:
पित्रे पितृभ्यां पितृभ्य:
पितु:
पितु: पित्रो: पितॄणां
पितरि पित्रो: पितृषु.
हे पित:

Regulæ huj. Declinationis

सि	पंच	धि
आ भवति स: ऋ-ङि-त [illegible] Nominis [illegible]	In his, ऋ transit in आर् et hic in स्यादि	In आर् transit सर्वङि-त

ङ-स्ति	ङि	Fæminina
ङ-सि et ङ-स् [illegible] transit in उर् सवङि-त	औ परे ऋ transit in आर्	मातृ fit माता Decl. ut पिता.

Paradigma विशेष:

1 कर्त्ता कर्त्तारौ कर्त्तार:
2 कर्त्तारं Reliqua ut पिता
Item क्रोष्टा क्रोष्टारौ क्रोष्टार: 2a क्रोष्टारं क्रोष्टारौ क्रोष्टून् 3a क्रोष्ट्रा vel क्रोष्टुना क्रोष्टुभ्यां e 4a क्रोष्ट्रे vel क्रोष्टवे 5a क्रोष्टो: vel क्रोष्टु: In 6a Pl. क्रोष्टूनां Solum. Voc. हे क्रोष्टो

Regulæ विशेष:

1a Reg. सोरार || id est [illegible] ऋकारस्य आर् भवति पंचसु: ऋ in [illegible] quando Vocal [illegible] in आर् transit. || 2a क्रोष्टु Vocis [illegible] sed in पंच (id est [illegible] excepto [illegible]) ut कर्त्ता. [illegible] sic Exemplo Vide स्वरे परे 3a कर्तृ Neutrum कर्तृणी कर्तॄणि: In 3a कर्त्रा vel कर्तृणा Rel. ut Masc.

Sexta Declinacio in ऐ ओ औ

Continet Masc: Fæm; et Neutra.

Regulæ harum Terminationum.

Reg. 1a ऐ hic transit in आ (सकारनकारादौ [illegible] परतः स्वरादौ ऐ आय्) Ante स et [illegible] ante स्वर operatur Regula Communis ऐ आय्

Reg. 2a ओ transit in औ पंचसु in पंच. Ita ओ transit in आ ante अम् et शस्. अ in 3. भि et 3. स augmentis fit लोप:

Reg. 3a औ हसादौ अविशेष: स्वरादौ आव = देशः ita ante हस manet औ, ante स्वर transit in आव्

Reg. 4a Fæminina hic sunt अविशेष: ita nihil differunt a Masculinis.

Paradigma ऐ	Paradigma ओ	Neutra ऐ
1 सुराः सुरायौ सुरायः	गौः गावौ गावः	सुरि सुरिणी सुरीणि in 3a
2 सुरायं सुरायौ सुरायः	गां गावौ गाः	सुरिणा Rel. ut हरि
3 सुराया सुराभ्यां सुराभिः	गवा गोभ्यां गोभिः	Neutra ओ उपगु उपगुनी उपगूनि. In 3a
4 सुराये सुराभ्यां सुराभ्यः	गवे गोभ्यां गोभ्यः	उपगुना. etc. Sic सुद्यु etc औ.
5 सुरायः सुराभ्यां सुराभ्यः	गोः गोभ्यां गोभ्यः	Neutra औ सुनु सुनुनी सुनूनि. In 3a
6 सुरायः सुरायोः सुरायां	गोः गवोः गवां	सुनुना 4 सुनवे Rel. ut मधु
7 सुरायि सुरायोः सुरासु	गवि गवोः गोषु	
हे सुराः	हे गौः	

Paradigma in औ

1 ग्लौः ग्लावौ ग्लावः ‖ 2 ग्लावं ग्लावौ ग्लावः ‖
3. ग्लावा ग्लौभ्यां ग्लौभिः ‖ 4 ग्लावे ग्लौभ्यां ग्लौभ्यः ‖
5. ग्लावः ग्लौभ्यां ग्लौभ्यः ‖ 6 ग्लावः ग्लावोः ग्लावां
7. ग्लावि ग्लावोः ग्लौषु.

Declinaciones हसंत seu Terminatorum in Consonante

Supra dictum est ~~Sectio~~ 17 Consonantes seu व्यंजन Terminativas Nominum, et in horum variis mutacionibus consistit tota difficultas harum Declinacionum. Mutacionum harum Regulas vel novas huius loci vel ex dictis repetitas in subiecto schemate vide. Paradigmata cum Exceptionibus postea sequentur.

1 ह. 1a ह रसेपरे. 2a ह in ड़ [illegible]. 3a ह in ड् खसे परे. Reg. होढ़ [illegible] 24, खसे चपा 25	2 र. Vide सोर्विसर्गः 30. Item र [illegible] Sect. 2 R. 1.	3 न्. 1a उपधा दीर्घः. 2a अलोप: स्वरे परे. 3a नलोप रसे परे. Reg. नलोपः [illegible] 24	4 ज. In ज्ञ hoc in ड रसे. 2a infine ज्ञ ट. 3a in ड खसे परे. Reg. चोः कुः. [illegible] खसे चपा: 25	5 छ. 1a in ष hoc in ड रसे परे. 2a infine ज्ञ ट. 3a in ड खसे परे. Reg. [illegible] 25		
6 थ. Infine ज्ञ त. In थ [illegible] परे. In त खसे परे. Reg. [illegible] 24 खसे चपा 25	7 च. In क रसे परे. क in ग [illegible] परे. [illegible]. Reg. चोः कुः [illegible] 24 [illegible] 3	8 ध. 1a Infine [illegible]. 2a Ante [illegible]. 3a Ante खसे in त. Reg. 24 25	9 श. In ष hoc in ड. 2a infine. In ड ante खसे. Reg. [illegible] खसे चपा 25	10 ष. In ड रसे परे. जसादौ [illegible] तावत्. vide Paradigma	11 द. 3 अनुबंध. [illegible] vide Paradigma	
12 स. 1a In पंच अन्ड़ adde. 2 [illegible]	13 व. In औ ante भि. 3a [illegible] रसे परे	14 भ. Infine ब vel प. In ब [illegible] परे. In प खसे परे	15 प. Vide [illegible]	16 म. 17 ह. Hæ 2 Terminaciones sunt Pronominum, quæ anomala sunt, et in loco videbis.	Vides Regula ad हसंत. 1 हसेप सेलोप: 11. 2 संयोगांतस्यलोप: E. 3o Dualis et Plur. 4ti 5i æquales.	4 वस संसधंस. [illegible]

1 Paradigma ह मधुलिह् fit मधुलिट्
1 मधुलिड् vel ट् मधुलिहौ मधुलिहः
2 मधुलिहं मधुलिहौ मधुलिहः
3 मधुलिहा मधुलिड्भ्यां मधुलिड्भिः
4 मधुलिहे मधुलिड्भ्यां मधुलिड्भ्यः
5 मधुलिहः 6 मधुलिहः 7 मधुलिहि मधुलिहोः मधुलिट्सु
Voc. ut 1m

विशेष: Seu Exceptiones Decl. ह curant.

1a गोदुह्. 1a ह in घ. Ita द in ध. Reg. दादेर्घ N. [illegible] M.
गोधुक् vel ग् गोदुहौ गोदुहः
गोदुहं गोदुहौ गोदुहः
गोदुहा गोधुग्भ्यां गोधुग्भिः
गोदुहे गोधुग्भ्यां गोधुग्भ्यः
गोदुहः
गोदुहः गोदुहोः गोदुहां
गोदुहि गोदुहोः गोधुक्षु

2a अनडुह् in पंच आ agam [illegible] परे [illegible] रसे परे ते ह in द transit [illegible] hic fit ergo अनड्वान् (संयोगांतस्य [illegible]) अनडुहौ. In 3a अनडुहा [illegible] in 5a Pl. [illegible] Voc. हे अनड्वन्

3o उपानह् F. Calceus. In Compositis ex नह् ह transit in ध adeo रसे परे ते. Fit ergo उपानत् vel -द् उपानहौ, उपानद्भ्यां, उपानत्सु

4a द्रुह्, मुह्, स्निह् hæc वा sunt ut मधुलिह् vel गोदुह्

2m Paradigma र् ut गिर् F.

1m गीः गिरौ गिरः
2m गिरं गिरौ गिरः
3m गिरा गीर्भ्यां गीर्भिः
4m गिरे गीर्भ्यां गीर्भ्यः
5m गिरः
6m गिरः गिरोः गिरां
7m गिरि गिरोः गीर्षु
Voc. हे गीः

विशेष: Exceptio

1a चतुर् Quatuor. In पंच et शि आम् agam. Et Plur. tantum Numeri m. चत्वारः n. चत्वारि. Item Numeralia in र् आमो नुट् agam चतुर्णां

2a तिसृ चतसृ Fæm. fiunt तिसृ: चतसृ: तिसृभि: तिसृषु. तिसृणां

3a वारि fit वाः वारी वारि etc.

3m Paradigma ज् ut सम्राज्

1 सम्राड् vel ट् सम्राजौ सम्राजः
2 सम्राजं सम्राजौ सम्राजः
3 सम्राजा सम्राड्भ्यां सम्राड्भिः
4 सम्राजे सम्राड्भ्यां सम्राड्भ्यः
5 सम्राजः Rel. ut 4m
6 सम्राजः सम्राजोः सम्राजां
7 सम्राजि सम्राजोः सम्राट्सु.
Voc. हे सम्राड् vel ट्

Sic Declinantur
विराज्
यवभ्रज
परिव्राट्
तद्वद्
etc.

4m Paradigma न् राजन्

1 राजा राजानौ राजानः
2 राजानं राजानौ राजानः
3 राज्ञा राजभ्यां राजभिः
4 राज्ञे राजभ्यां राजभ्यः
5 राज्ञः राजभ्यां राजभ्यः
6 राज्ञः राज्ञोः राज्ञां
7 राज्ञि vel राजनि राज्ञोः राजसु
हे राजन्

Neutra in न् ut अहन् Dies Sic Declinantur. 1 अहः अह्नी vel अहनी अहानि. 3m अह्ना [illegible] अहोभि. 6m अह्नां. 7 अह्नि vel अहनि अहःसु. Reliqua ut Regulas Communes.

विशेष: Exceptio Paradigmatis न्

1a आत्मा यज्वा etc. Non amittunt [illegible] ante शसादि स्वर P. R. 99

2a श्वन् Canis अम् स्वरे परे [illegible] et [illegible] in 3. Idem facit [illegible] युवन् (ob सवर्णे दीर्घ: [illegible] ibidem) fit यूनः etc. मघवन् fit मघोनः [illegible] (ob Reg. 3 औ) श्वभ्यां etc.

3a पथिन् मथिन् ऋभुक्षिन्. In पंच habent थकारस्य न्ट् agam ‖ in पंच इकारस्य आ fit adeo ‖ सौ परे [illegible] टि (id est इन्) in आ ‖ पंथाः पंथानौ etc. ‖ शसादौ स्वरे परे टि fit लोप पथः पथिभ्यां etc. हे पंथाः

4a इन् (augmentum) हन् पूषन् अर्यमन् [illegible] सौ extra Vocativum fit दीर्घ: दंडी दंडिनौ हे दंडिन्. Sic ex वृत्रहन् fit वृत्रहा वृत्रहणौ etc. ingita 99 अलोप fit a शस स्वर: et ingita Reg. 5 ह transit in घ वृत्रघ्नः वृत्रहभिः ‖ पूषा पूषणौ etc. पूष्णः पूष्णा पूषभ्यां ‖ अर्यमा अर्यमणौ etc.

5a पंचन् सप्तन् अष्टन् नवन् दशन् 5. 7. 8. 9. 10. Numeralia in न् vel ष् terminata जस et शस post se elidunt पंच पंच etc. Eadem ante आम् acquirunt नुट् agam पंचानां ‖ अष्टन् fit वा अष्टौ vel अष्ट, अष्टभिः vel अष्टाभिः etc.

6a मघवन् प्रशान् सुहिन् Servant न् in पंच. मघवंतौ प्रशांसौ etc.

Neutra in न् sunt etiam ब्रह्मन् चर्मन् वर्मन् शर्मन् कर्मन्. Declinantur sic ब्रह्म ब्रह्मणी ब्रह्माणि (न्लोप: fit रसे परे) ब्रह्मभ्यां ब्रह्मसु.

5m Paradigma छ् तत्वप्राछ्

1 तत्वप्राड् ट् तत्वप्राछौ तत्वप्राछः
2 तत्वप्राछं तत्वप्राछौ तत्वप्राछः
3 तत्वप्राछा तत्वप्राड्भ्यां तत्वप्राड्भिः
4 तत्वप्राछे तत्वप्राड्भ्यां तत्वप्राड्भ्यः
5 तत्वप्राछः
6 तत्वप्राछः तत्वप्राछोः तत्वप्राछां
7 तत्वप्राछि तत्वप्राछोः तत्वप्राट्सु
Voc. ut 1m

6m Paradigma थ् अग्निमथ्

1 अग्निमत् द् अग्निमथौ अग्निमथः
2 अग्निमथं अग्निमथौ अग्निमथः
3 अग्निमथा अग्निमद्भ्यां अग्निमद्भिः
4 अग्निमथे अग्निमद्भ्यां अग्निमद्भ्यः
5 अग्निमथः
6 अग्निमथः अग्निमथोः अग्निमथां
7 अग्निमथि अग्निमथोः अग्निमत्सु
Voc. ut 1m

7 Paradigma ध् तत्वबुध् M. Reg.

1 तत्वभुत् द् तत्वबुधौ -बुधः
2 तत्वबुधं -बुधौ -बुधः
3 तत्वबुधा -भुद्भ्यां -भुद्भिः
4 तत्वबुधे 5 तत्वबुधः 6 तत्वबुधः 7 तत्वबुधि 7 तत्वभुत्सु ~~तत्वबुधः~~
समिध् Fam: eodem modo declinatur sed sine Reg. M quæ hunc influit समित् vel द् समिद्भ्यां समित्सु.

8m Paradigma श् विश् fit विष् etc.

1 विट् ड् विशौ विशः
2 विशं विशौ विशः
3 विशा विड्भ्यां विड्भिः
4 विशे 5 विशः 6 विशः
7 विशि विशोः विट्सु
हे विट् vel ड्

विशेष: Excep.

दिश् दृश् Fam. Declinantur 1 दिग् vel दिक् दिशौ दिशः 3 दिशा 3m दिग्भ्यां in 7a Pl. दिक्षु R. A. 3. Sic स्पृश्, दधृष्. 3: [illegible]

9m Paradigma ष् दोष्

1 दोः दोषौ दोषः
2 दोषं दोषौ दोषः vel दोष्णः
3 दोषा vel दोष्णा दोषभ्यां vel दोर्भ्यां
4 दोषे vel दोष्णे 5 दोषः vel दोष्णः Sicut
7 दोषणि vel दोष्णि दोषोः vel दोष्णोः दोषसु vel दोःषु. Sic सजुष् आशिष् हविष्

विशेष: Except.

1a सजुष् आशिष् hæc duo रसे परे दीर्घ: ut सजूः आशीः etc. Rel. ut दोष्
2a षष् Sex Pl. Numeri fit षट् vel षड् षड्भिः Numerale sunt 3 neoband ante आम् mutat in ण षण्णां ‖
3a त्विष् F. fit त्विट् vel त्विड् त्विषौ etc. त्विड्भ्यां त्विट्सु.

10us Paradigma चू. प्रत्यच m

1° hoc Nomen in पंच [illegible] 2° Accipit न ui Reg 2æ transit in न fit ergo प्रत्यङ् 3° Vi Reg: E च Lop fit ई 4° Vi Reg D अ illud in ई transit Sic ergo Declina

1 प्रत्यङ् प्रत्यंचौ प्रत्यंच:
2 प्रत्यंचं प्रत्यंचौ प्रतीच:
3 प्रतीचा प्रत्यग्भ्यां प्रत्यग्भि:
4 प्रतीचे प्रत्यग्भ्यां प्रत्यग्भ्य:
5 प्रतीच:
6 प्रतीच: प्रतीचो: प्रतीचां
7 प्रतीचि प्रतीचो: प्रत्यक्षु
Fem. [illegible] fit [illegible]

विशेष: Excep.: Reg: In अंच अ fit Lop et ante cedens i fit दीर्घ आसीदीस्वरे परे Ita तद्धिते (प्रतीचीन:) et ङीपि (प्रतीची दिक्) ङीकारे च (in Neutro de [illegible]) Sic [illegible] Sed तिरश्च et subsequentia in [illegible] (अमादि [illegible]) [illegible]

11us Paradigma व् न् प्

दिव् Fem.

1° सौपरे व् in औ. 2° रसपरे व् in उ 3 adge

1 द्यौ दिवौ दिव: 2 दिवं दिवौ दिव:
3 दिवा द्युभ्यां [illegible] Reg fem. 7 pl. द्युषु.

ककुभ् Fem.

1 ककुप् प् ककुभौ ककुभ:
3 ककुभा ककुब्भ्यां e 7 pl. ककुप्सु.

अप् Fem.: Plur Num.:

1 आप: 2 अप: 3 अद्भि: 4 अद्भ्य: 5 अद्भ्य: 6 अपां
7 अप्सु Voc हे अप: ([illegible])

12us Paradigma त्

Triplicis generis sunt Nomina terminata in त् 1° in त् absolute ut मरुत्. 2° in तु ide त् cum 3 anubandh. 3° in त् ide त् cum अ anubandh q vocales illis affinguntur maxime pro distinctione modi declinandi

Circa त् cum 3 vel अ affixo Nota Has Regulas 1° [illegible] ide 3, et अनुबंधस्य नुम् आगम venit पुंसे पंचसु ide in 5 Num. Masculini. 2a Reg: [illegible] ide finita in [illegible] अपु [illegible] ut महत् in पंच extra Vocati दीर्घो भवति || 3a Reg [illegible] ide terminata in अतु (ut भवतु) [illegible] दीर्घ सौपरे Extra Vocat: [illegible] in Neutro

1 मरुत् द् मरुतौ मरुत:
2 मरुतं मरुतौ मरुत:
3 मरुता मरुद्भ्यां मरुद्भि:
4 मरुते मरुद्भ्यां मरुद्भ्य:
5 मरुत: Rel ut 4ta
6 मरुत: मरुतो: मरुतां
7 मरुति मरुतो: मरुत्सु.
Sic अग्निचित् e

Parti. महत्

1 महान् महांतौ महांत:
2 महांतं महांतौ महत:
3 महता महद्भ्यां महद्भि:
4 महते महद्भ्यां महद्भ्य:
5 महत:
6 महत: महतो: महतां
7 महति महतो: महत्सु
Voc: हे महन्

Paradigma भवतु

भवान् भवंतौ भवंत:
हे भवन् Rel ut महत्

Paradigma भवत्

भवन् भवंतौ भवंत: Reliqua ut महत्

Neutra in त् Sic Decl.:

जगत् जगती जगंति Sic महत् महती महांति
3a Similiter 1°. Rel. ut Masculina.

13us Paradigma स् - पुंस् M. Vir.

1° पुमान् पुमांसौ पुमांस:
2 पुमांसं पुमांसौ पुंस:
3 पुंसा पुंभ्यां पुंभि:
4 पुंसे पुंभ्यां पुंभ्य:
5 पुंस: पुंभ्यां पुंभ्य:
6 पुंस: पुंसो: पुंसां
7 पुंसि पुंसो: पुंसु.
Voc. हे पुमन्

Circa पुंस् Nota 1° quod in पंच augent अस् [illegible] ide अम् in fine [illegible] अम् [illegible] Regula 3 [illegible] supra [illegible] Semper [illegible] ob Reg: [illegible] supra. Nota 2° Circa ide पुंस् in [illegible] [illegible] sic पुंस् [illegible] Reg. [illegible] fit पुंसु.

विशेष: Excep. ad Parad स्

Nota hic Reg: वसौ पंच 3 ide supra [illegible] Reg [illegible] (उकारनुबंधनार्थ) 1° विद्वस् fit विद्वान् विद्वांसौ विद्वांस: 2 विद्वांसं विद्वांसौ विदुष: विदुषा ([illegible] Reg 4 [illegible]) विद्वत्सु हे विद्वन् 2° सुवचस् (hic [illegible] Vi Reg ([illegible]) fit सुवचा: सुवचसौ - सुवचोभ्यां (R 36) सुवचस्सु 3° उशनस् पुरुदंशस् अनेहस् in his 3 [illegible] in आ transit ide अ [illegible] Lop - fit ergo उशना उशनसौ e उशनसा उशनोभ्यां उशनस्सु हे उशन: vel हे उशनन् vel हे उशन
4 Neutra ... तेजस् तपस् वचस्. तेजसी तेजांसि.

De varijs Nominum Speciebus.

Tractabitur hic 1° De Pronominibus 2° De Numeralibus 3° De Fœmininis ijsq in आयु ईयु, ऊ. 4° De Derivatis eorumq tredecim Speciebus 1 Patronymicis 2 Possessivis 3 Componentibus 4 Activis 5 Affirmativis 6 Temporalibus 7 Similibus 8 Mensuralibus 9 Gentilibus 10 Imperfectis 11 Præteritis 12 Comparativis et Superlativis 13 Abstractis.

De Pronominibus

Pronomina Primitiva sunt 10. 1 युष्मद् 2 अस्मद् 3 त्यद् 4 तद् 5 यद् 6 किम् 7 एतद् 8 इदम् 9 अदस् 10 स्व
Tu, Ego, qui, Ille qui, quis, hic, iste, ille, sui

Derivativa sunt 1 तावक: 2 मामक: 3 यौष्माक: 4 आस्माक: 5 स्वक: Tuus, Meus, Vester, Noster, Suus. et alia de quibus mox fiet mentio, quæ huc revocari possunt.

Primitiva præter स्व sunt anomala. Sic Declinantur.

युष्मद् Tu	अस्मद् Ego	आदेश विशेष: Appendix ad Tu et Ego
1 त्वं युवां यूयं	1 अहं आवां वयं	Brevitatis causa hæc duo Pronomina in 2° 4° et 6to casu per omnes numeros sic efferuntur
2 त्वां युवां युष्मान्	2 मां आवां अस्मान्	ते वां व: । मे नौ न:
3 त्वया युवाभ्यां युष्माभि:	3 मया आवाभ्यां अस्माभि:	Ille Te unum vos duos illos vos e / Me unum nos duos Nos e
4 तुभ्यं युवाभ्यां युष्मभ्यं:	4 मह्यं आवाभ्यां अस्मभ्यं:	Tibi uni, vobis duobus vobis e / Mihi uni, nobis duobus, Nobis e
5 त्वत् युवाभ्यां युष्मत्	5 मत् आवाभ्यां अस्मत्	Tui unius, vestrum duo, vel. Vestrum e / Mei unius Nostrum duorum, Nostrum e
6 तव युवयो: युष्माकं	6 मम आवयो: अस्माकं	In 2° Casu Sing. etiam reperitur त्वा, मा.
7 त्वयि युवयो: युष्मासु	7 मयि आवयो: अस्मासु	

Relativa त्यद् तद् यद् per omnia genera.

त्यद् Masc.	Fem.	तद् Masc.	Fem.	यद्
स्य: त्यौ त्ये	स्या त्ये त्या:	स: तौ ते	सा ते ता:	Masc. य: यौ ये
त्यं त्यौ त्यान्	त्यां त्ये त्या:	तं तौ तान्	तां ते ता:	Fem. या ये या:
त्येन त्याभ्यां त्यै:	त्यया त्याभ्यां त्याभि:	तेन ताभ्यां तै:	तया ताभ्यां ताभि:	Neut. यत् ये यानि.
त्यस्मै त्याभ्यां त्येभ्य:	त्यस्यै त्याभ्यां त्याभ्य:	तस्मै ताभ्यां तेभ्य:	तस्यै ताभ्यां ताभ्य:	Reliqua ut तद् vel त्यद् mutata initiali.
त्यस्मात्	त्यस्या:	तस्मात्	तस्या:	
त्यस्य त्ययो: त्येषां	त्यस्या: त्ययो: त्यासां	तस्य तयो: तेषां	तस्या: तयो: तासां	
त्यस्मिन् त्ययो: त्येषु	त्यस्यां त्ययो: त्यासु	तस्मिन् तयो: तेषु	तस्यां तयो: तासु	

Neutrum secundum Reg. Communes hoc in 1° et 2° त्यत् त्ये त्यानि. Reliqua ut Masc.

Neutrum in 1° et 2° तत् ते तानि.

Demonstrativa एतद् इदम् अदस् Hic, iste, ille

एतद्

Masc: Hic	Fem: Hæc	Neutrum Hoc
1 एषः एतौ एते	1 एषा एते एताः	एतत् एते एतानि
2 एतं vel एनं, एतौ vel एनौ, एतान् vel एनान्	2 एतां एते एताः	Reliqua ut Masculini 3
3 एतेन vel एनेन एताभ्यां एतैः	3 एतया एनया एताभ्यां एताभिः	
4 एतस्मै एताभ्यां एतेभ्यः	4 एतस्यै एताभ्यां एताभ्यः	
5 एतस्मात् एताभ्यां एतेभ्यः	5 एतस्याः Rel. ut 4	
6 एतस्य एतयोः vel एनयोः एतेषां	6 एतस्याः एतयोः vel एनयोः एतासां	
7 एतस्मिन् एतयोः vel एनयोः एतेषु	7 एतस्यां एतयोः vel एनयोः एतासु	

इदम् / अदस्

Masc: Iste	Fem: Ista	Masc: Ille	Fem: Illa
अयं इमौ इमे	इयं इमे इमाः	असौ अमू अमी	असौ अमू अमूः
इमं इमौ इमान्	इमां इमे इमाः	अमुं अमू अमून्	अमूं अमू अमूः
अनेन आभ्यां एभिः	अनया आभ्यां आभिः	अमुना अमूभ्यां अमीभिः	अमुया अमूभ्यां अमूभिः
अस्मै आभ्यां एभ्यः	अस्यै आभ्यां आभ्यः	अमुष्मै अमूभ्यां अमीभ्यः	अमुष्यै अमूभ्यां अमूभ्यः
अस्मात्	अस्याः	अमुष्मात्	अमुष्याः
अस्य अनयोः एषां	अस्याः अनयोः आसां	अमुष्य अमुयोः अमीषां	अमुष्याः अमुयोः अमूषां
अस्मिन् अनयोः एषु	अस्यां अनयोः आसु	अमुष्मिन् अमुयोः अमीषु	अमुष्यां अमुयोः अमूषु

Neutrum इदम् इमे इमानि Rel. ut Mascul. Neutrum in 1 et 2 अदः अमू अमूनि Rel. ut Masc.

Possessiva

Meus Mea Meum	Tuus Tua Tuum	Noster, Nostra, Nostrum	Vester, Vestra, Vestrum
मम Indeclinabiliter 6 casus ab अहं q.d. mei	तव Indecl. 6 casus ab त्वं q.d. Tui	अस्माकं Indecl. 6 casus q.d. Nostrum	युष्माकं Indecl. q.d. Vestrum
Vel मामकः मामका मामकं	Vel तावकः तावका तावकं	Vel अस्मदीयः -या -यं	युष्मदीयः -या -यं
Vel मदीयः मदीया मदीयं	Vel तुदीयः तुदीया तुदीयं	Vel आस्माकीनः -ना -नं	यौष्माकीनः -ना

Vester a um: ide Vestra Domus — q.d. Sui — Suus Sua Suum

m भवतीयः f भवतीया n भवतीयं ‖ स्वः स्वा स्वं Decl. ut सर्व. Vel स्वकः स्वका स्वकं Vel स्वकीयः -या -यं

q.d. Sui Vel स्वीयः -या -यं Cuius सदीयः -या -यं

Interrogativa

किं Quis Quæ Quod

m कः कौ के f का के काः n किं के कानि

Rel. ut सर्व सर्वा सर्वं

Responsivum. Aliquis, a, aliquod

m कश्चित् कौचित् केचित् f काचित् केचित् काश्चित् n किंचित् केचित् कानिचित्

m कथंभूतः f कथंभूता n कथंभूतं Qualis? R. per तथाभूतः -ता -तं Talis tale.

m कीदृशः vel कीदृक् vel कीदृकः Fem. -शी — n -शं Cui similis simile? Per Vero = मादृशः vel -दृक् vel -दृकः Mei similis ‖ त्वादृशः Tui Similis ‖ तादृशः Illi Similis.

m कुत्रत्यः f कुत्रत्या n कुत्रत्यं (कुत्रत्यः vel Cuias est) R. तत्रत्यः तत्रत्या तत्रत्यं

m कुतस्त्यः f कुतस्त्या n कुतस्त्यं (कुतस्त्यः Undenam?) R. ततस्त्यः ततस्त्या ततस्त्यं

Numeralia

Cardinalia कति Quot? R. 1 एकः 2 द्वि 3 त्रि 4 चतुर् 5 पंच 6 षट् 7 सप्त 8 अष्ट 9 नव 10 दश

11 एकादश 12 द्वादश 13 त्रयोदश 14 चतुर्दश 15 पंचदश 16 षोडश 17 सप्तदश 18 अष्टादश 19 ऊनविंशति 20 विंशति 21 एकविंशति 22 द्वाविंशति 23 त्रयोविंशति 24 चतुर्विंशति 25 पंचविंशति 26 षड्विंशति 27 सप्तविंशति 28 अष्टाविंशति 29 ऊनत्रिंशत् 30 त्रिंशत् 40 चत्वारिंशत् 50 पंचाशत् 60 षष्टि 70 सप्तति 80 अशीति 90 नवति 100 शतं 1000 सहस्रं

विशेष Appendix

Utuntur Brahmanes alio modo numerandi Allegorico, per res quæ tanto numero existunt. v.g.

ख 0 (Nulla) चंद्रः vel भूमिः Unus ‖ अश्वि (Gemini) पक्षः (Ala) लोचने (Oculus) भुजः (Brachia) Duo ‖ गुणाः, रामः, विक्रमः, अग्निः Tres ‖ वेद, युग, अब्धिः, जल, समुद्र Quatuor ‖ शर, सुत: Quinque ‖ रस, ऋतु Sex ‖ अद्रि, मुनिः, पाताल, तुरंगः, गिरि Septem ‖ वसु, दिग्गज Octo ‖ नंदः, ग्रह, धर्म, तत्व Novem ‖ दिक्, दिश, ख(Caelum) मकर (Capricornus) Decem ‖ रुद्रः आप Undecim ‖ सूर्य मास अर्क Duodecim ‖ विश्वदेव Tredecim ‖ मनु 14 ‖ तिथि 15 ‖ कला 16 ‖ Quorum intellectio ab historiis seu fabulis, ad quas alluditur, dependet.

Ordinalia कियान् Quotus? R. एतावान् तावान्

Totus? कतमः कतमा कतमं Quis ex multis? R. ततमः etc. यतमः etc. कतरः कतरा कतरं Quis ex duobus? R. ततरः यतरः

Ordinalia numeralia sunt hæc.

प्रथमः Primus द्वितीयः 2us. तृतीयः 3us. 4us चतुर्थः 5us पंचमः 6us षष्ठः 7us सप्तमः 8us अष्टमः Novus नवमः 10us दशमः 11us एकादशः 12us द्वादशः 13us त्रयोदशः 14us चतुर्दशः 15us पंचदशः 16us षोडशः 17us सप्तदशः 18us अष्टादशः 19us ऊनविंशः 20us विंशः vel विंशतमः 30us त्रिंशः vel त्रिंशत्तमः 40us चत्वारिंशः vel -तमः 50us पंचाशः vel -तमः 60us षष्टितमः 70us सप्ततितमः 80us अशीतितमः 90us नवतितमः 100us शततमः F. -मी

Regula

1° वतु augmentum facit कियान्!

2° डतमि डतरौ एकस्य डतर augmentum.

3° वक्रतौ एकस्य निर्धारणे डतम augmentum. 3 littera ob Elidendum कि in किम् quo Elisio manet क et quo cum augmento fit कतमः etc.

4° तीय Aug. ad द्वि et त्रि ‖ 5° मट् augmentum a quinto usque ad decimum inclusive (excepto 6to) 6to एकादशादि (डेत्वः) डट् augmentum ab Undecimo usque ad 20um. A 20mo डट् vel तमट् augmentum.

7° कियामपूरणी Duo augmenta कृत्वस् शस् v.g. पंचकृत्वः सप्तकृत्वः Quinquies (पंचवारं) Septies etc. ‖ बहुशः सहस्रशः Multoties Millies, q.d. toties repetitur (adjective?) Sic द्विकृत्वः त्रिकृत्वः त्रिर्वा दिव (?) Repetito dictu lecto.

8° चतुर् amittit suum च, et augmentum यत् सम्प्रत्यय quo चतुर्णां संख्यापूरण Significat idem Quadernarius तुरीयः

Multiplicativa कतिधा Quotuplex? कतिपयधा Quotuplex?

R. द्विधा त्रिधा etc. Vel द्वेधा त्रेधा etc. Vel द्वैधा त्रैधा etc. द्वैधापूर्वकारा बहुधा Duplex Triplex Multiplex. Etiam Adverbialiter usitata.

विशेष

1° धा अव्ययी ग्रस्य अर्थः cum अत्य Augmenta adsunt एध्य अध् vel द्विधा त्रेधा Duplex Triplex F. हं etc. बहुधा

Deriuata

नामपदानामर्थांतरप्रतिपादनेन हितइतितद्धितः

Hæc omnia sub duobus titulis Generalioribus comprehenduntur in Grammatica Brahmanum scilicet स्त्रीप्रत्ययाः et तद्धिताः id est Fœmininorum augmenta, id est augmenta quibus Fœminina ex Masculinis formantur, et hoc est Nomen Stripratia. Taddhit vero nihil est aliud quam Nomen quod prodit ex alio.

Fœminina स्त्रीप्रत्ययाः

Notabis aliquas Regulas huic loco derivatorum proprias (præter communes superrelatas) 1º यस्यलोपः V ité वसोर्वं 3 T

Tria sunt Augmenta Fœmininorum 1 आप् 2 ङीप् 3 ऊ
प् solum operacionis causa apponitur, Tamen enim Fœminina quæ ex Masculinis fiunt additis his augmentis (alia enim sunt Fem. natura sua et hæc solum in आ vel ई non आप् et ङीप् terminata dicuntur) elidere post se augmentum सि in Sing. 1º casus.

आप् Augmentum

1ª Reg: Masculina in अ faciunt suum Fem. in आ v. g. आयः Victor आया Victrix.

2ª Reg: Masculina Terminata in कः faciunt Fem. in का cum hac addicione ut Penultimum अ mutent in इ v. g. पाचकः Co, quus पाचिका Coctrix &c. Aliqua ex his in eadem Penultima habent वा इ vel ई v. g. चेटिका vel चेटीका Capilli verticales Gentilium. नदिका vel नदीका Rivulus. Huc Refer 1º Fem. a Masc. in तर v. g. श्रेयसितरा vel श्रेयसीतरा Felicissima. स्त्रितरा vel स्त्रीतरा, वामोरुतरा vel वामोरूतरा hæc enim habent suam penultimam vel ह्रस्व vel दीर्घ. Excipe hinc संध्यक्ष= रान्तानां संग्रहः terminata in का quorum penultima e Sandhe akser seu Diphtongus, hæc enim non fiunt Brevia in Penulti. v. g. नौका Navicula. सुरैका सुग्लौका &c.

3ª Reg: जातिवाचिनः Sexum indicancia Fem. in आ terminantur अजा Capra बाला Puella गणिका Meretrix. शूद्रा Plebea famina, at Plebei hominis Uxor. Excipe महाशूद्री (जातौ पुंयोगे च) Reg. ista illegenda est de आ ex sequentibus hic positis solum.

जातौ पुंयोगे च Sexus; coniugium.

ङीप्

1ª Reg: Terminata masculina in न्, ऋ, अत् Faciunt suum Fem. in ई v. g. दंतिन् Elephas (दंती) in Fem. दंतिनी Elephantina. कर्तृ (कर्ता) Faciens. fem. कर्त्री. A राजन् Rex fit (cum अल्लोपः) राज्ञी Regina. श्रीमत् (cum आन् Augmento de quo infra) fit श्रीमती. Excipe स्वसा तिस्रा चतस्रा ननांदा दुहिता याता माता &c.

R. अन्नाङीप्

R. [illegible]ङीप्

Sive explicite sive implicite न् postea augmentum Masc. habent Fem. faciunt in ङीप्.

2ª Reg: Summa Numeri vel congeries rerum ङीप् habent, v. g. द्वयी त्रयी Dualitas Trinitas, perfectum v. g. &c.

3ª Regula ऋ इ उ ऊकारान्तवंद्यन्त ङीप् स्त्रियां. Finito in ऋ augmentum वराकी v. g. Finito in ङ augmentum कुरुचरी. Masc. facta cum मतुप् augmento (3 anobandh) habent Fem. in ई sic श्रीमती Habens divitias &c. Masculina facta cum Aug. quod habet ऋ anobandh seu anagenus ideo ut शतृ, tunc habent Fem. in ई v. g. पचंती Coctrix पठंती Lectrix &c. Excipe hinc derivata a ऋतु quod sit terminatum in ऋ v. g. त्रपुष् ञ्जाया ab hoc fit त्रपा Verecundia.

समाहारे ङीप् R.

ऋतः

4ª Reg: नदादयः. Id est Turma aliqua Nominum quæ a नदी principium habent terminantur in ङीप् v. g. नदी गौरी श्रीमती पीवरी जिल्वरी शर्वरी द्वादशी चतुर्दशी चतुर्थी पंचमी &c.

5ª Reg: Nomina Propria Uxorum Deorum aliquorum etc. fiunt cum आन् = प् augmento इंद्राणी Uxor Endri. ब्रह्माणी, भवानी, शर्वाणी, वारुणानी, मतुलानी uxor Matrui, आचार्याणी Uxor Magistri सूर्यानी Uxor Solis. आर्याणी (स्वयं आर्या) क्षत्रियाणी (Dicta etiam मातुली आचार्या सूर्या क्षत्रिया) ab हिमः हिमानी a यवन् Iuvenis fit यवनानी vel यवनी (दुष्टो यवो, यवानी vel si diceres Lusitanice manceba.)

6ª Reg: जातिवाचिनः Sexum indicancia nomina quæ in Penultima non habent य faciunt suum Fem. in ङीप् v. g. महिषी Bufala सूकरी Porca हंसी Cygna कुक्कुटी Gallina ब्राह्मणी Brahmana. Excipe क्षत्रिया Ketrani वैश्या Baniana quia habent य pro Penultima.

7ª Reg: प्रथमवयोवाचिनः Id est Nomina primam ætatem significancia faciunt suum Fem. in ङीप् v. g. कुमारः Puerulus fit कुमारी Puellula किशोरी कलभी. Hinc est quod dicatur कन्या Virgo तरुणी Iuvenis mulier वृद्धा स्थविरा Vetula quia hæc non indicant 1º ætatem.

8ª Regula स्वांगवाचिनः वा ङीप् Significancia comparacionem v. g. alicuius membri cum alia re &c. vel convenencia quovis modo illud faciunt suum Fem. in ङीप् वा, per वा intellige aliqua hinc excipi ut videbitur. सुमुखी vel सुमुखा Pulchra facie. पद्मवदना Facie instar floris मृगाक्षी Habens oculos instar hinnuli. (ङीप् न तदन्ता) सुकेशी vel सुकेशा Pulchris capillis F. item सुस्तनी vel सुस्तना Pulchris uberibus Fe.

5.

अंगगात्रकंठेभ्यो द्वित्त्रि उपसर्जनी भूतादेवस्वांगान्तङीप् ननु ग्रीवा कंधरेत्वा द्वि यथा सज्जेत्वेपि &c. Dicendum सुमुखा शाला pulchra domus (अप्राणिस्थत्वात्) बहुस्वेदा Multum sudans F. (द्रवत्वात्) सुज्ञाना Intelligens F. (अमूर्तत्वात्) बहु- शोफा (विकारजत्वात्)

5

मनु वृषा कपि पूत क्रतु कुसित कुसीद इत्ययं गणो मन्वादि, अग्नि: idm 3.

9° Reg: कृदिकारान्तं ङीप् वा idē quibus इ sequitur ex Augmento Participiali (Krudant, infra) ea in fem. habent ई vel इ. v. g. धूलिः vel धूली अञ्जिः vel अञ्जी.

10° Reg: Feminina à मनु et ei sequentib. fiunt cum ङीप् et augment ऐ. Uxor मनु dr मनायी vel मनावी, accipit enim मनु loco mi 3. ई vel औ वा. ubi applica Reg. 9 et 20. वृषाकपायी Uxor Endri.

11° Reg: पत्नी et ei sequentia निपातिते seu magis ȝ Regulis gu- bernatur. v. g. सपत्नी (यज्ञसंयोग adiutrix in Sacrificio) समा- नपत्नी quæ habet virum sibi æqualem. अन्तर्वत्नी Pregnans अन्तर्वती idem. पतिवत्नी Nupta पतिमती Idem. नगरी Urb, सखी familiaris Socia. अशिश्वी idē शिशुहीना quæ n habet filios. अर्धजरती प्राची उदीची मत्सी मानुषी ~~मनुषी~~ सूरी अगस्ती पाणिगृहीती Sponsa हरिणी एनी असिक्नी पलिक्नी श्येता महीं मातामही स्याली कुंडी गोणी कबरी नागी कुशी कामुकी ℮

5

सत्व प्रकृति गुणा: Naturalem proprietatē indicantia

Reg 12° Miscelanea quædā. दारा et Plural. numeri est et Masculini sexus Femina ‖ गुणवाचिन: in उ faciunt Fem: in ङीप् v. g. पटु: पट्वी तनु: तन्वी ~ मृदु: मृद्वी लघु: लघ्वी: रुरु: रुर्वी.

ॐ

5

नृजाति प्राणिजाते उकारान्त ऊङ् प्रत्यय:

1° Reg: Masculina in उ ordinarie faciunt Fem. in ऊ v. g. पंगु: Claudus पंगू: Clauda Excipe अध्वर्यु: मायु: रज्जु: हनु: ℮ ‖ Item युवन् habet Fem युवति: Ordin sicut मति.

तद्धित:

Continet sub se varias Species.

Repete hic Reg. V T f. 23

1° Patronymica उत्सर्ग vel अपत्यार्था:

Quorum Augmentis fiunt 1 अण् 2 इञ् 3 ढक् 4 आयन: ण 5 ष्यञ् 6 णिच

विशेषा: Excep.ⁿ Append.ˣ

1° Nomen भृगु mutat suū ऋ in उर quando se- quitur अण्. ऋ

2° अपत्यार्थे उत्पन्नस्य कश्चित् तुप्यत विविधे लुक्यन्त नि बहुत्वे. In plurali interdū Augm. Patrony- mici n secernatur. v. g. वत्सस्यापत्यानि dicuntur वत्सा: ‖ अत्रेयस्या: अत्रय: वसिष्ठा: गर्गा:

3° Ad Patronymica etiā revocari possunt Devota- ria (ut ita dicā) v. g. Devotus Lune etc. ut 5° Parag. videre est.

4° चारायण: facit Fem: चारायणी. ...... ut videre ē in Apposetes.

1° अण् Augmentū advenit नाम्नोऽपत्ये v. g. Filius उपगो: fit औपगव: ‖ वासिष्ठ: ē filius वसिष्ठ: ‖ द्वैमातुर: षाण्मातुर: Filius vel 6 matrū filius ‖ कालिङ्ग: Filius ℮ .... ‖ प्रालेय: Ortus ex ..... ℮

2° Nomina Propria in अ quæ non sint गोत्रादि: idē non sint alicuius Religiosi faciunt sua Patronymica in इञ् v. g. देवदत्तस्यापत्य: Filius alicuius innominati देवदत्ति: ‖ Filius श्रीधर: fit श्रैधरि: Filius दशरथ: Regis दाशरथि: ‖ कालिङ्गि: Filius ....

3° गर्गादि: et sequentia formant sua Patronymica per यञ् v. g. गार्ग्य: ‖ सौ- मो देवतास्य Devotus Lune सौम्य: ‖ वात्स्य: ex pullo ortus ℮

4° नड: et eius sequentia faciunt Patronymica in आयन ण v. g. नाडायन:

चारायण:

5to Ab अत्रि et sequentibus Patronymica formabis per Augm. ढक् ढञ् v. g. आत्रेय: ‖ गाङ्गेय: Gange ortus. ‖ माहेय: Terra ortus. ‖ कापेय: simiā ortus ℮.

6to Patronymica à Femininis aliquibus formantur per Aug. छण् v. g. पितृष्वसापत्य filius amitæ fit पैतृष्वस्रीय: ‖ Matertere filius मातृष्वस्रीय:

5° Or etiā पैतृष्वसेय: मातृष्वसेय:

6to Or etiam स्वस्रीय: sine वृद्धि: solū per छ Aug:

7° कुमुदस्य गन्धइव गन्धो यस्य तस्यापत्यं स्त्री fit कौमुदगन्ध्या Filia olentis sicut flos.

2° Possessiva स्वार्था: इदमर्था: देवतार्थाश्चोक्ता: प्रत्यया:

Possessiva et his similia ferè Patronimicorū Augmentis formantur non carent tamen proprijs, Omnino sunt Septem.

1 अण् 2 ढञ् 3 क 4 ईन 5 छीय 6 ण्य 7 धेय.

1° Per अण् fiunt v. g. देवदत्तार्थं वस्त्रं Pannus pertinens ad aliquē innominatū, fit दैवदत्तं वस्त्रं ‖ अग्निमरुतौ देवते यस्य देवतौ Res dicata igni et vento. आग्निमारुतं v. g. कर्म Opus igni et vento dicatū ‖ ऐन्द्रं हवि: Liba Endro oblata.

2° Per ढञ् v. g. श्वाशुर्य: v. g. ग्राम: idē श्वशुरस्य Soceri pagus.

3° Per क, ईन, छीय fiunt Possessiva supra in Pronominibus re- lata तावक: तावकीन: त्वदीय Tuus ℮ अन्यदीय: Alterius. देवदत्तस्य fit दैवदत्तक: ‖ चत्वार एव वर्णा: idē Provincia 4 tribubus fit cum ष्यञ् चातुर्वर्ण्यं

4° Per ण्य fit v. g. प्रहेमन्ते भवो वात: Nubes hyemalis.

5° नामरूपकार्थं स्वार्थे: Nomen seu appellatio alicuius fit per Aug. धेय v. g. नामधेय idē Nomen seu appellativū.

विशेष: Excep.ⁿ Append.ˣ

1° किंचित क्वचित् idē ... interdū caret वृद्धि in ambobus vocibus quæ per modū unius efferun- tur ut आग्निमारुतं कर्म.

2° Interdū ण्य causat वृद्धि: वा v. g. अजो गौ ... . v. g. शिवस्य ... धनु: Arcus Mahadeu constans ex cornu capræ et vacca dr आजगवं vel अजगवं

3° Supra in Explicat. Reg. f. dictū ē, in aliqui- bus augmentis litterā ण् n quidē explicite poni sed implicitè pontā operari, ut videre ē hic in Augmto क quod causat वृद्धि. मामक ℮.

4° Interdū reperitur इन्द्रिय, idē इन्द्रो देव- तास्य Devotus Endro ... sine ण् in augmto.

3° Componentia ℮ विषयान्तरार्था:

Reg. huius loci est. विषयान्तरे शब्दान्तरे ... वा idē in hi loci augm. Littera ण् interdū efficit implicite ut वृद्धि fiat, interdū non ut supra in Possessivis vidi आजगवं vel अजगवं ℮.

Hæc Componentia ℮ præcipuè per Aug. मयट् fiunt. Sunt triplicis speciei. 1° प्राचुर: 2 विकार: 3 प्रधान:

1° अन्नं प्राचुर्ं यस्मिन् Locus proprius cibi, idē, Stomachus dr अन्नमय:

2° मृदो विकार: id quod ex luto factū ē, dicitur मृन्मय: v. g. घट: Olla

3° स्त्रीप्रधानमस्य sui Mulier dominatur dr स्त्रीमय: ‖ अमृत- मय: idē अमृतस्वरूप: ~~Immortalis~~ Lucida pure ‖ यशोमय: Homo fa- mosus et valdè celebris famā!

विशेष: Appendices

1° Fit etiā in hoc sensu per Aug. अण् v. g. सौवर्णं Aureū. Etiā dicunt शास्त्रे idē शस्त्राणां समूह: Armorū congeries. Vocatur verò hic modus समूहार्थ:

2° Legitur बाधव: ... . Dolo, rei radicitus extinguentur, nihil ex illa rema- nebit.

3° नीलमयं वस्त्रं Vestis purè nigri coloris. वस्त्रं शतखण्डमयं Vestis ex meris centonibus.

4° गो: पुरीषं Excrementū bovis a ȝ dr गोमयं

5° अन्नमयी स्थाली Scutella quæ præcipuè cibo inferendo servit ‖ स्थाली वैडूर्यमयी Scutella ex puro Smaragdo.

6° समूहार्थ: etiā cum Aug. ... efficitur v. g. काक- भिक्ष: कौकभिक्ष्यं

4° Actiua ℮ कारकक्रियायुक्तार्था:

Fiunt præcipuè duobus Aug. 1 अण् 2 ढञ्

Sensus ē ... क्रियाश्रये कर्तरि अभि- धेये Quando in Subiecto agens operari in dicitur

विशेष: Appendix

1° हक्: haec ugr ut efficiat hic derivatū Adi, nū recipit etiā एयरण Aug: sic हरित्य: Onus ferens. Haciam ugr ud Aug एय ñ fit वृद्धि (एय न स्निते)

2° Hac pertinet reductivè u. g. ग्रामय: Homo pagi inhabitans ex pago veniens.

Jesus homo ē अस्यास्मिन्वास्तीति quibus affirmatur rem illius vel in illa esse.

विशेष: Append:

1° Or rectè उत्तानस्मि Dixisti, nullo ad Participia refer

2° लु Aug: in aliquibus reclini ē आलु. u. g. स्पृहयालु: शीतालु: e.

3° in Aug: मतु et वतु 3ē Annexū ad in; dicandū homo Fem. fieri in ई.

4° Reg: मकारान्तात्मकोपधात् et अवर्णान्तात् अवर्णोपधात् वतु et इन् प्रत्ययौ भवतः अस्त्यर्थे. Quorū ultima vel penultima ē म vel अ homo affirmativa recipiunt वतु aut इन् Aug. u. g. किम fit किंवान् ide किमस्यास्ति Quid est, illius? e.

5° Huc refer alia 4 Aug: in eavenlè Sensu

1 न 2 वल 3 श्र 4 ल

1° Or rectè वलिनः वलिनः

2° In वल Aug: पूर्वस्य दीर्घः Sic कृषीवलः रजस्वला F. Menstruata. दन्तावलः Dentosus. शिखावलः Qui habet capillitiū in vertice.

= श्रद्धापस्यास्ति

3° श्र efformatur ā लोम implicitè पामनः स्याद् ide

4° ल in finale u. g. सिध्मलः चूडालः

विशेष: Appendix

Dicitur etiam rectè एमस्य: haiās (quando interrogatur Cuias?) स्वस्त्य: Crastinus. ह्यस्त्य: Hesternus.

1° In interrogativi quibus Spectantia relativa u. g. किंप्रमाणं अस्य fit कियान् ide Quantus? Re इयान् aut ट्यान् Tantus. यत्परिमाणमस्य fit यावान् Quantus. तत्परिमाणमस्य fit तावान् Tantus.	विशेष: Appendix Cont.

Excipitur aliquis सौरप्रमाणं Eidem sensu

1° Per Aug: अण fit u. g. कौसुमं वस्त्रं ide कुंकुमेनरक्तं Vestis tincta safrano ‖ कार्म्बलरथ: u. g. ide कंबलेनावृतः रथः Currus tectus culcitra ‖ Sic etiā वास्त्र रथ: Currus tectus panno

2° Per एय Aug: fit u. g. धुर्य: ide धुरं वहति इति Qui onus vehit.

3° Hac etiā Referri potest u. g. माथुर: ide मथुराया आगत: homo veniens ex Mathura per Aug: अण

5° Affirmativa अस्त्यर्था:

Habent hac nomina ferè 11 Augmenta sibi propria scil.

1 मतु 2 इक 3 वतु 4 इन् 5 इल 6 उर 7 विन् 8 मिन् 9 आट 10 आल 11 लु

1° Per मतु Aug: श्रीमान् m श्रीमती F. Dives ‖ गोमान् Habens vaccas ‖ आयुष्मान् Senex ‖ धीमान् Ingeniosus.

2° मायिक: (ā माया Vide Reg. V) Fraudulentus ‖ वैजयन्तिक: Victoriosus. Per इक ide वैजयन्तीपताका अस्मिन्नस्तीति

3° Per Aug: वतु fiunt धनवान् Dives भावान् Splendens (Luna) कामवान् Libidinosus ‖ दृषद्वती भूमि: Terra petrosa

4° धनी Dives ‖ कामी Libidinosus per इन्

5° Per इल fiunt तुन्द et reliqua u. g. तुन्दिल: Magni ventris, उदरिल: Idem पिच्छिल: Mucilaginous. उरसिल: Magni pectoris. फेनिल: Spumosus.

6° दन्तुर: Elephas. उन्नता दन्ता यस्य स ide Cui sunt longi dentes.

7° आट et आल Aug: habet वाचाट: vel वाचाल: Garrulus.

8° Terminata in अस्, et माया cū suis sequacibus habent विन् Aug u. g. तपस्वी Paenitens तेजस्वी Lucidus ‖ मायावी मेधावी स्रग्वी

9° मिन् Aug: habet u. g. गोमी ide गावो विद्यन्ते यस्य स Dives armentis

10° लु Aug: habet श्रद्धा et ei sequacia u. g. श्रद्धालु: Desiderosus दयालु कृपालु Pius. निद्रालु: Somnolentus. शीतालु: e.

6° Temporalia अद्यादेर्भवार्था:

Fiunt cū Aug: तन u. g. अद्यतन: Hodiernus. ह्यस्तन: Hesternus. सनातन: चिरंतन: पुरातन: Antiquus. सायंतन: Vespertinus. श्वस्तन: Crastinus.

7° Similia तुल्यार्था:

Fiunt etiā hac uno Augmento वत् quorū adverbia et ugr Instar. u. g. चन्द्रवन्मुखम्: Vultus Lunainstar. घटवदुदरं Venter Olla instar.

8° Mensuralia परिमाणार्था:

Fiunt 3 Aug: 1 दघ्न 2 मात्र 3 द्वयस u. g. जानुदघ्नं पुरुषमात्रं शिरोद्वयसं जलं Aqua Genuū tenus. Aqua viri statura profunda Aqua capite tenus profunda e

9° Gentilia, item Genialia. भवाद्यजातार्था: e

Hac fere 5 Aug: efficiuntur 1 क 2 ईन 3 इक 4 इय 5 इत

1° Cū Aug: क fit u. g. कार्णाटक: vel कार्णाटक: (कर्णाटात्) Homo oriundus ex Regione Carnatt.

2° Cū ईन Aug: fit u. g. ग्रामीण: Homo ex pago ortus साम्प्रतीन: Sapiens. कानीन: Virginalis (न Lop. fit in कन्या) पौष्पीन: Floridus. Sic तिरश्चीन: सध्रीचीन:

3° Cū इक Aug: fit u. g. आक्षिक: (अक्षै: दीव्यति) Aleator तार्किक: Disputationi deditus. वैदिक: (वेदमधीते इति) Deditus vel Studiosus Bed. (F. fit वैदिकी: रीत्या)

4° छात्रिय: (छत्रेण?) qui umbraculo utitur.

5° Cū इत Aug: fiunt u. g. लज्जित: Pudibundus (लज्जा जातास्य) तारकितं व्योम Stellatus Aether. ‖ तृषित: Avarus.

10° Imperfecta Perfecta e ईषदपरिसमाप्तौ e

Primò ईषदपरिसमाप्तौ. In sensu, homine leviter tinctū scientia aliquā u. g. Tria Aug: habentur 1 कल्प 2 देश्य 3 देशीय u. g. कविकल्प: vel कविदेश्य: vel कविदेशीय: Poeta leviter tinctus

Secundo प्रशंसायां in Sensu homine esse Perfectū u. g. in Arte e रूप Augmentū advenit u. g. वैयाकरणरूप: Perfectus Grammaticus.

Tertio कुत्सायां in Sensu, homine esse plane rudē in Arte e पाश Aug: supervenit u. g. वैयाकरणपाश Nescius Gramati=

11° Praterita भूतपूर्वार्था:

Fiunt per चरट् Aug: u. g. दृष्टचर: m. दृष्टचरी F. A longo tempore n visus, visa. Propter ट् in Aug: Fem fit in ई.

12° Comparativa et Superlativa अतिशयार्थ and प्रकर्षा

1° Quatuor Augmenta hoc repeiuntur. तर, तम, ईयस, इष्ठ. Per तर et ईयस Compar: fiunt, per तम et इष्ठ Superlat: u. g. शुक्ल: Albus शुक्लतर: Albior शुक्लतम: Albissimus लघु Brevis लघीयान् M. लघीयसी F. Brevior लघिष्ठ: ‖ प्रेय Amatus प्रेयान् Amantior प्रेष्ठ: Amantissimus ‖ पाप: Iniquus पापीयान् Iniquior पापिष्ठ: Iniquissimus ‖ ऊरु: ऊरीयान् वरिष्ठ

2° Quadam sunt anomala in hoc Sensu, videlicet. दीर्घ: Longus द्राघीयान् Longior द्राघिष्ठ: Longissimus ‖ बहु: Multus भूयान् Plus भूयिष्ठ: Plurimus ‖ गुरु: गरीयान् गरिष्ठ: Gravis gravior gravissimus.

3° Alia Anomala sunt अन्तिक: नेदीयान् नेदिष्ठ: ‖ बाढ: साधीयान् साधिष्ठ: ‖ दृढ: द्रढीयान् द्रढिष्ठ: ‖ क्षिप्र: क्षेपीयान् क्षेपिष्ठ: ‖ क्षुद्र: क्षोदीयान् क्षोदिष्ठ: e ‖ प्रशस्य: श्रेयान् श्रेष्ठ: ‖

विशेष: Append

1° कानीन: etiā reperitur in significatione, कन्याया अपत्य: Natus ex Virgine

2° Cū अण Aug: fiunt etiā u. g. वैयाकरण: Studiosus Grammatica ‖ सौवश्व: ide सुअश्वं वेदति इति Homo intelligens e qui, nō equus sit bonus quis malus

3° सैनिक: Exercitu instructus. स्वदारनासिक: Propria uxore contentus e et alia similia huc spectant

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

विशेष: Appendices

1° Hac Aug: ñ sunt affixa ita semini Comparativorū et Superl: ut ē denotent etiā quendam gradū quem nos indicamus per particulā Valde e. u. g. शूरतर: Homo fortis e

2° 3 in ईयस ē propter Fem: quod in ई fit terminatur. et dicitur in ईयसी:

3° किम्, तद्, आख्यातात् अव्ययात् च तर et तम post Part: किं et Verba supervenit Aug. menta तर et तम in sensu Amplificativo. et tunc आं ē: ita ut आम् ponendū ē आं u. g. कितरां कितमां Quid? nimietatē significando किमु वैमस्तरां गायति Valde altissime quid? कुतस्तरां परमानन्द: Qua? e gloriosissime कुतस्तमां तेषां अरण्यकाले Vade? origine eius Deinde ‖ सिद्धवदनुकारात् आख्यातात्सरयोर्विधाने. u. g. पचतितरां पचतितमां Coquitur vel coctū perfectè.

विशेषः App.

1° Littera ऋ nominum Concretorum, in abstractis mutatur in र. Sic म्रदिमा, क्रशिमा, भ्रशिम, द्रढिमा, प्रथिमा, वृस्छ (ऋ तिष्ठुते परे)

2° in ऋ Mallum et Monosyllabum रं ऋर्यो न fit ergo ऋमा (ऋ loco fit et ऋ adex ad ऋ)

3° Reperitur etiam राजत्वं (राजकर्म) लोहितता अस्रुता लोहितं लौहित्यं लघुत्वं लघुता.

13° Abstracta - निमित्तंभाव इति द्रव्य - जाति - गुण + क्रिया शब्दप्रवृत्तिनिमित्तंभावेतिउच्यते.
Abstracta hic sunt quae Substanciam, genus, proprietatem, opus rei indicant.
Fiunt praecipue per haec 4 Aug: 1. अत 2. त्व 3. यण 4. इमन्.

1° Circa अत Nota hanc Regm. तातलात लितस्त्रीलिंगात्वाऽऽप्
Sic ब्राह्मणता (जाति) Brahmanismus. बंधुता Cognacio.
त्रेता Trinitas (त्रयाणांसमाहारः) त्रेगुण.

2° Per त्व fit. ब्राह्मणत्वं (गुण) Brahmanitas, id est proprietas Brahmanum.

3° Per यण fit. ब्राह्मण्यं (कर्म vel क्रिया) Officium Brahmanis. (idem गुण) सौभाग्यं Felicitas. पैठ्यं Magisterium. राज्यं (राजकर्म) Gubernacio. Sic जाग्र्यं जाड्यं.

4° Per इमन् (id est इमन् ut 2 Lop. लोहिता et reliqua. (लोहितस्य भावः) fit लोहिमा Rubedo. अणिमा (अणु) Subtilitas. लघिमा Levitas. महिमा Magnitudo कालिमा.

Caput 3um

De Coniugacionibus Verborum.

Sicut Declinaciones Nominum appellantur स्यादि a primo scilicet Augmento सि (ut dictum supra) ita Coniugacio Verborum uno nomine dicitur त्यादि à primo Augmento ति, ut infra videbimus.

Verbum dicitur धातुः vel आख्यात vel आख्यातसंज्ञः Nota धातु Nihil aliud esse quam Elementum vel Radix indifferens per se ad omnem Modum et Tempus, quod per Augmenta in fine ipsi adaucta determinatur ad certum Modum Tempus Numerum.

Generalissima divisio धातु seu Verbi dividitur in आत्मने-पदी, परस्मैपदी, उभयपदी quibus Termini explicandis applicari possunt nostri Intransitivum, Transitivum, Utrumque. Atamnepadi seu Intransitivum est Cuius effectus non transit in tertium aliquod subiectum u. g. ~~अति ligare~~ est differens. Paramaipadi seu Transitivum est cuius effectus transit in tercium aliquod subiectum u. g. अति Ligare. Ubhaipadi seu Utrumque est quod utrumque sensum et Intransitivum et Transitivum recipit u. g. पच Coquere quia आत्मार्थं पचते et परमार्थं पचति Coquitur enim propter se et propter alium. Haec verborum differencia plane Supervacanea causat magnam difficultatem in verborum Coniugacione: aliter enim Verba Intransitiva, aliter Transitiva Coniugantur, licet in usu ipso et praxi varie exacte adstringatur dictio ad hanc differenciam observandam. Quare verba sint उदात्त अनुदात्त स्वरित huc non pertinet explicare: nam ex Separato Tractatu qui Dhatupatth vocatur, discendum erit.

Hic solum nota Signa quibus Intransitivum à Transitivo et ab his Utrumque distinguatur extra Coniugacionem. 1a Reg: धातु seu Radix cuius Anodat vel etiam Littera ३. Eliditur in applicacione augmentorum illa est Atamnepadi. u. g. इङ्त huius अ dicitur anodat et solum ideo illi apponitur, ut denotet verbum esse Atamnepadi seu Intransitivum, ipsum vero in applicacione augm. non manet. Sic अङ्ङ. hoc ३. indicat Verbum esse Atmaepadi, et ipsum eliditur.

2a Reg Verbum seu Dhatu cuius vel स्वरित Eliditur est Ubhaipadi seu Utrumque. 3a Reg Quod nullum signum ex supradictis habet illud Verbum est Transitivum seu Paramaipadi u. g. जल अर्ह et multa considerantur.

आत्मगामिचेतफलमात्मनेपदं
परगामिचेतफलेपरस्मैपदं

अनुदात्तादिधातुपाठादवगतव्यं

1a Reg अनुदात्तङीतौ ङ्तौ

2a Reg ञित्स्वरितेउभे u. g. लीन et वह

3a Reg आत्मनेपदीनुयपूर्वापदकपाया न्यस्परस्मैपदं.

Alia divisione dividuntur Verba in सेट, अनिट, वेट ita.
Quædam verba sunt सेट idē quæ certis locis in Regularum infra referendarum admittunt इट pro eo इ sine ultima vocali propriæ. Alia sunt अनिट idē अन् इट q.d. sine इट non admittentia similē इट. Alia sunt वा इट idē indifferentia ad admittendū similē इट vel ē prohibita. Hic incidenter nota. Omne Verbū quod ē अनुदात्त esse dicitur अनिट. Et omne उदात्त esse सेट. Alias divisiones Verborū particulares infra referemus.
In decursu Regularū brevitatis causa Verba Intransitiva seu Atmanepadi exprimuntur per has Particulas: आत vel अनप vel ङित. Transitiva vero seu Parasmaipadi innuuntur vel per पं vel अप vel कित. Utraque vero seu Ubhaipadi per मित.
Personæ Verborū sunt Tres 1. उत्तमपुरुष 2. मध्यमपुरुष 3. प्रथमपुरुष: Harū ordo à nostro inversus ē: nā Loco primo est Uttampurux sive Prathampurux idē quod nobis Tertia persona, postea Madhyampurix seu media vel secunda Persona, sequitur Prima ultimo loco. Numeri itidem Tres sunt ut supra in Declinationibus relatū ē. Scilicet Ekbachā doebachā Bahobachā Singularis, Dualis, Pluralis.
Articuli cuiusque numeri sunt tres cuiusque Personæ. scilicet articuli Uttampurux sunt s. स d. तौ p. ते Ille, illi duo, illi. Articuli 2ᵃ seu Madhēapurux sunt s. त्वं d. युवां p. यूयं Tu, vos duo, Vos. Articuli Uttampurux sunt s. अहं d. आवां p. वयं Ego, nos duo, Nos.
Verbū apud Brahmanes admittit decem Inflexiones quæ illi दशलकार: Vocantur, et sunt Sequentes 1 लट् 2 लिङ् 3 लोट् 4 लङ् 5 लिट् 6 लिङ् 7 लुट् 8 लृट् 9 लृङ् 10 लुङ्. Latt, ling, lott, lang, litt, lott, lutt, lritt, lring, lung. Ad indicandū usū cuiusque horū alia nomina ipsis imposita sunt 1. वर्तमान लट् 2. विधिसंभावन लिङ् 3. आशीःप्रेरणे लोट् 4. अनद्यतने तीत लङ् 5. परोक्ष लिट् 6. आशिषि लिङ् 7. श्वस्तने लुट् 8. भविष्यति लृट् 9. क्रियातिक्रमे लृङ् 10. भूतमात्रे काले लुङ्. In his decem Locis omnes Modi et Tempora comprehenduntur hoc ordine quem in margine vides.

Quoad Augmenta Nota 1. ङित Vocantur omnia augmenta quæ continent ङ, et in मित omnia quæ non चित finalia (..nam अप solus ङ impedit quo minus illa vox sit ङित.) Item ता ताः तेः ocurrunt Lakar à ङित Excluduntur vel 2. कित Sunt omnia in quibus क apposita (?). Item alia omnia quæ à sunt मित, मित
3. अप Est vox cui अप augmentū per primi Lakar proprium advenit. 4. अनप Est vox illa cui à advenit illud Scilicet अप

Reg: अव्ययहितउपपदेतदनुसारात पुरुषविशेषप्रयोक्तव्यः Si duæ personæ conveniunt in una constructione tunc verbū sequitur proximā e.g. सःत्वंचाहंचभवामः Ille et tu et ego Sumus (intellige quoad personā Verbū sequi proximā articulum) सः 3 vel personā.

1. Præsens. 2. Modus Potencialis. 3. Optativus Imperativus. 4. Præteritū proximū. 5. Plusquamperfectum. 6. Optativus. 7. Futurum primum. 8. Futurum secundum. 9. Conditionalis seu Conjunctivus. 10. Perfectum Indefinitum. [illegible] hoc Lakar inferentur

Decem numerantur Verborū Ordines qui in Conjugationibus sui unus ab altero differt non quidem quoad Augmenta finalia, sed quoad alia, ut suo loco dicetur: vocantur autem hi decem ordines दशगणा: et sunt Sequentes denominati unusquisque a Verbo suo Principali

1ᵘˢ भ्वादिगणः: [illegible]

2ᵘˢ अदादिगणः: [illegible]

3ᵘˢ ह्वादिगणः: [illegible]

4ᵘˢ दिवादिगणः: [illegible]

5ᵘˢ स्वादिगणः: [illegible]

6ᵘˢ [illegible]

तुदादि गणः	कुट त्वच तुट स्फुर स्फुल णू कमी उछी उक्षि मिछ जर्ज चर्च ऋछ उज्झ उभ उम्भ लुभ विध मृड मड पृण मण भ्रुण तुण स्फुर क्षुर घुर पुर [illegible] मिष किल तिल चिल चल इल हिल लिख गुज गुड कुड कुड कुड घुट चुट छुट मुट तुट पुट भुट कुट पुट धू गु रिश लिश रुजो भुजो क्षुप स्पृश रुश रिश लिश विश मृश णुद A मृङ ओवेजी ओलजी ओलस्जी गुरी मृङ पृङ दृङ.
रुधादि गणः	V रुधिर भिदिर छिदिर रिचिर विचिर क्षुदिर उछृदिर युजिर उतृदिर P ञिइन्धी तृह अञ्जू भञ्जू कृती उन्दी ओविजी तुंचु हिसि शिष पिष वृजी भुज भुजो भुज. A त्रिइन्धी खिद विद (विचारणे)
तनादि गणः	V तनु षणु क्षणु क्षिणु ऋणु तृणु घृणु A वनु (याचने) मनु (अवबोधने) न मंति परस्मैपदिनः
क्र्यादि गणः	V डुक्रीञ स्कुञ स्तंभु स्कुंभु स्तुंभु मीञ पूञ लूञ धूञ वृञ ल्वूञ ग्रह प्रीञ षिञ युञ कुञ वृञ वृञ P ञ्यू वृ पृ ज्या ली ज्ञा मंथ ग्रंथ कुथ बंध पुष मुष वृ भृ मृ रु गृ री प्ली व्ली ली लंथ कुथ मृद मृड गुध कुष क्लिश अश उध्र इष पुष मुष खच खव श्री क्षीष वध बिस A वृङ् अञ्जौ

10 चुरादि गणः

V चुर पृ [illegible] वृध पूर प्रीञ P चिति यत्रि स्फुटि लक्ष कुद्रि पीड अर्ज पक्ष वर्ण मंत्र मंत्र स्मिट श्रद स्वर्द स्वर्त कथ (विचिन्तामं) [illegible] भ्रूण कुत्सि पुस्त बुस्त लक्ष धक्क [illegible] लूष वृस चर्च मुस्त स्फुट पुंस बृम्ह धूस कीट कृते वर्द जर्ज चर्च शुठ श्रट भज तिलस्नेह तिर लोकि श्राम्यट गण कथ अंक वर रुठ श्वठ स्तन गद पष चह रच रह स्तुच गोम कुमार शील पल्यू गवेष मार्ग अर्च सूत्र सूत्र पार तीर अंस रर भल मिश्र छिद्र अंध सुख दुःख भ्राम वाष्प पर्ण अघ कुदी दण्ड मजू श्रीउ पर ++

A तंत्रि मंत्रि यस्त ललि डासि डिंसि त्रुण धृण मृज गठ गूर दृष शु पद सूर वीर स्थूल अर्थ सत्र गर्व तप अर्द्द अर्द्द संध.

Verba अनिट

Regula generalis ē: एकस्वरा धातो पाठे अनुदात्तेस्थिर्थ पठितादि आगमो न भवति. Ide Omnia verba unius syllabæ quæ sunt अनुदात्त sunt etiā अनिट: u.g. छिद भिद भी डी शी यु रु स्नु क्षुस्नु णू टुङ् वृञ विवर्जिता (ide a छिद huiusmodi dictis verbis exceptis) Reliqua omnia finita in आकार इवर्ण उवर्ण एवर्णिता एकस्वरा धातवो अनिट Ex hefrant seu verbis finitis in una {?} sequens, iis sunt अनिट. ल्लोसि वसि घसि गमि यमि रमि नमि हंति देग्धि मन्य शक्लृ कुक्रु सिक्कु लि कृ वरु दहि वचि वच रि त्रिच शिच दिशि दृशि स्पृशि मशि विशि जनि रिशि लिशि कुशि बधि कुधि बधि अर्धि रेव शुष पिष तुष त्विष पिष तपि क्षिप लिप लुप स्वप सृप तृप तृप कृप शप बदिसदि शदि नद नुद स्विद हृदि खिदि भिदि बुधि जनि जंनि रं गि भज यज निपृच्छ विद्य विमि नेज पुज जति मज्ज सर्जि रिजि कृ भुजं रतेहसते सु ब्रूति

— न विद्यते इत इत्यस्य स अनिट.

Alij Ordines Verborū qui in Regulis hinc inde citantur et aliquā peculiaria præcepta recipiunt

1. दादि गणः Vel आदिः ६ दा. धा. माङ. मा. बा. उत्सा. गोपा. पाङ. [illegible] V. Reg [illegible]

2. पादि गणः पा. घ्रा. ध्मा. ष्ठा. म्ना. V. चुरादि

3. क्रादि Sunt कृ. सृ. भृञ. वृञ. स्तु. द्रु. स्रु. श्रु. / परोक्ष

4. पचादि V. in परोक्ष Regula 4ª. Ord. 2ª. ubi fusius explicatur.

5. गमादि V. Reg [illegible] 6 यजादि 7 ग्रहादि 8 पुछादि

9 आशादि: अशनाः अंत्रा अर्द्द // Vide in परोक्ष Appen. 10. Item in [illegible] Regul V. परोक्ष

10 दशादि: V. लुङ्. App. 9. [illegible] पुषादि Ibi App. [illegible] पदादि [illegible] भावकर्म App.

13 अपादि जप जल्प दह घन दंश [illegible] V. Alexcar[illegible]

14 गुपादि V. स्वार्थ — ल्वादि V. कृदंत ६४ V. अर्द्धधातुक

15 पचादि: पच. नद. तप. नर. भष. प्लव. तर. चोर. गाह. जर. मर. क्षर. सूद. चद. सेव. सेध. कोप. मध. नेत्र. व्राण. सर्प. जार. भर. स्वप.

16 नमादि नम कम क्रिम भ्रम कंप दीप हिंस V. कृदंत 16 Ib. V. भ्रमादि भासादि. यजादि.

17 स्वरांता V. कृदंत 69.

Tabella Augmentorū decem Lakar seu Modorū et Temporū supra velatorū unacū genuina significatione horū.

1 वर्तमाने लट् Præsens

	Parasmeipadi	Atamānepadi
Pr. Sin.	तिप् तस् अंति	ते आते अंते
med.	सिप् थस् थ	से आथे ध्वे
Plural.	मिप् वस् मस्	ए वहे महे

वर्तमाने Idem ē quod Præsens. Unde hoc Tempus seu Lakar Latt nihil differt à nostro Præsenti Indicatiui modi. पु Universaliter solumodo [illegible] idē facit ut Vḡ cui supponit fiat भिति etc. उ.ग. vel ति.

2 विधिसंभावनयोः लिङ् Potentialis modus

P.	A.
P. यात् यातां युस्	P. ईत ईयातां ईरन्
m. यास् यातं यात	m. ईथास् ईयाथां ईध्वं
V. यां याव याम	V. ईय ईवहि ईमहि

Nota 1ª कर्तव्यार्थः अज्ञातज्ञापनमुपदेशः पुरुषप्रयत्न योग्येष्ट साधनं स विधिः u.g. शिष्यो गुरुशुश्रूषकोभवेत इति विधिः Primus sensus hi Lacar ē विधिः ide Faciendū, Fac oportet, o Fiat licet ©.

Nota 2ª संभावना कल्पनं ऊह u.g. असौ वेदपारगोभवेत ब्राह्मणत्वात् 2us Sensus ē indicare u.g. exercendi ratione u.g. Iste utique legerit Bed, quia Brahmanus ē.

3 आशीः प्रेरणयोः लोट् Optatiuo Imperatiuus

P.	A.
P. तुप् तां अंतु	P. तां आतां अंतां
m. हि तं त	m. स्व आथां ध्वं
V. आनिप् आवप् आमप्	V. ऐप् आवहैप् आमहैप्

Nota. अप्राप्तप्रार्थनमाशीः परस्येष्टाशंसनं अभिमताशंसनं आशीरुच्यति u.g. आयुष्मान्भवतु भवान्. Sensus huius Lakar ē habitū optare habere et imperare u.g. VDus fiat Longæuus ©. Fac hoc ©.

4 अनद्यतनेऽतीते लङ् Præt. imp.

P.	A.
P. दिप् तां अन्	P. तन् आतां अंत
m. सिप् तं त	m. थास् आथां ध्वं
V. अमिप् व म	V. इ वहि महि

Nota. अष्टयामात्मकः कालः अद्यतनः ततोऽन्योऽतीतो अनागतो वा अनद्यतनः Contigisse rem alio tempore quam intra octo quartos præsentis diei naturalis, hoc tempore seu Lakar effertur u.g. ह्योऽभवत तत् पुत्रः Heri natus ē ipsius filius. ह्यः पूर्वेद्युः तस्य पुत्रोऽभवत Heri natus ē tuus filius vel pariendie nudiustercius. In दिप् सिप् अमिप् इ ē solumodo उच्चारणार्थ seu pronunciandi causa.

5 परोक्षे लिट् Præteritū

P.	A.
P. णप् अतुस् उस्	P. ए आते इरे
m. थप् अथुस् अ	m. से आथे ध्वे
V. णप् व म	V. ए वहे महे

Sensus huius Lakar ē परोक्षे अनद्यतने काले. Præteritū dudū et plusq. heri vel nudius.

6 आशिषि लिङ् Optatiuus.

P.	A.
P. यात् यास्तां यासुस्	सीष्ट सीयास्तां सीरन्
m. यास् यास्तं यास्त	सीष्ठास् सीयास्थां सीध्वं
V. यासं यास्व यास्म	सीय सीवहि सीमहि

Sensus huius Lakar ē: अप्राप्तप्रार्थने परस्येष्टाशंसने वा Ide Optare id quod non habetur, vel etiā alterius desideriū exprimere. अभीप्सितं भूयात् [illegible] Sit ille felix. Deus te benedi[illegible].

7 श्वस्तने लुट् Futurū Primū

P.	A.
P. ता तारौ तारस्	ता तारौ तारस्
m. तासि तास्थस् तास्थ	तासे तासाथे ताध्वे
V. तास्मि तास्वस् तास्मस्	ताहे तास्वहे तास्महे

Sensus hī Lakar ē श्वोभाविन्यर्थे Cras Futurū esse indicat. Legitur etiā in रघु. यदि पुरा वेद्मि न कर्ता Si prius sciuissem, non fecissem. श्वो न विता राज्यभारः को मार स्य Cras regnabit Princeps.

8 भविष्यति काले लृट्

Eadem habet augmenta in Paras. et Atme quæ Præsens seu लट् ut तिपु © Nisi quod per omnes Numeros ante hæc Augmenta recipiat स्यपू idē स्य. Sensus eius ē Futurū venturo Tempore ©.

9 क्रियातिक्रमे Condicio seu coniunctiuus.

Eadem habet augmenta quæ 4 Lakar लङ् idē दिपु © Nisi quod etiā per omnes Numeros ante hæc augmenta recipiat स्यपु idē स्य. Sensus hī ē u.g. यदि सुवृष्टिः सुराज्यं चाभविष्यत तदा सुभिक्षमभविष्यत Si benè plueret ©.

10 भूतमात्रे काले लुङ् Præteritū

Habet Eadem Augmenta. दिपु nisi quod ante ista per omnes numeros recipiat सि idē स. Sensus ē Præteritū absolutē.

Tabella Regularum Generalium quoad Coniugationem Verborum

cum additis Litteris distinctioni causa

[illegible: handwritten grid of Sanskrit conjugation rules in Devanagari, left page]

[illegible: handwritten grid of Sanskrit rules in Devanagari, upper right page]

Explicatio Regularum Tabellae ordine Litterarum

अ. [illegible] idest quod nobis Activum. Circa hoc nota 1° [illegible] Activum vel est Parasmaipadi seu Transitivum vel Atmanepadi seu Intransitivum. Nota 2° [illegible] [illegible] Idest Verba Parasmaipadi nullum Signum habent proprium Atmanepadi vel Ubhayapadi, illaque verborum 10 augmentorum अपु [illegible] usque ad 4um inclusive) per omnes numeros et personas, et insuper [illegible] et reliqua augmenta ex quibus duobus primum est [illegible] Seu signum dividens [illegible] reliquorum Novem. Secundum vero [illegible] Augmentale, ambo solum ponuntur [illegible] ut Supra dictum. [illegible]

5 Verba terminata in unam Vocalem [illegible] in hac fiunt [illegible]. Excipe quando [illegible] vel [illegible] sequitur tunc enim fit [illegible] ut dicemus, et ita et hoc excipias augmentum उस ante quod, [illegible] Verbum [illegible] duplicatum in [illegible] fit [illegible]

3 Universum Augmenta, quae continent in se [illegible] elidendum (quae sunt [illegible] quae sunt ex illis 4 Laker (: [illegible]) vocantur [illegible] [illegible] अकार Verbi Eliditur quando अकार vel एकार in Augmento sequitur.

[illegible] Ubi in [illegible] idest in Augmentis 10 Laker sequitur [illegible] vel [illegible] tunc [illegible] finale in Verbo transit in [illegible]. Item उकार Augmento associatur vel [illegible] Verbo associatus Eliditur [illegible], sequente [illegible] vel [illegible] augmentis [illegible] [illegible] ex [illegible] Augmentis mutatur in [illegible] post [illegible] finale verbi.

[illegible] transit in [illegible] (: [illegible]) post [illegible] eodem [illegible] praecedente transit in [illegible] et [illegible] Augmenta [illegible] fiunt [illegible].

[illegible] Ubi advenit [illegible] Augmentum [illegible] [illegible], ibi Verbum in Principio sui [illegible] acquirit quando Verbum incipit a Vocali (: ut Reg. [illegible]) tunc duplex [illegible] in capite Verbi [illegible] ministur et tunc secundum [illegible] [illegible] cali verbi accomodatur Regulis Sandhi seu Transmutationis Vocalium, Idest primum [illegible] [illegible] sequenti vocali recipiet [illegible] [illegible] Regulas [illegible]

[illegible] Verbi transit in [illegible] quando sequitur Augm. [illegible] vel [illegible].

Circa Augm. [illegible] Nota sequentia 1° Post [illegible] fit [illegible] 2° Post [illegible] transit in [illegible] 3° Post [illegible] augmentale fit [illegible]. [illegible] post [illegible] transit in [illegible] In [illegible] initium Augmentum [illegible] ante [illegible] transit in [illegible] et [illegible] fit.

Circa duplicationem Litterae adverte 1° Quando initialis littera duplicatur tunc [illegible] dicitur [illegible] 2° Si Prior [illegible] tunc ordine transit in [illegible], si vero [illegible] tunc transit in [illegible] idest [illegible]. 3° Si prior [illegible] ex [illegible] tunc transit in [illegible] Si vero [illegible] ex [illegible] tunc transit in [illegible] 4° Prioris Vocalis Longa transit in Brevem. 5° Si duplicanda Littera [illegible] et huius [illegible] prior [illegible] ex [illegible] sequens vero [illegible] tunc [illegible] eliso manet solum [illegible] primo [illegible] Sic [illegible] duplicatum fit [illegible]. Extra hunc Casum prima ex Sanjog manet Reliqua eliduntur.

[illegible]

Paradigma cum Scholijs quatuor primorum Lakar per omnes decem ordines Verborum.

Decem ordines Verborum interse differunt solum in 4 primis Lakar, unusquisque ordo per suum विकरण seu Signum dividitur, ut in subiecto Paradigmate videre est.

भ्वादिगण: Seu Primus Ordo Verborum.

वर्त्तमान लट् Seu Præsens Indicativi

Pars. भू सत्तायां Esse	Atam. एध वृद्धौ Crescere
V. स भवति तौ भवतः ते भवन्ति	V. एधते एधेते एधंते
m. त्वं भवसि युवां भवथः यूयं भवथ	m. एधसे एधेथे एधध्वे
P. अहं भवामि आवां भवावः वयं भवामः	P. एधे एधावहे एधामहे

विधिसंभावन्य लिङ् Seu Modus Potencialis

Parasmaipadi	Atmanepadi
V. भवेत् भवेतां भवेयु:	V. एधेत एधेयातां एधेरन्
m. भवेः भवेतं भवेत	m. एधेथाः एधेयाथां एधेध्वे
P. भवेयं भवेव भवेम	P. एधेय एधावहे एधामहे

आशीः प्रेरणयोः लोट् Optativo-Imperativus

Parsm.	Atamnee.
V. भवतु vel भवतात् भवतां भवंतु	एधतां एधेतां एधंतां
m. भव vel भवतात् भवतं भवत	एधस्व एधेथां एधध्वं
P. भवानि भवाव भवाम	एधै एधावहै एधामहै

अनद्यतनेऽतीते लङ् Præteritum Primum

Pars.	Atam.
अभवत् अभवतां अभवन्	ऐधत ऐधेतां ऐधंत
अभवः अभवतं अभवत	ऐधेथाः ऐधेथां ऐधध्वं
अभवं अभवाव अभवाम	ऐधे ऐधावहि ऐधामहि

Scholia.

Regulæ supra in Tabella relatæ facile huc applicabis. Ceterum
Nota 1° Signum divisivum hujus Ordinis seu ipsius विकरण est अप् [illegible]
Nota 2° एकारांता ऐकारांता च सर्वे भ्वादिका u. g. धेट् पाने applicatis Regulis fit धयते ॥ धेट् पाने fit धयते Bibit ॥ कै गै रै शब्दे fit कायति गायति रायति. ग्लै fit ग्लायति ॥ त्रैङ् fit त्रायते Pascit. स्वप्ने fit स्वपिति Dormit.
Nota 3° Huc pertinent sequentia verba अक चक गतौ कक हासे नख मख सर्पणे, कुक आदाने अग चक गतौ, लग संगे, रग शंकायां, राघृ लाघृ द्राघृ शक्तौ श्लाघृ कथने, अर्च पूजायां, कचङ् दीप्तिबंधनयोः.
Nota 4. इ गतौ Ire 1° Propter अप् इ fit गुण: et transit in ए, deinde applicata Reg: ए अय् supra fit अयति It. Sic जि fit जयति. Ex जि जयति Vincit. कु fit कवति ॥ नु नवति ॥ उङ् शब्दे अवते ग्रुङ् प्रवते

अदादिगण: Signum hic est अप्लुक् [i.e. अप् Elisum]

वर्त्तमान लट्

Pars: अद भक्षणे Edere	Atm. शीङ् स्वप्ने Dormire
V. अत्ति अत्तः अदंति	शेते शयाते शेरते
m. अत्सि अत्थः अत्थ	शेषे शयाथे शेध्वे
P. अद्मि अद्वः अद्मः	शये शेवहे शेमहे

विधिसंभावनयोः लिङ्

Pars.	Atam.
V. अद्यात् अद्यातां अद्यु:	V. शयीत शयीयातां शयीरन्
m. अद्याः अद्यातं अद्यात	m. शयीथाः शयीयाथां शयीध्वं
P. अद्यां अद्याव अद्याम	P. शयीय शयीवहि शयीमहि

Scholia

1° Adhunc Ordinem pertinent [illegible]

आशीःप्रेरणे लोट्

Pers.	atam.
अत्तु-अत्तात् अत्तां अदंतु	शेतां शयातां शेरतां
अद्धि-अत्तात् अत्तं अत्त	शेष्व शयाथां शेध्वं
अदानि-अदाव अदाम	शयै शयावहै शयामहै

अनद्यतनेऽतीते लङ्

Pers.	atam.
आदत् आत्तां आदन्	अशेत अशयातां अशेरत
आदः आत्तं आत्त	अशेथाः अशयाथां अशेध्वं
आदं आद्व आद्म	अशयि अशेवहि अशेमहि

Item शीङ् ante Aug. अत् acquirit ... 3um Verbum ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि. Circa hoc Verbum Nota 1o Esse Anomalum 1o Ante त, स, म (quae sunt पित्) acquirit ईप्. 2o Ante alias Consonantes [illegible] 3o Ante Vocales ऊ transit in उव् ... तिपादि ... Iste In Serm. Praesentis ... in tercia persona, tota et duobus numeris Secundae personae acquirit आह ... आह आहतुः आहुः ... आत्थ आहथुः. Alias ब्रू Sic Conjugatur ad Reg. supra. ब्रवीति ब्रूतः ब्रुवंति ॥ Atm. ब्रूते ब्रुवाते ब्रुवते &c.

ह्वादिगणः : Seu Tercius Ordo Verborum

Quae sunt Signa hi Ordinis. 1. शप्लुक् 2. द्वि: 1. शप Elisio. 2. Duplicatio.

लट्

Pars. हु दानादनयोः	atam. ओहाङ् गतौ Ire
जुहोति जुहुतः जुह्वति	जिहीते जिहाते जिहते
जुहोषि जुहुथः जुहुथ	जिहीषे जिहाथे जिहीध्वे
जुहोमि जुहुवः-जुह्वः जुहुमः-जुह्मः	जिहे जिहीवहे जिहीमहे

लिङ्

Pars.	atam.
जुहुयात् जुहुयातां जुहुयुः	जिहीत जिहीयातां जिहीरन्
जुहुयाः जुहुयातं जुहुयात	जिहीथाः जिहीयाथां जिहीध्वं
जुहुयां जुहुयाव जुहुयाम	जिहीय जिहीवहि जिहीमहि

लोट्

Pars.	atam.
जुहोतु-जुहुतात् जुहुतां जुह्वतु	जिहीतां जिहातां जिहतां
जुहुधि-जुहुतात् जुहुतं जुहुत	जिहीष्व जिहाथां जिहीध्वं
जुहवानि जुहवाव जुहवाम	जिहै जिहावहै जिहामहै

लङ्

Paras.	atam.
अजुहोत् अजुहुतां अजुहवुः	अजिहीत अजिहातां अजिहत
अजुहोः अजुहुतं अजुहुत	अजिहीथाः अजिहाथां अजिहीध्वं
अजुहवं अजुहुव-अजुह्व अजुहुम-अजुह्म	अजिहि अजिहीवहि अजिहीमहि

Scholia

Repete hic Regulas ... in hoc [illegible] 1o ओहाङ् (ओकार ओकारो ...) hoc Verbum ... लट् जहाति जहीतः ... लिङ् जह्यात् ... 2o माङ् fit मिमीते ॥ मिमीत ॥ मिमीतां अमिमीत ॥ ... 3o डुदाञ् दाने Dare ... ददाति दत्तः &c. ... दध्यात् ॥ दधातु ॥ अदधात् atm. धत्ते दधीत धत्तां अधत्त

दिवादिगणः : 4us Ordo Verborum

दिवु क्रीडायां Ludere.

लट्	लिङ्	लोट्	लङ्
दीव्यति ॥	दीव्येत् ॥	दीव्यतु ॥	अदीव्यत् &c.

Reliqua omnia, observatis duobus signis propriis huic ordini, conjugatio remanente Aug.o communia.

Quae hujus Ordinis Signa sunt 1o दिवादेर्गणस्य ... श्यन् भवति. 2o अपोपवादः: Primo habet य Augmentum, Secundo शप् Non habet.

Notetur pro hoc Ordine Regula ... Alias Exceptiones non reperi hic.

स्वादिगणः : Seu 5us Ordo Verborum

षुञ् अभिषवे Lavare.

लट्

Paresmeipadi	Atmnepadi
अभिषुणोति सुनुतः सुन्वंति	सुनुते सुन्वाते सुन्वते
सुनोषि सुनुथः सुनुथ	सुनुषे सुन्वाथे सुनुध्वे
सुनोमि सुन्वः-सुनुवः सुन्मः-सुनुमः	सुन्वे सुन्वहे-सुनुवहे सुन्महे-सुनुमहे

विधिसंभावनयोः लिङ्

Par.	atm.
सुनुयात् सुनुयातां सुनुयुः	सुन्वीत सुन्वीयातां सुन्वीरन्
सुनुयाः सुनुयातं सुनुयात	सुन्वीयाः सुन्वीयाथां सुन्वीध्वं
सुनुयां सुनुयाव सुनुयाम	सुन्वीय सुन्वीवहि सुन्वीमहि

आशीःप्रेरणयोः लोट्

Pars	atm.
सुनोतु सुनुतात् सुनुतां सुन्वंतु	सुनुतां सुन्वातां सुन्वतां
सुनु-सुनुतात् सुनुतं सुनुत	सुनुष्व सुन्वाथां सुनुध्वं
सुनवानि सुनवाव सुनवाम	सुनवै सुनवावहै सुनवामहै

अनद्यतनेऽतीते लङ्

Pers.	Atam.
असुनोत् असुनुतां असुन्वन्	असुनुत असुन्वातां असुन्वत
असुनोः असुनुतं असुनुत	असुनुथाः असुन्वाथां असुनुध्वं
असुनवं असुन्व-असुनुव असुन्म-असुनुम	असुन्वि असुनुवहि असुन्वहि असुनुमहि &c.

Scholia.

Signa hi Ordinis sunt 1o स्वादेर्नु 2o अपोपवादः: 1o Augmentum. 2o शप् Elisio.

2um Sch.: विकरणस्य नु प्रत्ययस्य गुणो भवति पिति परे. Sed नु Prete fit गुण: sequente पित्.

3o ... post Sanjog ... in V. Regula ... Verbum तक्ष्णोति ॥ तक्ष्णुयात् ॥ तक्ष्णोतु ॥ अतक्ष्णोत् ॥ Atam. तक्ष्णुते ॥ तक्ष्णुवीत ॥ तक्ष्णुतां ॥ अतक्ष्णुत ॥ 6o अश्नुङ् fit अश्नुते ॥ अश्नुवीत ॥ अश्नुतां ॥ आश्नुत &c. 7o चिञ् fit चिनोति चिनुयात् चिनोतु अचिनोत &c.

रुधादिगणः : 6us Ordo Verborum

रुधिर् आवरणे Tegere.

लट्

Pars	atm.
रुणद्धि रुंद्धः रुंधंति	रुंद्धे रुंधाते रुंधते
रुणत्सि रुंद्धः रुंद्ध	रुंत्से रुंधाथे रुंद्ध्वे (V. Reg. 3a)
रुणध्मि रुंध्वः रुंध्मः	रुंधे रुंध्वहे रुंध्महे

Reg. hic Notandae प, क, ञ.

Signa huius ordinis praeter शप् Elisionem est श्नम् in quatuor primis Lakar.

Scholium 1o मकारो मिदंत्यात्स्वरात्परो इति स्थाननियमार्थः. Ibi म in illo श्नम् ... locum in quo illud ponendum sit, nempe post Vocalem ultimam ... ut ... 2o ... amittit ... 3o in Verbo रुधिर् ultima syllaba ... विशेषणार्थः ...

लिङ्

Pars	atm.
रुंध्यात् रुंध्यातां रुंध्युः	रुंधीत रुंधीयातां रुंधीरन्
रुंध्याः रुंध्यातं रुंध्यात	रुंधीथाः रुंधीयाथां रुंधीध्वं
रुंध्यां रुंध्याव रुंध्याम	रुंधीय रुंधीवहि रुंधीमहि

लोट्

Pars	atm.
रुणद्धु रुंद्धात् रुंद्धां रुंधंतु	रुंद्धां रुंधातां रुंधतु
रुंद्धि रुंद्धात् रुंद्धं रुंद्ध	रुंत्स्व रुंधाथां रुंद्ध्वं
रुणधानि रुणधाव रुणधाम	रुणधै रुणधावहै रुणधामहै

लङ्

Pars	Atam.
अरुणत् अरुंद्धां अरुंधन्	अरुंद्ध अरुंधातां अरुंधत्
अरुणः-त् अरुंद्धं अरुंद्ध	अरुंद्धाः अरुंधाथां अरुंद्ध्वं
अरुणधं अरुंध्व अरुंध्म	अरुंधि अरुंध्वहि -ध्महि

तनु विस्तारे Ampliare — तनादिगण: 7us Ordo Verborum.

Signum huius Ordinis est उप् praeter ...

लट्			लिङ्		
P. तनोति	तनुतः	तन्वन्ति	तनुयात्		
A. तनुते	तन्वाते	तन्वते	तन्वीत		

Scholium ... करोति कुरुतः कुर्वन्ति | कुरुते कुर्वाते कुर्वते
करोषि कुरुथः कुरुथ | कुरुषे कुर्वाथे कुरुध्वे
करोमि कुर्वः कुर्मः | कुर्वे कुर्वहे कुर्महे

लिङ् P. कुर्यात् A. कुर्वीत — लोट् P. करोतु कुरुतात् A. कुरुताम्
लङ् P. अकरोत् A. अकुरुत

तुद व्यथने Affligere — तुदादिगण: 8us Ordo Verborum.

लट्			लङ्
P. तुदति	तुदेत्	तुदतु	अतुदत्
A. तुदते	तुदेत	तुदताम्	अतुदत

Signum huius Ordinis est अ Augmentum per quatuor primos Lakar.

Scholium: ... hic nullum causat गुण: quia अ nota huius Ordinis est incapax esse गुण:

क्री द्रव्यविनिमये Vendere — क्र्यादिगण: 9us Ordo Verborum. Signum huius Ordinis est ना 4 Lakar.

P. क्रीणाति क्रीणीतः क्रीणन्ति | A. क्रीणीते क्रीणाते क्रीणते
क्रीणासि क्रीणीथः क्रीणीथ | क्रीणीषे क्रीणाथे क्रीणीध्वे
क्रीणामि क्रीणीवः क्रीणीमः | क्रीणे क्रीणीवहे क्रीणीमहे
लिङ् क्रीणीयात् लोट् क्रीणातु | लङ् अक्रीणीत अक्रीणाताम् अक्रीणत
लङ् अक्रीणात्

Scholium ...

चुर स्तेये Furari — चुरादिगण: 10us Ordo Verborum. Huius Ordinis Signum est णिच् ...

P. चोरयति चोरयतः चोरयन्ति
A. चोरयते चोरयेते चोरयन्ते
लिङ् चोरयेत् लोट् चोरयतु चोरयतात्
लुङ् ... Praeteriti
P. अचूचुरत् अचूचुरताम् अचूचुरन्
अचूचुरः अचूचुरतम् अचूचुरत
अचूचुरम् अचूचुराव अचूचुराम
A. अचूचुरत अचूचुरेताम् अचूचुरन्त

Scholium ...

Pro Exercitio aliquo applicationis Regularum (in qua tota fere difficultas huius Linguae consistit) ponam hic Duo Exempla spectantia ad चुरादिगण: in Sermo Praeteriti ante छिप. Ex quibus videbis multitudinem Regularum quae aliquando in uno loco concurrunt, et quomodo practice applicandae sint.

Primum Exemplum est Verbum वह in Sermo Praeteriti hic ante छिप ... in Sing. Habuerunt ...

Per Regulam	Fit	Per Regulam	Fit	Per Regulam	Fit
वचिस्वपियजादीनां किति संप्रसारणम्	उह्-त	आदेशप्रत्यययोः	स्या ष त	पातेर्युक्	पायि-त
हो ढः	उढ्-त	शासिवसिघसीनां च	स्यापि त	अडागमः	अपायि-त
तथोर्धः	उढ्-ध	नेरिति निलोपः	स्यापू-त	...	अपायू-त
ष्टुना ष्टुः	उढ्-ढ	...	षिष्टीप त	दादेरि	आपयू त
ढो ढे लोपः पूर्वस्य दीर्घो अणः	ऊढ	नशातत्वपा		लघोरीर्घ	अपीपियत
... अडागमः	अऊढ	...	तिष्टीप त	पतः	अपीप्यत
...	अअऊढ	...	तिष्टिपत		
...	अअऊढढ-त	Prohibetur hic Regula ... लघोरीर्घ:			
...	अअऊढढत				
उऊ	अऊऊढत				
ऊऊऊ	औढत				

... hic permittitur operari —

Hactenus de Primis 4 Lakar per quos inter se differunt allati Decem Ordines Verborum. Deinde tractabitur de Reliquis Sex Lakar per quos dicti Decem Ordines non differunt inter se.

परोक्षे लिट् Praeteritum. Regula.

भू सत्तायाम् Parasmaipada			एध Atm.		
Pr. बभूव	बभूवतुः	बभूवुः	एधे	एधाते	एधिरे
Ma. बभूविथ	बभूवथुः	बभूव	एधिषे	एधाथे	एधिध्वे
Pra. बभूव	बभूविव	बभूविम	एधे	एधिवहे	एधिमहे

1a गुणादिसंयोगे धातो द्वि: Duplicatur Verbum ante णम् ... Vide hic Regulam ... praesertim 8ae ... 3a भूवो वुक् ॥ भुवो वुकागमो भवति लिट्यपरे, वुक विधानसामर्थ्यात् न गुणवृद्धी. Ita in hoc Verbo ... ante ... Sequenti वुक् ... impeditur Guna et Bridhi. 3 ...

3a क्रादेर्णादे: ... कृञ् करणे ॥ सृ गतौ ॥ ... ॥ वृञ् वरणे ॥ द्रु गतौ ॥ श्रु श्रवणे ॥ ... एतस्मात्परस्य वसादेः वम प्रत्याहारस्यादि ... इट् न भवति अन्यस्मात् ... धातोः परस्य ... इट् भवति. Ita Exceptis allatis verbis alia omnia Verba ante Augmenta (quae ...) incipientia ab una ex वम् acquirunt इट् id est इ.

4a लोपः पचां किंत्येचास्य ॥ पचादीनां ... किति णादौ पूर्वस्य लोपो भवति अकारस्य एकारः ... Ita Verba पच et eius Sequacia quae non sunt ... ante किन् hic amittunt prius Duplicatum et अ Posterioris ... Dicitur 1o ... Quia ... quod ... Dicitur 2o पचादयः id est ... Per पचादि hic nihil aliud intellige ... verba quae sunt similia huic verbo pach ... Dicitur 4 ... quod inter duas marginales litteras unum अ habet.

5a Regula वेद् यप् Verba Capacia ... ante वम् (juxta Reg. 3am) ante यप् fiunt ... Verba vero पचादि ... ante ... यप् etiam fiunt ...

विशेष: seu Appendices ad Paroche.

6ª Regula णपउत्तमोवा वृद्धि: णप् in Tertia persona [illegible] Pretom [illegible] [illegible] Quoad hoc [illegible] Repete [illegible] Regulas g. h.

1º Secundum supradictas Regulas पच् et eius similia coniugantur in hoc Preterito sic:

Pars			Atm		
पपाच	पेचतु:	पेचु:	पेचे	पेचाते	पेचिरे
पेचिथ	पपक्थ	पेचथु: पेच	पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
पपाच	पपच	पेचिव पेचिम	पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे.

2º Exemplum [illegible] ante [illegible] supra [illegible].

Pars			Atm		
चकार	चक्रतु:	चक्रु:	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे
चकर्थ	चक्रथु:	चक्र	चकृषे	चक्राथे	चकृढ्वे
चकार	चकर	चकृव चकृम	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे.

3º Appendix. Quaedam Verba sunt quae ante थप् [illegible] habent इट् v. g. आरिथ, [illegible], संचस्करिथ [illegible] Reg. [illegible] ददर्थ [illegible] ददरिथ [illegible] [illegible]

[illegible]

4º App. कास् et eius Sequacia. Item Verbo [illegible] आम् [illegible] Preterito [illegible] [illegible] कासांचकार [illegible] चकासांचकार [illegible] Abominatus [illegible] Vigilavit [illegible] 13 [illegible]

[illegible] Secunda [illegible] Exempla sunt [illegible] Maledixit.

Hic Nota Verba भी, ह्री, भृ, हु [illegible] [illegible]

कास्प्रत्ययात् [illegible] आम् [illegible] कृ, भू, अस् [illegible]

Nota

आमि न गुण: [illegible]

भी, ह्री, भृ, हु [illegible]

5ª Append. Verbum जि in परस्मै fit गि ad [illegible] Sic जिगाय जिग्यतु: जिग्यु: || जिगयिथ vel जिगेथ [illegible] जिग्यिव [illegible]

6ª Append. Circa Verba गम् हन् [illegible] Reg. [illegible] Nota [illegible] relatas [illegible] Sic ea coniugabis hic जगाम जग्मतु: जग्मु: जगमिथ vel जगन्थ || हन् (5) जघान Occidit जघ्नतु: जघ्नु: जघनिथ vel जघन्थ जघान vel जघन [illegible] जग्मिव जग्मिम [illegible]

7ª Appendix. Circa Verbum जनी [illegible] Nota Reg. [illegible] 28. 4 [illegible] जज्ञे जज्ञाते जज्ञिरे [illegible] Mundus [illegible] Causa [illegible] Sic खन् fodere [illegible] चखान fodit [illegible] चख्नतु: चखनिथ [illegible] Pro घस् Verbo Nota Reg. [illegible] 3. 25 fit ergo जघास Comedit जक्षतु: जक्षु: जघसिथ जक्षथु: जक्ष जघास vel जघस जक्षिव जक्षिम.

8ª Appendix. Verba finita in आ subsequente [illegible] णप् in औ mutatur [illegible] ददौ Dedit पपौ bibit – ददतु: ददु: ददिथ vel ददाथ ददथु: दद ददौ ददिव ददिम [illegible]

आतो नपि [illegible] augmentum [illegible] post Verba in आ [illegible]

9ª App. ष्टु स्तुतौ fit तुष्टाव तुष्टुवतु: तुष्टुवु: तुष्टोथ [illegible] तुष्टुवथु: तुष्टाव [illegible] तुष्टुव तुष्टुम.

10ª Appendix. [illegible] यज् et eius Sequacia [illegible] ग्रह् et ei Sequa. [illegible] संप्रसारणं in prima [illegible] [illegible] इयाज ईजतु: ईजु: इयजिथ vel इयष्ठ [illegible] ईजिव [illegible] [illegible] उवाच ऊचतु: [illegible] सुष्वाप सुषुपतु: [illegible]

[illegible] संप्रसारणं.

ग्रहादि [illegible] जग्राह जगृहतु: जगृहु: जग्रहिथ जग्राह vel जग्रह [illegible] संविव्याय [illegible]

[illegible] ग्रहादि [illegible]

[illegible] ग्रहादि [illegible] [illegible] Vide Supra Reg. 4ª

संयोगात्परस्यलावर्देनकित्वं कि [illegible] संप्रसारणं

Appir 1° Verba आङ् cum Sequentibus accipit [illegible] आत्मनेपदं Ex. gr. 1° व्यानशे विश्वं भगवान् Deus intime penetrat Creaturas. व्यानशाते व्यानशिरे &c. 2° अञ्ज् [illegible] fit आनञ्ज आनञ्जतुः - आनञ्जिथ vel आनञ्क्थ 3° अर्च् पूजायां fit आनर्च आनर्चतुः - आनर्चिथ &c. 4° चिञ् चयने [illegible] Iti Precedente Prepositione (e.g. [illegible]) चि fit किं adeo वा. (Nota hic Reg. Beary N. 2. 36.) 2° fit चिकाय vel चिचाय चिक्यतुः vel चिच्यतुः चिक्युः vel चिच्युः चिकयिथ vel चिचेथ, vel चिचयिथ vel चिचेथ - [illegible] vel चिचियव.

Ite सप्रत्यये [illegible] चि [illegible] इति आदेशो भवति

adeo
चिञ् ‖ चि.

आशीः लिङ् Optativus. 6.us Lakar

विशेष: Append.
1° [illegible] इत्यत्र भवति [illegible] परे भवति [illegible] (in Atmanepadi fit [illegible]) e.g. देयात्, धेयात् [illegible] fit [illegible] स्थेयात् [illegible] स्यामात् [illegible] हेयात्, मेयात्, पेयात्. Nota tamen संयोगादेर्वा Or: [illegible] ग्लेयात् vel ग्लायात्. म्लेयात् vel म्लायात्.

	Pars.			atm.		
	भूयात्	भूयास्तां	भूयासुः	भूषीष्ट	भूषीयास्तां	भूषीरन्
	भूयाः	भूयास्तं	भूयास्त	भूषीष्ठाः	भूषीयास्थां	भूषीध्वं
	भूयासं	भूयास्व	भूयास्म	भूषीय	भूषीवहि	भूषीमहि

2° Appen: [illegible] ऋकारस्य रिङ् आदेशो भवति ([illegible] परस्मैपदं (in Atm. facit कृषीष्ट.) Ita dite [illegible] Augm.to Param: ऋ transit in रि e.g. क्रियात् Hind fecit! Objicies hic ऋ quam in कृषीष्ट fit गुणः? R. per Reg. 3: Prosus intelligendo sit

3° Appendix ऋकारस्य [illegible] गुणप्रतिषिध्यते ([illegible]) Ante सिच् et स्य Augm.to [illegible] fit गुणः ([illegible] quo sunt Impedimenta non fit [illegible]) Aliquando tamen सीष्ट इकारादीनां तु [illegible] fit गुणः e.g. चिञ् fit चेषीष्ट ‖ [illegible] गुणः

श्वस्तने लुट् Futurum primum. 7.us Lakar

Repete hic Regulas [illegible]
Bereck. Append:
1° नेता नेतारौ (ईकारान्तत्वात् [illegible]) होता होतारौ (उकारान्तत्वात् [illegible]) [illegible] Haec dic [illegible]

Pars.			atm.		
भविता	भवितारौ	भवितारः	भविता	भवितारौ	भवितारः
भवितासि	भवितास्थः	भवितास्थ	भवितासे	भवितासाथे	- ताध्वे
भवितास्मि	भवितास्वः	भवितास्मः	भविताहे	भवितास्वहे	- तास्महे

भविष्यतिकाले लृट् Futurum 2.um 8.us Lakar

V. Reg: [illegible]
विशेष: Append.
1° [illegible] परस्मैपद (Vide स्य in Parasmaipadi) [illegible] भविष्यति [illegible] Atm. fit [illegible]

Pars.			Atm.		
भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति	यक्ष्यते	यक्ष्येते	यक्ष्यन्ते
भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ	यक्ष्यसे	यक्ष्येथे	यक्ष्यध्वे
भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः	यक्ष्ये	यक्ष्यावहे	यक्ष्यामहे

[illegible] fit [illegible] स्यति ‖ [illegible] स्यति ‖ [illegible]

2° App. [illegible] fit [illegible] स्यति [illegible] (1° fit [illegible] N. 2° [illegible] M. 3° [illegible]) [illegible] स्यति (3)

क्रियातिक्रमे लृङ् Coniunctivus. 9.us Lakar

कृतश्चित्कारणात् क्रियायाः अनिष्पत्तिः

Par.			Atm.		
अभविष्यत्	अभविष्यतां	अभविष्यन्	अयक्ष्यत	अयक्ष्येतां	अयक्ष्यन्त
अभविष्यः	अभविष्यतं	अभविष्यत	अयक्ष्यथाः	अयक्ष्येथां	अयक्ष्यध्वं
अभविष्यं	अभविष्याव	अभविष्याम	अयक्ष्ये	अयक्ष्यावहि	अयक्ष्यामहि

Exempla
[illegible] Si Cognoscerem quando [illegible] Si potuissem, &c.

भूतमात्रेकाले लुङ् Preteritum. 10.us Lakar

Par.			Atm.		
अभूत्	अभूतां	अभूवन्	अयष्ट	अयक्षातां	अयक्षत
अभूः	अभूतं	अभूत	अयष्ठाः	अयक्षाथां	अयग्ध्वं
अभूवं	अभूव	अभूम	अयक्षि	अयक्ष्वहि	अयक्ष्महि

Reg. hic Repetenda ex Dicti: [illegible]

विशेषा: Appendices.

1° Ap: Secundum Reg. [illegible] दा hic fit अदात् अदातां अदुः [illegible] vero [illegible] fit [illegible] ‖ [illegible] (आदेश) fit अगात् अगातां अगुः ‖ [illegible] 2° Ap: Verba [illegible] refer ad Reg. [illegible] Dicij [illegible] ‖ [illegible] ‖ अस्रात् vel अस्रासीत् ‖ अघ्रात् vel अघ्रासीत् ‖ अधात् vel अधासीत्.

3° Ap: Duae sunt Particulae una Prohibendi altera Negandi मा स्म. Prima Apposita huic Lakar efficit sensum Imperativi e.g. मा गाः Ne ieris. मा [illegible] (atm.) Non laboras. In hoc casu videas अ (augmentum) [illegible] fieri ([illegible]). Secunda Particula स्म Anteposita vel Postposita Praesenti facit sensum huius Preteriti e.g. भवति स्म Fuit. Anteposita vero huic ipsi praeterito efficit eius sensum [illegible] e.g. स्म अभूत् Non fuit.

4° App: Reg. इरितो वा Iti [illegible] धातोः वा [illegible] भवति [illegible] परे ([illegible] परस्मैपद एव [illegible]) e.g. रुधिर् fit अरुधत् अरुधतां अरुधन्. Dicitur वा ad Reg. [illegible] ob quam [illegible] bene dicitur अरौत्सीत् अरौत्सां अरौत्सुः (Atm. fit solum अरुद्ध अरुत्सातां &c.) ‖ छिदिर् fit अच्छैत्सीत् अच्छैत्तां अच्छैत्सुः ‖ [illegible] fiunt [illegible] इति [illegible] ‖ V. App. 9

5° Appendix Reg. [illegible] item [illegible] Secundum has inquam Regulas 1° कृञ् hic coniugatur अकार्षीत् (Reg. 3) [illegible] अकार्षुः [illegible] अकार्षीः Atmanepad [illegible] fit अकृत अकृषातां अकृषत अकृथाः अकृषाथां - अकृषि [illegible] ‖ 2° वद [illegible] ob [illegible] fit अवादीत् [illegible] fit [illegible]

6.a App. Reg: [illegible] Iti हकार मकार यकारान्तात् [illegible] Haec Reg. Limitatur [illegible] Quia Verba in [illegible] item terminata in hac signata littera [illegible] Haec inquam verba [illegible] Reliqua [illegible] Reg. [illegible] fiunt वृद्धिः ‖ Sic अग्रहीत् अक्रमीत् अदयीत् [illegible] Item [illegible]

7° App: Exempla Reg. [illegible] e.g. अदित [illegible] ([illegible]) [illegible] (Vide Reg. [illegible]) Excipe ab hac Reg. Verba [illegible] अध्ययने Legere [illegible] अध्यगीष्ट अध्यगीषातां - अध्यगीष्ठाः अध्यगीढ्वं. [illegible] Ex altera parte [illegible] &c ‖ अरावीत् अराविष्टां अराविषुः अरावीः अराविष्टं अराविष्ट अराविषं अराविष्व अराविष्म.

App: 8° Exempla Reg. 3. अपतत् Supra vide dn अपतत् अपतताम् Exige पृच्छ (V. R. H ० ० 4 A) अपृक्षीत अपृक्षाताम् अपृक्षत: अपृक्षी: (Remanet hic [illegible] हस् et ideo स [illegible]) । रध् fit ररिध (Adm) ररिधाताम् (असो नरा भावात् quia [illegible] post quod sequitur स [illegible] असो) Sic क्रीड् fit अक्रीडिष्ट । ररिष्ट ॥

इशादि:

इश स्पृश सृज कृष मृज कृश नुप दृप इतेषां संबंधी यो अर इत्यादेशो भवति असे परे hic

Ex concurrentia Regul. 3 et 2. [illegible] v. g. लिहिर अलिक्षत (2. 3) vel अलेक्षीत् (इतिया) अलेक्षताम् अलेक्षत: Item अलिक्षत अलिक्षाताम् अलिक्षन्त अलिक्षथा: अलिक्षाथाम् अलिक्षध्वं अलिक्षि अलिक्षावहि अलिक्षामहि ॥

App: 9° Ad Reg. 3 इरितो वा hic App. 4 et Reg. [illegible] (quia primi [illegible] erat 3. वा) Refer इशादि: ita इश in hic [illegible] quia इरित sint tamen 3. non [illegible] augmento fit अद्राक्षीत (० H) [illegible]: अद्राक्षी (2) अद्राक्षु: अद्राक्षी: अद्राक्ष अद्राक्ष अद्राक्ष्म अद्राक्ष्व अद्राक्ष्म. Sic अस्प्राक्षीत vel अस्पृक्षत (vel 3. [illegible]) अस्राक्षीत vel अस्रक्षत अम्राक्षीत vel अमृक्षत ॥ अक्राक्षीत vel अकृक्षत ॥ अताप्सीत vel अतृपत ॥

App: 10° Reg. ल्वित्युषादेर्ङ: Id est ल्कारेत परस्मै धातो पुषादेश्च ङ. प्रत्ययो भवति दिवादिपर ङ कार गुण प्रतिषेधार्थ: सेरपवाद: ॥ गम्लृ fit अगमत ॥ सृप्लृ fit असृपत ॥ अपुषत ॥ अद्युतत ॥ अकृतत ॥ Ad पुषादि pertinet वचि Circa quod Nota. ङे परे वचे उम् आगमो वक्तव्य: मकार स्थाने नियमार्थ: fit अवोचत अवोचताम् अवोचन ॥

पुषादि:

पुष उत कृत वच

वच

ङे परे वचे उम् आगमो वक्तव्य:

App: 11° हसषांतात्सक् ॥ हकारांतात्सकारांतात् षकारांतात् नाम्युपधात् अनुदात्तात् स्वरोपधात् अविद्यमाने टो धातो दिवादिपर: सक् प्रत्ययो भवति अकारांत इश व्यतिरिक्तं इति ज्ञेयं ॥ v. g. दुह प्रपूरणे (N M) fit अधुक्षत अधुक्षताम् अधुक्षन ॥ लिह (R H A 4) अलिक्षत ॥ विश (O H A) प्राविक्षत प्राविक्षताम् ॥ कृष fit अकृक्षत अकृक्षताम् ॥

— Hactenus de Augmentis praeteritis finalibus Verborum actum est, quae generaliter omni Speciei Verborum Activi scilicet Passivi, Neutrique convenerint. Iam agitur de Varijs speciebus verborum et de differentijs cuiusque Speciei ॥

De Verbis in Specie

Tractabitur 1° De भावकर्म ॥ 2° De यङ्‌ यङोर्लुक् in specie 1° अतिशयार्थ: 2° कर्तृरूपमानार्थ: 3° इच्छा: यामर्थ: 4° प्रेरणार्थ: ॥ 3° De आदेशविशेष:

De भावकर्म Seu Impersonalibus et Passivis.

Suppono 1° ex Supradictis quod कर्त्ता Agens accipitur pro Nominativo. कर्म vero Patiens pro Accusativo.

2° Verba quaedam sunt अकर्मक: quaedam सकर्मक: id est Neutra, Activa. Acarmak id est Quod ex vi significationis suae non exigit Patiens seu Accusativum. Sacarmak vero id est Quod ex vi sua significationis appetit Patiens.

3° Hinc Collige Acarmak seu Neutra esse 1 वृद्धि 2 क्षय 3 जीवन 4 मरण 5 शय्या 6 सत्ता 7 जागरण 8 क्रीडा 9 लज्जा 10 रुचि 11 दीप्ति 12 इत्यर्थधातुगणं तु अकर्मका Id est Neutra sunt Verba Crescendi deficiendi, vivendi, Moriendi, Dormiendi, Essendi, vigilandi, Ludendi, pudendi, gaudendi, Lucendi. Sacarmak vero seu Activa sunt 1 गति 2 ज्ञान 3 पवि 4 ध्यान 5 हिंसा 6 भोजन 7 मैथुन 8 कृति 9 कप 10 स्तेय 11 दान 12 पूजा 13 कसि 14 स्पृश 15 नति 16 स्तुति 17 क्षांति 18 पुष्टि 19 अध्यापयमादि सकर्मका Verba Eundi, Sciendi, Mundandi, speculandi, necandi, Edendi, Conjungendi, Vendendi, [illegible] Furandi, Dandi, Colendi et Tangendi et Laudandi, Verberandi, Implendi &c. De his duabus Speciebus hic primo Circa Syntaxin Eorum Deinde circa Figuras.

येतुकर्म निरापेक्षां क्रियामाहुस्ते अकर्मका
येतुकर्म सापेक्षां क्रियामाहुस्ते सकर्मका

Nota 1° Neutra seu Acarmak interdum vi alicuius Praepositionis sibi copulatae transeunt in Activa seu Sacarmak mutato sensu v. g. Esse per se est Acarmak sed Praep. अनु transit in Sacarmac v. g. सुरयम् अनुभूयते साधिना Dominus fruitur voluptate (vel Dnō fruitur voluptas et ita a neutro ad [illegible] &c.)

अकर्मको पिकदाचित्सकर्मता मनुभव उपसर्गणधात्वार्थ वलात् अन्यत्र नीयते.

Nota 2° यत्कर्मगुणयोगात् कर्तृत्वेन विवक्ष्यते सकर्मकर्त्ता इति. Si ergo Actio et Passio in idem Subiectum incidunt tunc illud Subiectum कर्मकर्त्ता seu Passo-Activum dicitur, v. g. ओदन: पच्यते Oriza

coquitur (सूपमेव) छिद्यते काष्ठं Lignum finditur (स्वयमेव) &c.
Nota 3°. Ad faciendum ex Passiva Activo Passivum कर्त्ता seu Agens ponitur in 3° Casu, et कर्म seu Paciens in 1° v.g. करः क्रियते कारकेण Olla conficitur ab opifice.
Nota 4°. Quando Verba sunt द्विकर्मिका quae regunt duo Pacientia seu duos Accusativos, et horum duorum unus vocatur मुख्यं कर्म alter अमुख्यं कर्म id est Principale, Minus principale paciens. Et in hoc casu Mukhyam seu Principale ponitur in Nominativo, alterum in 2° casu seu Accusativo v.g. नगरं नीयते नागरिकैः बर्बरः Rusticus à civibus in civitatem ducitur (Rusticus est मुख्यं Civitas अमुख्यं कर्म) Aliud Exemplum भोजनं याच्यते यजमानो याचकेन A mendico Patronus petitur Cibus. Ex Activo Mendicus cibum petit a Patrono ubi vides Minus principale Scilicet Paciens esse यजमानः Patronus et poni in primo casu ubi est magis principale. Tertium Exemplum est quod tribus modis Passivum efferri potest. 1° पृच्छ्यते पंथानं पथिकेन पान्थः Interrogatur nuncius (caminus) à viatore via (viator à nuncio viam interrogat) In hoc casu यदा अमुख्ये पार्थे कर्मणि प्रथमा । तदा मुख्ये कर्मणि पथि द्वितीया ~~स्म-~~ ~~त्सि पार्थे प्रथमा~~ Sic शिष्येण पृच्छ्यते तत्त्वं आचार्यः A discipulo magister interrogatur veritas Sic etiam पृच्छ्यते पंथा पथिकेन पान्थं Ubi videas उभयत्र प्रथमा मुख्यामुख्य कर्मणि 3° Modo potest Efferri पृच्छ्यते पांथं पथिकेन पाथः Ubi अमुख्ये पार्थे कर्मणि द्वितीया पंथे प्रथमा &c. Id est 1° Modo effertur ~~Minus~~ Principale, Via, in 2° minus principale in primo. 2° Modo Ambo in Primo Casu Efferuntur. 3° Minus principale in 2° casu Principale vero in 1° effertur. Principale est via, Minus p. est Nuncius qui videtur in via et interrogatur a Victore.

अन्वाचनविषये यजमानः अमुख्यः

Nota 5°. Habitando rei praesice verbo indicata tantum fit Impersonaliter in Tertia persona (ita &c. Activo vero cum sit universalis usus effertur per omnes numeros et Personas Sic आस्यते शूद्रेण A sudro Sedetur Impersonaliter. करः क्रियते (करस्य कर्मत्वं) इति प्रथम ॥ त्वं उरसी क्रियसे रा- ग्रः Tu fis aegrotus ab amore &c अहं मुकन्दि मध्यमः ॥ पैरागैः सुस्यते क्रिये Ego laetus efficior a Virtute इति अस्मदि उत्तमः Jam ad Augmenta seu Coniugationem.

भावस्यैकत्वादेकवचनमेव भवति पृथपुरुषस्य भावः क्रियासामान्यं तस्यैकत्वात् कर्मणि तु नववचनानि भवंति

Passivum sive illud Personale sit sive Impersonale fit ex Activo vel Neutro Addita, ante Communia Augmenta particula यक् per 4 primos Lakar, Deinde आते id est verbum conjugandum est per Aug. Atmanepadi ut Vrz Sum hoc dicitur effertur hic in Atme (Remote hic Regulas Communes) Exempli gratia भूयते भवता वृध्यते धार्मिकैः आस्यते सद्भिः Fit à te, Crescitur à justis, Sedetur à bonis

1° यक् चतुर्षु प्रत्ययो भवति (ककार गुणप्रतिषेधार्थः) 2° आत्मने कर्मणि Hae sunt duo Signa Passivi per 4 Lakar.

विशेषाः Exceptiones Appendices &c.

1° शीङ् fit Passivum cum अयङ् Aug. शय्यते Dormitur.
2° Juxta Reg. अ fit क्रियते क्रियते (a कृञ्) ॥ लिङ् fit क्रियेत ॥ लोट् क्रियतां ॥ लङ् fit अक्रियत । क्रियते धनं चौरेण Divitiae auferuntur a latrone.
3° Suppositis Reg. N. 17. 2 त à चित्र fit चीयते Sic हूयते अन्नं अग्नौ Sacrificatur Triticum in igne &c. Sic दीयते Datur धीयते Ponitur. श्रीयते Creditur. गीयते Cantatur हीयते Relinquitur पीयते Bibitur स्थीयते Statur ॥ à धै fit धायते Excitur.
4° Secundum Reg. ऋ et v.g. स्मृ fit अर्यते Itur स्मर्यते Recordatur &c.
5° तनु विस्तारे fit vel तान्यते vel तन्यते Extenditur शो तनूकरणे fit शीयते.
Seguitur nunc Passivum per Reliquos 6 Lakar. Pro quibus Suppono Regulas ut ita alias quae in Singulis illis Lakar dicta fuerunt. In his यक् non Sequerit sicut in primis 4.

इदानीं णवादयः षट् विभक्तयः

परोक्ष लिट्	आशीः लिङ्
अनुबभूवे अनुबभूवाते अनुबभूविरे	अनुभाविषीष्ट vel अनुभविषीष्ट राज्ञा सुखं A rege fruatur voluptate fatiam
अनुबभूविषे - बभूवाथे अनुबभूविढ्वे	श्वस्तने लुट् अनुभाविता vel अनुभविता राज्ञा सुखं A Rege cras fructur voluptate
अनुबभूवे अनुबभूविवहे अनुबभूविमहे	भाविष्यन्ति लृट् अनुभाविष्यते देवदत्तेन सुखं Ab illo N. Fructur aliquando &c.
Ita Fruitum est &c v.g. अनुबभूवे सुखं देवदत्तेन Ab illo voluptas perfructa est	लङ् et लुङ् ante दिप 1° अन्वभावि ॥ 2° अन्वभावि &c.

विशेषाः Appendices.

1° Ex यचादि. येचे Colui est तेने Extensum fuit येने ददे. सस्ने जग्ले मम्ले दध्ये रेजे रेमे रेजे चक्रे &c. Ubi vides Haec et alia hic habere Significationem etiam Passivam, licet quoad Aug. &c nihil differant ab Activo
2° स्वरांतानां हन ग्रह दृशां च भावकर्मणोः सिसता सी स्यपां णिवत् विकल्पः Quod sic intelligas ये स्वरांताः सेट (हन ग्रह दृश च) तेषां ह्रिटू यान्ति, ये स्वरांता अनिट्सेषां याइट्सान्ति च. Id est

Verba terminata in Vocalem si sunt सेट् ante praedicta ang: कि सेप्, semper habent इट् sed वा लिङ् (idest वा वृद्धि॰) Ea vero quae sunt Sonantes et अनिट् hic वा इट्लिङ् fiunt. idest v.g. चि fit अनुभाविषीष्ट vel अनुभाविषीष्ट (सेट्) à कृ (अनिट्) कारिषीष्ट vel कृषीष्ट chinides, वा in अनिट् e a dere sunt toto इट्लिङ्. e

3° भावकर्म ante तङ् loco fit et loco इट् suplendi v.g. अन्वभावि अन्वभाविषातां (vel अनुभाविषातां = अनुभाविष्व vel भविष्व (ध्वंच सेटोऽपि: Reg. 2.) Sic अकारि अकारिषातां vel अकृषातां। अहारि Acceptus est vel si acciperetur हन् fit अघानि Occisus est vel si occideretur ग्रह fit निर = ग्राहि निरग्राहिषातां अदर्शि अदर्शिषातां vel अदृक्षातां

4° आकारांता ante idest ibidem णिति णिति च परे युक् agod acquirunt अदायि अदायिषातां अदायिषत अदायिष्ट: Sic अधायि Positus est Si poneretur अपायि अमायि न्याधायि अज्ञायि अपायि अख्यायि

5° यदादि कर्तर्यपि एवं भवन्ति: idest भावे कर्मणि च v.g. उपा = दि उपास्सातां e Sub आदि (idest et caetera) intelliguntur दीप जन बुध Hae enim tam in Activo quam passivo obtinent इट् hic. Excipe जनि et यध quae efficiunt वृद्धि अजनि, अवाधि

Nota ultimo hic. In hac Lingua eleganter et crebro passivis exercetur Impersonali modo v.g. भवता क्रियते quid fit a te, fecisti Agis. e

हन्॥ वधे

De यङंत यङ्लुकंत Seu de Verbis Derivativis In quibus यङ् Augmentum aliquando Explicite aliquando solum virtualiter supervenit.

Prius universim Nota. यङादयः अंते येषां ते यङ्प्रत्ययांता धातवः तेभ्यः परे तिबादयः योज्यंते Verba hae Derivativa Etiam coniugantur per Augmenta तेप् e per omnes 10 Lakar.

1° अतिशयार्थी: De Verbis Intensivis

In re cum magni conatus e adhibetur hac Species Verborum v.g. Valde currit, intense operatur, e

Reg.ae Universales superius relatas huc refer praesertim ex
№ 10. 12. 13. 14. 15. 16. 21. e

Signum huius Speciei est

1° In verbis quae incipiunt ab una ex हस. 2° यङ्. 2. द्वि:

2° In iis quae incipiunt a Vocali et sunt ex Sequentibus Verbis अट् praeter dicta duo signa सस्वर हसस्य द्वि. idest Consonans sequens initialem Verbi vocalem una cum hac duplicatur.

Sic Coniugatur बोभूयते बोभूयेत बोभूयतां अबोभूयत e
बोभुज्यते बोभुज्येत बोभुज्यतां अबोभुज्यत बोभुज्यां चक्रे बोभुज्येषीष्ट बोभुज्येता बोभुज्येस्यते अबोभुज्येस्यत अबोभुज्यत

Scholia

Vi 10.ae Reg. in № (item 5 ibid. 17. 10.) fit चेक्रीयते जेक्रीयते नेनीयते मेम्रीयते देदीयते पेपीयते देधीयते (a स्ना) सेस्नीयते मेमीयते जेगीयते मेमीयते (a मा) सेमीयते (गा गतौ) जेगीयते दाप् देङ् (पालने) दो (अवखंडने) fit देदीयते . रेणा दादिवत् Atque दा लवने पा रक्षणे ओहाक् गतौ रोणा Ista scilicet quia non sunt ex दादि faciunt hic दादायते पापायते जाहायते दीपं जौ धन्ते fit दादायते .

Vi Reg. 31 quod Verbum ऋकारांत v.g. कृ vel चर्करीति vel चरिकरीति vel चरीकरीति vel fed Reg. № 26.) ऋकारान्तनायपते fit चर्कर्ति चरिकर्ति चरीकर्ति। Reliqua चर्कृतः चरिकृतः चरीकृतः। चर्कृते चरिकृते चरीकृते. Iam अतुमध्यस्योदाहरणं . कृत् fit वर्ईतीति vel वरिवृतीति वरीवृतीति (पक्षे) वर्वर्ति vel वरिवर्ति vel वरीवर्ति। ग्रह लुप्ते यङि fit जर्ग्रहीति vel जाग्रहीति vel जाग्राढि .

विशेष: Appendix

1° Verba घ्रा et ध्मा hic ई Augmentum fiunt. Sic जेघ्रीयते देध्मीयते

2° Vi Reg. 12 № ex पच et पठ e hinc fit पापच्यते et पापठ्यते

3° Vi 13° Reg. fit अटाट्यते अशाश्यते vel fit अ = राय्यते ॥ ab ऊर्णु अशाश्यते fit ऊर्णोनूयते Nota in hoc casu गुण: fieri

4° Vi Reg. 14° fit v.g. जंगम्यते v.g. तुरग: Equus currit e जंघन्यते चंक्रम्यते यंयम्यते वंवम्यते ab हन् fit जेघ्नीयते । 2° fit जंजम्यते जंजभ्यते दंदह्यते यं = यभ्यते (यभ मैथुने) दंदश्यते वंभज्यते (ऋ) à भंज्

5° चर et फल Verba यङि परे पूर्वस्य नुक् आगमी भवति अकारस्य च उकार (l.) चंचूर्यते पंफुल्यते चर फल

5° Vi 15° Reg. ex नती गान विशेषे fit ॥ यङि . नरीनृत्यते (№ 9.) à नृत् नर्नर्ति fit नरीनृत्यते . à ग्रह fit जरीगृह्यते

6° Ad Verba पद संस ध्वंस अघ पतते स्कंद कस (idest: सायां) स्कन्द यङि परे (यङि परे) पूर्वस्य नीगागमो भवति v.g. पनीपद्यते सनीस्रस्यते दनीध्वंस्यते पनी पंस्यते चनीकस्यते चनीस्कंद्यते (त.)

7° अन्यत्रवा idest Hoc futuramen etiam indiget tantum Parasmaipadi possunt coniugari उक्तप्रत्यय संयोगं विनापि वा यङ्लुक् भवति (infra de यङ् उक्तः) तत्संनियोगे च . Dicitur वा quia क्वचित् न भवति Nota 1° यङ् लुगंत प = रस्मैपदे क्रादिवत् द्रष्टव्य . Nota 2° लुक्सति पित् तकारे सकारे मकारे वा ईट् भवति . Nota 3 Reg. № 26. 20. Nota 4 हसात् उत्तरस्य यङो लुक् भवति अनपि विधेये. Exempla huius sunt v.g. पच fit पापक्ति vel पापचीति पापक्तः पापचति पापचीषि vel पापक्षि पापक्थ: पापक्थ पापचीमि vel पापच्मि पापच्वः पापच्म: । à पद fit पापदीति vel पापत्ति à भ्रू fit संबोभवीति vel संबोभोति (in ऊ fit गुण: vyadha: à नृत्) भंज् fit बंभजीति vel बंभक्ति e । संज्ञा घरीति vel संज्ञा घरीति । Vide Marg. Reg. 31 huc e. ad यङंत pertinet.

2. कर्तृरूपमानाद्वाचारेऽर्थे De Imitativis

Sensus horũ est ferè sicuti in Lingua Latina e. g. Graecus Magistrat, idẽ imitatur magistrũ vel vult videri Magister.

Signa horũ Verborũ

1. कर्तुः यङ् idẽ - यङ् प्रत्ययो भवति

2. न द्विर्वे idẽ पृथक् यङ् विधानात् न द्विर्वे

Regẽ huius loci sunt quædam quæ circa यङ् Augm. tractant. Exempla sunt e. g. पंडितायते मूर्खः Stupor magistrizat. काकः श्येनायते (e. g.) Corvus aquilizat.

Reg. कर्मणो आधारस्य च उपमानवाचिनो य प्रत्ययो भवति आचारेऽर्थे वा ये अकारस्य च इकारो भवति. Exemplũ कर्मणि पुत्रीयति idẽ पुत्रमिवाचारति Educat illũ sicut filiũ. Ex. आधार e. g. प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः idẽ Mendicus in tugurio videtur sibi esse in Palatio.

Append.

1. आचारेऽर्थे यङ् प्रत्ययो भवति [illegible] सकारान्तस्य नाम्नः सलोपः e. g. अप्सरस् Nympha. fit अप्सरायते कुरूपा Fœda mulier Nymphizat idẽ vult haberi Nympha. ओजस् Robur. fit ओजायते दुर्बलः Debilis vel æger vult videri fortis.

2. चंद्रति आचारति fit चंद्रति मुखं.

Regula He [illegible]

Appendix

1. [illegible] fit चिचीषति vel चिकीषति [illegible] fit जुघूषति, जिगीषति Victurit [illegible]

2. [illegible] fit पिपतिषति (acturit) पिपासति Sitit [illegible] जिघृक्षति [illegible] fit जुघुक्षति

3. ab हन fit जिघांसति [illegible] हंतेर्धातोः परः स प्रत्ययो भवति [illegible] fit चिकीर्षति [illegible] जिहीर्षति, [illegible] fit तितीर्षति

4. Verbũ अश भोजने hic [illegible] प्रत्ययो भवति fit अशनायति Esurit vel [illegible]

5. à Verbo [illegible] per Reg. [illegible] fit जिगमिषति vel [illegible] (Interrogat [illegible])

3. इच्छायामर्थे: Seu De Meditativis

Sensus horũ Verborũ patet ex Lingua Latina

Signa hi Species

1. स प्रत्ययो भवति. 2. द्वि [illegible] e. g. बोद्धुमिच्छति Desiderat edere fit बुभुक्षते Esurit

Exemplũ लट् बुभूषति लिङ् बुभूषेत लोट् बुभूषतु लङ् अबुभूषत लिट् बुभूषामास लिङ् बुभूष्यात् लुट् बुभूषिता लृट् बुभूषिष्यति लृङ् अबुभूषिष्यत् लुङ् अबुभूषत [illegible]

Nota 1. Iuxta Reg. [illegible] fit दित्सति Dederit [illegible] धित्सति Ponere cupit [illegible] Excipe ab hac Reg. [illegible] Verbũ [illegible] [illegible] Sic पिपतिषति [illegible] fit [illegible]

Nota 2. [illegible] य प्रत्ययो भवति अकारस्य च इकारः Nomina quæ in hoc sensu transeunt in verba [illegible] e. g. पुत्रीयति [illegible] Sitit [illegible]

3. स्वार्थे: Propria Significationis ratio:

1. गुपादि Verba quædã Sequentia Verbi गुप manente etiã mutatâ significatione admittunt Augmenta huius loci. Est autẽ Duplex गुपादिगण:

1m. गुप कित (निवासे) मान तिज (क्षमायां) वध (निंदायां) [illegible] दान शान तेजने. Et hic Ordo seu गुपादिगण habet Augmentũ स et fit द्वि: Sic जुगुप्सति चिकित्सति मीमांसति तितिक्षते बीभत्सते दीदांसते शीशांसते

2. गुपादिगण: Sunt गुप धूप पण पन विच्छि Iuxta Ordinẽ आय प्रत्ययो भवति Sic गोपायति (उपधामालघो) धूपायते पणायते पनायते (व्यवहारे स्तुतौ च)

---

4. कार्ये De Factivis

Sensus horũ: Efficere aliquid. Effectus et verbũ [illegible] hanc Verborũ Speciem efficiunt.

Signa

1. क्वचित् य प्रत्ययो भवति 2. क्वचित् णि प्रत्ययो [illegible]

Augmenti [illegible] Exempla sunt [illegible] Vociferatur. [illegible] Inimicè agit. Sic [illegible] सुखायते दुःखायते [illegible] Vide ad Margine in App. [illegible] Dicitur etiam in aliis [illegible] Solvit Laqueũ [illegible] [illegible]

Appendix

Regula णितां ऋस्व: hic particulariter applicanda e. Quia ubi [illegible] Aug. adveniat ibi consequenter influit Reg. [illegible] Item Reg. 5. propter [illegible] Sed influxus [illegible] impeditur à præsenti Regula quantũ Sequentia Verba [illegible] Sunt autem [illegible] [illegible]

---

5. प्रेरणे वा प्रयोजकव्यापारेऽर्थे De Mandativis seu Applicativis

Signũ horũ è

णिच् Augm. Pro Applicatione Nota Regulã णितां ऋस्व: Exemplũ पचति प्रेरयति Facit vel mandat coquere e.

लट् पाचयति लिङ् पाचयेत लोट् पाचयतु लङ् अपाचयत लिट् पाचयांचकार [illegible] Sic [illegible] Docet admonet, [illegible] facit. [illegible]

Append.

1. Vi Reg. [illegible] fit [illegible] offerte [illegible] Facit dare [illegible] Sitit [illegible]

2. Vi [illegible] Reg. [illegible]

3. [illegible]

Excipe [illegible]

आदेश विशेषा De Aromalis &c.

A Sc आदेश

Appendices

Sunt quaedam Verba quae per se sunt Transitiva seu Parasmeipad, quibus si praeponatur Prepositio aliqua, et succedit illis Atmaipadi et sensum mutant. Talia sunt

1° विश cum Prep. नि fit निविशते

2° जि cum परा, उ vel वि fit विजयते &c.

3° विद cum Prep. सं fit संविते

4° पृछ cum सं vel आ, उ fit आपृछते &c.

5° तन cum Prep. आ, उ fit आतनुते

6° दा (est Eadem) fit आदत्ते Alias cum conte आ, उ &c. [illegible] fit [illegible]

7° क्रीड cum अनु, सं, परि fit संक्रीडते &c.

8° स्था cum सं, अव, प्रति, उप, वि fit वितिष्ठते &c. Reperitur [illegible]

9° यम et हन cum आ, उ fit आयछते, आहते Reperitur [illegible]

10° चर cum उत् et सं cum [illegible] संचरते &c. Alias [illegible] संचरति देवदत्त:

11° क्रिञ cum वि, अव, परि fit विक्रीणीते

12° शप hoc Verbum cum solo agente poni [illegible] fit [illegible] शपते, sed cum Paciente fit Person. [illegible]

13° Verba ज्ञा, श्रु, स्मृ, दृशि Si quae [illegible] per Regulas, sequant [illegible] fiunt Atm. जासते शुश्रूषते सुस्मूर्षते दिदृक्षते

14° रम cum वि, परि, आ, उप fit [illegible]

15° क्रम cum सं fit दीर्घ संक्रमति

16° Verba वृत वर्तते, वृध, [illegible] स्यंद्र [illegible] सा [illegible] स्य et स वा fiunt Parasm. वर्त्स्यति vel वर्तिष्यते [illegible]

17° Verba [illegible] fiunt Atman [illegible] विवदंते [illegible] Disputant inter se &c. sed cum Prep. [illegible] fiunt Paras.

Seu De Verbis Succedaneis

Sunt aliqua Aromata verba quibus aliis [illegible] ante [illegible] litteris [illegible] alia succedant, sub eadem Significatione. Sunt vero Sequentia (praeter ea quae supra in Regulis relata sunt) quae Aromata [illegible] elidantur &c.

Verbo	Succedit	
1 दृशिर् प्रेक्षणे Videre	पश्य Sic पश्यति, पश्येत्, पश्यतु, अपश्यत्	Solum in अपि
2 पा पाने Bibere	पिब Sic पिबति, पिबेत् &c.	
3 घ्रा गंधोपादाने Olfacere	जिघ्र Sic जिघ्रति, जिघ्रेत्	
4 ध्मा Inflare	धम Sic धमति, दध्मौ, ध्मायात्	
5 स्था Stare	तिष्ठ Sic तिष्ठति Stat	
6 दाण् दाने Dare	यछ Sic यछति Dat &c.	
7 म्ना अभ्यासे	मन Sic मनति [illegible] मनेत् &c.	
8 ऋ गतौ Ire	ऋछ Sic ऋछति	
9 सृ गतौ Ire celer.	धाव ([illegible] सरति)	
10 शदॢ शातने	शीय Sic Atm. शीयते शीयेत &c. [illegible]	
11 षदॢ विसरणे गत्यवसादनेषु	सीद Sic विषीदति सीदेत् &c. [illegible]	
12 इषु इछायां Appetere	इछ Sic इछति इछेत इछतु ऐछत् [illegible]	
13 गमॢ गतौ	गछ Sic गछति गछेत गछतु अगछत् [illegible]	
14 ज्ञा et जनी [illegible]	जा Sic जानाति जानीयात् जाः [illegible]	
15 यम नियमने	यछ Sic नियछति &c.	
16 श्रु श्रवने Audire	शृ Sic शृणोति [illegible]	
17 पूञ् पवने	पुनृ Sic पुनाति पुनीयात् पुनातु [illegible]	

[illegible] विशेषा Seu Aromola

1° मुचादि Ille मुच, लुप, विद, सिच, कृत, पिष, खिद ॥ मुमागमो भवति ॥ मिदंत्यात् स्वरात्परः Sic fit मुंचति, विंदति, लुंपति, सिंचति, कृंतति.

2° Reg. इरित: ille इत् धातो ॥ मुमागमो भवति Sic a Verbo उणादि fit नंदते ॥ अपादौ परे

3° शमादि Ille शम, दम, क्लम, क्षिम, मद, भ्रम ॥ दीर्घो भवति ॥ अपश्यादौ [illegible] शाम्यति. Nota [illegible] दीर्घ: [illegible] शांत: ॥ Nota [illegible]

4° Reg. ध्यो: Ille धातोरोकारस्य लोपो भवति ॥ यकारे परे ॥ [illegible] fit [illegible] द्यति. शो fit श्यति ॥ [illegible] षो fit स्यति.

5° Reg. पोरुरू Ille पवर्गादुत्तरस्य ऋकारस्य ॥ उर् भवति ॥ क्ङिति परे इरोपवादः Sic [illegible] fit [illegible] juxta Regula [illegible]

6° Reg. रुदादेः Ille रुदिर्, स्वप, श्वस, प्राण, जक्ष ॥ इट् भवति ॥ चतुर्णां (तिपादि [illegible]) मध्ये हकारादेः वसप्रत्ययहारादेश्च प्रत्ययस्य परस्य [illegible] Sic fit रोदिति रुदित: रुदंति [illegible] रोदिषि रुदिथ: रुदिथ रोदिमि रुदिव: रुदिम: [illegible] ante [illegible] fit [illegible] Sic स्वपिति, श्वसिति, प्राणिति, जक्षिति [illegible]

7° Reg. [illegible] जक्षादे: Ille जक्ष, जागृ, दरिद्रा, चकास, शास ॥ अंत अत् अन् उस भवति Sic जक्षति अजक्षु: जाग्रति Pl. Pred. Perf.

8° Reg. दरिद्रादि: Ille दरिद्रा शास ॥ आकारस्य इकारादेशो भवति ॥ ङिति हसे परे, आकारस्य ङिति स्वरे परे Sic दरिद्राति दरिद्रित: दरिद्रति. Sic शास्ति [illegible] शासति, शास्यात्, शास्तु vel [illegible] शाधि

9° Reg. ईड स्तुतौ per Reg. [illegible] fit ईट्टे ईडाते ईडते ईडिषे Sic ईशे ईशाते ईशते ईशिषे Nota hic [illegible] सकारे ध्वशब्दे च परे इट् [illegible] आगमो भवत:

10° Reg. उतो [illegible] उकारस्यौकारो भवति ॥ पिति [illegible] (ille [illegible]) यु मिश्रणे यौति युत: युवंति यौषि [illegible] Sic [illegible] fit नौति vel नवीति, स्नौति vel स्नवीति.

11° [illegible] लोप: Ille अनुदात्तानां उदात्तेषु तनादीनां च ॥ अमस्य लोपो भवति ॥ क्ङिति ङिति झसे परे Sic हन हिंसागत्यो (supposita Reg. [illegible]) fit हंति हत: घ्नंति हंसि हथ: हथ हन्मि हन्व: हन्म: &c.

12° [illegible] नम्प्रत्ययास्यस्य नकारस्य लोपो भवति e.g. हिंस हिंसायां [illegible] fit हिनस्ति हिंस्त: (Supp. Reg. [illegible]) हिंसंति Sic भंज [illegible] fit भनक्ति भंक्त: भंजंति

13° [illegible] रंज, दंश, षंज, स्वंज ॥ नकारलोप: ॥ अपि परे Sic रजति &c.

14. विद ज्ञाने लवानां (vide षपूआदित्वकोऽ) वा भवति Sic वेद विदतुः विदुः वेथ विदथुः विद वेद विद्व विद्म Ex parte siquit in Praesenti &c. q. augmentum लिट् &c. Ex parte fit iam Augo Ordinario विद्मः Sic वेत्ति वित्तः विदन्ति (अदादि) ‖ Reliqua sic fiunt विद्यात् विद्यातां विद्युः ‖ वेत्तु vel वित्तात् वित्तां विदन्तु विद्धि vel विद्धात् वित्तं वित्त विदानि वेदाव वेदाम ‖ अवेत् अवित्तां अविदुः अवेः vel अवेत् (-ऽ) अवित्तं अवित्त अवेदं अविद्व अविद्म. Reperitur पतोविद्वते, संविद्रते vel संविदते

15. अस भुवि Verbum Substantivum Sum es est Sic Conjugatur per suos Lakaras लट् अस्ति स्तः सन्ति ‖ असि स्थः स्थ ‖ अस्मि स्वः स्मः ‖ लिङ् P. स्यात् स्यातां स्युः ‖ M. स्याः स्यातं स्यात ‖ U. स्यां स्याव स्याम ‖ लोट् अस्तु vel स्तात् स्तां सन्तु ‖ M. एधि (-ऽ ?) vel स्तात् स्तं स्त ‖ U. असानि असाव असाम ‖ लङ् P. आसीत् (ante हे d आसीत्) आस्तां आसन् ‖ Med. आसीः आस्तं आस्त ‖ U. आसं आस्व आस्म ‖ Reliqui Lakaras capiuntur ex Verbo भू Supra. ‖ अविरासीत Apparuit &c.

16. लिह आस्वादने (Reg R. ai. I. H. A. 3.) fit लेढि लीढः लिहन्ति ‖ लेक्षि ‖ लिह्यात् ‖ लेढु vel लीढात् लीढां लिहन्तु लीढि vel लेढि लीढं लीढ लेहानि लेहाव लेहाम ‖ अलेट् vel अलेड् अलीढां अलिहन् ‖ Nota गुह दुह लिह दिह, एते आत्मनेपदे सेलुक् वाच सक् वक्तव्यः Sic अलिक्षत vel अलीढ अलिक्षातां vel अलिक्षातां — अलिक्षहि vel अलिक्षा- वहि &c. Et sic de Reliquis.

17. Supposita Reg. L. Verba लस्ज मस्ज भ्रस्ज fiunt लज्जति मज्जति भज्जति vide Reg. L. 29. E चक्षिङ् व्यक्तायां वाचि fit व्याचष्टे व्याचक्षाते व्याचक्षते व्याचक्षे (H. A.) व्याचड्ढ्वे व्याचक्षे व्याचक्ष्वहे व्याचक्ष्महे ‖ व्याचक्षीत व्याचक्षीयातां व्याचक्षीरन् &c. ‖ व्याचष्टां व्याचक्षातां.

18. चकास दीप्तौ In hoc Verbo दिपिपरे सकारस्य तकारो भवति सिपि परे वा Sic चकास्ति चकास्तः चकासति &c. अचकात् अचकातां अचकासुः अचकात् vel अचकाः

19. आख्या प्रकथने fit आख्याति ‖ आख्यायात् ‖ आख्यातु ‖ आख्यात् - आख्युः

20. मृजूष शुद्धौ (च. O. P. C.) मृजेर्वृद्धिः पितिच ideo Ante पित् hoc Verbum fit वृद्धि. च कारात् id particula च idest Et adiunctis innuitur क्वचित् ङि ति स्वरे पिति न ‖ Sic मार्ष्टि ‖ मृज्यात् ‖ मार्ष्टु ‖ अमार्ट् vel अमार्ड् अमार्ष्ट fit etiam मार्जति et मार्जते

21. निजिर शौचपोषणयोः ‖ Reg निजां गुणः idest णिजादीनां पूर्वस्य गुणो भवति इर् अनुबंधः (F.) (क्रादिगणस्य) Nota etiam Reg (I. D. 25 A.) fit नेनेक्ति नेनिक्तः नेनिजति नेनेजति ‖ नेनिज्यात् नेनेक्तु ‖ — अनेनेक् ‖ Atm. अवपूर्व fit अवनेनिक्ते अवनेनिजीत ‖ अवनेनिक्तां ‖ अवनेनिक्त ‖ &c. विजिर fit Sic वेवेक्ति वेविक्तः वेविजति ‖ वेविज्यात् ‖ वेवेक्तु ‖ अवेवेक् &c. विष्लृ fit वेवेष्टि ‖ वेविष्यात् ‖ वेवेष्टु ‖ अवेवेट्

22. पृ पालनपूरणयोः in hoc Verbo - पूर्वस्य इ भवति ‖ Sic व्यापिपर्ति व्यापिपृतः ‖ व्यापिपृ- यात् ‖ व्यापिपर्तु ‖ व्यापिपरत् - व्यापिपरः

23. ऋ गतौ क्रादि In hoc Verbo असवर्णे स्वरे पूर्वस्य इयङ् आदेशो वक्तव्यः Sic इयर्ति इयृतः इयृति इयर्षि इयृथः - इयर्मि इयृवः इयृमः ‖ इयृयात् ‖ इयर्तु ‖ ऐयरत् ‖

24. इण गतौ (अदादि) fit एति इतः यन्ति ‖ इयात् ‖ एतु इतां - एहि - अयानि ‖ ऐत् ऐतां आयन् ‖ Atm. ईयते ‖ इयेते इयंते &c. ‖

Caput 4tum

De Verbalibus seu कृदंतः

1° त्वादीनां कृत्प्रत्ययसंयोगेन रूपाणि निरूप्यमाणः प्रत्ययः कृत्संज्ञको भवति Id est

2° कृत्तद्धितेति नामसंज्ञायां स्यादयः Vox seu Dhatu id est Verbum quod postea habet unum ex sequentibus Augmentis sibi affixum Verbale seu Krotsenguia dicitur et 2° Verbalia ista omnia seu Verba cum Augmento Verbalium pertinent ad स्यादि id est Declinantur sedm Reg Declinationum

Reg. urlis 3° कृतः ॥ Idem धातोः परस्य कृत्प्रत्ययस्य वसादेरिडागमो भवति Id est वसप्रत्याहार आदिर्यस्य स वसादिः एवं विधस्य कृत्प्रत्ययस्य इट् आगमो भवति Id est इट् Agere [illegible] Exempla पच, हन, छिद, भिद, भुज, दा, पा, स्था, [illegible] मा [illegible]

Reg. urlis 2° युवोरनाकौ Id est Ubicunque hac duo Augmenta यु et वु sive sola sive cum additamento dicuntur, tunc intellige in illa formaliter sed virtualiter tantum educenda et eorum loco अन et अक poni debere. Sic Augmentum वुण् [illegible] recipere अक vel et ण addito indicatur eo loco si cuppit uti agi, [illegible] Vrddhi.

§ 1um

Scholia	Participia Activa praesentis	
1° a Generaliter cum Augmentum Participij Praesentis a Exemplis quae afferuntur, per 1° Reg urlis accipiendum est ut इट् illis superveniat; b Sedm eadem Reg in illis exemplis इट् [illegible] ut a [illegible] praetendunt	1° a तृ Aug solum	पक्ता हर्ता कर्ता भर्ता भोक्ता दाता पाता स्थाता माता e
2° ऊदितो वा इट् id est ऊत् इत् यस्य सो ऊदित तस्य वसादेः कृत्प्रत्ययस्य इट् वा भवति hujusmodi sunt गुपू, सिधू [illegible], क्षम, सह, वह (in his duobus अ transit in ओ in similium Reg) लुभ, रुष, रिष	b तृ इट्	भविता fiens, रोधिता Crescens
	c तृ इट् वा	गोप्ता vel गोपिता, सेद्धा vel सेधिता, सोढा vel सहिता, [illegible] (i 29) vel रोषिता, सोढा (29 I R) vel सहिता, वोढा vel वहिता, लोब्धा (M) vel लोभिता, रोष्टा vel रोषिता, रेष्टा vel रेषिता
3° वुण्. sedm Reg 2° urlis hoc aug fit अक ex ita et virtualiter ण operetur ubi potest juxta Reg 9 X	2° वुण् Aug	पाठकः Legens तारकः मारकः लावकः श्रावकः
	3° क Aug क गुणवृद्धि [illegible]	नाम्युपधात् Id est Omnia quorum penultima i uu ṛ नामि sunt Capacia hi Augi. क्षिपः Projiciens लिखः (Scribens) [illegible] super [illegible] Sciens) प्रियः Amans (Q संयोग [illegible])
4° Aug अ. Proprium Verbi पच et Sequentium पच, वद, तप, नद, भ्रम, [illegible], चोर, [illegible], मर, [illegible], चर, सेव, [illegible], [illegible], [illegible], सर्प, जार, भर, [illegible]	4° अ Aug	पचादिभ्यः Post पच et ei Sequentia fit hoc Aug addi. Sic पचः Coquens वदः Loquens e Vide पचादि Supra, et in Scholia
5° नंद्यादि Sunt नंदि, वासि, मदि, दूषि, साधि, शोभि रोचि [illegible]	5° यु [illegible]	नंद्यादिभ्यः Sic नंदनः वासनः मदनः दूषनः साधनः शोभनः रोचनः [illegible] तपनः रमनः [illegible] रमनः Hoc aug etiam recipiunt दर्पणः सहर्षणः जनार्दनः मधुसूदनः पवनः कंपनः
6° Aug णिनि post ग्रहादि [illegible] hic. id est post Verba quorum exempla allatum in Reg	6° णिनि	ग्रहादिभ्यः Sic fit ग्राही Accipiens उद्ग्राही उद्वासी उद्भासी, स्थायी, मायी, समर्दी, वादी, निराही, निश्रावी, अपाची, अग्राही अवासी परिभावी [illegible]

		Scholia
7° श Aug intelligi [illegible]	पश्यः Videns (a दृश) धय (a धेट्) उद्गमः ॥ Sic पिबः Bibens जिघ्रः [illegible] धारयः पारयः उदेजयः [illegible] fit [illegible] Ex [illegible] fit [illegible] [illegible] V. Adeya supra	
8° ण Aug	ज्वलादि. Sic ज्वालः तापः पापः Incedens [illegible] प्रतिश्यायः अवश्यायः व्याधः आस्रावः संस्रावः [illegible]	
§ 2us	कार्ये Seu In Participio Praesentis composito aducuntur sequentia Augm:	Ad 2. Nota 1° juxta Reg [illegible] [illegible] et tibi dici ultima vocis cui tale Aug adductum. Nota 2° द्विजः dicitur Brahmanes quia bis nascitur एकं मातृतो जन्म द्वितीयं उपनयनं [illegible] id est semel ex matre, iterum quando linea [illegible] Sic elephas dicitur द्विपः Bis bibens [illegible]
1° अण्	कुंभकारः id est कुंभं करोति इति Faciens ollam Sic अस्त्रकारः Ensifex तंतुवायः Pannifex	
2° ड 2	आकारान्ताद्धातोः 1° कर्मण्युपपदे प्रयुज्यमाने 2° नाम्नि मात्रे प्रयुज्यमाने 3 प्रत्ययः Id est quando [illegible] Verbo [illegible] vel copulatur Patiens vel quodlibet Nomen. Sic गोदः Dans vaccam (गां ददातीति) धनदः Dans divitias. जलदः Nubes (Dans aquam) ॥ 2° Exemplum sunt द्विजः Brahmanes (द्विर्जायते bis natus) उरगः vel उरंगः Serpens (उरसा गच्छतीति ॥ विहगः Avis (विहायसा गच्छतीति Incedens)	चेति [illegible] Sic गृहस्थः Nuptus गृहे तिष्ठतीति [illegible] id est [illegible] qui currit ad [illegible] (यो च [illegible]) Nota 3° [illegible] उरस उरस्य उपदस्य सकारो लोपो भवति विकल्पेन मुमागमः ॥ Nota 4° विहायस Ather in hac compositione fieri विह adeo
3° अट् 3	नाम्नि कार्ये [illegible] आस्यहरः [illegible] id est आस्यं हरतीति [illegible] Sic [illegible] id est शंकर Seu Mahadeu et Sic कुरुचरः कुरुचरी [illegible] [illegible] (a विद्या) [illegible] Quod homini laudabile facit अग्रतस्सरः पुरस्सरः [illegible] दिवाकरः Sol निशाकरः लिपिकरः [illegible]	Ad 3 Nota 1° कर्तरि कार्ये च इति अनुवर्तते Sic adiunctum illud sit nomen sive ipse effectus tunc पचादिः अ प्रत्ययो निरुपपदस्यो [illegible] Post पच et Sequentia solum अ (num 2) sequentia Nota 2° अकारः सर्वधातुषु साधारणः अ Aug [illegible] omnibus verbis. Nota 3° ट प्रत्यय चरादेरेव. ट Aug [illegible] अ (अट्) Augmentum hic Verborum चर [illegible] praecise ut efficiat Feminin
4° इ खि 6° ख 7 खश 8° ख्युट्	नाम्नि कार्ये Sic सर्वंकरिः id est [illegible] देवापि (देवानाप्नोति इति) Deo propinquans. [illegible] ग्रहिः id est वृक्षः Arbor (फलं गृह्णातीति) ख Aug (Vide Reg C) fit [illegible] Sic आत्मंभरिः (आत्मानं बिभर्ति) कुक्षिंभरिः ख (Vide eandem Reg C) fit [illegible] क्षेमंकरः प्रियंवदः Affabilis वशंवदः [illegible] Efficaciter loquens खश (V. [illegible] Reg) fiunt Verba एज [illegible] [illegible] Sic जनमेजयः Terror orbis (जनं एजयति) Sic नासिकंधमः fit नाडिंधमः, स्तनंधयः, मुष्टिंधयः, प्रशंपचः, नरंपचः, विधुंतुदः सूर्यंपश्यः, परंतपः मधुंकरः ख्युट् Aug fit करणं [illegible] नग्नंकरणं Nudum faciens. Intellige ध्रूत [illegible] (qui [illegible] efficit) Sic स्थूलंकरणं Pinguefaciens. Intellige [illegible] quod comedentem pinguem efficit.	Ad 9 Brevitatis causa haec Lingua multo [illegible] nomen cum verbo confundens unum Participium efficit ut in praesenti [illegible] et alibi. [illegible] इति Qui [illegible] comedit [illegible] [illegible] इति Qui impetum hostium [illegible] तुराषाट् (per Reg. R C [illegible]) Iterum पकशंसा [illegible] Qui multum se [illegible] प्रशान् [illegible] quo Nota Reg मो नो धातोर्मकारस्य नकारादेशो भवति.
9° विण् 9	भजादीनां (वेलोपः [illegible]) Sic [illegible] तुराषाट् (a [illegible] Reg R C) तुराषाट्, प्रशान् V Scholia	

§. 3um.

Ad Vm. Nota hoc Aug. चि à praecipue pertinere ad Participia Praesentis (de quibus hic) sed iam dixerat hic poni tamquam communis Partic. et Infinito.
Nota 2. Reg. इच्चस्य चौ परे पूर्वस्य दीर्घो भवति अकारस्य ईकारः।
Nota 3. Siin 2. Parte hi compositi e ultima ई tunc hoc Locutus seu Eliditur!
Nota 4. डाच् वत्कत्य च्यर्थे। Interdum loco ई ponitur आ। v. g. दुःखीकरोति fit दुःखाकरोति, सुखाकरोति, सपत्राकरोति
Nota 5. Etiam alia quaedam, quae nunc अन्त posse efferri cum Aug. मन्तुप् v. g. सुश्रमी (à शृ) Bene audiens ॥ Etiam क्वनिप् v. g. पारदृश्वा Perspicax.
Nota 6. 12 hac Reg. ubi sic licet ad (क्वित) (...)

Ad 13 Reg. ह्रस्वस्य पिति कृति परे तुगागमो भवति। Griter Ad Dhatum seu Verbum cuius Littera est Brevis sequitur प Elisum in Aug. कृदन्त tunc illi Sequebit तुगागम: Dictum est ह्रस्वस्य quia सोमं पिबतीति fit सोमपा Bibens Nectar दीर्घात् न तुक्।
Hinc Elisio Sequencie is asquautdicitur उपप्रख Ante क्विप् Aug. fuant दीर्घ। 1. प्रशाट् v. g. तत्प्राड्। ॥ सुधी: (सुष्ठु ध्यायति) 2. Composita ex Verbo et Praep. नह उप hoc est fit दीर्घ उपानत् Calceus
Nota hic ध्यायते क्विपि संप्रसारणं Sic सुधी:

Ad 14 Nota Loco त्यद् (ut दृश) fit कीदृश adeo et Loco इदम fit ईदृश adeo (किं त्यात सर्वादेश:) कीदृश: कीदृश: कीदृक् Cui est Similis? Et ईदृश: ईदृश: vel ईदृक् Huic est Similis.

चि Vm. ch. v. श्वेति (...) ansi hac mtr.

अभूतं तद्भावे च्विः। अभूततद्भावः भूतं तस्मिन्नर्थे De non esse tale ad esse tale transire transferre hoc sensu Aug. च्वि Adnectit sine Verbo in Participio sive infinitivo sive alio aliquo efferatur v. g. मित्रं करणं fit मित्रीकरणं Amicum facere deo. शुक्लीभाव: Dealbatio (अशुक्लस्य शुक्लेन भवनं) सहायीस्यात् Idem असहाय: सहायो भवेत् इति। Item अहेतु: हेतूकृत: Obtentus vel Causatus (extra causam posita) fit हेतूकृत। उन्नतीभाव: Superbia.

10 मनिप्। आकारान्ताद्धातो: v. g. सुदामा idest सुष्ठु ददातीति Liberalis

11 क्वनिप्। v. g. सुदावा. सुपीवा Liberalis: bene bibens

12 वनिप्। 12 स्था मा पा गादीनां ईर्भवति क्विति परे (v. g. वनिप् quoties क्वनिप् facta fuit amisso क् (...) v. g. स्थामी Stans.

13 क्विप्। 13 सर्वधातुभ्य: Vide hoc est Omnibus Verbis cum his condicionibus 1. न मान्तस्योपधायात पूर्वे प्रत्यय: लक्षणादनुत्पत्ति (...) इति बाध्यते Idest ubi hoc Aug. qualibet Verbo apponitur, aliud Aug. in eadem (...) idem verbum, regi debet. 2. Condicio est ककार गुण प्रतिषेधार्थ: Ut per क Solum गुण Impeditur. 3. Cond. पकार तुग्विधानार्थ: ut in Marginem vides. V. g. कर्मकृत Opus faciens. अग्निचित् Colligens ignem. देवस्तुत् (देवं स्तौतीति) सर्वदृक् Omnia videns Aspiciens
Nota hic Reg. क्विप् यस्येति अकार: लोप: क्विप् सर्वापहारी लोप: सकारस्य संयोगान्तस्येति लोप: (सोर्विसर्ग:) v. g. कटं चिकीर्षति fit कटचिकी: कटचिकीर्षौ कटचिकीर्ष:

14 टक् सक्। 14 उपमाने सति दृशो धातो: टक् सकौ प्रत्ययौ भवत:। Quando certo modo Loquendi hi Lingua verbum दृश usurpatur ut addito comparatione tunc टक् vel सक् Aug. adnectit v. g. Et tunc पूर्वस्य आकारो भवति (क्विनान्त गुण: त्यदादीपृ) v. g. अन्यादृश: Alteri similis, F अन्यादृशी ॥ Cum सक् fit अन्यादृक्ष: (Reg O HA) Cum क्विप् fit अन्यादृक् सर्वदृश्यते Idest Similis fit तादृश: तादृक्ष: तादृक् त्वादृश: Tibi similis मादृश: Mihi similis वादृश: Tibi similis. Sic युष्मादृश: अस्मादृश: समानस्य दृश्यते fit सदृश:

§ 4us

अतीते काले डीलेच Seu Verbalia Tempus praeteritum vel Propensione ad rem indicantia

1. णिनि। उपमानं कृत्स्नेन डीला: fit उष्णभोजी Qui comedit calide est (...) अग्निष्टोमेन इष्टवान् (...) अग्निष्टोमयाजी

2. क्विप् डीवि। v. g. ब्रह्महा भ्रूणहा वृत्रहा Qui occidit olim fratrem

3. निपू। यज्वा सुत्वा (पूर्ववर्तमानेऽपि तु अतीते काले इति न (...) इष्टवानिति ॥ Sic de aliis

4. क्त। कार्यं क्त: v. g. कृतवान् (...) कृतवती Finis duo factus

5. क्तवत्। कर्त्तरि क्तवतु v. g. कृतवान् कृतवती Qui fecit
Vel Solum क्त etc. Sic आगत: स्थित: देवदत्तेन Aptus mente stetisse.
Item क्त etc. गत्यर्थाद् अकर्मकात् कर्त्तरि। v. g. श्रित: स्थित

6. क्तिन्। उकारान्तात् ऋकारान्तात् श्वि इति अस्य धातोश्च क्तिन् प्रत्ययस्य इट् न भवति, v. g. भूत: Quod fuit श्रुत: श्वित: मृत: Mortuus.

7. तक। 7 ञिइत येषां ते ञीत तेषां धातूनां तक प्रत्ययो भवति वर्तमाने भूते कर्मणि च तस्य नद स्य च दकारात् उत्तरस्य क्तिनस्य नत्वं भवति दकारस्य च नकार: v. g. ञिमिदा स्नेहने v. g. मिन्न: तैलेन Oleo Pinguis ञिष्विदा fit स्विन्न: Sudans, qui sudavit. ञिक्ष्विदा संचूर्णने क्ष्विण्ण: Contundens qui contudit Contusus.
2. Item in न रेफाद्युत्तरस्य तकारस्य नत्वं भवति v. g. शॄ हिंसायां (V. Reg. l. et etc.) fit विकीर्ण: Sic जॄष् झॄष् वयोहानौ fiunt जीर्ण: शीर्ण: v. g. शरीरं Corpus fractum vel senio.
3. Item in न ल्वादेर्धातोरोदितश्च तकारस्य नकारो भवति v. g. लून: क्षीण: (प्रख्यादिष्वाकारादि दीर्घ:) Sic ग्लान: म्लान: etc. हाक् fit हीन: (V. ...) स्यामी (...) उपायी fit पीन adeo. ओदित् तनितं transit. fit पीत: Quievit Sic à सूङ् fit सून: Natus (...) दूङ् fit दून: दीङ् fit दीन: लीन: रीण:
ते वेञ् (...) संवरणे fit v. g. संवीत: (V. ...) Vide etiam supra in दीर्घ: क्वेञ् fit आहूत: Vocatus ॥ वद् fit उदित: ॥ वस् fit उषित: ॥ चुषित: Adde hic अ सुद Idest Inter Praep. सं et उप et verbum कृ intermedium v. g. संस्कृत: उपस्कृत: ॥ adde 2. मुचे परस्य तकारस्य वकारो भवति Sic पक्व, पक्वान् स्फायी fit स्फी Adde

Scholia

Circa 1. Nota Repetenda hic Regula Supra folio Num. 13 ह्रस्वस्य पिति तुक् क्तिन्वात् गुणाभाव:
Circa 2. Nota 1. डाम ददम अकर्मकत्वात् वा कर्त्तरि क्त: डान्त: दान्त: Pro altera parte
Nota 2. Reg. क्तो वा सेट् idest इट् सहित: क्त प्रत्यय: क्तिद्वा भवति v. g. प्रद्योतित: रोचित: vel प्रद्युतित: रुचित: मोषित: vel मुषित: idest पक्षे क्तित्वाभावात् न गुण: ॥ गृहीत: ut दीर्घ: प्रज्ञाद्यन्तात्

Reg. आत् इदं च इतो यस्य तस्य धातो: परस्य क्त: प्रत्ययस्य इट् न भवति Quando आ vel इ Eliditur illa ante Aug. क्त इट् non habet इट्

Ad. Nota in illis verbis quae ibi afferuntur आ finale additur ut अतिक्रयापनार्थे
Nota 2. Reg. दा इत्यस्य दत् आदेशो भवति क्तिपरे। Sic ut hoc Aug. क्त vel क्तवतु fit दत्त vel दत्तवान् Datus
hoc idem Verbum Si praeponatur hic Praepositio ultima est Vocalis tunc दा इत्यस्य तो वा भवति v. g. अवत्तं vel अवदत्तं प्रत्तं vel प्रदत्तं नीत्तं idest नरतदत्तं ॥
Nota 3. à यज fit इष्ट (V. संप्रसारण यज O 29.) इष्ट vel इष्टवान् ut क्त vel क्तवतु
Nota 4. डुवप बीजसंताने fit उप्तं बीजं Seminatum semen
Nota 5. à वह fit ऊढ: (V. R. M. 29 I.)
Nota 5. त्राण घ्रावा निपात्यन्ते, त्राण: vel त्रात: क्षीण: vel क्षीत: घ्राण: vel घ्रात: वित्त: vel वित्त: ॥ उत्त: vel उत: ॥ निर्वाण: vel निर्वात: ॥ जाते fit (जा आदेश:) जात:
॥ सुषे धातो परस्य तकारस्य ककारो भवति शुष्क ॥
के, तु aegrit म fit ergo क्षाम:
hic fit स्फीत:

Scholia

Nota णकादि वञ्चकाद्विवचनं (ut निष्ठ) यथा णप् परस्मैपदे तथा क्वसु यथात्मनेपदे र तथा कानच्

App. ad 2 Verba विद् हन गम दृश विश एतेषां क्वसु प्रत्यये वा इट् भवति v.g. विविद्वान् वा विविद्वान्. जघन्वान् Qui occidit vel जघ्निवान् (जग्मिवान् vel जगन्वान्) ददृशिवान् vel ददृश्वान्

Hae duo Aug. तिप् et ते वत् अनेन परस्मैपदेन शतृ प्रत्ययः, आत्मनेपदेन शान प्रत्ययः, उभयपदेन उभयपदमपि

Per अ (cuius अ manet) अप् कर्तरि Subintelligendum (iuxta Reg. शप्)

App. 1ª आसे धातौ परे आन प्रत्ययः आकारस्य ई भवति आसीनः

App. 2ª Verbi विद् शतृ विषये वसु वा भवति (V. Reg. शतृ) v.g. विद्वान् fit विद्वान् vel विदन् विदन्तौ.

App. 3ª भवत् प्रत्यार्थः निपात्यते उकारानुबन्धः अत्वसो साविति आदि कार्यार्थः Particula honoris भवत्(e)... v.g. अत्र भवतो भद्रमिश्राः

6ª क्वसु कानच्. जीतौ ऽतीतेकाले तौ (क्वसु कानचौ) णप् वत् भवतः Sic a निविद् fit निविद्वान् (A. 2) vel क्वसु. Verbo कृ fit चकृवान्, vel कानच् fit चक्राणः चक्रे इत्यर्थः Qui fecit

आकारान्तानां hic इट् क्वसु v.g. ददिवान् Qui dedit पपिवान् Qui bibit. Sic etiam जग्मिवान् रुधिवान् Qui crevit आरिवान् (A. 2)

§ 5 ...

Aug. शतृ et शान **क्रियापदे गम्यमाने** Participium cognatum a Verbo

v.g. पच (शप् कर्तरि Reg. ...) पचन् अस्ते पठन् तिष्ठति Legens stat गायन् गच्छति Cantans incedit.

Regula अकारस्य आने परे मुक् आगमो भवति (अप् ...) पचमानः पिबति (...)

Reg. 2ª अवर्णात् परस्य शतुः नुम् आगमो भवति ई-कारे शी पिच परे v.g. तुद वयते fit तुदते in Fem. तुदन्ती vel तुदती.

शिद्वादे: Reg. 3ª ...अप् ... शिदादि... नित्यं नुम् आगमः ... दीव्यन्ती दृश्यते Ludens videtur

ऋृदे: Reg. 4ª ... et जक्षादीनां नुम् प्रतिषेधः ... et औ ... नपुंसके जस् शसोः परे ... v.g. ददती vel ददन्ति Dantes. Futuro fit ददत् ददतौ ददतः (...) ... सुगं ... Sic etiam जक्षत् . जक्षत् जाग्रत् दरिद्रत् चकासत्

§ 6

शीलेस्वर्णावेर्थे *Inclinatione et Natura rei indicantia Verbalia*

1ª Aug. तृन् — v.g. करशीलः fit कर्त्ता हरणशीलः fit हर्त्ता Rapax. Nota hic अनिट् धातोः नेट् गुणः

2ª Aug. इष्णु — v.g. अलंकरणशीलः fit अलंकरिष्णु Ornatiuus निराकरिष्णु ग्रसिष्णु Vorax सहिष्णु Patiens

3ª स्नु — जिष्णो गुणाभावो v.g. जिष्णु (A. 1) Vincere cupiens victoriosus ... स्थास्नु Stationarius ग्लास्नु ...

4ª क्नु — v.g. गृध अभिकांक्षायां fit गृध्नुः (क गुणप्रतिषेधः) Desiderium ... क्षिप्नु ... भ्रस्नु

5ª षाक — v.g. वद fit वराकः वराकी F. Sic जल्पाकः Rabula भिक्षाकः Eleemosinae rogator (a लुण्टि) लुण्टाकः

6ª उ — भिक्षुः चिकीर्षुः इच्छुः Item Reg. सन् प्रत्ययान्तस्य आशंसु विन्दुः ... धातो 3 पत्तः चिव... (...) Loquax (...) जिगीषुः (...) आशंसु

7ª उकञ् — भू, स्था, कम, गम, लष, हन, पत ... hic adveniet उकञ् 7 Sic परिभावुकः ... स्थायुकः ... कामुकः घातुकः आगामुकः अभिलाषुकः Voluptatibus deditus, वर्षुकः

8ª र — नमि कम्पि स्मि ... ... post Verba नम, कम, स्मि अजस कम्प दीप हिंस इति नमादिभ्यो fit नम्रः Reverens कम्रः अजस्रः कम्प्रः दीप्रः हिंस्रः

9ª घ्मरच् — घस्मादि... घस अदने fit घस्मरः Vorax, अद्मरः सृमरः (a सृ गतौ)

10ª घुरच् — भासादि fit भासुरः Sol (...) भङ्गुरः मेदुरः छिदुरः विदुर

11ª ऊक — यजो... ... यज (अतिशयेन ...) fit यायजूकः (...) दन्दशूकः Serpens जंजपूकः जागरूकः

12ª क्वि — **शीलेऽतीते** 12 आकारान्तात् उकारान्तात् च v.g. रामः सोमपो ... Ram Nectar bibere assuetus पजेद... शांश... ... राजन्... (...) Qui rapuit Regnum Tyrannus

Sequuntur **उणादय प्रत्ययाः** 13
शीले सर्वस्मिन्काले.

1ª उण् — कारु Factiuus. वायुः Ventus (वातीति इति Res Reg. ...) पायुः (...) मायुः (मिनोतीति, स्वादुः (...)

2ª तु — a Verbo कुश अक्कन्ते fit क्रोष्टा (i, O, 29)

3ª मुक — अव रक्षणे e ओम अवतीति.

4ª मनिण् — आत्मा (अततीति) Anima q.d. quae transit de uno in aliud Sic ब्रह्मा a बृंहि ... बृहत्वात् vel बृंहणत्वात्

5ª म — Sic धर्मः a धृ धारणे (...) Lex seu Consuetudo.

6ª उलि — ... Sic धूलिः Pulvis (q.d. ...) ... अङ्गुलिः Digitus.

7ª वर — Solum ad Verbum ईश fit ईश्वरः Dominus.

8ª अन् — राजादय. राजा Rex युवा (...)

9ª असु — वचादि v.g. वचः (उच्यते इति) सरः तेजः महः (महते इति) Magnificus

10ª कलिश — **सुखेन क्रियते तत्सुकरं तस्य भावः** Ad indicandam Facilitatem ... Lignum facile scissu

Vide Margine

Scholia

Ad 5 Nota ... debet fieri 2ª षकारई...
Ad 7 ...यातुकः ... In ruinam ... caducus
Ad 10 Nota ...कस्य गकार
Ad 11 Nota ...Sunt यज, जप, दह, दश, दंश. Post haec ...
Ad 12 Nota ... 2ª ... 3ª Illud ... जग्मि: जज्ञि: जघ्नि:
Ad 13 Quadraginta quatuor Augmenta sunt quae vocantur उणादयः ... 1ª उण् 2ª तु 3ª मुक (...) 4ª मनिण् 5ª म 6ª उलि 7ª वर 8ª अन् 9ª असु 10 कलिश 11 इ 12ª आतु 13ª उ 14ª त्र 15ª डौ (...) 16ª आतृक (...) 17 रक 18ª आक 19 रव (...) 20 ग 21 कीटन् 22 अट vel ठ 23 उ 24 ... 25 इत्नु 26 किच् 27 इमनि 28 कपृ 29 भकित 30 म 31 य 32 तुद 33 उरन् 34 किरच् 35 अल 36 आलच् 37 वु 38 षकरु 39 कुषन् 40 अषक 41 स 42 कत 43 अत

11ª इ — कुशादि fit कविः Poeta रविः Sol (...) पवि (पुनाति) हरिः (हरतीति) शुचिः (...) Verba ... in Penultima इ acquirunt. क्रिमिः (...) तिमि (...) Sic मुनिः (...)

12ª आतु — जीवातुः ... जीवन्ति अनेनेति illud quo vivitur, sive जीवनौषधं इत्यर्थः

13ª उ — भजादिभ्यः Sic भजुः (...) वधूः Nurus (...) ... Qui domum gubernat पादुः Calceus (पद्यते इति)

14ª त्र — Post verbum शास ex quo fit शास्त्र ... Religiosus ... Doceri studiosus Sic ... (q.d. ...)

15ª डौ — ... Vacca ग्लौः (q.d. ग्लायति) ... Luna ... नौ Navis (q.d. नुदति vel नुद्यते)

16 आतृक Post verbum जीव solum जैवातृक: (dicitur चंद्रमा Luna) [illegible]

17 रुक भीरुक: Timidus (बिभीति)

18 आक Post पाक्वय: v.g. पाक: Infans (q.d. पिबति स्तनमिति quia ubera sugit) पताक: Arcus Dei (q.d. पतति शक्रतेनेति)

19 रव Post Verbum मुह (Mutus) मूरव: Stultus. q.d. मुह्यते. Hic post Verbe नद्धि नह (Ephitalop) नरव (नह्यते) नरव (मह्यते) itidem मधर.

20 ग Post Verbum स्रु fit स्रंग Vena (विस्रतीति) à स्रु fit स्रुंग: (q.d. स्रुणोते स्व स्रुणाति इति)

21 कीटच् Post कृप. कृपीट (कं उदकमसौ स्पात जीवतीयं कुत्रं विषं)

22 [illegible] Post कम. कमठ: vel कठ

23 ड Post दमादि. दंड: Baculus. चंड: गंड: Gena (गंडस्थपधानमिति)

24 ठ Post जमादि. जंठ: q.d. जन्यति इति मर्यादि vel जातं [illegible] डियमिति.

25 इनच् श्या et स्यादि fit श्येन: (q.d. श्यायतइति) स्येन: (स्यायत)

26 किच Post वृज (वृणक्ति वृयतेवा वृजिनं पापं) ऊरं जकं

27 इमन् Post वेम fit वेमा (ऊयते अनेन)

28 किप Post आपू. fit आपूप: Opetori (q.d. आप्नोति gomaid [illegible])

29 [illegible] Post रुष et वृष fit रुषभ (रुषति [illegible]) वृषभ: (वृषतीति)

30 म Post युजादि fit युग्मं Par, भाम (भातीति) पुष्प: Flos (q.d. पद्यते [illegible] Accepit [illegible]) धूम: Fumus (धूयते inhalatur)

31 य Post मादि. fit माया Materia. जाया (q.d. जन्यते अस्या मपत्यमिति) Mater.

32 उट Post धा. fit धात्यं (q.d. दधाति सत्वानि)

33 उरन् Post अस. fit असुर: (q.d. अस्यते देवैरिति)

34 किरच Post मुदादि. fit मुदिर: (मोदयति) मदिरा (मादयति) इंदिरा (इंदति) मिहिर: (मेहति) रुचिर: (रोचते)

35 अल Post कमि. fit कमलं (काम्यते) मंडलं (मंडयति) पठलं पठति पद्यतेवा. Item post मृज (sedenti ट्टिलोप) मलं (q.d. मृज्यते) Item उमलं (q.d. उमायै यति [illegible] तेवा माय [illegible])

36 आलच v.g. पातालं (पतंति अस्मिन्) Infernus. चंडालं (चंडन शीलं)

37 व Post उतेर् करोते fit शिवं (q.d. श्यति संसारं गति) Hic उर्वी: à स्रु अंत करोति (q.d. [illegible]) Item गर्व: (गृणाति)

38 वकर् fit महर्षी Regina

39 [illegible] fit पुरुष (पूर्णाति) पूरुष: (पूर्यते)

40 [illegible] fit पीयूष: (पीयते) Potus

41 [illegible] fit मास: Mensis [illegible] मासि [illegible] (q.d. [illegible]) वास: Sensus (q.d. ददाति स्वा मात्रं)

42 कन् fit गुरु: (q.d. गृहति देव मैत्र्यामिति)

43 अल fit स्थाल: Locus (तिष्ठति अस्मिन् उदात्तादि:) ॥इत्युणादय:e

§ 7mo

भविष्यदर्थे Seu Participium Futuri

इन् v.g. आगामी Venturus. भावी Futurus (q.d. भविष्यति भवि=)

§ 8uo

Supinum in Vm प्रयुज्यमानायां

तुम् v.g. स्नातुमिहते Lauatum tendit. भोक्तुं व्रजति Comestum

§ 9no

अतीते भावे Verbalia per modum Abstr. =acti etiam in sensu preteriti

1 घञ् पाक: Coctio infacto esse (पचनं) त्याग: Relictio भाव: Essencia seu existencia. विभाग: Pars sive Repartitio idinfacto esse. आय: (ab इण् म.) Itio द्राय: (द्राति) dilatio पाय: Bibicio infacto esse

2 अ 3 स्वरांताद्धातो: भावे कर्तरि कारकेच. Sic à चि fit चय: Collectio (अवभाव संचय:) Sic à नी fit नय: (अवकर्मणि) Altitudo. à नु विक्षेपे fit नर: Vir (q.d. कामादिभि: तत: [illegible] क्षिप्यत इत्यर्थ:) Inter dum etiam istud अ supueniet भावे कर्तरि कारकेच et hoc मदादि: v.g. मदनं (भाव:) fit मद: Laticia प्रमदा Mulier (q.d. प्रमद्यते पुरुषो अनया) ecce कर्ता विषय: (कारक:) à षिञ् बंधने (q.d. विशेषेन सीयते vel बध्नाति पुरुषमीश्वर:) Hac refer जय: क्षय: गय: नय: वेय: (q.d. वीयतेचिद्यंअनेन) [illegible]

§ 10

Infinitiuus qui भाव: dici potest

युट् धातोर्भावेर्थे. Sic करणं Facere. हरणं (à हृञ् हर=णे) Auferre. उत्थानं Surgere (à स्था). अनुउत्थानं Subsultire à स्था नं धनेe

§ 11mo

Varia Verbalia

अथु 1 टुइत यस्य तस्य अथु v.g. टुवेपृ कंपने fit वेपथु: à टुक्षेपृ fit क्षेपथु: à टुनदि समृद्धौ fit नंदथु: दवथु: स्वयथु:e

त्रिमक 4 डु इतं यस्य तस्य त्रिमक v.g. कृत्रिम घट: Olla arte facta (न स्वाभाविक:) निर्वृत्रिमं v.g. युद्धं. पक्त्रिम: v.g. उदन:

Gerundium in Di.

Ad 1 Nota कालेवेलसमयेच तुम् v.g. भोक्तुंकाल: Tempus Edendi भोक्तुंवेल:. समय: Tempus e.

Ad 2 Nota अ ख्यातांतेन हिताद्विल ज्ञाणोयंसिद्ध व द्धाची [illegible] Hic est Sensus horum Verbalium, quod non ipsa actio in fieri sed infacto esse. Nota 2 in hac Aug [illegible] चिकायाथि: संकारवर्णो [illegible] Nota 3 Hac Aug घञ् कर्तृवर्जिते कारके भावेर्थे संज्ञाया विषये. Sic ab हृञ् fit प्रत्याहार: (q.d. प्रतिकार्यमाक्रियते इति) Collectio in unum ॥ Sic उ=पत्ते अस्मिन् निति. fit निवास: Habitacio. विकार: Alteracio (q.d. विक्रियते अनेनेति.)

Ad 3 Nota 1 Intendum Post स्वरांत etiam घञ् [illegible] advenit v.g. अनुभाव Fruicio seu perceptio परिभाव:e Nota 2 Loco hi अ inter dum aequaliter hac nocen घन adueniret, sic मूर्ति in sensu figure vel imaginis rei. Sic दधि घन: (q.d. काठेन दधि Lac crassum) सैंधवघन: (q.d. पारिछिन्नं रतावसैंधवं)

Ad 4 Sensus uocis ind ange अत्रिमक triplex 1 करणेन निवृत et 1 Exemplum. 2 स्वभाव=णेन निवृत et 2 Ex. ॥ 3 पाकेन निवृत et 3 Exemplum

Ad 2 Nota Gerundia in Dus in Verbis [illegible]

Nota 3. Miscellanea quaedam Circa hoc ipsa Gerundia [illegible]

Ad Nota 4 Vicerso समासे [illegible]

§ 12.

Gerundia in Dus, da, dum. अधिकरणे

तव्य vel अनीय — कर्तव्य: Faciendus भवितव्य: Fiendus [illegible] आसितव्य: [illegible]

करणीयं दातव्यं vel दानीयं पातव्यं vel पानीयं Bibendum आसनीयं Sedendum. Nota hic [illegible] चरणीयं

य — Sic चेयं Colligendum [illegible] चेतव्यं vel चयनीयं.

§ 13.

य — शक्यार्थे In Sensu Possibilitatis

Sic fit [illegible] Victa possibile. [illegible] Vincibile [illegible] Cognoscibile. Nota [illegible]

§ 14.

Gerundia in Do Vel Sensu Praet. Postquam [illegible]

[illegible]

41

[illegible]

4 [illegible] केशग्राहं युध्यन्ति Certat trahendo capillos alterius.

§ 15.

Miscellanea

1 भावकार्यः Abstractum quod sit Effectus [illegible] Sciencia [illegible] Sedes [illegible] Modus [illegible] Actio [illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

4 [illegible]

5 [illegible]

6 [illegible]

स्त्री अनुग्य लज्ज दर्शनीकन्यको. ad hoc Verbū sit elegans adiunct[illegible] postea द्रुट् agitur. लज्जयतीति [illegible] लज्जा: Pisicia
इट्टुद् Verbū स्त्रैण vel स्त्री आहुस्तं धाती त्यो: (Reg. E. b.) [illegible] स्त्री et इ. fit स्त्री Mulier
कार वर्णते Littera sic efferentur अकार. एकार ककार. पदत्वेन निर्दिष्टा द्वर्णाभवाति. u. g. अ idē विष्णु इ idē कामः. क idē प्रजापतिः, ख idē माकाश च idē चंद्रमा Luna. Littera र dr vel रेफ vel रकार.

Caput 5um
De Syntaxi huius Linguae

Syntaxis consistit in कारक, seu in usu Casuum 2° in समास quibus accedit Tractatus de Adverbijs

§ 1us

कारकचक्र. De Casibus Nominum

Jam supra obiter de Casibus aliquid innuatum est. Restat hic funditus de Singulorum usu tractare, in hoc enim tota Syntaxis consistit.

1° लिंगार्थे प्रथमा Nominativus

Huius officium est pracise indicare Significationem Nominis. Implicite aliquando hic casus continetur in alio u. g. in tercio sic साधुभिः परार्थी A virtuosis aliena salus, q. d. Virtuosi alienam salutem procurant. Aliquando in 6to u. g. परलोकहितस्य सेवितव्यो धर्मः: Finalis Beatitudinis obseruanda. Idē Intencio Beatitudinis acquirendae consistit in mihi est obseruanda. Item in Abl: Passivi पच्यते देवदत्तेनौदनं ab illo coquitur oriza, idē Ille coquit orizam.

2us कार्यकर्म द्वितीया Accusativus

1° Effectus et Paciens hoc Casu efferentur. In particulari hoc casu utimur in 4 Sensibus sequentibus 1° उत्पाद्य: 2° अप्राप्य: 3° संस्कार: 4° विकार: quasi dicas. Verba construendi, destruendi, componendi alterandi regunt Accusativum. Exemplum vide in margine. e. g. कटं करोति Ollā facit hic कट उत्पाद्यं कर्म. 2° ग्रामं याति Ibit in [illegible] hic ग्राम: est प्राप्य vel अप्राप्यं कर्म (loco अप्राप्य) 3° नजं नमं Ille panem [illegible] hic संस्कार्यं कर्म. 4° सोमं सुनोति सोमपा Nectar bibit Deus. hic सोमं विकार्यं कर्म.

2° Quaedā verba regunt duos Accusativos et vocantur द्विकर्मकधातव: u. g. 1° दुह प्रपूरणे Mulgere. गां दोग्धि पयो गोपालकः: Pastor mulget lac vaccae. Inter hos Accusativos मुख्यं कर्म seu principalis est esse vel lac vel Vacca diverso respectu. Si est sensus Pastor mulget lac de vacca tunc Lac est मुख्यं. Si vero sensus est Pastor mulget vaccam pro lac tunc vacca est मुख्यं. 2° डुयाच Petere u. g. यज्ञदत्तं याचते कंबलं ब्राह्मण Brahmanes petit sacrificantē unum pallium. ubi discurre sic alia sup. Exemplo. 3° रुधिर आवरणे u. g. व्रजमवरुणद्धि गां गोपालः Pastor ligat vaccam stabulum, i. in stabulo. 4° प्रच्छ Interrogare u. g. उपाध्यायं पृच्छति शास्त्रं शिष्य: Discipulus interrogat magistrum Librum. 5° शासु अनुशिष्टौ u. g. शिष्य अनुशास्ति धर्मं गुरु

Exempla 2i casus

त्यक्त्वां छिंदि भजक्षमां जहि मदं पापे रतिं माकृथा: सत्यं ब्रूह्यनुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनां मान्यान्मानय विद्विषोप्यनुनय प्रच्छादय स्वां गुणां कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां चेष्टितं. idē

Concupiscenciam scinde, pacienciam cole relinque ebrietatem, peccatum noli amare, veritatem loquere, iustos imitare, cole magistros honorandos honora, inimicis appropinqua, [illegible] tuas virtutes proprias tege, bonum nomen serua, miseris miserere, haec est uita iustorum.

Aliq...

1° Verbum स्मरति vel 6tum vel 2um regere potest u. g. मातुः vel मातरं स्मरति Recordatur matris vel matrem. 2° शीङ् स्था आस उपवेशने तेषां अधिपूर्वाणां आधारेऽपि कर्म. Ita cum Prepos. अनु आङ् et अधि etiam in sensu 7i Casus regunt secundum.

Ille Magister docet Legē Discipulũ. 6° चित्र e. g. वृक्षम् पचिनो= तिदारकः फलानि Puer collegit Arbore fructus q. d. Ex arbore. 7° ब्रू व्यक्तायां वाचि. e. g. शिष्यं ब्रवीति धर्मं गुरुः Narrat legem Discipulo magister.

3° कालाध्वनोर्नैरन्तर्येवाच्ये द्वितीया: Temporis et loci interual lũ 2° Casu Exprimitur e. g. क्रोशं पर्वतः Mons altus per unã Leucã. Sic मासमधीते (i. e. मासपर्यन्तं निरन्तरं) Integrũ mense &.

4° In sensu Causa seu Repi[?] pter reperitur 2° Casus e. हरिश्चंद्रेण क्रीतौ सुतौ स्वसत्यप्रतिपालितं Ri vendidit ambos filios pro tuenda veri tate voti sui.

5° Vide Praeposiones infra quaru quaedã regunt 2° casũ.

3° कर्तृकरणयोस्तृतीया Seu Agentis Instrumenti nobis Ablatiuus Passiui.

1° वाह्यकरणं Extrinsecũ Instrumentũ hoc casu exprimitur, e. g. दात्रेण लुनाति व्रीहीन् नरः Falce secat orizã vir.

2° अंतरकरणं Instrumentũ Intrinsecũ. मनसा गच्छति ग्रामं नरः Ex animi pagũ adit vir.

3° सह Ibi Societas. e. g. सह शिष्येण गच्छति गुरुः Magister it cu discipulo. उलूकाः काकवृंदेन क्रीडंति Noctuae graculis colludant.

4° सदृश Similitudo पुत्रेण संजनीते पिता Filij loco habet illũ Pater. अवस्था तुल्या तरुभिः Tempus simile ẽ arboribus q. d. Status vari hominis &.

5° Vicecim hic casus respondet nostro Ablatiuo Passiui. e. g. ओदनः पच्यते देवदत्तेन Orifa coquitur ab illo.

4° सम्प्रदाने vel दानपात्रे चतुर्थी Datiuus.

e. g. वेदविदे गां ददाति धार्मिकः Perito Legis iustus dat uaccã. hic दानं ẽ Vacca seu Datũ. दानपात्रे seu Datarius ẽ Peritus Legis.

2° Causa finalis seu motiuũ hoc casu Exprimitur e. g. परहितं स्वार्थाय निघ्नंति Alienũ commodũ ob pprium amorẽ destruunt. Sic सोयमाय युतं धत्ते Ieiunio rite seruando (propterea) auditur Sastra (Liber). तातं तस्य रुच्यै vel प्रीत्यै तत्र वृत्तं Patrem ẽ contentauit ẽ placuit ẽ gust ui patris.

3° Or क्रूराय क्रुध्यति Malo homini irascimur | 5° विद्या पुष्णाति अर्थिनः Scientia letificat discentes.

4° ग्रामाय व्रजति पुरुषः Versus pagũ it homo.

5° 4° Casũ regunt Aduerbia नमः. स्वस्ति e. g. नमो परमेश्वराय Deo honor, स्वस्ति राज्ञे Benẽ sit Regi. सोमाय स्वाहा Euocatura ẽ. अलं Ordinariẽ 3° regit. Interdũ 4° e. g. अलं सामर्थ्ये Satis ẽ Potentiae.

Append. 3° Iuxta Regionalẽ multa Verba particulari huc reducas e. g. 1° मांद्य मती प्रहसंति Irridentur agentẽ. 2° गुरुं पतन्त गच्छति Facta magistro reuerencia abit. 3° गमयति ग्रामं शिष्यं गुरुः Magister mittit discipulum in pagũ. Orito ग्रामादि[?] Ita Domines.

App. 4° 2° Casũ Regunt aduerbia विना Sine अन्तरेण Sine Cruciene सर्वतः Totũ धिग् In malã crucem! निकषा Prope. अधस्तात् Infra. e. g. विना पापं. अन्तरेण ग्रामं, सर्वतो नगरं. धिग्देवदत्तं.

Append.

1° Or अक्ष्णा काणः Lippus oculo. पदेन पंगुः Claudus pede. शिरसा खल्वाटः Caluus capite.

2° Interdũ 6° loco tertij casus ponitur &.

3° Similitudo uel 3° uel 6° casu indũ exprimitur राज्ञा uel राज्ञः तुल्यः Similis regi.

4° Or etm[?] कृतेन Sine tempore &.

5° 3° Casũ regunt Adu. विना. किं सह. e. g. विना नेत्राभ्यां किं जीवितेन Sine oculis uita quid ẽ. Sic etm̃ सार्धं साकं कृते. e. g. कृतमेतावता[?] नतू[?] q. d. Sufficiunt[?] Sterlinc[?] saluto[?] ten ates.

App.

1° Or परिक्षीणः स्पृहयति यवानां प्रसृतये Miser desiderat palmũ hordei. विधिः कर्मिण्यः न स्पृहयति Deus ipse[?] ẽ competit.

2° श्लाघते[?] शिष्याय[?] तिगद्य[?] Docuit[?] causã discipulis suis.

3° Or क्रूराय vel क्रूरं क्रुध्यति ॥ अभि क्रुध्यति ...

4° Or etm̃ गुणाय ते असूयते Virtuti inuidetur. कृष्णाय श्लाघते Laudat Krysna. राज्ञे रोचते Regi placet.

5° अपादाने vel ग्रहणे vel विश्लेषे पंचमी Ablatiuus.

Quando dicas: Verba auferendi accipiendi separandi regunt 5° Casũ. Exemplũ 1° पतति धावतो हस्तिनो कुठारः Cornaca cecidit ex Elephante currente. Sic ग्रामादागच्छति देवदत्तः Homo uenit ex pago.

Exemplũ 2° भयहेतौ q. d. Timendi obiectũ 5° exprimitur e. g. चौराद्बिभेति Timet à latronibus.

Ex. 3° आपाटलिपुत्राद् वृष्टो देवः Praep. आङ्. Ibi de Patane (hue usqz) plu.

Ex 4° यस्माद् जगद् ब्रह्म Ex quo mundus ortus ẽ, ille ẽ Brahma.

Ex 5° कस्मात् गच्छति Quare q. ob causã it. तस्मात् Ideo, ea ob causã.

Ex 6° यस्य वंशात् सर्वं तस्मै नमः Ecti a quo omnia descendunt, honore.

Ex 7° लज्जते महाजनात् Nonte pudet ante honoratos homines.

Ex 8° मया न चिंतितं भेतत् तव स्वभावात् Non cogitauera hoc de tua natura.

Exemp. 9° रघुः कलिंगेभ्यो गजान् हस्तिसैन्यात् निर्धूतात् Raghu accepit Reg. Nil. Posteaquã fugit Exercitus Elephatorũ.

Ex. 10° गच्छामि पुरात् Eo usqz in urbẽ ‖ पुरात् बहिः Extra urbem.

Ex 11° वलात् ताडयत हरिं Valde percusserũt Equũ.

6° संबंधे षष्ठी Genitiuus.

Istius casus ẽ Connectere ut patet ex usu Genitiui. Connexio u. Triplex est 1° क्रियासंबंध 2° गुणसंबंध 3° जातिसंबंध. 1° Ex. Opus Dei omniũ optimũ Connexũ in 6°. 2° Ex. Ex uaccis nigra dat multũ lac. (ejusmodi) 3° Ex. Inter Gentiles Ketrij sunt Bellicosi. Ubi uides Distributũ seu निर्धारणं uel पृथक्करणं poni in 6° Casu. 2° Exempl. अर्थिनां दासोऽसि त्वं वयमपि च गिरामीश्महे. Tu dominaris diuinarũ, nos Eloquentiae.

7° आधारे सप्तमी Ablatiuus Absolutus.

क्रियाश्रयस्य कर्तृकर्मणोर्वा आधारे अधिकरणं Varij sunt sensus huius Casus.

1° व्यापक Inesse e. g. तिलेषु तैलं व्याप्तं In Sesamo oleũ inest.

2° औपश्लेषिक Supraponitũ esse कटे आस्ते पुरुषः Supra ollã[?] stat.

3° सामीपिक Iuxtaponicio e. g. नद्यां वसंति घोषाः Prope fluuiũ habitant.

4° वैषयिक Intus iuxta positũ वनेषु शार्दूला वसंति In syluis leones mant.

5° Ablatiuus absolute ponitur in 7° Casu essertur q. d. भावक्रियालक्षणं e. g. वर्षति देवे चौरो यातः Pluente Deo uenit Fur.

6° स्वामीत्यादियोगे सप्तमी e. g. गोषु uel गवां स्वामी ...ईश्वरः Inter uaccas uel uaccarũ Dominus &.

Append.

1° In Adverbiis infra ubi तस् quod loco 5° e modũ Augm. apponitur et sensũ quinti casus efficit e. g. यत्नतः परिश्रमतः पण्डितेन Labore obtinendũ est id à sapiente.

2° Modus hic loquendi reperitur e. g. तस्मान्मदीयं वंशजाः न मोचनीयाः Propter illũ Kesaua ẽ relinquendus, uel illo relicto Kesaua ẽ relinquendus.

3° Or etm̃ त्वदृते वा: Aliud à te, &c.

4° Compendiose per quintũ casum in suis Argumentis exprimunt Causa e. g. कारणं कार्यात् अवयोगिपूर्वं नियतत्वात् Causa ẽ copulata effectui ratione prioritatis.

5° Aduerbia ऋते पूर्वो उत्तरो प्राक् उदक् दक्षिण, प्रभृति, वहिः Regunt 5°.

App.

1° वहूनां क्रोशतां गतश्चौरः Ambul. bis clamoribus (i. e. obẽ) fugit latro.

2° Sub lexi° ऋते ponitur 6° प्राणानां ऋते किं ऋते Sine hanc uita quid non geci[?].

3° मया लज्जा प्राप्ता वीराणां पश्यतां Fui confusus in conspectu Virorũ.

Appendices.

1° Collige quod औपश्लेषिक: वर्तते त्रिविध Triplex 1° एकदेशवृत्तिः 2° व्याप्तिवृत्तिः 3° अभिव्याप्तवृत्तिः Expertes siuiui[?] 2 Penetrare seu intus esse. 3° Includere comprehendere &.

2° Appen: in 5° Exemplo Nota क्रियांतरं लक्ष्यते सर्वत्र: quod in equacti one interuenit aliud ẽ भाव: Hic क्रिया द्विविधा 1 प्रसिद्धा 2 अप्रसिद्धा. Hic 1° ẽ वर्षनं. 2° ẽ चौरागमनं.

3° Apa In Jaimanipurana reperitur कटाहे तैलपूरणं सुत प्रवक्षिति ननिम Olla oleo(?) in ... (sed bellum)
4° Ibide दिवसा: बहवो पितन संतत्र्गो Non Italia(?) ... post multos dies fiet ... उत्पुरत: Ante ...

7° निमित्तात्कर्मसंयोग: v.g. केशेषु चमरीं हन्ति Propter capillos occidunt vaccā sylvestrem. Sic दंताभ्यां हंति कुंजरं Per dentes Elefantē mactant
8° Ob अद्य वा मरणमस्तु युगांतरे वा Moriar hodie vel post secula
9° मह्यं नृत्यते हरि: Mea chorea placeat Deo.
10° पादयो: पपात Cecidit ad pedes v. genua
11° तस्मिन् प्राप्त: हरि: Interim advenit e. ... *(marginal: provenli(?) ...)*
12° गृहीत्वा दक्षिणे हस्ते Apprehenderi manu dextera. Sic केशेषु जगृह
13° वयं त्वग्रहणे प्राप्ता: Non venimus ad te capiendum
14° नमः शक्ति: न पिपासा पूरणे नरणां Non possum satiare hominum sitis.
15° महेयं प्रतिज्ञा कुरु Promitte quod me velis vivere.
16° सारयन् गगने सुरांगनां Expulit ē calo Nymphas.
17° Etiā Motus ad locū अग्नि क्षिपामि कटाहे Se projicio in ollam

संबोधनं e Vocativus

Hic inter casus Non numeratur.
Et sunt particulae inclamandi vel vocandi. हे, भोस, भगोस, अघोस.
अरे ē Particula नीतसंबोधनं Vocandi inferiorem. रे vero ē Particula उत्तमसंबोधनं Vocandi Superiorem.

§ ...

De समास Seu Constructione plurium Vocum in unum sensum Compositum

Elegantia, phraseos differencia ab alijs Linguis, et facilitas huius Linguae Brahmanicae consistit in hoc समास: De quo generatim Suppone Quod duae, tres vel plures voces, sive hae sint Nomina adiectiva sive substantiva sive participia mixtim serviant uni Substantivo per modum Adiectivorum, ita ut ultimum solum illorum ponatur expresse in Casu quem Constructio requirit. v.g. रघु: Rex Ragho यथाकामार्चितार्थी a verbo ad verbum Sicut desiderium condemnans impetex. Sensus ē Ragho ē talis Rex omnium peticioni annuit. Item यथाविधि हुताग्नि: Sicut mos sacrificium igni. ita dat Ragho sacrificandum ē conforme legi Igne ita sacrificat. Item योधः हतोत्तमांग: Miles abscissum caput (ubi caput videri esse per modum adiectivi) Miles cui caput abscissum ē. De quo ultra

Nota Quod Substantiva quae hoc modo more adiectivorum comitantur alterum principale Substantivum, cum hoc etiam concordare in Genere numero et casu. v.g. योधः नाभीगसंसक्तसुरांगन: ubi vides quod licet सुरांगना per se sit Femininum atque Nymphas significans tamen hic masculine positum respondet in genere Substantivo principali योधः: Miles cuius ... stipatur Nimpha, ita Miles cui latus stipant Nimphae. Item नर: Miles अस्मिन्हस्तेग्रास्त: Puer incipiendus cum, ita Miles cui puer eripere potest gladium ē manu. Excipe tamen hic Substantiva quaedam quae sunt अस्वलिंग: Generis immutabiles v.g. देहं, पादं Manus वाक्यं Vedicae. भ्रातृ Verbae cum nunquam accomodant quoad genus illi Substantivo principali cui adiunguntur. Sequuntur

Regulae Generaliores Circa Samas.

1 Reg. समासे वर्तमानयाविभक्ते: प्रत्यये च परे लुक् भवति Id est Voces quae supradicto modo concurrunt in uno Samas omnes perdunt degnes tuum Casus relicto et solum in ultimo ita in Subiecto de quo omnia reliqua praedicantur exprimitur casus Requisitus. Est tamen aliquando Samas in quo ē Elisitur in praedicato ... et tunc vocatur अलुक- v.g. उरसिलोमा Pilosus in pectore. हृदि स्पृक् ita हृदिस्पृग्गताति.

2° Reg. Quidam Samas dicuntur नित्य, aliae अनित्य: Id est Necessarius, Liber. Iᵘˢ ē Coniunctio vocum quas si disiungas erraveris. v.g. राजपुरुष: Regius homo, ubi bene dixeris राज्ञ: पुरुष: disiunctum. 2ᵘˢ Sensus huius Sil पुरुष:- valde bonus sive coniunctim sive disiunctim dixeris bene dixeris.

नाम्नां अव्ययोगत्वात् केचित् द्वयो केचिद्वहूनां अव्ययोगत्वात् एव समास:

Sic हृत्कान्तक: अप्सुयोनि वाचोयुक्ति दिशांदेश:

Reg 3° समासे सति पूर्वस्य स्त्री प्रत्ययस्य पुंवद्भाव v.g. रूपवद्भार्या i रूपवतीभार्या Pulchra mulier. Per quam Intellige quod Feminina in Samas ē masculine ... v.g. कल्याणी गौरी पंचमी मनोज्ञा सुभगा गोत्रा रामा सचिवा ग्रामणी रक्तारसिका e.

Sex sunt Species समासः 1° अव्ययीभाव 2° तत्पुरुष 3° द्वंद्व 4° बहुव्रीहि 5° कर्मधारय 6° द्विगु

De अव्ययीभाव

Est constructio duorum modo supradicto per modum adverbii. Sic Definitur अव्यये पूर्वपदे सति योऽन्वयः पदसंबंधः सोऽव्ययीभावसंज्ञकः Samas in quo primum componens est Adverbium dicitur Abeyeebhav. Nota 3m Regulas 1a अव्ययीभावो नपुंसकलिंगो भवति 2a Reg. अव्ययीभावात् परस्य विभक्तेः लुग्भवति 3a अव्ययी पूर्वं कर्तव्यं प्रधानं. Ideo 1° constructio hic species fit semper in Neutro genere. 2° Augmentum casuum post hoc eliditur, ita ut indeclinatur. 3° In hoc constructione prima pars est dici Subiectum seu Principalis pars. Collige hinc ultimo nominis per sunt दीर्घ: tu in hac Constructione fit ह्रस्व: quia e Neutrius generis appellatur.

Exemplum 1° e.g. अधिस्त्रि ex अधि et स्त्री constructum idem significat quod गृहकार्यं idest स्त्र्यधीनगृहकार्यं: Oeconomia domus quae à muliere dependet. Item अतिरि ex अति et रै q.d. रायमतिक्रांतं कुलं Familia valde dives. Item अतिनु ex अति et नौ q.d. नावमतिक्रांतं जलं Aqua navibus frequentata.

De तत्पुरुष

1° पूर्वेऽव्यये अव्ययीभावस्य स्यात् पूर्वे द्वितीयाद्यंते पूर्वपदे सति व्याख्यायते तथा सति तत्पुरुषः. Ista Species Constructionis consistit in copulatione plurium vocum quae simpliciter sine Augmento casuum quasi indeclinabiliter sibi iuncta, variorum casuum vim habent. Sic à 2° casu incipiendo per omnes aliquot exempla monstrabitur.

2° Casus तत्पुरुष e.g. वृक्षश्रितः idest वृक्षं श्रितः Arbori innixus. ग्रामप्राप्तः idest ग्रामं प्राप्तः Qui in pagum pervenit.

3° Casus e.g. मासपूर्वः idest मासेन पूर्वः uno mense prior. दात्रछिन्नः idest दात्रेण छिन्नः Falce abscissum.

4° Casus. यूपदारु: idest यूपाय दारु. Sic कुबेरबलि idest कुबेराय बलि Oblata facta Kuvero.

5° Casus e.g. सिंहभयं idest सिंहात् भयं Timor à Leone. जनस्थानविमर्दशंकी Hic est 5° Tatpurke q.d. जनस्थानस्य विमर्द्दात् शंकी Timens ne destrueretur patria sua.

6° Casus वृक्षमूलं idest वृक्षस्य मूलं Radix Arboris &c.

7° Casus अक्षशौंड: idest अक्षेषु शौंड: Lusor alearum &c.

Nota Quando Samas fit ex Particula Regente et Nomine, tunc si hoc à vocali incipit praeponitur ipsi अन् e.g. अनश्वः Non equus. Si vero à Consonanti incipit tunc अ recipit e.g. अब्राह्मणः Non Brahmanus.

Append.

1° et interdum mutatur in न्रि int. in Samas e.g. दुर्गतिनदी vel दुर्गविस्तीर्णनदी vel गिरिनदी. पञ्च त्रिंशत् वा कविता &c

---

De द्वंद्व Samas.

1 चार्थे द्वंद्वः Ista Species Samas supplet Particulam च seu Et. Est Quadruplex 1 समुच्चयः 2 अन्वाचयः 3 इतरेतरयोगः 4 समाहारः

1° Samochaea in hoc समासो नास्ति sed ab uno verbo duo Accusativi reguntur e.g. ईश्वरं गुरुं च सेवस्व Deum et magistrum revereri. 2° Anoachaea in hoc quoque समासो नास्ति sed tu duo verba in eadem constructione concurrunt e.g. भिक्षामट गां चानय Vade petitum et vaccam adfer.

Circa 3am et 4am partem idest Heretorojog et Samahar Nota 1° अन्योन्यस्य परस्परस्य पूर्वपदे 2° अन्यपदार्थप्रधानो &c Exempla Heretrajog sunt e.g. अन्योन्यः idest अन्यश्चान्यः Sic परस्पर Alteruterum. Exempla Samahar sunt e.g. श्रोत्रं श्रोतव्यं idest श्रोत्रं च श्रोतव्यं च Sentiens et obiectum sensus.

Reg. 1° Particulari hi ultima parti e इकारांतस्य पूर्वनिपातः Sic (excepto à Rot. 1a regula) अग्निमारुतौ idest अग्निश्च मारुतश्च Ignis et ventus. Reg. 2° देवताद्वंद्वे पूर्वस्य दीर्घः e.g. अग्निश्च सोमश्च Ignis et Luna. Unde fit अग्नीषोमौ Sic इंद्राबृहस्पती Ender et Brehaspate.

De बहुव्रीहि Samas.

1° वैयधिकरण्यबहुव्रीहिर्मध्यपदलोपश्च भवति. Huius प्रधानः seu Subiectum occultum est. Species:

1° द्विपद: e.g. रूढवानरः Subintellige वृक्षः idest Arbor cui insidet Simia.

2° बहुपदः e.g. पराक्रमोपार्जिता subintellige संपदः q.d. संपदो यैस्ते पराक्रमोपार्जिताः

3° संख्योभयपदे e.g. उपदशाः उपविंशाः Prope decem vel viginti. Ipse numerus qui intenditur, non exprimitur.

4° संख्योभयपदः e.g. द्वित्राः idest द्वौ वा त्रयो वा Duo vel Tres.

5° सहपूर्वपदः e.g. समूलवृक्षः Arbor una cum radice.

6° व्यतिहारलक्षणो e.g. केशाकेशि मुष्टामुष्टि कर्णाकर्णि Subintellige युद्धं Ubi alternatim capillis se trahunt, pugnis cadunt, gladiis feriunt.

7° दिगंतर e.g. दक्षिणपूर्वा Intermeridiem et oriente Sic उत्तरपूर्वा &c.

Ubi Nota quod Behobrih à Tatpork distinguatur etiam in hoc quod illius प्रधानः seu Subiectum certum subintelligatur absque eo ut ponatur, ex sola vero vi copulatorum, quod non contingit in Tatpork.

Appendices

1° Reg. अव्ययपूर्वपदे विप्रश्नपदार्थप्रधानो बहुव्रीहिः e.g. अस्तिधनः Dives

2° तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः e.g. लंबकर्णः Auritus. चंद्रशेखरः गरुडध्वजः पद्मनाभः चक्रपाणि इत्यादि sunt Nomina Appellativa Deorum sive alicubi sumta ex Signo vel proprietate illorum.

3° In hoc Samas ad धर्म adveniit अन् e.g. सुधर्मा idest Iustus in lege.

De कर्मधारय Samas.

तुल्यार्थे पदद्वये एकार्थे निष्ठे सति कर्मधारयः Idest ubi duo ad unam Significationem Similitudinem innuunt &c Est 9plex

1° विशेषणपूर्वपद: Adiectivum primo e.g. नीलोत्पलं, vel रक्तलता q.d. नीलं च तत् उत्पलं Flos lutei coloris sicut dicit. &c.

2° विशेष्यपूर्वपद: Substantivum primo loco e.g. वैयाकरणसूचि q.d. वैयाकरणश्चासौ सूचि

3. द्विगोश्च गोमयपदः Ambo copulata sunt Adiectiva शीतोष्णं Frigido calidum

4. उपमानपूर्वपदो seu comparatur alterum e primo loco v.g. शंखपांडुरः q.d. शंखइव पांडुरः Sicut concha albus.

5. उपमानोत्तरपदः v.g. पुरुषव्याघ्रः q.d. पुरुषो व्याघ्रइव Homo ueluti leo

6. संभावनपूर्वपद v.g. पुत्र ग्रहणं q.d. पुत्र इति ग्रहणं, गुणबुद्धिः ide गुण इति बुद्धिः

7. अवधारणपूर्वपदः v.g. सुकृतबंधुः q.d. सुकृतं एव बंधुः, गुणवनं q.d. गुणएव वनं

De द्विगु Samas

संख्यापूर्वो द्विगुः Ubi Numerus e primo loco Copulatorum.

Reg. तस्मात अकारांतादीप्रत्ययो भवति v.g. दशग्रामी Decapolis q.d. दशानां ग्रामानां समाहारः Si vero Nomen n e अकारांत tunc hic Neutrum fit et consequenter ह्रस्वः v.g. पंचगु n. q.d. पंचानां गवां समाहार इति विग्रहे. Sic त्रिफली (त्रिफली e cinam) पंचाग्नि n. पंचपात्रं, त्रिभुवनं

Appendices ad समास

1. टाउकाः ide टाप उक इत्येते प्रत्ययाः भवंति. In particulari टकारस्य गुरु= प्रोक्तेषु अकारो ईइ एरच कार स्ववृद्धीति उकारस्य [illegible]

2. नोवा ide नोतस्य पदस्य टेओपो भवति (vel cauai [illegible]) Sic महाराजः Meridies कविराजः राजपुर (राजपुरः) पुण्याहं. Item पाकच मनस्य fit पा= काहसः ॥ अहोरात्रं Dies naturalis (वा नपुंसकतं) ॥ Item Etiam hic Subintelligitur Dag. Janaro 3 Dag. habet Sequentia द्विरात्रः (ide द्वौचत्रयश्च) पंचषाः (ide पंच षट्च) एवेषु उपत्ययेभ्यितिलोपः Uicha in पउरा जाति गरीलः

3. Illum 3um Neceantium कप्रत्ययः समासे v.g. सपत्नीकः Honesta mulieri [illegible] सवधूकः फलितलंगूकः नदीमातृकः जीवपितृकः (Pater adhuc uiuit) व्यूढोरस्कः

4. सह et eius sequia Item समान Similis समासे सति Illud Semper hoc interdum स adjicitur v.g. सपुत्रागतः Venit cum filio ॥ समान quando fit Samas cum Sequenti, tunc in स transit. ज्योति. जनपद पिंड पंधु लोहित नाभि वेली राति Sic समानः (सपिंडः) सकुल्ली सरूपः (समानं रूपं यस्य) vel समानरूप वा etiam sunt ad स et समान, sequencia वर्ण जातीय. गोत्र स्थान धर्मनाप. Excipe अंचतीति v.g. सध्रङ् (q.d. सहअंचति) सम्यङ् (q.d. सम अंचति) अनुषङ् (अनुअंचति) अंच fit अङ् Adv.

5. Reg. कु इत्यस्य कदादेशः v.g. कदन्नं ide कुत्सितमन्नं Malum frumentum कत् इत्यदृश्ये Parum का vel कव adjicitur v.g. तडुष्णं fit कोष्णं Parum calidum vel कवोष्णं. Sic कालवणं Parum sere ॥ पुरुषवा कापुरुषः vel कुपुरुष Malus homo ॥ कदध्वा vel कुपंथ Malavia

6. षदंतदंतस्य fit षोडश 16 ॥ तनगस्यषत्वं पश्चात डत्वं fit षोडा ॥ षट् दं= तायस्य fit षोडन

7. App. वृहतापतिः fit वृहस्पतिः

8. महान् fit Samas Sic महत् यस्य महामाया (महती माया यस्य) महत्पुत्रः

9. द्यावा अथवा भूमिश्च. fit द्याव fit द्यावा fit द्यावापृथिव्यौ Coelum et terra

10. जाया स्य पतिः fit जंत दं adjicitur Sic दंपती जंपती Vir et mulier. जायापती

11. आकचित्पृच्छासौ पार्थिवश्च hic पि ... fit [illegible] आकपार्थिवः

12. देवपूजकः ब्राह्मणः fit देवब्राह्मणः

13. पितरौ Pater et mater, स्वश्रू स्वशुरौ (स्वश्रू et स्वसुर) Socrus et Socer. पुत्रौ Filius et filia. Sic मातरपितरौ etc.

§ 3us

De अव्ययं Seu Indeclinabilibus ide Preposicionibus Adverbiis Interiectionibus.

Interdum Preposiciones tantae sunt, ut Verbi, cui praeponuntur significationem mutent, ut in अनुपाठ Videre e. Hic Solum nimillarum et significatione indicabimus. ॥ उपसर्गा Prepos. ॥

1. प्र. आदिकर्मणि [illegible] ॥ भृशे 3 ॥ अनर्थे 4 ॥ तत्सोम्मीसं [illegible] 6 ॥ वियोगे 7 शुद्धौ 8 ॥ शक्तौ 9 ॥ इच्छायां 10 ॥ शांतौ 11 ॥ पूजायां 12 ॥ अग्रे 13 ॥ दर्शने 14

2. परा. वधे 1 (गतौ 2 दर्शने 3 ॥ विक्रमे 4 आभिमुख्ये 5 ॥ भृशे 6 ॥ अधीने 7 ॥ मोक्षे 8 प्रतिलोमे 9

3. अप	वियोगे 1 अपपतति Abiit. विकृतौ ॥ अपकृतवान विपरीते ॥ अपशब्द निर्देशे ॥ अपदिशति आनंदे ॥ अपहसति वर्जने ॥ अपमानित: abiectus चौर्ये ॥ अपहरति वारणे ॥ अपसरति ऊनत्वे ॥ अपचयः 3	4. सं	समीपगादिषु [illegible] Coniunctionem iam cum Particula v.g. [illegible] समंतसंप्राप्तः In [illegible] ॥ संदीप्ते नवनेकूपस्खननं Ardente domo fodere puteum (Si inaniter [illegible]) संगतः Junctus Sic संनकति [illegible] सरूपा संस्कृतं संस्कारोति संघतो संगच्छति संवेष्टते ॥ समुद्रं संतरेत् Transibit mare कारणेन समुत्तीर्णं Uehitur in Elephante संवृतः Occultus ॥ हृदि संनवं Iacorde natum.	परा	1 पराहतः Ligatum 2 परा... 3 पराहृत 4 परा= क्रांतः 5 पराभूत 6 पराजितः 7 पराधीनः 8 पराकृतः 9 पराङ्मुख
				अप	अपोवाह abstulit. 2 अपनीय Mandavit. 3 अरद्वसदो व्यपगतः Superbia nec sicut febris decessit.
5. अनु	अनु इषु Verbo significat Quaerere अनुयाति सा भूपदवी Sequere vestigia, proborum ॥ अनुगच्छति ॥ अन्वेति Sequitur ॥ अनुजातः Rabi Natus Circa कोपसमन्वितः Iratus अनुमानप्रमाणं Beatum Sorte vivit ॥ अनुपद Sine adum [illegible]	6. अव	किंचित्तवगत Aliquid profecit अवस्थितः Eminus [illegible] ॥ अवरुरोह Descen[dit] ॥ अग्नेः वा मेना वेगवस्थितः Ignis uenit [illegible] in Latere sinistro अवग्रहः Malus Planeta ॥ अवदाते ॥ अव लंबने ॥ अवजानाते	14 अपि	समुच्चयार्थे Etiam quoque Etiamsi अपिगच्छति Hoc etiam fit अपि यो मे न मस्कारोति संचवे अपि माधिव्रतं रक्ति न हि मां अपिकोमे ॥ अपि शिरोपि निर्द्रो हरि ॥ अपि मध्यितमर्धानंते बुबुधे Itaque [illegible] senuit
		7. दुर्	दुर्बल [illegible] दुर्बलः Debilis ॥ दुर्दिनः Mala [illegible] दुर्जनः Malus homo		
8. वि	विशेषादिषु Augmentatio verbi ceptione [illegible] विशेषतः विकसितं Aliquibus floribus विस्मरति Oblivion [illegible] विचलति ॥ विचलितपर्णितं विशुद्ध ide निर्मलः intrepidus विक्रांतः Abundibus.	9. निर्	निर्गतः Abiicitur ॥ निःसंग Solus. निर्दिष्ट [illegible] निर्देशोक्ता [illegible] ide निर्वात: Extra tenam plumia ॥ Sic निर्गच्छति Aufugit Gall ॥ अग्नेः [illegible] निर्गच्छति Ignis ignem flammam prodit. Ferè e Particulae Separabiles.	15 अति	अतिशयार्थे Interimo parti[cu]lae अतिशेते Multum dormit ॥ रघो= रति Post Regho ॥ अतिपोरु चंचके Fecit magnum facinus. स्यपौरुषं अतिकृत्य Scipion excessit. ॥ नाति शीतोष्णं Non multum remissum nec multum frigidum ॥ [illegible] Recesse malacia.
10. आ	आङ्मर्यादायां वर्षेषु Facit [illegible] आसमुद्रं Mundum [illegible] आगच्छति आपाति Venit आक्रंदति Lacerate [illegible] [illegible] ॥ आलीते abstulit. [illegible] आकर्ण्य [illegible] Laudes [illegible] आकर्णं [illegible] [illegible] Usque ad aures.	11. नि	निक्षेपादौ ॥ निक्षिपति ॥ ग्रामेनिबध्नाति Solvere [illegible] ॥ निपातये Eque [illegible] illud ॥ नि [illegible] Semicircul [illegible]		
		12. अधि	विद्याधिगतः hinc अधीतः पंडितः Homo vel ha [illegible], qui possidet [illegible]	16 सु	प्रशंसादिषु ॥ सुरूपः Pulcher सुगंधिः Bonus odor.
		13. उप	सामीप्यादौ. Prope [illegible] Sic [illegible] ... उपतिष्ठति Propestat etc.		

17 अति [illegible] Relinquendo [illegible] 18 अनु [illegible] 19 प्रति [illegible] Restituens [illegible] Respondit [illegible] Prohibitio [illegible]

20 परि [illegible] [illegible] Relinquit [illegible] Malus [illegible] 21 अति [illegible] 22 [illegible] Medio [illegible] Apparet [illegible]

Adverbia

1. Tempo-ris

[illegible] Tunc Statim || [illegible] Vesperi || [illegible] Hodie || [illegible] Nunc || पूर्वेद्यु Ante Prandium || परेद्यु Post prandium || यर्हि तर्हि Quando, Tunc || संप्रति [illegible] Cito Confestim || ह्यस् Heri || श्वः Cras [illegible] Interdiu te eo ipso tempore || [illegible] Vesperi || [illegible] Noc || [illegible] Mane || [illegible] Primo mane Diluculo || [illegible] Tunc || [illegible] Postheac || प्रातर् Mane || [illegible] Primo || [illegible] Iterum || [illegible] Interdum || पुरा Primo, Olim || यत् तत् Si Tunc [illegible] Iterum [illegible] कदा Quando? तदा Tunc. यदा तदा Tunc quando || [illegible] Lente [illegible] In hac et altera vita || सपदि Ex Tempore [illegible] Continuo || मुहुर्मुहु vel वारंवारं vel [illegible] Interdum, [illegible] Olim || [illegible] Eximprovisu || युगपत् चिरात् A multo tempore || चिरं Diu || [illegible] Eodem tempore (समकाले) || परेद्यु Perendie || [illegible] Redintegratio || किलो [illegible] [illegible] Olim in libris lectitata.

2. Loci

[illegible] alto bayxo [illegible] in vertice illius || [illegible] Exceterio || पार्श्वे अंतिक Prope ([illegible] Proxime arbores) अनंतर Post [illegible] Hic (अस्मिन्देशे) अंतर Intus. || मध्ये In medio || आरात् ([illegible] दूरांतिकयो:) दूरसमीपयो [illegible] circa || यत्र Ubi? || सर्वत्र Ubique || कुत्रापि Nullibi || कुतः Unde? || यतः ततः Unde, unde || अतः Hinc || [illegible] Procul [illegible] || कुत्र Ubi? || समंतात् Undequaque [illegible] circa

तस् [illegible] Aug. [illegible] Potest habere [illegible] Colligentibus [illegible] || पुरस्तात् vel अग्रत [illegible] In [illegible] || [illegible] Interius || [illegible] Retrorsum

आत् दक्षिणात् Dextrorsum. [illegible] Exclusively [illegible] Colligendo [illegible] Prope [illegible] Meridie [illegible]

3. Modi

विना (वर्जनार्थे) Sine || [illegible] Inhonesto modo || पृथक् Separatim || [illegible] Bene sit tibi || मृषा, मिथ्या (निर्णये) Falso || [illegible] Invicem (परस्परं) || आहो स्वित् [illegible] || सह साकं सम Simul || [illegible] Aut || अलं Satis [illegible] Satis ([illegible]) [illegible] Quodsi Obijicis [illegible] Parum [illegible] Valde || [illegible] Quomodo? [illegible] Quomodo [illegible] || [illegible] Huius causa [illegible] Insuper. [illegible] Quod libet. [illegible]

Infallibiliter. || तथेति Amen, fiat. (संतानकामाय राज्ञे तथेति;) || यदृच्छया Spontanea (स्वेच्छया.) || वितथ (Etiam adiectivum [illegible] वितथ यत्न) Frustranee. || सादरं Faxe (ut intuens) || इत्थं इत्यावत् hoc modo || यावत् तावत् Eousque quousque || यथेष्ट Prohibitum || [illegible] (प्रत्यक्षं) Coram || अधिक Magis || यथावत् यथोक्त Sicut decet, more [illegible] || यत् तत् id est quod यथा तथा || कथं इत्थं तत् Eapropter || [illegible] Verborum [illegible] ||

सात् Regi [illegible] अधीन कार्त्स्न्ययोर्वा सात् Aug. u.g. राजसात् Regie || भस्मसात् Humiliter (यद्राजाधीनं सर्वं भस्म.)

Reg: ऊरी vel उररी Aug. अंगीकरणे u.g. गर्वमूरीकृत्य Superbus evasit (porta) || [illegible] in mpinguesc avide तरसा idem [illegible] Vi || प्रसह्य Id. || सततं Supra modum. || अवश्यं Necessario In toto [illegible] नितांत Valde || समक्षं vel [illegible] Coram || सांद्रं नितांतं Multum (etiam adiective) सांद्र Etiam summitur pro Sicut u.g. [illegible] Humiliatur sicut arbores fructibus referta. || कुतः idem Quantominus u.g. [illegible] Currum [illegible] pulvere [illegible] quanto minus Exercitus? [illegible] Seremanendo || इयतया idem इयं प्रमाणेन Tantum et amplius Hucusque || केवलं Solus.

Interiectiones पादपूरणानि

अ संबोधने Vocandi || इ भर्त्सने (Corripiendi) उ अहो (आश्चर्ये [illegible]) ऋ ॡ [illegible] || ए संबोधने Vocandi || ऐ आश्चर्ये Admirandi) ओं [illegible] || ऊम् अंगीकारे || अः आः साध्वसाश्चर्ययोः Admirandi, dolendi || हि निश्चये Certo || अयि सानुनये प्रश्ने, [illegible] कोमलामंत्रणे u.g. अयि तव गुरुकुशली. Amabo! num magister [illegible] bene valet || तु [illegible] हाहा Eiulandi, dolendi. || किल खलु वै निश्चयस्मरणयो. हे [illegible] पादपूरणेषु.

Coniunctiones

च Et (इतरेतरयोग समाहार [illegible] हेतुषु) || वा Vel (विकल्पउपमान [illegible] समुच्चयः) एव Etiam, saltem, (अवधारणादौ) एवं Sic (प्रकृत [illegible] प्रकारइत्वार्थ [illegible] अंगीकरणेषु. इव Etiamsi (postponitur) || अथ Sed (अथवे) || अथ नो ना (प्रतिषेधः) Nihilominus [illegible] अथो Et (प्रत्ययांताः [illegible]) अन्यथा Sin minus. || इह (इतिरिति) Quapropter || तत् (तत्कारणात्) Hac de causa || अतः (उक्तहेतोः) ob dictum, ob eandem causam || इति (प्रयोग[illegible]) varias habet Significationes inter alias Tamen u.u. नास्तीति करोति वै Non [illegible] tamen operatur (वै) Item. Ut [illegible] इति आदिदेश Mandavit ut [illegible] || तत् etiam sumitur pro Vel (कार्यनाम [illegible] तत्)

48

Appendix Ad universam Gramaticam.

श्रुतबोध: Sic vocatus Brevis Tractatus de Versibus, quem composuit Poeta quidam nomine **कालिदास**: (q.d. Servus Temporis.) eumq. dedit, seu misit ad filiam Regis cuiusdam, cui filiae nomen erat **अमृतवाणी** (q.d. Nectar loquens.)

Reperiuntur in hoc tractatu omnia 37 genera Versuum, cuiusq. metrum seu Regulae metri exprimuntur ipso versu. Nota 1°. Pedes poetici apud Brahmanes sunt Octo quos गण nominant, cuilibet assignant Deum aliquem illi pedi propitium, et observant stricte in versibus laudis et vituperii, qualis eorum primo loco ponendus sit.

1us मगण:॥ 2us नगण:॥ 3us भगण:॥ 4us यगण:॥ 5us जगण॥ 6us सगण:॥ 7us तगण:॥ 8us रगण:

Primus Pes est Noster Molossus (- - -) Terra est Dea ipsius in principio versus portendit divitias.
2us Est Tribrachys (∪∪∪) स्वरादेवता आयुरृद्धि. Longam vitam portendit.
3us est Dactylus (-∪∪) Luna est Dea ipsius, ponendus est in principio versuum qui laude dicunt.
4us Bacchius (∪- -) Aqua ipsius Dea. portendit Sobolem.
5us Amphibrachys (∪-∪) Morbum portendit in principio positus. Sol est Deus ipsius.
6us Anapestus (∪∪-) Ventus est Deus. Timorem incutit.
7us Antibacchius (- -∪) Aether est Deus. Exilium portendit.
8us Amphimacer seu Creticus (-∪-) Ignis est Deus. Destructionem portendit.

Hoc versu omnes Pedes comprehenduntur॥ मस्त्रिगुरुस्त्रिलघुश्च नकारो भादिगुरुः पुनरादिलघुर्यः॥ जो गुरुमध्यगतो रलघुमध्यः सोऽन्तगुरुः कथितोऽन्तलघुस्तः॥

Nota 2°. Sicut nos Syllabas versuum in Longas et breves distinguimus, ita isti in **गुरु**: et **लघु**: id est Graves et Leves. गुरु ut supra dictum est.

Nota 3°. Versum 4 partibus Constare quas **चरण** vocant. Charn vero constat ex **मात्र** ubi advertendum quod गुरु seu Gravis numeretur pro duobus Matra. Leghu vero seu Levis pro uno Matra.

Nota 4°. In fine cuius चरण fit Pausa seu विश्राम, in eodem fine charn indifferenter vel गुरु vel लघु: potest poni. Sequuntur iam Genera Versuum.

1 आर्या Aria

Constat 4 Charn, quorum 1us et 3us constat ex 12 Matra, 2us constat ex 18, et 4us ex 15॥ Hoc ordine Gravium et Levium.

यस्याः पादे प्रथमे। द्वादश मात्रास्तथा तृतीयेऽपि॥ अष्टादश द्वितीये च॥ चतुर्थके पंचदश साऽर्या. Hic versus valde est usitatus, imo fere omnium usitatissimus. Constat omnino ex 57 मात्र

2. गीति

Hic versus Medietas आर्या id est primi duo pedes repetiti, constat ergo ex 60 मात्र. Sic

आर्यापूर्वार्धसमं॥ द्वितीयमपि भवति यत्र हंसगते॥ [illegible] छंदो विदस्तदानीं॥ गीतिं तामृतवाणि भाषंते. Ecce Metrum et Regula versus.

3. उपगीत

Constat 54 मात्र quia componitur ex duobus posterioribus partibus आर्या repetitis. Sic

आर्योत्तरार्धतुल्यं॥ प्रथमार्धमपि प्रयुक्तं चेत्॥ कामिनि तामुपगीतिं॥ प्रकाशयंते महाकवयः॥

4. अचरपंक्ति:

Constat 4 चरण, singulorum 1°, 4° et 5a मात्र debet esse गुरु. Nota hic ubi in Metro versus, assignantur certis locis गुरु vel लघु. Tunc in numerando solum habetur ratio assignatorum गुरु: itaut alii गुरु extra hos non numerentur pro duobus मात्र sed tantum pro uno. Est Species आर्या

आदि चतुर्थ पंचमके॥ चेद्यस्य गुरुः स्यात्साचरपंक्तिः॥ अगुरुचतुष्क भवति॥ गुरुद्वौघनकुच युग्मे शशि वदने सा

Supposita Regula dicta in versus numerus आर्या

4. शार्दूलछंद: Leo

Pars qualibet constat 19 Achar seu litteris quarum 1. 2. 3. 6. 8. 12. 13. 14. 17 Sunt गुरु: Sic

पूर्वं चेद्गुरवस्त्रयः प्रियतमे षष्ठस्तथा चाष्टमः॥ तद्वच्चापि दशादिकास्त्रय उपांत्यस्तद्वदष्टादश॥ मार्तंडैर्मुनिभिश्च यत्र विरतिः पूर्णेंदुबिंबानने॥ तद्वृत्तं प्रवदंति काव्यरसिकाः शार्दूलविक्रीडितं. NB Error est in originali hic versus.

5. मश्लेषा

Hic versus habet 4° et 5° लघु Constat quatuor चरण. Charan vero constat 8 Litteris.

तुर्यं पंचमकं चेत्॥ यत्र स्याल्लघु बाले॥ विद्वद्भिः कृत नेत्रे॥ प्रोक्ता सा = समश्लेषः॥

6. अनुष्टुप: Parvus Versus

Quilibet चरण id est 8 Litteris constat quarum 5a est लघु: 6ta गुरु. In 2° चरण et 4° Septima est लघु; in 1° et 3° चरण Septima est गुरु: Sic

श्लोके षष्ठं गुरु ज्ञेयं॥ सर्वत्र लघु पंचमं॥ द्विचतुष्पादयोर्ह्रस्वं॥ सप्तमं दीर्घमन्ययोः॥ Est valde usitatus versus.

7. माणवकाक्रीडित: Ludus hominis

Octo Litteris चरण constat. 1. 4. 5 et ultima sunt गुरु: आदिगतं तुर्यगतं॥ पंचमकं चांत्यगतं॥ स्याद्गुरु चेत्तत्कथितं॥ माणवकाक्रीडितं.

8. नगस्वरूपिणी छंद Elephas

Singulorum चरण 2°, 4°, 6to, 8° sunt गुरु: Sic

द्वितीयषष्ठमष्टमं॥ गुरुप्रयोजितं यदा॥ तदा निवेदयंति तां॥ बुधा नगस्वरूपिणीं॥ Nota quod hic versus sit समवृत्त id est pes omnes चरण eadem numero litterarum. Sin minus विषमवृत्त: vocantur.

9. विद्युन्माला Fulminis Torques

Omnes litterae sunt गुरु: sed post 4am fit विश्राम seu Pausa

सर्वे वर्णा दीर्घा यस्यां॥ विश्रामः स्याद्वेदैर्वेदैः॥ विद्वद्वृंदैर्वीणावाणि॥ व्याख्याता सा विद्युन्माला॥

10. चंपकमाला Torques florum

1. 4. 5. 6 penultimo et ultimo loco est गुरु et post 5am fit Pausa

तत्र गुरु स्यादाद्य चतुर्थं॥ पंचमषष्ठं चांत्यमुपांत्यं॥ इंद्रियबाणैर्यत्र विरामः॥ सा कथनीया चंपकमाला॥

11. मणिबंध: Margarita ligamen

Idem est cum praecedenti nisi quod decima littera careat.

चंपकमाला यत्र नवांते॥ [illegible] प्रमनिधे॥ छंदसि रक्ता ये कवयः॥ तन्मणिबंधं ते ब्रुवते॥

12. इंद्रवज्रानाम: Fulmen Jovis:

3, 6, 7 et 9 loco ह्रस्व:॥ यस्यां त्रिषट् सप्तमकं नरस्यात्॥ ह्रस्वं सुजंघे नवमं च तद्वत्॥ गत्या विलज्जीकृतहंसकांते॥ तामिंद्रवज्रां ब्रुवते कवींद्राः॥ 11 Litt. Pes.

13. हंसी Cygnea [illegible]

Est idem cum मंदाक्रांता infra nisi quod finali littera careat.

मंदाक्रांता त्यपाति रहिता॥ सालंकारे भवति पादे॥ सा तद्विद्भिर्ध्रुवमभिहिता जेया हंसी कमलवदने॥

14. शालिनी Formosa

6 et 9 loco ह्रस्व: Pausa post 4am litteram. Sic

ह्रस्वो वर्णो जायते यत्र षष्ठः॥ कुंतं गीतं तद्वदेवाष्टमं च॥ विश्रामः स्यात्तन्वि वेदैस्तुरंगैः॥ तां भाषंते शालिनीं छंदसीयाः॥

15. दोधक: Lavator.

1, 4, 7, 10 et ultimo loco गुरु:॥ Pausa post 11am.

आद्यचतुर्थमहीननितंबे॥ सप्तमकं दशमं च तथांत्यं॥ यत्र गुरुः प्रकटस्मरसारे॥ तत्कथितं ननु दोधकवृत्तं॥

16. उपेंद्रवज्रा

Differt ab Endrabajra, quod etiam 1° habeat लघु:॥

यदींद्रवज्राचरणेषु पूर्वे॥ भवंति वर्णा लघवः सुवर्णे॥ अमंदमाद्यन्मदने तदानीं॥ उपेंद्रवज्रा कथिता कवींद्रैः

17. उपजाति:

1us et 3us चरण: est communis cum Endrabajra. 2us et 4us communis cum Upendrabajra. Sic

यत्र द्वयोर्यावनयोस्तु पादा॥ भवंति सीमंतिनि चंद्रकांते॥ विद्वद्भिराद्यैः परिकीर्तिता सा॥ प्रयुज्यतामित्युपजातिरेषा. Habet 11

18. आख्यानकी Laudatrix:

1° चरण est ex Endrabajra. Reliqui ex Upendrabajra.

आख्यानकी स्यात्सुकरी कृतार्थे॥ यदींद्रवज्राचरणः पुरस्तात्॥ उपेंद्रवज्राचरणास्त्रयोऽन्ये॥ मनीषिरोमाविपरीतपूर्वा. Habet 11.

19. रथोद्धता Currus e[illegible].

1. 3. 7. 9 et ultimo loco गुरु॥ आद्यमक्षरमतः स्तृतीयकं सप्तमं च नवमं तथांतिमं॥ दीर्घमिंदुमुखि यत्र जायते॥ तां वदंति कवयो रथोद्धतां. 11 Litt.

20. स्वागता Se ipso incedens.

9° et 10° Littera sunt contrariae id est una लघु altera गुरु: vel vicissim॥ अक्षरे च नवमे दशमे च॥ व्यत्ययो भवति यत्र विनीते॥ प्रोक्तमेणनयने यदि सैव॥ स्वागतेति कथिता किल विज्ञैः॥ 11 Litt.

21. विश्वदेवी Mundi Dea.

7° et 10° sunt ह्रस्व॥ post 5° et 9° विश्राम:

ह्रस्वो वर्णः स्यात्सप्तमो बालेः॥ तद्वद्दिग्वर्णोपि [illegible] एकादशाद्यः॥ यासौ विश्रामस्तत्र चेद्वाणरंगैः॥ नाम्ना विख्याता सुभ्रु सा विश्वदेवी॥ 12 Litt.

22. तोटकवृत्तं Pyrobolum.

3. 6. 9. 12 loco गुरु:॥ सततं यत्कोष्ठमनेन रते॥ नवमं विरति प्रभवं गुरु चेत्॥ घनपीनपयोधरभाररते॥ ननु तोटकवृत्तमिदं कथितं॥ 12 Litt.

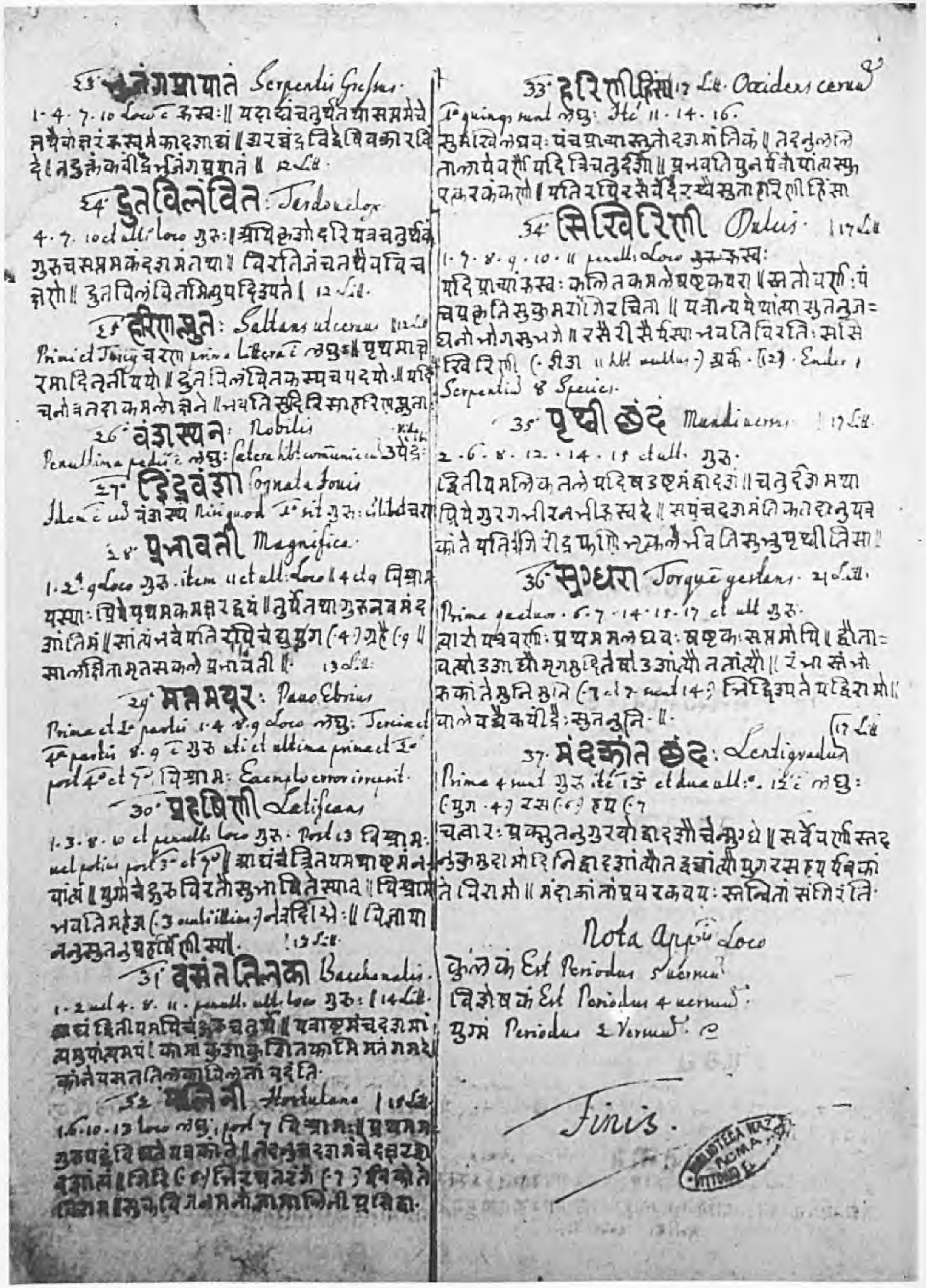

VEṆĪDATTA: PAÑCATATTVAPRAKĀŚA

(Ms. Or. 172, Fols. 1r-17v)

In Deposito della
Libreria Segreta di G. C.:

BIBLIOT. NAZ. R. VITTORIO EMANUELE

॥ श्री गणेशाय नमः ॥ [illegible]
नारायणात्मकं । अपूर्वं नमः पुरस्कारे पूरे
मुहुर्नमः ॥ १ ॥ भूर्भूमिः पृथिवी [illegible] मदनी क
श्यपी मही । धरा वसुमती [illegible]
रावनिः ॥ २ ॥ धरित्री [illegible] धात्री वसुधा कुर्व — Terra
सुंधरा । सर्वंसहा गोर्जगती रत्नगर्भा स्थिरा क्षिति
॥ ३ ॥ मन्मृत्तिका प्रशस्ता [illegible] मृत्स्ना महीपले — Malu
नीवृज्जनपदो देशविषयावुपवर्तनं ॥ ४ ॥ प्राच्य — Regio
प्राक्पूर्व ऐन्द्रा रथ्या [illegible] रत्नाकरः ॥ [illegible]
दक्षिणो याम्यः प्रत्यक् पाश्चात्य पश्चिमाः ॥ ५ ॥ पू — Urbs
पुरी नगरी गर्त्तिनगरं पुटभेदनं । स्थानीयं निग
मावासो गोपुरं पत्तनं पुरं ॥ ६ ॥ आपणो विपणिः प — Platea
ण्यवीथिका हट्ट कोट्टकः । [illegible] गृहं वेश्म — गेहं Domus
सद्म निकेतनं ॥ ७ ॥ सदनं भवनागारं मन्दिरं त
ल्पमाशयः ॥ [illegible] तल्प [illegible] खट्वा स्तरणं तू
लिका सुधा ॥ ८ ॥ सुजनी गुप्तिनी [illegible] वस्त्रो [illegible] — [illegible]
चित्रमूस्वरः । उपधानं [illegible] गन्ता [illegible] जाल
मार्गकः ॥ ९ ॥ काश्मीर [illegible] कम्बलो [illegible] — Pambug
कम्बलः । कोशेयं पट्टकूला [illegible] कीरा [illegible] — Seda
तुजं ॥ १० ॥ वातायनं वाजिशाला मन्दुरा [illegible] — [illegible]
कलं । शिल्पिशाला शिल्पिगृहं गजशाला गजा
लयः ॥ ११ ॥ आस्थानं [illegible] हं [illegible] शाला

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

पंच·

स्वमंदिरं। महानसः पाकशाला देवशाला मराल
यं॥१२॥ मनुष्यो मानुषो मर्त्यो मनुजो मानवो नरः।
ना पुमान्पुरुषो गोधा पांचजन्यजपो रथो॥१३॥
राजा भट्टारको देवो भूपतिः क्ष्मापतिर्नृपः। रा
ज्ञी राजप्रिया देवी महिषी नृपवल्लभा॥१४॥ रा
जपुत्रो राजसूनुर्युवराजो नृपात्मजः। कुमारो
मात्यसचिवौ मंत्री राज्यप्रचारकः॥१५॥ महा
मात्रः सुप्रधानो नृपपूज्यः पुरोहितः। पुरोधा भू
पतिगुरुर्गृह्यहोमगृहादिकृत्॥१६॥ संभारपा
लः संभारी सर्वसंभाररक्षकः। दिल्लीपतिः सार्व
भौमो धीशो भूपपुरंदरः॥१७॥ पातिशाहः शाकं
ती सेनानीः सैन्यचारकः। सेनाध्यक्षश्च भूनेता
कोट्टपो दंडवासिकः॥१८॥ कोष्ठपालः कोश
पतिर्धनपालो धनाधिपः। भांडारिको द्रव्यर
क्षो दैवज्ञो गणको ग्रहवित्॥१९॥ सांवत्सरो ज्यो
तिषिको मौहूर्तो गदहा भिषक्। चिकित्सको भेष
जविद्वैद्यो व्यासः पुराणकृत्॥२०॥ पौराणिकः
कथाकर्त्ता वीणाविद्वैणिकस्तथा। गायको गाथ
को रागी तानतो गीतवर्त्तनः॥२१॥ नाट्यविन्नट
को नाट्याचार्यको लास्यप्रयोक्ता नटः। लास्यं नृत्यं
नर्तनकं नाट्यं नर्त्तनं तांडवं॥२२॥ विपंची तु विनी
तंत्री वीणा सप्तस्वरस्वना। लिपिरक्षरविन्या

२

सः पंक्तिर्वर्णपरंपरा॥२३॥ पत्रांजनं मसिर्मेला म
षी कज्जलिकन्यका। अर्णशब्दोऽक्षरं वर्णः श्लोकः
पद्यं सुभाषितं॥२४॥ समी धेनुर्मषीपात्रं लेखनी
वर्णतूलिका। वर्णदूतः स्वस्तिबंक्रो लेखो वाचि
कहारकः॥२५॥ पत्रमुद्रा कांचनको नगलूरवः सम
रथिहा। उपाध्यायो ध्यापनकृत्मान्यको ध्यापको
गुरुः॥२६॥ शिष्यः स्यात् [illegible] र्थवासी पवित्रः प्रथ
तः श्रुचिः। लिपिकारोऽक्षरचणो लेखकोऽक्षरपा
लकः॥२७॥ प्रतीहारो द्वारपो द्वास्थो वेत्रलताध
रः। स्थापत्यः कंचुकी षंडः सौविदल्लो नपुंसकः।
॥२८॥ सांदेशिको दूत्यकरो दूतः पांथः प्रवासधृक्।
प्रवासी पथिको ध्वन्यो ध्वगो। मित्रं सखा सुहृत्॥२९॥
शत्रुर्वैरी सपत्नोऽरिर्द्विषणो दुर्हृदो द्विषत्। द्विड्विप
क्षोऽहितोऽरातिरमित्रः सस्यहा रिपुः। प्रत्यर्थी परिपं
थी स्वश्राप्तः प्रत्ययितस्त्वरः। चारोगठनरोतर्वथि
कोतः पुरोविकृत्। भटोऽनुजीव्यनुचरः पदातिप
दगानुगः। पत्तिर्भृत्यः शस्त्रजीवी किंकरः सेवको
जनः। उपायनमुपग्राह्यमुपहारो पढौकितं। शा
णायं करगलं शाद्वं पत्रमर्णव निःसुथं। पदं स्थाने
व्यवसितलस्मवस्तुस्थलौकिके। सिंहासनं भद्रपी
ठं भद्रासनं नृपासनं। हैमं छत्रं मातपत्रं मंवबादो
निरशकः॥ शासनं नृपतिरीशाज्ञा तेजः प्रतापकः
प्रभावः कीर्तिः सश्लोकः प्रशस्तिः शुभ्ररुग्यशाः स्त्री

नीरी ललना प्रियाश्च मुग्धा सीमंतिनी वधूः ॥ भामिनी
वनिता भीरुरंगना वामलोचना । वामा तनूदरी सा
मा योषित्पत्नी प्रिया वला । महिला मानिनी भार्या
वाला पुरंध्री गृहे । गृहणी गेहनी दाराः पुरंध्री रम
णी कुल्ले प्रमा भर्तृयिनी कुल्या सुंदरी स्वामिनि
विनी । वल्लभा प्रमदा कांता प्रेयसी दयिता तरा ।
सती पतिव्रता साध्वी चंडी निष्कारण क्रुधा ॥ ६० ॥
मनस्विनी बहुमनी आर्या दारस्व भाविनी । बंधुकी
कुलटा मुक्ता पुनर्भूः पुंश्चली खला । कुट्टनी मंति
नी योषिद्योषिनी स्त्री प्रतारणी । दूती संचारिकाक
न्या कन्यका कालिका मुद्रा । कुमारी कामुकीच्छा स्या
वयस्यंती नरांतरा । स्वैरी तिष्ठति सुता विश्वस्ता
विधवा ॥ सैरंध्री धंत्री । आलिः सखी सहचरी वय
स्यां चौरहस्यगा । पुंचिह्ना पुंकचा पुंस्त्री पोटा स्त्री
पुंसलक्षणा ॥ सैरंध्री परिवेश्मस्था स्ववशा शि
२ ल्पकारी सामान्यवनिता वेश्या पण्यस्त्री पुंसलै
क्षणा । वारसुंदरी । वारांगना वसुरता गणिका स
र्ववल्लभा । लालिनी कांचनी वेश्या पण्यस्त्री हाहु
कीम्लेच्छगायका । कानीनः कन्यकापुत्रो बंधु
लः कुलटासुतः कौलटेयः कौलटेरो भागिने
यः स्वस्रुः सुतः । स्वस्रजो भगिनीपुत्रः सोदर्यः सोद
रात्मजः ॥ भ्रातृव्यो भ्रातृतनयः पितृव्यः पित

सोदरः । मातुलो जननीभ्राता भगिनी सहजा स्वसा
शालिका गृहणी बंधुः शालः पत्नी सहोदरः ॥ गृहि
णी भगिनी श्याली श्यालीका गृहिणी स्वसा ॥ पाणि
पीडनमुद्वाहो विवाहो मैथुनं रतं ॥ ५० ॥ पशुधर्मी
निधुवं संभोगः कामसागरः । श्वशुरो रयिता ताते
श्वश्रूः श्वशुर वल्लभा । प्रजावती भ्रातृजाया ननं
दा श्वश्रुज स्वसा ॥ जनयित्री प्रसूर्माता जननी ज
न्मदायिनी ॥ धात्रिका दुग्धदा धात्री धावको दुग्धद
पतिः ॥ धात्रीपुत्रो धात्रिकेयो जनेता जनकः पिता
ताता द्विजो जनकः काता बंधुः सहोदरः ॥ सह
जन्मा सहजनुः सहजो वा धुवो नुजः ॥ कनिष्ठोग्र
जनुर्ज्येष्ठो देवरः पतिसोदरः ॥ वधः प्रियः पति
र्भर्ता वल्लभो यता सुपः ॥ जारः उपपतिः कुंडो जार
जो गोलकान्यजः ॥ गर्भो दोहदकं भ्रूणः पातो वा
लोर्भकः शिशुः ॥ पुत्रः सुतः स्वजः सूनुः आत्मजः
स्तनयारसौ । पौत्रो नप्ता पुत्रपुत्रः पौत्री नप्त्री सु
तात्मजा ॥ दौहित्रो दुहितुः पुत्रो दुहिता तनया सु
ता ॥ दौहित्री दुहितुः पुत्री मातुली मातुलप्रिया ॥
मातुलेयो मातुलभ्रूजा माता तनया पतिः ॥ पितृ
स्वसा पितृनुजा तत्पुत्रः पितृस्वस्रजाः ॥ संबंधी
सामरसकामं गल्यो मंगलं धुवाः ॥ द्विजातिर्ब्रा
ह्मणो विप्रो वाडवो भूसुरो द्विजः ॥ सुधीर्विद्वा
न्बुधः सूरिर्विपश्चित्पंडितं कविः ॥ अनक्षर

सौचिकः सूचिकारूतिः तंतुवायः कुविंदकः ६

कुधी मूर्खो बुद्धिहीनो विषणोमतिः ॥६०॥ विष
वैद्यो जांगलिको गारुडिः सर्पमंत्रवित् ॥ गोपा
दासेरको दासो दासेयः परिवारकः ॥ चेटः प्रे
ष्यः परिस्कंदो भुजिष्यः प्रपराजितः ॥ कारुः
शिल्पी शिल्पिकर्ता कुंभकारः कुलालकः ॥
तंतुवायस्तंत्रवायः पटकर्ता कुविंदकः ॥ मा
लाकारः पुष्पपालो मालिका वारिकादयः ॥
रंजको रागकृद्वस्त्ररंजको रागकोडिकः ॥
शौंडिको मदिराकर्ता गंजावासो मद्वृत्तिः
शस्त्रमार्जोऽस्त्रकृत्कर्ता शस्त्रोपलेखासिधा
विकः ॥ चर्मजीवश्चर्मकारः पदूकः चर्ममर्द
कः ॥ लोहकारो लोहकर्ता यकोलोहविसु
दूकः ॥ रत्नकारो रत्नकृत्कर्ता जरिलो रत्नविक्र
यी ॥६८॥ शांखिकः कांबुकः कांवः शौल्वि
कस्ताम्रकुट्टकः ॥ रथकारः तक्षा
स्याद्वर्द्धकी ॥ चंतवासी क्षुरमुंडी नापितो वा
लकर्तकः ॥ निर्णेजकः पटशाली रजकोव
स्त्रधौतकः ॥७०॥ अनाजीवश्छागपालो
जावालिर्मेषमोहलिः ॥ कृशाश्वी भरतोजा
याजीवः पत्नीप्रवर्तकः ॥ जालिको वागुरो
वंधो ॥ मायाकारो [illegible] नाट्यो मायिकोपं
डुजालिकः ॥ मार्दंगिको मारजिको वेणुध्मा
वेणुवादकः ॥ जालिको वागुरावंधो मासि

३

कोमांसविक्रयी ॥ जावांतकः [illegible] शाकुनिश्च
सत्वविनू ॥ मोचकः स्तेनकश्चोरः स्तेयं चौर्यं च कं
हृतिः ॥ मातंगः श्वपचो स्पृश्यश्चंडालः पुष्कसः प्ल
वः ॥ म्लेच्छः ससस्सो यवनो विह्निकर्णो वराहभुक् ॥
वाहुजः क्षत्रियः क्षत्री राजन्यो मौलिसंवितः ॥७५॥
ऊरुजः पीतस्त्वैश्यो विट्वाणिज्यो वनिस्पृशः ॥
शूद्रोंत्यवर्णो ङ्घ्रिभवः श्यामः सेवनजीवनः ॥ भिल्लः
किरातः शवरो निषादो वणुकल्मषः ॥ मूर्धोत्त
मांगं मौलिः कं मस्तकं शीर्षकं शिरः ॥ शिरोरुहः
शिरसिजः कुंतलश्चिकुरः कचः ॥ वालः केशस्तनूरुहो
लोमरोमांगजोत्मजाः ॥ कूर्चं वक्त्रशिखा श्मश्रु गुफ
पुंस्त्वाद्भुमांकुरः ॥ आननं वदनं वक्त्रं मुखमास्यं र
दालयं ॥ काकपक्षः शिखा वेणि वेणी कुंतलश्च ख
ला ॥ चूडाबंधः केशगुच्छो धम्मिल्लः कबरीकचा ॥
८० ॥ कर्णः श्रवः श्रुतिः श्रोत्रं श्रवणं शब्दिकेंद्रियं ॥
दृग्दृष्टिर्नयनं नेत्रं लोचनं चक्षुरक्षिणी ॥ उपांगो
लोचनप्रांतः कटाक्षः कुटिलेक्षितं ॥ गोधिर्लला
टमलिकं निटिलं भालि मर्द्धकं ॥ घ्राणं गंधेंद्रियं
घोणा नासिका गंधवाहिनी ॥ रसज्ञा रसना जिह्वा
रसाप्पा रसनेंद्रियं ॥ रदनो दशनो दंतो द्विजो भ्रू
भ्रुकुटिः कुटिः ॥ गंडस्थलं गंडफलं कपोलो गं
ल्लपालिका ॥ स्कंधो बाहुशीर्षं कक्षो स्फुग्वा

ह्रुमूलके॥ पृष्ठवंशो मेरुदंडः पृष्ठ पृष्ठस्थलं त्रि
कं॥ रूपा॥ उरो वक्षस्थलं वक्षो हृदयं हृन्मनोग
हे॥ कुचस्तनो हृदयजो नालमुखः पयोधरः॥
रोमावली रोमराजी रोमस्तक त्रिवली वलिः॥
जठरं कुक्षिरुदरं पार्श्वमुभयपक्षकं॥ चित्तं चेतो
मनो स्वांतः स्थालुः काकुद तालुके॥ मध्यो वलग्नं
ज्ञातांगं नाभि भील पयोरुहं॥ हस्तः शयः करः पा
णिर्बाहुः पंचशिरवो भुजः॥ अंगुष्ठोंगुलिभूपालः
स्तर्जन्याद्याप्रदेशिनी॥ अनामानामिका मध्या
मध्यमा दीर्घपर्विका॥ कनिष्ठिका कनिष्ठा स्या
कर्सोनखरो नखः॥१०॥ शिश्नः प्रजननं मेढ्रं
मेहनं चर्मसीलकं॥ स्मरालयं भगो योनिरुपस्थं
गुह्यमोहनं॥ वृषणोंडोडकं मुष्कः नितंबः कटि
मंडनं॥ जघनोरू तालपृष्ठ कटिः काची गुणास्य
दं नीविका वसनग्रंथिर्जघाजानुप्रसारणी॥ घुं
टिका चरणग्रंथिर्गुल्फः पार्ष्णिः प्रपार्ष्णिका॥ चरणो
ंघ्रिपदः पादः पादाग्रं प्रपदं कुर्च॥ शिखावर्तं गुदं पा
युरपानं गुह्यगोपनं॥ मूत्रं लिंगोदकं क्षारो शकृ
द्विष्ठा पुरीषकं॥ काले वरं वपुर्वर्ष्म प्रतीकोदेह
विग्रहो॥ आत्मा गात्रं तनुः पिंडं शरीरं पांचभौति
कं॥ पर्वलेखांगुलिग्रंथिः पर्वा मुद्रांगुलीयके॥
कंकणं वलयं चूली चूलिका वलयोर्मिका॥ का
टूरं वाहुवलयं केयूरं कटकं गदे॥ पारांगदं

तुलाकोटिर्हंसकः संजीवनूपुरं॥ पादावर्तो ग्रैव
लयं नवटो गुष्ठमौद्रिकं॥ आदर्श मुखदर्पणि
का मुखमुद्रा अंगुलीयकं॥ ताटंकः कर्णपत्र
मुत्तंसः कर्णभूषणं॥ अवतंसो मौलिमणिः कि
रीटं मुकुटं कपं॥ वलयं कुंडलं कर्णपाशिका
कर्णमंडनं॥१००॥ ॥मुक्तावती हारलता हा
रोमाला प्रसूनस्रक्॥ तरलो मध्यमाणिक्यं
नायको हारभूपतिः॥१०१॥ मेखला सप्तकी कां
चीरसंती क्षुद्रघंटिका॥ ललाटि[illegible]का पारि
पथ्या ग्रैवेयं कललंतिके॥ अंजन[illegible]लं रेप
सेंदूरं स्त्री विभूषणं॥ पत्रीवली पत्ररेखा दू
ह रांगांगलेपनं॥ उद्वर्तनं गंधचूर्णं हंमाणिक्यं
तुष्किकां॥ केशारिनी मौलिसिंहो केशसम्मार्जि
नी फणी॥ अंबरं वसनं वासो वस्त्रं चेलं गुणी
पटं॥ कवंधनं मौलिवस्त्रं मकावर्तः कवंध
धक्॥ ५॥ कंचुकं गात्रवसनं कंचुकी कुचगो
पिका॥ धौत्रं दशाधरं कामं सवस्त्रा उत्तरीय
स्के॥ दर्पणं मुकरादर्शौ यंत्रकेली सुखपुटं
यूपस्तंभो गेहवाह द्वारद्वा मंदिराननं॥ कपाट
मररं वारमर्गला द्वारमुद्गरः॥ गेहछत्रं गहास्त्री
यं देहली गेहनासिका॥ उपवीते ब्रह्मसूत्रं ति

लकं द्विजभूयणं ॥ पितृजनः स्वधा मूर्तः स्मा
द्धं पिंडनिपातनं ॥ संसर्गेतु रोतोयसो ध्वरो
यागो ग्नितर्पणं ॥ पितृमंत्र: स्वधा स्वाहा
हविस्याग्निवल्लभा ॥ ११० ॥ मंतुमंत्रकामि
मंत्रदर्शको मंत्रचारक: ॥ वीतिनी षिर्युष्ठ
क्रोचुल्लिकाग्नि हसंतिका ॥ उपानत्पाद्वि
रजा पत्रधूपादकोशिका ॥ गोमेदजं पल्लु
ललं कधरा इंदुकोवुद: ॥ कलशः शोचरः कु
भस्तत्पिधानं शरावका ॥ खर्परा शाकपात्रा
णि स्थाली भोजनपात्रिका ॥ ११५ ॥ इतिमनु
ष्यमरीचि: ॥ महीधृपर्वत: शैल: शिलावान्गो
त्रभृद्गिरि: ॥ चाद्रि: शिलोच्चय: स्मानभ्रद्वल:
पविपातवित् ॥ अश्मा दृषद्विश्छिला लोष्ठ: पा
षाण: प्रस्तरोपलौ ॥ मेरु: सुमेरु: स्वर्णाद्रिर
त्नसानु: सुरालय: ॥ हिमालयो गिरिपतिर्गौरी
तातो हिमाचल: ॥ उदयाद्रि: पूर्वशैलो नीलाद्रि: रस्माद्रि
शक्रगिरि: ॥ अस्तशैल: पश्चिमाद्रिर्वीरु
णी गिरि: ॥ वंध्यो गस्त्यगिरिरष्टभुजाद्रिर्दक्षि
4 णाचल: ॥ भुजगाद्रिर्गंधशैलो मलयश्चंदना
चल: ॥ निषधो हिमवान्विंध्यो माल्यवान्गंध
मादन: ॥ १२० ॥ हेमकूट: पारिभद्र: सप्तेते कु
लपर्वता: ॥ दरी गिरिगुहा देवखातपर्वतगह्वरे
47 शैलाग्रं शिखरं प्रस्थ: स्नु: शिलोच्चयमस्तकं

स्मा त्रितव: कटको मेडशैला: स्नुतोपला: ॥ १२२ ॥ उप
त्यका द्रिसंबद्धा भूरूर्द्धा धित्यकाद्रिका ॥ गैरि
के शैलरुधिरं धातु: पर्यंतवर्णता: ॥ मन: शिला
मर्मशिला स्तम्भू रत्नाकर: खनि: ॥ हरितालं पीतर
सं गिरिप्रियं सुवर्णरुक् ॥ घटिका खटिनी सौ
धा शैलेयमङ्कटि प्रियं ॥ ॥ इति शैलमरीचि: ॥
हर्यक्ष: केसरी सिंहो हरि: पंचानन: सटी ॥ द्वि
पीव्याघ्रो वर्तुलाक्ष: शार्दूलो मृगमांसभुक् ॥
कुंजरो वारणो नागो हस्ती स्तंवेरम: द्विप: ॥ इ
भ: पद्मी सामयोनि पाल्लु कुंभी महामृग: ॥ गंड:
कोरोमदारानं कवलभ: करिशावकं ॥ पोत्री को
लो घृणि र्दंष्ट्री वराहो भूमिदारक: ॥ गंधर्वो
श्वो हरि वाजी तुरंग: सैंधवोर्कज: ॥ एणकरंगो
हरिणो मृग: श्वसनपाहन: ॥ गंडक: खड्गख
ड्गी वसोरपोमहिषो श्वहा ॥ इहामृगो वृक:
कोक: श्वा कौलेयककुक्कुरो ॥ शीतला श्वोलं
वकर्णो रासभो धूसर: खर: ॥ १३० ॥ उष्ट्रवा
मी वेसरा ख्याता लंबग्रीव: क्रमेलक: ॥ गोमा
युर्वंचक: क्रोष्टा सृगालो मृगधूर्तक: ॥ प्लवं
गमो वृक्षमृगो मर्कटो वानर: कपि: ॥ शल्य:
श्वावित् सरलो मादुक: शशक: शश: ॥ क्र

श्चाभल्लो ऽच्छभल्लो नकुलो ऽहिरिपुर्द्विभुक्॥
मूषिको विषः कीटो ... दि संसारी सर्पः
दुंदुरमुखको वासं मूषिका गिरिका खुका॥
वासुरः श्मलपालकी ... जलौका ... सवितः प्रजः
तुरंगः पन्नगो भोगी ... कालो हि बिलेगः पथकु
यवी करा विषधरो ... सुखामत॥ज
लौका शेडि ... तुंडिके॥ प
ल्ली ... ताशिनी तुंडी सरटः कृकलासकः॥
लूता ... मर्कटकः तंतुकीटः पद क्रिमिः॥जू
का केशज नुर्लिक्षा लिशिका कामिका कीमिः॥
सिंही पंचाननी व्याघ्री गंडकी फल कतवा॥
हंतनी करिणी नागी महा मत्त नितंबिनी॥ क
रेणुका द्विपा ... ली मडवा तुरंगी तुरी॥ शा
र्दूली द्वीपिनी व्याघ्री न खघ्री मृग शाम ...नी
करेणुका द्विप वाराही सूकरी कोली वकी
का कमृगांगना॥ ४०॥ ... सिंही शुनी व्या
घ्री मार्जारी शश की शशा॥ शृगाली वंचकी क्रो
ष्टी वानरी मर्कटी प्लवी॥ एणी कुरंगी हरिणी
महिषी सैरभी बेला॥ उरगी सर्पिणी व्याली
वृश्चिकी विषपुच्छिका॥ पिपीलिका वीरणादं
शा मत्कुणो ... बीजकः॥ दिवांधिका दी

र्घतुंडा छुछुंदर्यहिवल्लिका॥ गुंजप्रिय स्त्रीरणर
क्षुः शक्रगोपो दुशोणितं॥ ब्राह्मी विश्वाणिका ...
प्राघ्रकीटो महाकृमिः॥ ७४॥ इति चतुर्मेरावि॥
॥ विपिनं काननारण्यं गहनं गह्वरं वनं॥ आक्रीडो वा
टिको द्यानमारामो रजकानने॥ तरुर्महीतडो
वृक्षः पादपो वटपी कुटः॥ पलाशी मूलपः शाले
द्रुडुमो वल्लरीपतिः॥ प्रतानिनी लता वीरुत् ...
नीर्वृतति द्रुमा॥ अंकुरो द्विदलं कोडः प्रकांडो मूलप
स्तकं॥ मूलपाग्रे शिफा प्रांते शिफा शाफा वरोह
कः॥ उत्सेधं उच्छ्रय इध्मा दारु काष्ठं घनं गुडं
पल्लाशं पल्लवं पर्णं बर्हं पत्रं छदो दलं॥ कलिका
कोरकः कुड्मलः प्रफुल्लो विकचः स्फुटः॥ मुकुल
फुल्लमानाग्रो गुच्छ स्तवक गुच्छको॥ प्रसूनं कु
सुमं पुष्पं वृंतं प्रसववंधनं॥ ५०॥ मधु मरंदः पु
ष्पासवं परागो मकरंदकः॥ अश्वत्थः कुंजरसुधा
पिप्पलश्चलपत्रकः॥ जटी वटो जटापादो न्यग्रो
धः प्लक्षश्चाश्रितः॥ कटुपलाशस्त्रिदलः किंशुको
वकपुष्पकः॥ हेमपुष्पकी टफलो यज्ञदारुरु
दुंबरः॥ श्रीफलः शादुमो बिल्वो वकुलो हिजोलं
बुकाप्यं चंपको नीलफलो जंबूनीलो तराजकः आ
म्रा रसालः कामांगो माकंदः पिकवल्लभः॥ धूर्तो ति
सौरभः सौधुरसो माधव पादपः॥ शाल्मलिः की

सैनिलयः पिच्छिलो रक्तपुष्पकः ॥५५॥ हयमारः
शीघ्रपुष्पः करवीरो लताविषः ॥ सोमसारः कु
ष्टरिपुः खदिरो बाणपूरकः ॥ शमी भद्रा सूक्ष्मप
त्रा शुभा रामप्रियंकरी ॥ बब्बुरः शृंगिफलको दृ
ढबीजो विकंटकः ॥ शाखोटकः क्षीरकोडः सु
होनि स्त्रिंशपत्रिका ॥ केशरी रत्नपंथघ्रौंती चा
गेधात्रि धारिका ॥ उरबूको दीर्घदंडः एरंडः पाणि
पत्रकः ॥ हिंतालः स्थूलतालाक्ष्म स्तोलास्त्वण
निराधिपः ॥ सुंकोटः कटुकास्निग्धो गुप्तस्नेहो वि
षापहः ॥ वल्ली वृक्षो क्षीरपर्णी सर्जकुलरजो द्रव ॥
॥३६॥ चिरबिल्वो नक्तमालः करंजः कृमिमे
र्दनः ॥ आरग्वधो राजवृक्षः शम्याकश्चतुरंगु
लः ॥ पिचुमंदः पारिभद्रो निंबोरिष्टो कवल्कभो ॥
कुरवीरानुनी सर्जः ककुभोर्जुनवृक्षकः ॥ भूर्ज
विल्वद्रुमो बिंदुपत्रो रक्षादलो ज्वलः ॥ पुत्रंजीवः
पवित्राक्षः कुरबीजो र्भकप्रदः ॥ उत्पत्तः काहल
पुष्पा धुत्तूरः कनकाह्वयः ॥ अर्कः क्षीरदलः
स्थूलफलः शंकरपुष्पकः ॥ तिलकः पुड्रका
छिन्नकेशो वदनभूषणः ॥ पाटला कुंभिकामोघा
ताम्रपुष्पी जलस्थिति ॥ मुनिद्रुमः शाघ्रपुष्पो ग
स्त्या नवफलो मुनिः ॥ पिंडीपुष्पो नराशोकः के
कोलिः शोकनाशनः ॥६५॥ केतकी कंटाकिद

लोमशो शोकरदूषित्रा ॥ दीपपुष्पः स्वर्णपुष्पः तेष
को धूमराहित ॥ कर केदो वीरपुष्पः सिंदूरी वाण
नामकः ॥ प्रियंजीवो बंधुजीवो बंधुको बिंदुपुष्प
कः ॥६७॥ पनसः कंटकफलो महासर्जफलद्रुमः
अरण्यफलस्थी कदली मोचा रंभा सकृत्फला ॥ लां
गली त्र्यंबकफलो नालिकेरो दुरारुहः ॥ भल्ला
तकः स्फोटबीजो रुष्करस्तापलो वलः ॥ ॥७०॥
राजादनी निंबबीजः शुकेष्टो राजवल्लभः ॥ दंत
बीजः कुवफलो दाडिमो फलषाडवः ॥ अक्षोटकः
फलः स्नेहः गुंधराली गुप्ताशयः ॥ दंभरो नवदरीको
लः कर्कंधुः शत्रुकंटकः ॥ स्थूलबीजो राजकोलो
मधुरो हिमफनिलः ॥ केसराम्लो बीजपूरो रुचको
मातुलिंगकः ॥ चिंचा चुंचुक्रिका चुक्रा शाकचुक्रा
म्ल मल्लिका ॥ गेधपत्रो नागरंगो नारंगो मधुराम्लकः ॥
निंबूकाम्लरसा निंबूलि पाको बीजखंडकः ॥ जंबी
रको दंतशठो जंभो जंभीरजंभलो ॥७५॥ मधुराम
धुजंभीरा माधवी मधुजंभकः ॥ कपित्थो दंधिफल
को दधित्थो दंतशाखकतुः ॥ रुद्राक्षो नीलकंठाक्षः
सर्वीक्षो भूतनाशनः ॥ पाटीरं मलयोद्भूतं चंदनं
श्रीशिरद्रुमं ॥ पत्रांगं रक्तसारीरं रोहितं रक्तचंदनं ॥
७८॥ स्निग्धपत्रो गंधसारो गुग्गुलु धूपसूरुहः
अभावसारो गंधद्रु गुरु नीललोहितः ॥ विभ

८

न कर्षफलो भूतावासः कलिद्रुमः॥ घोया वक्र
तरुः पूगः क्रमुकोदीर्घपादपः॥ काश्मीरं घुसृणं
श्रोणं कुंकुमं केसरं शठं॥ ८०॥ मदगंधः मत्स्यप
र्णीः शक्तिपर्णी विषमच्छदः॥ दीपतरुः स्निग्धदारुः
सरलं पूतिकाष्ठकं॥ श्रीपुष्पं देवकुसुमं लवंगं
तीक्ष्णपुष्पकं॥ सप्तशिखा नामवल्ली तांबूली
भक्ष्यपत्रिका॥ गंधा कोठा दमनको दंडी तापसप
त्रकः॥ तुलसी सुभगा तीव्रा भूतघ्नी विल्वुवल्लभा॥
पाणिजाको मरुवकः खरपत्रः सुराह्वयः॥ छिन्नोद्भ
वामृतवल्ली गुडूची मधुपत्रिका॥ मूर्वा दूर्वा मधुर
सा मोरटा तेजनी गिरा॥ सोमवल्ली यमलता मधु
पुष्पी सुरोपिता॥ ८५॥ मगादनी शाकल्लता हेमपु
ष्पी विषापहा॥ तेजोवती वह्निफला वायसी कन
कप्रभा॥ ताम्रिका कृष्णला गुंजा शिखंडी कृष्णचूडि
का॥ वस्तांसिं हिका व्याघ्री वार्त्ताकी क्षुद्रघंटिका
शरपूंखा कांडपूंखा वाणपुंखेषुपुंखिका॥ महाव
ला संगपवी नीलव्यंजनकेशनी॥ निशावनोदीर्घ
शाखः खः शणोम्लोदीर्घपल्लवः॥ अपामार्गः सेकरि
को मर्कटी पक्तिकंटकः॥ वराहकर्णी तुरगी हय
गंधा हयप्रिया॥ शतावरी सूक्ष्मपत्रा वरमूला म
होदनी॥ ९०॥ क्षुरपत्रो दीर्घशरः इक्षुः पर्वा मधुद्रुव
गुडपुष्पो मधुरसो मधुकः स्निग्धपत्रकः॥ हरिद्र

रजनी श्यामा पिंगला वरवर्णिनी॥ लाक्षा जतुः खदि
रका पत्ना शीर्गधमादनी॥ अलक्तको जतुरसो रागो
निर्वासनाह्वयः॥ वह्निपुष्पी धातकी च मध्यवासिनी
शंखमूलं तीक्ष्णारसं मूलकं तीक्ष्णकं॥ ग्रंथिमूलं शि
खा कंदं गंजनं यवनप्रियं॥ वेत्रो वेतो योगिदंडः सुदं
डो मदपर्वकः॥ शृंगारको शृंगकंदो जलवल्ली विष
णकः॥ इक्षुनेत्रः सुनो रिष्याल्लशकंदः सिताडकः॥
भृङ्गप्रियः स्त्रीक्षण कंदः पलांडुर्मुखदूषणः॥ ९३॥ अ
र्शोघ्नः सूरणः कंदो वज्रकंदः कटूल्मकः॥ वास्तूकं वस्तु
वस्तूकं वास्तूकी श्वानचिल्लिका॥ क्षुरपत्रा स्निग्धप
त्री पालकं ग्रामवल्लभा॥ कर्कारुः कर्कफला कू
ष्मांडी मूत्रकृच्छ्रहा॥ कोशातकी दीर्घफपीत पु
ष्पी महापला॥ धरणापला स्थिरफलः कलिंगो मा
सलोतरः॥ धरा कोशातकी स्निग्धा मधुरा केफापि
जंतुघ्न॥ २००॥ वुद्धिघ्नी शोणितरुचिर्विरवीजी रक्त
बीजिका॥ वैशाखजं कटुरसं खटू चूर्ण हिमकर्क
टी॥ करालुस्त्रपुसी सीता कर्कटी हस्तिपर्णिका
सुगंधा धाधारतपुष्पा मल्लिका वरपत्रिका॥ वसंत
दूती वासंती माधवी मधुमल्लिका॥ यूथिका गणि
का वष्टा मागधी बालपुष्पिका॥ पुवंती हेमपु
ष्पी शिखंडी नागपुष्पिका॥ हरीतकी हेमवती शि
वा पथ्या जया मृता॥ सहस्रवेधी कस्तूरी मृगना
भिर्मृगांडजः॥ मालती सुमना जातिर्मुनिला नव
मल्लिका॥ एला वेडवला पृथ्वी नहुला गंधवी

जिका॥ अभयंनलभदोशीरोवीरतंवीरणाह्वयं॥२०॥
नीलतकुनकपित्सीकः पिछ्लद्रुमः मक्षिकाम्रः
कायमफलादंतहिद्रेव्यनामकं॥ विद्यामामिश्र
फलीनी पितहा महिषी सूनी॥ पुष्पवासो रागनालि
मज्ञाह्नामफलो गुलिः॥ दशापत्रं पीतरसं शातकुंप
तकेसरं॥ शतवर्गत्ताम॥ सदाफलं मिश्ररसं संभू
तं मिहिकामुकुं॥ कोदार्यं वापितं तत्वे कोविकाकर्ष
णं कृषिः॥ सीत्यं हल्यं हलाकृष्यं सीतालांगलप
द्धतिः॥१०॥ यव्यं यवक्यं शालेयं व्रैहेयं कोद्रवीण
कं॥ व्रीहिः शालिः सोकलाकः कमलः षष्टिको गुडः॥
कुरविंदः कोद्रवाख्यः श्यामाकः श्यामलो मिधः॥
कंगुः प्रियंगुर्नीवीरो मटकी कपिकचुकः॥ गोधूमो
वर्हणो वल्यसूची दाणारको यवोवलः॥ स्नेहो तिलो
वलीश्यामो मारीचः श्रवणकः पुटी॥ माषः संतर्प
णः स्निग्धो मुद्गो हव्याग्निमूर्लघुः॥ आढकी वा
तकी धन्या मुष्टिका धूलिभूमिकः॥ पथ्यं कुलस्थः
कुलत्थो मसूरो वातलो मृदुः॥ राजमाषो महामा
षः कलायो मुकुसन्निभः॥ सिद्धार्थकः सर्षपकृ
कपलावकुलातसी॥ आसुरी राजिका राजी ह्वेताजा
वः कृष्णबलः॥१६॥ इति श्री याज्ञि... वंशावतं
सवेणीदत्तविरचिते पंचतत्वप्रकाशनाम्नि कोशे भू
मिभानानाशवलोते षष्ठी मरीचिः प्रस्फूर्ति मगम
त्॥ चमूरनेकिनी सेना वृतानां वाहिनी बलं॥ सै

न्यंचरूथिनी चक्रं ध्वजिनी चतुरंगिनी॥ पताकिका ध्व
जः केतुर्नीसीरः पृतनामुखं॥ क्रोशतालः क्रोशर
ठ का विजयमर्द्दलं॥ आतोद्यं दुंदुभिर्भेरी अंकुर
कापटहानकौ॥ मृदंगो मुरजो ढिक्का ढिल्लिकाकं
स्यतालिका॥ शस्त्रमस्त्रं प्रहरणं हननं हेतुरायुधं
धनुः शरासनं चापः कोदंडः कार्मुकं धनुः॥ प्रत्यं
चासिंजनी मौर्वी ज्या जीवा चापडोरकः॥ चापम
ध्येनी कारिंगी वा ज्या तपवारणं॥५॥ कोदंड
मध्ये तलकः छुरिका खड्गधेनुका॥ वाणः कलंबो
विशिखः शरः पत्री शिलीमुखः॥ सायकेषुकंक
पत्रो नाभाचो मार्गणाभिधः॥ तूणीरइषुधिस्तू
णी निषंगः सायकाश्रयः॥ लक्षवेधनकं शरव्यं
कुठारः परशुः स्वधः॥ करवालो मंडलाग्रो ख
ड्गो सिर्लोहपन्नगः॥८॥ तखारिस्तीव्रभागः कृप
णः कोशमंदिरः॥ प्रासः कुंतो लोहविद्युत् फलकं
चर्म चार्मिकं॥९॥ हस्तिपको हस्तपालो निषादी
गजकैवित्॥ अश्वारोहो वाजिपालः सादी गंध
र्वधर्मवित्॥१०॥ यानं शकटं खड्गं हयगस्यं
दनेरथं॥ न यानं दोलिका दोलि भूपयानं चतुष्कि
का॥ अपराधो मंतुरागो दुंदुभिः पावलिकारः नि
वेशाशिवरं वस्त्रमंदिरं चोपकारिकं॥११॥ सन्न
द्धो दंशितः सज्जो वर्मितः कात्यवा...कः॥ धनु
र्द्धरो धनुर्जीवी धानुष्कश्चापजीविनः॥ निर्यो

मनं वा प्रस्थानं मभियेकणं ॥ पांसुधूली रजो
रेणुः केतुमान् वैजयंतिका ॥ अग्रेसरः पुरोयायी
पुरोगमो पुरःसरः ॥ प्रजवी त्वरितो वेगी वरस्वी
पवनो मवी ॥ शक्तिः पराक्रमो प्राणो विक्रमो
विजयो जयः ॥ पराजयः परिभवः कश्मलं मो
हमूर्छने ॥ संशयः शंको भितं लब्धः पराभूतः पराजि
तः ॥ निकाशनं निराकारो गलहस्तं परासनं ॥ नि
वीयणं निहननं मारणं परिवर्जनं ॥ मृतः परासुर्नि
जीवः प्रमितः स्यक्तजीवनः ॥ २० ॥ असुप्राणो
वसुर्जीवः आयुर्जीवितजीवने ॥ कबंधः शी
षरहितं श्मशानं पितृकाननं ॥ चिता चित्या चिति
का ष्टश्च्या मृतकमंदिरं ॥ विपत्तिरापदुःखाधिः
कृपणः शावकः शावः ॥ ३२ ॥ पग्रहा पग्रहो वंधः का
रवेधनमृदिरं ॥ सिंहनादो वीरनादः क्ष्वेडा विजयनिः
स्वनः ॥ परिघोलो हलगुडो मुद्गरो रुघनः स्मृगः ॥ प्रा
ठो मव्यं मृगया मांसं पललं मांसमामिषं ॥ २७ ॥ वि
हंगिका पाशिपटी वागुरा मृगवंधनी ॥ भूतिर्विभू
तिः संपत्तिः कोशो वसुसमुच्चयः ॥ जीविका वेतनं वृत्ति
२० द्रव्यं धनं धनं वसु ॥ कार्तस्वरं शातकुंभं हिरण्यं
हेम हाटकं ॥ रूप्यं श्वेतं दर्पणकं खर्जं तं तारं श्र
गुरु उदरं वरं म्लेच्छमुखं वरिष्ठं शुल्वं ताम्रकं
हेमरूकं मतलं रीतिला हेयं स्वा मायसं सूत्रो
रसः शंभु पारदो रसराजकः ॥ बाल्हीकं राम
ठं हिंगु कर्पूरं चंद्रनामकं ॥ सर्वरसा संचारं

वणोरा चकं वलं ॥ पाठं तक्रं दधि सुता मनवनीत सु
धासितं ॥ ३० ॥ आज्यं रेतो घृतं हव्यं तेजो ज्योतिः सु
धाजिकं ॥ रसातलं बलिगृहं पातालं शोषवेशनं ॥ त
लानलाधो भुवने नागलोको ह्ययं ॥ भूमिकारंध्रं रा
कं बिलं छिद्रं सुषिरं विवरं वपा ॥ गर्तावटो भूमि
खात स्तमिस्त्रं तिमिरं तमः ॥ ध्वांतं तमस्तं तमसं गाढ
ध्वांतो घनतामसं ॥ नागाः कद्रु
समुद्भवाः ॥ वासुकिस्तक्षकः शेषो धृतराष्ट्रो म
हाबलः ॥ ३५ ॥ कंबलाश्वतरावेते नागानां कुल
नायकाः ॥ जलव्यालो लगर्द्दो वाहसा नगराश
बुः ॥ त्वक्ककंचुकको मुक्ता राजिरां दंदुभो डुभिः ॥ नि
शीथनी निशा रात्रिर्यामिनी क्षणदा क्षपा ॥ तमस्विनी
तमी ज्योत्स्नी शशनी चंद्रिका ज्वला ॥ अमा कुहू
रमावस्या पूर्णिमा पूर्णचंद्रिका ॥ दृष्टचंद्रा सिनीवा
ली तिथि चंद्रकला क्रमः ॥ दुर्दिनं दिवसो वासरो
वासरोंहो दिवार्कभूः ॥ उषः कल्यं दिनमुखं प्रभा
तमरुणोदयः ॥ सायं निशामुखं संध्या मध्याह्नः
कुतुपः द्रोण ॥ ४० ॥ गणरात्रि निशावह्नो निशी
थो यामिनी दलो ॥ अनेहा समयः कालः कल्पांतः
प्रलयः क्षयः ॥ ४१ ॥ इति श्री यात्रिकवंशावतंसन
लकंठात्मज वेणीदत्त विरचिते पंचतत्वप्रकाशो
भूमि भानुः प्रस्फूर्ति मगमन मत् ॥ १ ॥ समुद्रः सागरः
सिंधुः सरस्वानर्णवोंबुधिः ॥ अकूपारो जलनिधिः
पारावारः पयोनिधिः ॥ १ ॥ रत्नाकरः सरिज्जाया वे
नबाहिमांशुभूः ॥ सुधापूर्णो समम तं सुराधवः सं

दूरसंधिकं॥ अमृतं जीवनं वारि भुवनं सलिलं पयः
शंवरं कमलं नीरं कीलालं पुष्करं जलं॥ कबंधमर्णो
मस्तोयं मुदकं कं कुशं शमं॥ ऊर्मिस्तरंगो लहरी
वीचिर्मर्गिर्जिलोद्धृतिः॥ महाकल्लोल उल्लोलो उ
त्लावर्त्ती वुसंभ्रमः॥ नदी धुनी द्वीपवती निम्नगा
तरनी सरित्॥ ५॥ आपगा वाहिनी सिंधुः स्रवंती
वक्रगामिनी॥ गंगा भगीरथी देवनदी त्रिपथगा
मिनी॥ भीष्मसूर्जह्नुतनया त्रिःस्रोता विष्णुपज्जी
नुः॥ कालिंदी यमुनाऽध्यामा सूर्यपुत्री यमस्वसा
नर्मदा सामसंभूता रेवा मेकलकन्यका॥ विपाशा
व्यासतनया करतोया सदाजला॥ ब्रह्मपुत्रो ब
ह्मपद्रो नैस्ताद्रेयो हरिप्रभः॥ स्वर्णवाहर्गुरु
वरः शोणो वन्याप्रवाहकः॥ जलविंदुर्जलक
णो विप्रुषः पृषतः पृषत्॥ कूलं तीरं तटो बप्रो ज
लसीमोपकंठ भूः॥ वैरवानुसः पृथुकुचामत्स्यो
मीनो झषास्तिमिः॥ १०॥ निर्मिमेषोंडजः प्रोष्ठः श
फरः शकुलः कंजः॥ कच्छपः कमठो लोष्ठो मंडू
को वारिवालकः॥ द्वीपांतरीयंतो या प्रंशारो
१२ जं वालकरमो॥ अगाधमतलस्पर्शं गंभीरं निम्न
कं नरे॥ फेनो कफे जेलो वारिशोफको जलबु
द्बुदं॥ अंधः कूपस्प्रही वापी वापिका दीर्घिका धु
का॥ निर्झरो झरणं शैलप्रस्रवो वानुकणो करः॥
सरोवरं पल्वलकं कासारः सरसी सरः॥ १५॥ प
द्माकरः पद्मरवं निसांडाग पुष्कराश्रयः॥ कुमु
द्वती कुमुदिनी कुमुदं दपद्मिनी॥ पंकजं कमलं

पद्मं नलिनं सरसीरुहं॥ पंकेरुहं तामरसं सारसं पुष्करं कं
ज॥ इंदीवरं नीलपद्मं पुंडरीकं सितोत्पलं॥ रक्तोत्पलं क
कनदं शतपत्रं कुशेशयं॥ शालूरं पद्मनालं कंदो मृणाल
विशेषतः स्कं॥ किंजल्कः केसरो जांभुर्नरं शैवाल
शैवलं॥ सिंधुवल्ली रागनालिः॥ प्रवालं विद्रुमा द्रुम॥
२०॥ सार्द्धत्रिवलयः कंबुः शंखः स्रूवा मुरवा वुनः
शुक्ति मौक्तिकमंजूषा मुक्तास्फोटो वुसूर्पिको॥ मे
क्तिकं शौक्तिकं मुक्ता स्वाती विंदुसमुद्भवं॥ कैवर्त्तो
धीवरो दासो नौकौ नौस्तरणिस्तरि॥ नौवाहक
कर्णधारो नाविको रिचुवालकः॥ आसेचनं केसप
त्रं मरित्रं बनिपातनं॥ चुद्रतारः प्रकूकालः वर्षा
भ्वी मंठ दुलिः॥ सेंदू रिवक्रो मकरो राजीवः शकुल
स्तिमिः॥ सहस्रदंष्ट्रः पाठीने मुसिको धटिको
नव॥ जलसत्वा पतिसाहः उलूपी शिशुमारकः
मत्स्यपाशी गुणिनिका बडिशं मत्स्यवेधनं॥ २५॥
नभश्चरो वायुदारुः खतमालः पयोधरः॥ व्योम
धूमो जलमिसि जलमुग्गीगन ध्वजः जीमूतो मु
दिरो मेघो घनो धाराधरो ऽबुदः॥ कादंबिनी मेघ
माला जैमूतं मेघसंभवं॥ २७॥ जलभानुः स्फू
र्त्ति म मत॥ भानुः सूर्यो दिनपतिः सविता भास्क
रोंशुमान्॥ हेलिः प्रकाशादि सो द्वादशात्मनो भो
मणिः॥ हरिः पतंगस्तरणिः सहस्रांशुर्विभाव
न॥ म्लो रिंदु रेणु तिलको नीहारांशुर्निशापतिः॥

१२

चंद्रः सुधांशुः शुभ्रांशुरोषधीशो भनायकः ॥ द्विज
राजः पक्षजन्मा कुंद्वेतो राहणीधवः ॥ वह्निरग्नि
वीयुसखः कृष्णवर्त्मा तनूनपात् ॥ धनंजयो वी
तिहोत्रो मधुकेतुर्विभावसुः ॥ हिरण्यरेता हुतभु
ग्ज्वलनो हव्यवाहनः ॥ कांतिश्छविः प्रभा दिप्ति
स्त्विड्डुविभा प्रकाशिकः ॥ ५ ॥ अर्चिर्ज्वाला वह्नि
शिखा कीला जिह्वा स्फुलिंगिनी ॥ संतापः सं
ज्वरस्तापो मंडलं चक्रवालकं ॥ विस्फुलिंगो
वह्निकाणो घर्मो ग्रीष्मस्तपो हिमा ॥ अभ्यंतरं त्व
ंतरालं परिधिः परिवेषकः ॥ तडिच्छतह्रदा
झंपा ह्रादिनी चंचला लाभा ॥ विद्युत्सौदामनी क
ण्ठास्वसा जलदवल्लिका ॥ महेंद्रशस्त्रं कुलिशं
शंबो वज्रं पविश्वरुः ॥ जन्वाल्वाल्लोग्रहमणिः
स्नेहदीपो जनध्वजः ॥ १० ॥ वर्षाबुदं शक्रधनुः
चित्रभुग्मजुरोहितं ॥ घृणिर्गभस्तिः किरणो दी
धितिश्च रणो वसुः ॥ रश्मिर्मरीचिरुस्रांशुक
रो भानुः प्रकाशकः ॥ अर्कसूतोरुणोनूरुस्ता
र्क्ष्यं ख्यातारुणद्युतिः ॥ कौमदी चंद्रिका ज्योत्स्ना क
लंक लक्ष्म लांछनं ॥ नक्षत्रं तारका तारा भंम
ह्रस्वमुरनिका ॥ मंगलो भूमितनयो रक्तांगो
मेषवाहनः ॥ ज्ञो बुधः श्चंद्रतनयो मृगरुग्बोध
नाह्वयः ॥ गुरुर्जीवः पीतवर्णो धिषणो देवता
र्चितः ॥ कौन्यो दैत्यगुरुः भृगुः शुक्रः षोडशार्चिर्मघा (?)
भवः ॥ मंदः शनैश्चरः क्रौडो पातांगः क्रूरलो

चनः ॥ अहिर्विधुंतुदो राहुः स्वर्भानुः सिंहिकासुतः ॥
आश्लेषाभू राहुशिरोग्रहो का केतु राहुकः ॥ म
हाधारो ध्रुवो ज्योती रथ उत्तानपादजः ॥ ज्यो
तिर्मुखी दीपशिखा दीपलेखा प्रदीपिका ॥ दीप
दारुणिका दीपयष्टिः करकयष्टिका ॥ उत्पात
मद्भुतं ज्वालो ज्वालोल्का पिशाचिका ॥ भूकं
पः पृथिवीचालो दिग्दाहो हरिदुल्मुकः ॥ १८ ॥
पंचतत्वप्रकाशे तेजो मानुः ॥ वायुः समीरणः क
पोगंधवाहप्रभंजनः ॥ नभस्वाननिलो वातः
पवमानः सदागतिः ॥ १ ॥ मातरिश्वा जगत्प्राणपृ
षदश्वोग्निसखश्मरुत् ॥ हिमं तुषारो मिहिका
प्रालेयं रजनीजलं ॥ घनोपलो मेघकफो क
रको वारिशर्करः ॥ इष्टगंधोति सुरभिः सुगंध
घ्राणतर्पणः ॥ आमोदः सुखकृद्घोदुर्गंधः पू
तिगंधकः ॥ स्पर्शः संस्पर्शनं त्वाजो जगत्प्राणे
द्रियाद्भवः ॥ ७ ॥ वायुमानुः ॥ आकाशो गग
नं नाकः स्वर्गस्त्रिदिवमंबरं ॥ अंतरिक्षं विय
द्व्योम खं विहायो महाबिलं ॥ इंद्रः शचीपतिर्व
ज्री सुत्रामा पाकशासनः ॥ वृत्रहा वासवः शक्रः
शतमन्युः सहस्रदृक् ॥ २ ॥ बाल्तोष्पतिर्नीक्रिप (?)
तिर्वज्री जिष्णुर्दिवस्पतिः ॥ पुलोमतनये द्राणी

शची सुरपतिप्रिया॥ जयंतः शक्रतनयः शक्रपूर
मरावती॥ नंदनवनं चित्रवितं सुधर्मा मघवत्सभा॥
हरिदाशा ककुप्काष्ठा दिशो दिग्व्योमपत्रिका॥
ऐंद्री प्राची पूर्वककुप् उदीची हरिदुत्तरा॥५॥ अ
प्राचीदक्षिणा याम्या प्रतीची पश्चिमास्तदिक्॥
पश्चौ पूर्वा उत्तरा तदिक् वायवी पावमानिका॥
पूर्वयाम्यान्तरा मग्नि नैर्ऋती राक्षसार्पिता॥
अंतरिक्षे ईदृग्ब्राह्मी पातालीफणिनेरो
दिक्॥ शक्रो वह्निर्यमो रक्षः पाशी वायुः श
शीश्वरो॥ ब्रह्मा शेष इति प्रोक्ताः पूर्वाद्यैर्दि
१३ गीश्वराः॥ ऐरावतः पुंडरीको वामनः कुमुदो जनः॥
पुष्पदंतः सार्वभौमः सुप्रतीको हरिद्गजा॥ य
मः कृतांतः शमनः समवर्ती परेतराट्॥ धर्म
राजः पितृपतिः कालो महिषवाहनः॥१०॥ नि
शाचरः पललभुग्राक्षसः कर्बुरोपमः॥ नैऋतः
कोणपः क्रव्यादाशरो निकषात्मजः॥ पाशीप्र
चेता वरुणो यादसांपतिरप्पतिः॥ पोलस्त्यस्य:
किंनराधीशो गुह्यकेशो गदायुधः॥ कुबेर
स्त्र्यंबकसखो राजाराजो धनाधिपः॥ मनु
ष्यधर्मा धनदो यक्षराण्णरवाहनः॥ तुरंगास्यः
किंपुरुषो मयुः किंनरपक्षकौ॥ आदो धनं

15

चैत्ररथमलकायक्षराट्पुरं॥ विमानं देवतायानं
गुह्यकेशस्य पुष्पकं॥ कैलासाद्रि स्थानं पुत्रस्तु
स्य नलकूबरो॥१५॥ सेवधिर्निधिनागारो दीनार
स्वर्णिका विकं॥ कल्पवृक्षः समुद्भूः संतानः पारि
जातकः॥ द्वे वैद्यौ नासत्यावश्विनेयौ भिषग्व
रौ॥ उच्चैःश्रवा श्वोश्चितुरगो मातलिः शक्रसारथिः
देवामरादितिसुता निर्जिताः त्रिदशाः सुराः॥ विबु
धाः सुमनसो लेखा गीर्वाणा मृतभोजनाः॥१८॥ स्व
र्गाग्निमुखा नाकी क्रतुभुक् व्योमयानकः॥ दैत्यो
सुरो दितिसुतः पूर्वदेवः सुराहितः॥ आदित्याभा
स्करा विश्वेवसवस्तुषितानिलाः॥ महाराजिक
रुद्राद्याः साध्याः प्रामागणेश्वरा॥२०॥ किंनराप्सरसः
सिद्धा रक्षो भूत पिशाचकाः॥ विद्याधरा गुह्यका
स्याशास्वेमी देवयोनयः॥ षडभिज्ञो जिनो बु
द्धः सुगतो द्वयवादकः॥ तथागतो दशबलो महा
देवीसुतो मुनिः॥ नारदः पर्वतसखः सुरर्षिर्युद्धर
र्षकः॥ नाकिवेश्या स्वर्गिणस्याप्सरो वारसि
विनी॥ तिलोत्तमोर्वशी रंभा सुकेशी मंजुघोषि
का॥ घृताची चित्रलेखाख्या मेनकाप्सरो व
राः॥२४॥ इति दिक्पालमरीचिः॥ ॥शब्दो निनादो
निनदो ध्वनिर्ध्वानिः स्वनो नरवः॥ निस्वानो निःस्वनो
नादो ह्रादनिर्घोषरावकः॥१॥ मर्मरो वस्त्रपर्णे

पुः स्विजितं भूषणारवः वीणाशब्दः क्वणः क्वा
णनिः क्वाणः प्रक्वाणं कृणो॥ प्रतिशब्दः प्रति
क्वाणो गीतं रागो रसारवः वांशिकं प्राशब्दरावो
हूषितं वाजिनिःस्वनः॥ कोलाहलः कलकले
बृंहितं गजगर्जितं॥ स्तनितं मेघनिर्नादो गर्जि
तं वारिवारवः॥ विक्लोकः क्रीडनरवो माणितं र
तजल्पितं॥ पृच्छा प्रश्नोनुयोगो स्वः प्रत्युक्तं प्रति
वाचकं॥ जनश्रुतिः किंवदन्ती कुत्सा निरावग
र्हणं॥ सुप्तिङ्तपदं वाक्यं वचनं भाषितं वचः॥
प्रणवादि श्रुतिर्वेदस्त्वाम्नायः केडिकातनुः॥
स्मृतिर्वेदार्थपुस्तिका मुनि॥ कृधर्मसंहिता
इतिहासः पुरावृत्तं पुराणं पंचलक्षणं॥ नीति
शास्त्रः काकुरूपं पासांतिवाक्यं॥ आख्या
यिकं द्विरुक्तं मुखे घृष्टं नर्मणो॥ कथाप्रबंध
कल्पनानुतिस्तोत्रं स्तुतिस्तवः॥ शपनं शपथः शा
पः क्रोधादुष्टविकथनं॥ आह्वानो कारणं हू
तिः विवादो वाक्कलहो नहूयो॥ इति शब्दमरीचिः॥
पतंगः पतगः पक्षी खगः पत्ररथोण्डजः॥ हंसः श्वे
तगरुत् श्वेतपक्षो मानसमंदिरः॥ राजहंसो
रक्तावस्वचरणो ण्डजनायकः॥ खंडरीटः खंड
नकः श्यामिकाकोरथागकः॥ १२॥ ताक्ष्यों गरु
त्मान् गरुडो वैनतेयोण्डजेश्वरः॥ नागांतकः पक्षि
सिंहः काश्यपिर्विष्णुवाहनः॥ गृध्रो दाक्षाय्य

काकोलः पत्रा श्यनः शशादनः॥ निशाटनो दि
वाभीतिः उलूको वायसांतकः॥ अन्नापीवि
क्लिती विलीस्ट्टिमो रटकोरटः॥ नीलकंठो म
णिः ग्रीवो शाकम्बायः किकिदिविः॥ ताम्रचूडः
कुक्कुटकः कृकवाकुः पद्मायुधः॥ काकः कर
टको रिष्टो द्विको ध्वांक्षः सकृत्प्रजः॥ स्वाम
कोकोड्डाण काकः काकोलः काकनायकः॥
कोकपुष्टो वनसखः कोकिलः पिकपंचमो॥
शिखी मयूरो ऽस्त्रसखः केकी बर्ही भुजंगभुक्॥
पृक्षियाघ्रस्तीक्ष्णरुंडो नखशास्त्रा खगांतकः॥
चरकः द्विरक्कर पातः कूरकुक्कुरखविज्ञको॥
ककुभस्तित्तरो लावो ज्जीवो वार्टपको बटेः॥
श्यामा कुमारी दुर्गीमा पारेकी भूमिदारिका॥ २०॥
कपिंजलः पक्षि मल्लः स्वकोरोरकलोचन॥
कुरंगाली लोनि रजः पिंगला रावि संवरः॥
कृष्णचूडः स्मररिपुः वुल्बुलोनीलपिंगलः॥ सा
रिका स्मारिका शारी पारावतकपोतकौ॥ की
रःशुकः खगबुधः केदारः शाल्मलिप्रियः॥ हं
सस्त्रीवरटा हंसी सारसी सारसप्रिया॥ पुष्क
रः सारसो लक्ष्मकादंबः कलहंसकः॥ भारद्वाजः
पक्षिमुनिः रंधिस्यः पांडुपाक्षिति॥ बल्मीलि रो
भ्रमेर पुलंबो मधुपो मितः॥ शिलीमुखो मधु

कः षट्पदः पुष्पलिट् पुष्पलिपः ॥२५॥ दीपप्रियः श
लभकः पतंगो ज्योतिरिंगक ॥ भ्रमरा मक्षिकानी
ला खद्योतो ज्योतिरिंगणः ॥ आरण्यमक्षिका
दंशः सरघा मधुमक्षिका ॥ छदः पत्रं गरुत्पक्ष
पतत्रं पुंखमंडनं ॥ चंचुस्त्रोटिश्चंचुकिका पक्ष
किः पक्षमूलकं ॥ संडीनो जीनको डीनाउड्डु
यानं रवको रुतं ॥ स्तोकसंघातनिकरव्रातयू
हसमूहका ॥ आवली वीथिका पंक्तिः श्रेणी
लेखा परंपरा ॥ काशोंडुपोशिका पशोकुलायो
नीडकोटरो ॥ गृहासक्ताः खगाः छेकागृहकागृ
हवासिनः ॥३०॥ इति श्रीउज्जमरा वि ॥ ॥ गणेशः
पार्वतीपुत्रो हेरंबो गणनायकः ॥ द्वैमातुरो विघ्न
२५ राजो लंबोदर गजाननो ॥ षडाननः स्मरो मारः
पुष्पधन्वा मनोभुवः ॥ शंबरारिः पंचशरः प्रद्युम्नो
नंगश्च च्युतिः ॥ अंबिका चंडिका दुर्गा मृडानी मे
नकात्मजा ॥ अपर्णा माहेमवती शिवा नाग्नि
रिशप्रिया ॥ शिवः शंभुः महादेवो दवहानो धवके
द्विषत् ॥ गंगाधरस्त्रिनयनः शंकरश्चंद्रशेखः
रः ॥ रुद्रः स्थाणुः पशुपतिर्भर्गः शूली पिनाक
धृक् ॥ वृषांतको नीलकंठ शोभनो गौरी त्रिपु
रांतकः ॥ पिनाकः शंभुको दंडो जटाजूटः कपर्द
कः ॥ प्रमथाद्याः पारिषदाः नंदी भृंगपादयोग

णाः ॥ ब्राह्मी माहेश्वरी काली कौमारी शक्रव
ल्लभा ॥ अपराजिता नारसिंही चामुंडे मातृ
मातुरः ॥ कृतधामा हृद्धिरण्यगर्भः पांचजन्य
धरोऽच्युतः ॥ गदी नारायणो विष्णुर्वैकुंठो वि
ष्टरश्रवाः ॥ त्रिविक्रमो वासुदेवो कौस्तुभी
गरुडध्वजः ॥ हृषीकेशो हरिः शौरिः श्री
वत्सो कौ रमापतिः ॥ कौमोदकी विष्णुगदा
शौरि चक्रं सुदर्शनं ॥ सारंगो च्युतकोदंडो
पांचजन्यो गर्भी सिनंदको ॥ ८० ॥ इंदिरा च्छिसुता
लक्ष्मीः कमला कमलालया ॥ विष्णुप्रिया
लोकमाता रमा मा श्रीः शशिस्वसा ॥ हलायु
धः कामपालो रेवतीरमणो बलः ॥ बलभ
द्रः प्रलंबारि बलभद्रो च्युताग्रजः ॥ आत्मभू
स्रष्टा कव्रह्मा चतुर्वक्त्रः प्रजापतिः ॥ हिरण्यग
र्भो द्रुहिणो विरंचिः सुरपूर्वजः ॥ अजः पिता
महः स्वयंभूः पद्मयोनिः श्रुतीशकः ॥ सावि
त्री वेदजननी गायत्री वेदवल्लभा ॥ ८४ ॥
इति गदित पदा शाद्धिकानां दकारी रुचि
रुचिर सुवर्णा द्वासमान प्रकाशः ॥ क्षिति
गगनतुरंगा क्षोणिसंख्ये के वर्षे ॥ १७०१ ॥ शु
चिधवलसुब्रह्मा भानुवारे बहस्ते ॥ ८५ ॥

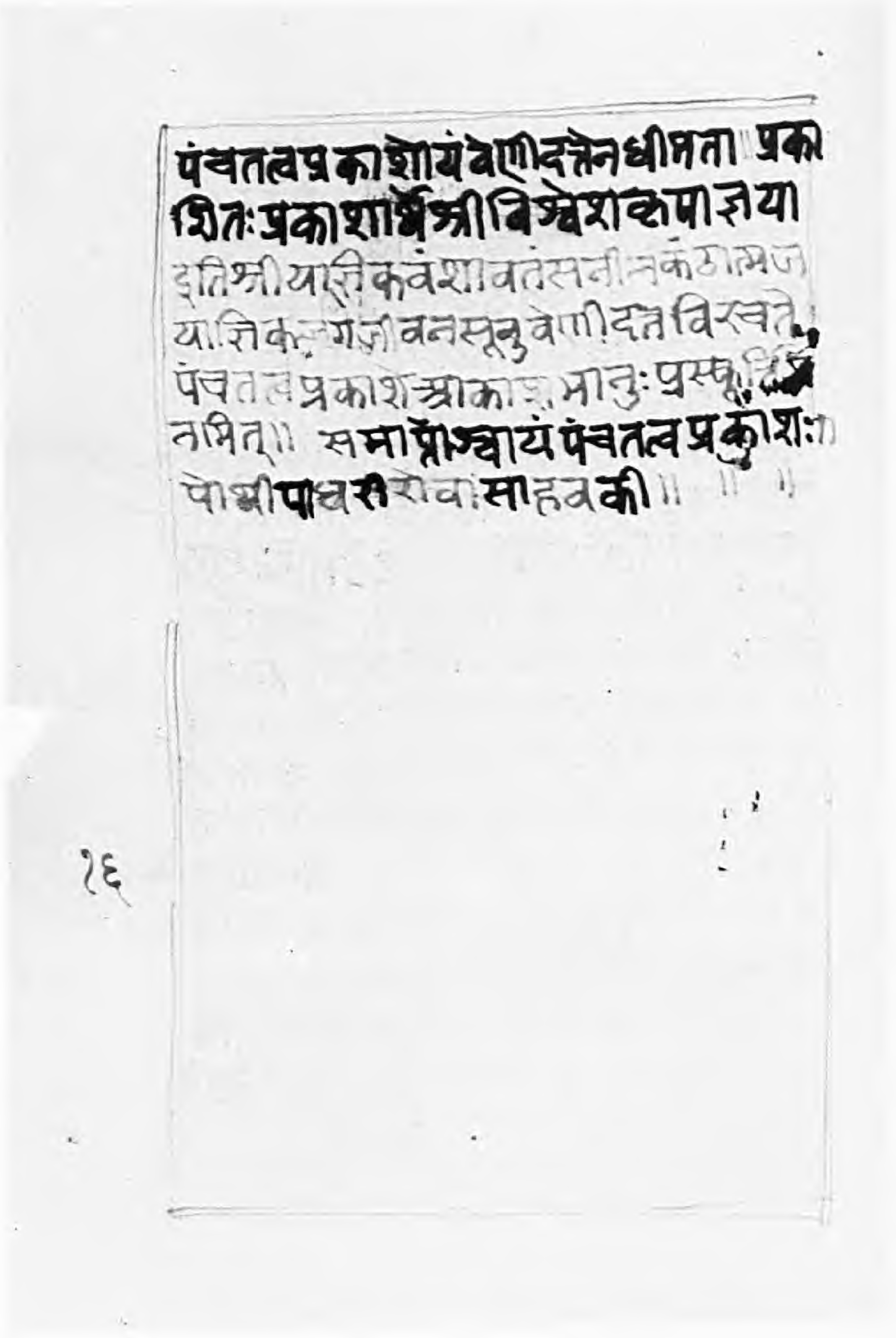

पंचतत्वप्रकाशोयं वेणीदत्तेन धीमता । प्रका
शितः प्रकाशार्थं श्री विश्वेश्वरसमाज्ञया
इति श्री याज्ञिकवंशावतंसनीलकंठात्मज
याज्ञिकजगज्जीवनसूनुवेणीदत्तविरचिते
पंचतत्वप्रकाशे श्रीकाल मानुः प्रस्फु
नमित् ॥ समाप्तोऽयं पंचतत्वप्रकाशः ॥
पोथी पाठ्य सा हवकी ॥ ॥ ॥

१६

SADĀNANDA: VEDĀNTASĀRA

(Ms. Or. 172, Fols. 18r-34r)

Annot. 1o. द्वैतभानत Significacione ttt sequens: Dicunt inhaerentia Animae cum Brahma duo efficere et illa ab hoc separata post morte dicunt ambo unum fieri. Vnde अद्वया नंद Induplicitate latus, ita iam facto obito cum Brahma unitur c Igitus status Vita द्वैतभानत: Status alterius inta अद्वैतभानत: Dicunt. || 2o 4 अधिकारित्व Siue Condiciones requisitae ad Veram Scienciam Bedi 1o अधिकारि: 2o अनुबंध. 3o संबंध. 4o प्रयोजनं. || V. inferius ||

॥ ६० ॥ सिद्धिश्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अखंडं
सच्चिदानंदमवाङ्मनसगोचरं ॥ आत्मानमखि
लाधारमाश्रयेऽभीष्टसिद्धये ॥ अर्थतोप्यद्वया
नंदानतीतद्वैतभानतः ॥ गुरूनाराध्य वेदांतसा
रं वक्ष्ये यथामति ॥ २ ॥ वेदांतो नामोपनिषत्प्रमा
णं तदुपकारीणि च शारीरकसूत्रादीनि ॥ अ
स्य वेदांतप्रकरणत्वात्तदीयैरेवानुबंधैस्तद्वत्ता
सिद्धेर्न ते पृथगालोचनीयाः ॥ तत्रानुबंधो ना
माधिकारिविषयसंबंधप्रयोजनानि ॥ अधिका
री तु विधिवदधीतवेदवेदांगत्वेनापाततोऽधि
गताखिलवेदार्थोऽस्मिन् जन्मनि जन्मांतरे वा
काम्यनिषिद्धवर्जनपुरःसरं नित्यनैमित्तिकप्रा
यश्चित्तोपासनानुष्ठानेन निर्गतनिखिलक
ल्मषतया नितांतनिर्मलस्वांतः साधनचतुष्टय
संपन्नः प्रमाता ॥ काम्यानि ज्योतिष्टोमादीनि स्व
र्गादीष्टसाधनानि ॥ निषिद्धानि नरकाद्यनिष्ट

1 प्रकरण qd. pars. || 2o अनुबंधै i.q. d. Adiuncta. || पृथग् alius तद्वत्त Ille ipse || नाम adm. Clare noti omnibus / विधिवदधीत Bonus lector || आपाततः Primum || अधिगत Intelligere. || अनुष्ठानं अनुष्ठानं Postea relictio || स्वांतः fort. Vent. सं

Indiuiso, uero, menti quieta, uerbo et corde inaccesso Enti omnia continenti innitor ob desideratum finem consequendum. Propiciando Magistrum q Nomine et re A. docanand à preteritum separacionis statu (in hac uita dicunt Aam a Brahma separatam) dicitur, Librum hunc Bedant Sar, p ingenio, edico ||

2 Bedant वेदांत quod libri nomen, nihil aliud est quam Sciencia Vpanekhad. || 3o Vpanekhad conficitur ex Regulis Libri शारीर. || 4o Huius c libri (quasi Sairokhed) appellatur unus in suis 4 condicionibus et in alterius hic mencio fit

अधिकारी de siue प्रमाता (quod est 1o q bene legit Bed. 5o Quietiam apprime intelligit, siue in hac siue in alia generacione, ibi quod bed et ei partes. Qui 5o omnibus in Sextarelatis rebus libere, et 4 Qui 4 condicionibus Vocti homi ...

काम्यं Est Sacrificiy perpetui et aliorum operum celo acquirendo adoperamur studio.

निषिद्ध c Infernum abhorrens adoperanis in faciendi ea ght hic meretur, ut c Brahmanis occisio

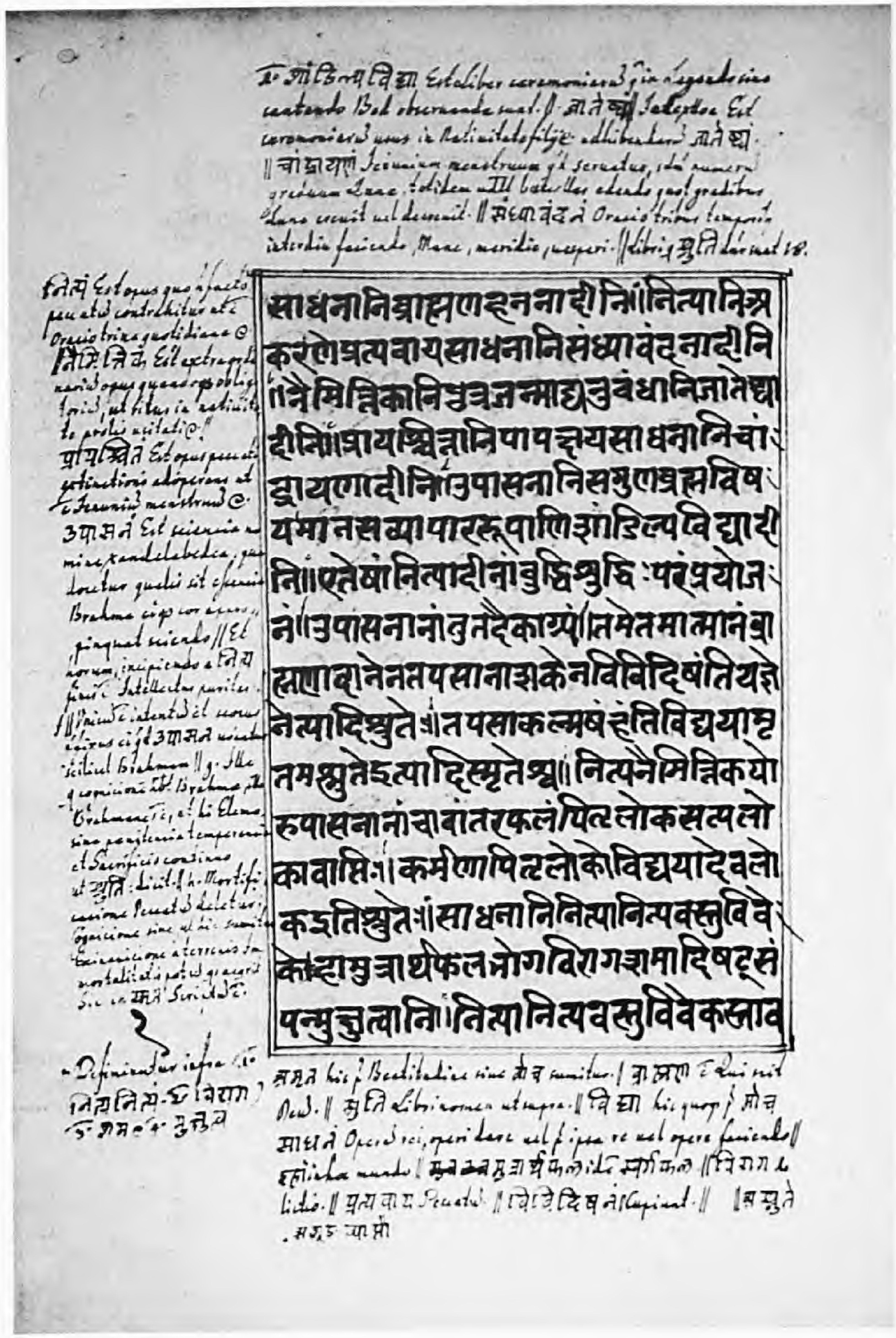
साधनानिब्राह्मणहननादीनि॥नित्यानिअ
करणेप्रत्यवायसाधनानिसंध्यावंदनादीनि
॥नैमित्तिकानिपुत्रजन्माद्यनुबंधानिजातेष्टया
दीनि॥प्रायश्चित्तानिपापक्षयसाधनानिचां
द्रायणादीनि॥उपासनानिसगुणब्रह्मविष
यमानसव्यापाररूपाणिशांडिल्यविद्यादी
नि॥एतेषांनित्यादीनांतुबुद्धिशुद्धिःपरंप्रयोज
नं॥उपासनानांतुचित्तैकाग्र्यं॥तमेतमात्मानंब्रा
ह्मणावेदानुवचनेनविविदिषंतियज्ञे
नेत्यादिश्रुतेः॥तपसाकल्मषंहंतिविद्ययामृ
तमश्नुतइत्यादिस्मृतेश्च॥नित्यनैमित्तिकयो
रुपासनानांचावांतरफलंपितृलोकसत्यलो
कावाप्तिः॥कर्मणापितृलोकोविद्ययादेवलो
कइतिश्रुतेः॥साधनानिनित्यानित्यवस्तुविवे
केहामुत्रार्थफलभोगविरागशमादिषट्सं
पन्मुमुक्षुत्वानि॥नित्यानित्यवस्तुविवेकस्ताव

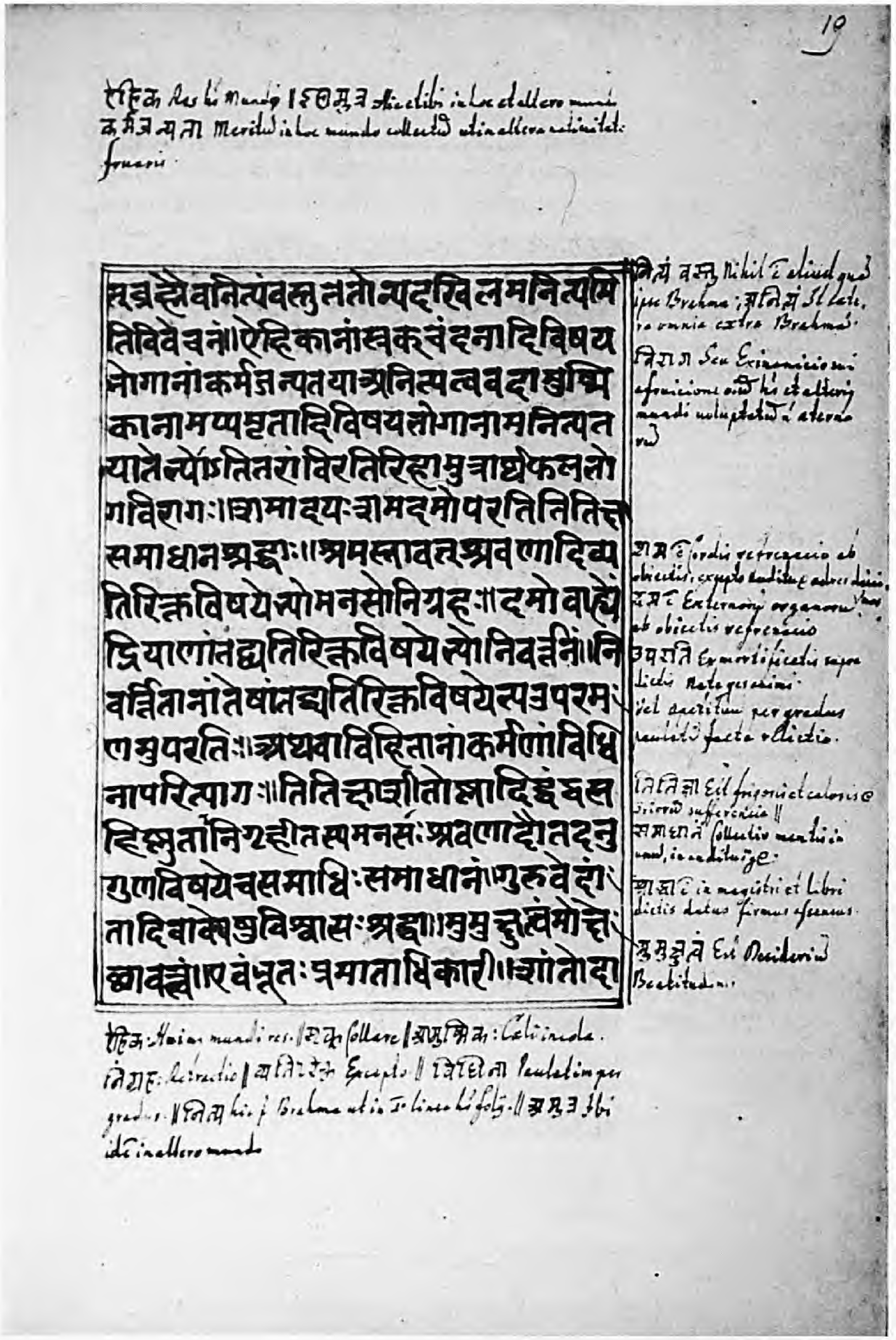
19
द्ब्रह्मैवनित्यंवस्तुततोन्यदखिलमनित्यमि
तिविवेचनं॥ऐहिकानांस्रक्चंदनादिविषय
भोगानांकर्मजन्यतयाअनित्यत्ववदामुष्मि
कानामप्यमृतादिविषयभोगानामनित्यत
यातेभ्योनितरांविरतिरिहामुत्रार्थफलभो
गविरागः॥शमादयःशमदमोपरतितितिक्ष
समाधानश्रद्धाः॥शमस्तावत्श्रवणादिव्य
तिरिक्तविषयेभ्योमनसोनिग्रहः॥दमोबाह्ये
न्द्रियाणांतद्व्यतिरिक्तविषयेभ्योनिवर्तनं॥नि
वर्तितानांतेषांतद्व्यतिरिक्तविषयेभ्यउपरम
णमुपरतिः॥अथवाविहितानांकर्मणांविधि
नापरित्यागः॥तितिक्षाशीतोष्णादिद्वंद्वस
हिष्णुता॥निगृहीतस्यमनसःश्रवणादौतदनु
गुणविषयेचसमाधिःसमाधानं॥गुरुवेदां
तादिवाक्येषुविश्वासःश्रद्धा॥मुमुक्षुत्वंमोक्षे
च्छा॥एवंभूतःप्रमाताधिकारी॥शांतोदां

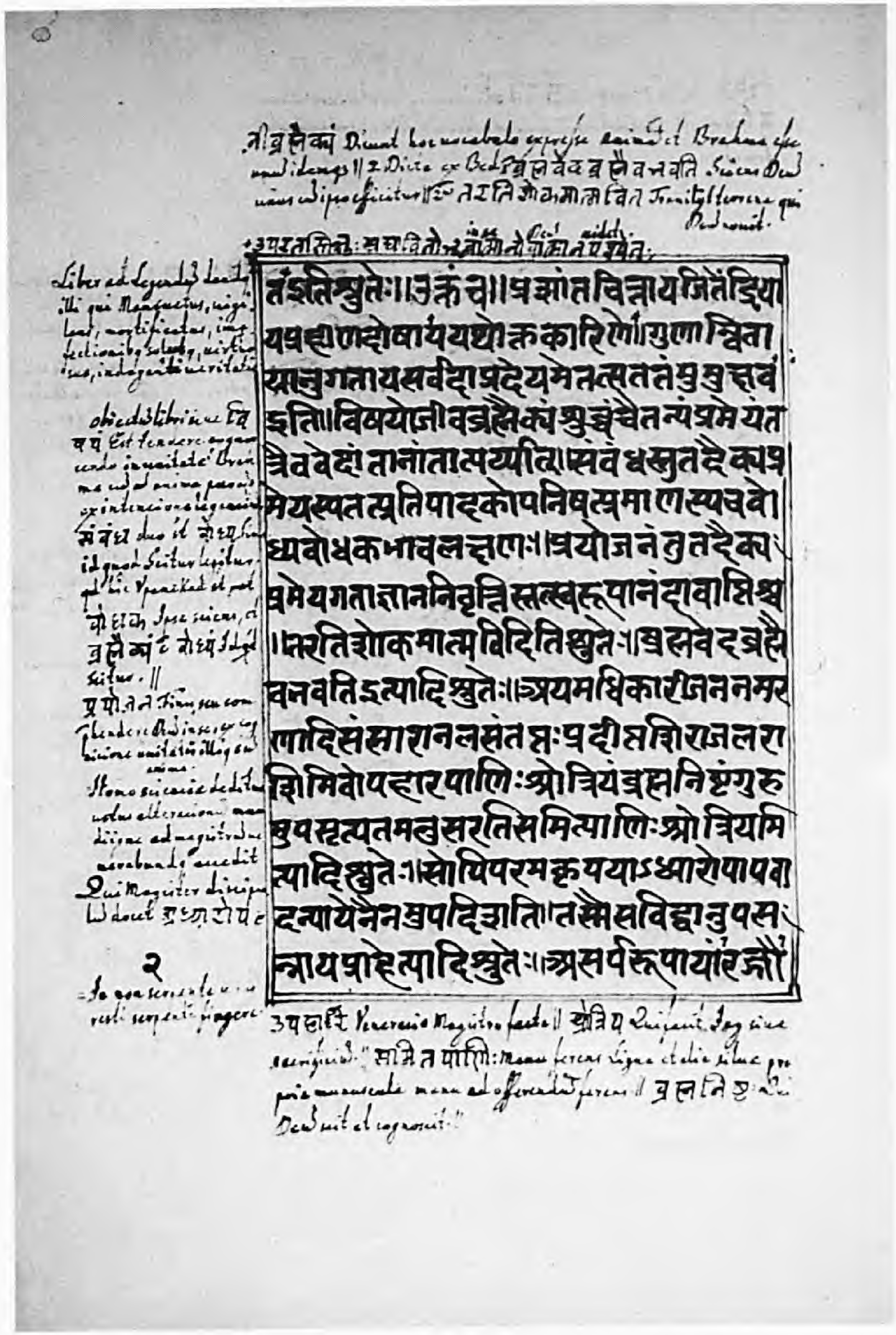

तं इति श्रुतेः ॥ उक्तं च ॥ प्रशान्तचित्ताय जितेन्द्रिया
य प्रहीणदोषाय यथोक्तकारिणे । गुणान्विता
यानुगताय सर्वदा प्रदेयमेतत्सततं मुमुक्षवे
इति ॥ विषयो जीवब्रह्मैक्यं शुद्धचैतन्यं प्रमेयं त
त्रैव वेदान्तानां तात्पर्यात् ॥ संबंधस्तु तदैक्यप्र
मेयस्य तत्प्रतिपादकोपनिषत्प्रमाणस्य च बो
ध्यबोधकभावलक्षणः ॥ प्रयोजनं तु तदैक्य
प्रमेयगताज्ञाननिवृत्तिः स्वस्वरूपानंदावाप्तिश्च
॥ तरति शोकमात्मविदिति श्रुतेः ॥ ब्रह्मवेद ब्रह्मै
व भवति इत्यादि श्रुतेः ॥ अयमधिकारी जननमर
णादिसंसारानलसंतप्तः प्रदीप्तशिरा जलरा
शिमिवोपहारपाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठं गुरु
मुपसृत्य तमनुसरति समित्पाणिः श्रोत्रियम
त्यादि श्रुतेः ॥ सोऽपि परमकृपयाऽध्यारोपापवा
दन्यायेनैनमुपदिशति ॥ तस्मै स विद्वानुपस
न्नाय प्राहेत्यादि श्रुतेः ॥ असर्परूपायां रज्जौ

२

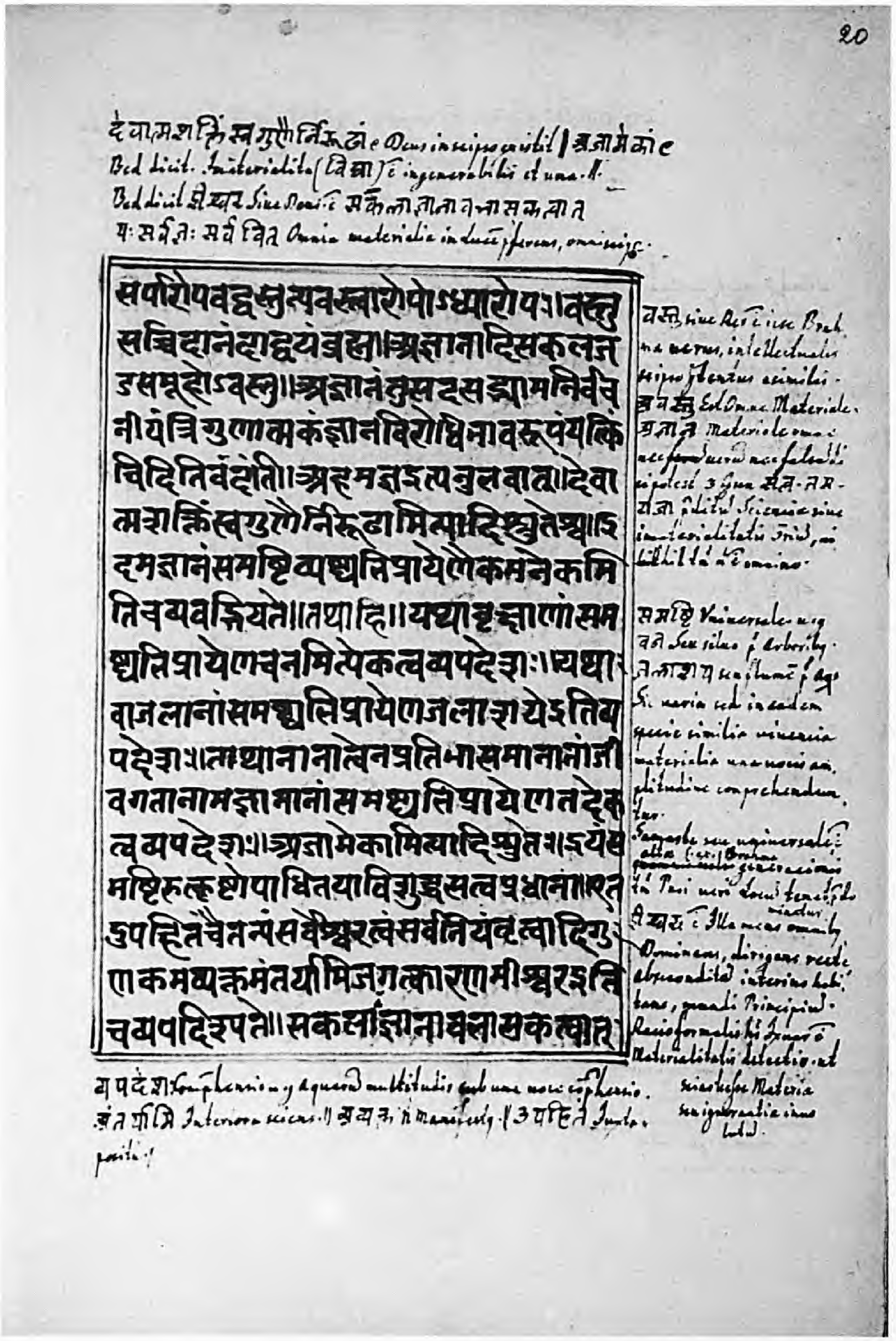

20

सर्पारोपवद्वस्तुन्यवस्त्वारोपोऽध्यारोपः ॥ वस्तु
सच्चिदानन्दाद्वयं ब्रह्म ॥ अज्ञानादिसकलज
डसमूहोऽवस्तु ॥ अज्ञानं तु सदसद्भ्यामनिर्वच
नीयं त्रिगुणात्मकं ज्ञानविरोधि भावरूपं यत्कि
चिदिति वदंति ॥ अहमज्ञ इत्याद्यनुभवात् ॥ देवा
त्मशक्तिं स्वगुणैर्निगूढामित्यादि श्रुतेश्च ॥ इ
दमज्ञानं समष्टिव्यष्ट्यभिप्रायेणैकमनेकमि
ति च व्यवह्रियते ॥ तथाहि ॥ यथा वृक्षाणां सम
ष्ट्यभिप्रायेण वनमित्येकत्वव्यपदेशः ॥ यथा
वा जलानां समष्ट्यभिप्रायेण जलाशय इति व्य
पदेशः ॥ तथा नानात्वेन प्रतिभासमानानां जी
वगतानामज्ञानानां समष्ट्यभिप्रायेण तदेक
त्वव्यपदेशः ॥ अजामेकामित्यादि श्रुतेः ॥ इयं स
मष्टिरुत्कृष्टोपाधितया विशुद्धसत्त्वप्रधाना ॥ एत
दुपहितं चैतन्यं सर्वैश्वरत्वसर्वनियंतृत्वादिगु
णकमव्यक्तमंतर्यामि जगत्कारणमीश्वर इति
च व्यपदिश्यते ॥ सकलाज्ञानावभासकत्वात्

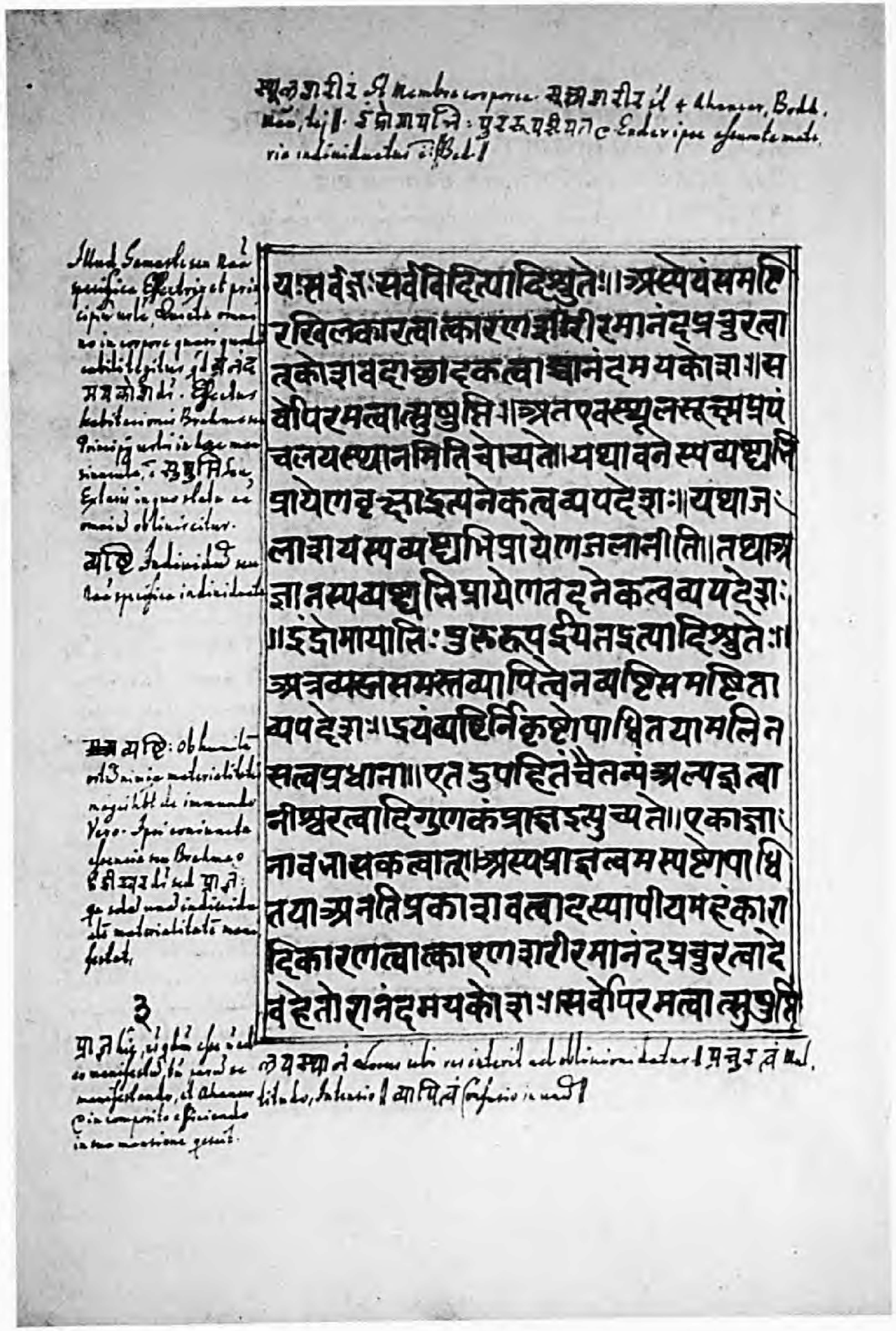

यःसर्वज्ञःसर्वविदित्यादिश्रुतेः॥अस्येयंसमष्टि
रखिलकारणत्वात्कारणशरीरमानंदप्रचुरत्वा
त्कोशवदाच्छादकत्वाच्चानंदमयकोशः॥स
र्वोपरमत्वात्सुषुप्तिः॥अतएवस्थूलसूक्ष्मप्रपं
चलयस्थानमितिचोच्यते॥यथावनस्यव्यष्ट्य
भिप्रायेणवृक्षाइत्यनेकत्वव्यपदेशः॥यथाज
लाशयस्यव्यष्ट्यभिप्रायेणजलानीति॥तथाऽ
ज्ञानस्यव्यष्ट्यभिप्रायेणतदनेकत्वव्यपदेशः
॥इंद्रोमायाभिःपुरुरूपईयतइत्यादिश्रुतेः॥
अत्रव्यस्तसमस्तव्यापित्वेनव्यष्टिसमष्टिता
व्यपदेशः॥इयंव्यष्टिर्निकृष्टोपाधितयामलिन
सत्वप्रधाना॥एतदुपहितंचैतन्यमल्पज्ञत्वा
नीश्वरत्वादिगुणकंप्राज्ञइत्युच्यते॥एकाज्ञा
नावभासकत्वात्॥अस्यप्राज्ञत्वमस्पष्टोपाधि
तयाऽनतिप्रकाशकत्वात्॥अस्यापीयमहंकारा
दिकारणत्वात्कारणशरीरमानंदप्रचुरत्वाद
वहेतोशनंदमयकोशः॥सर्वोपरमत्वात्सुषुप्ति

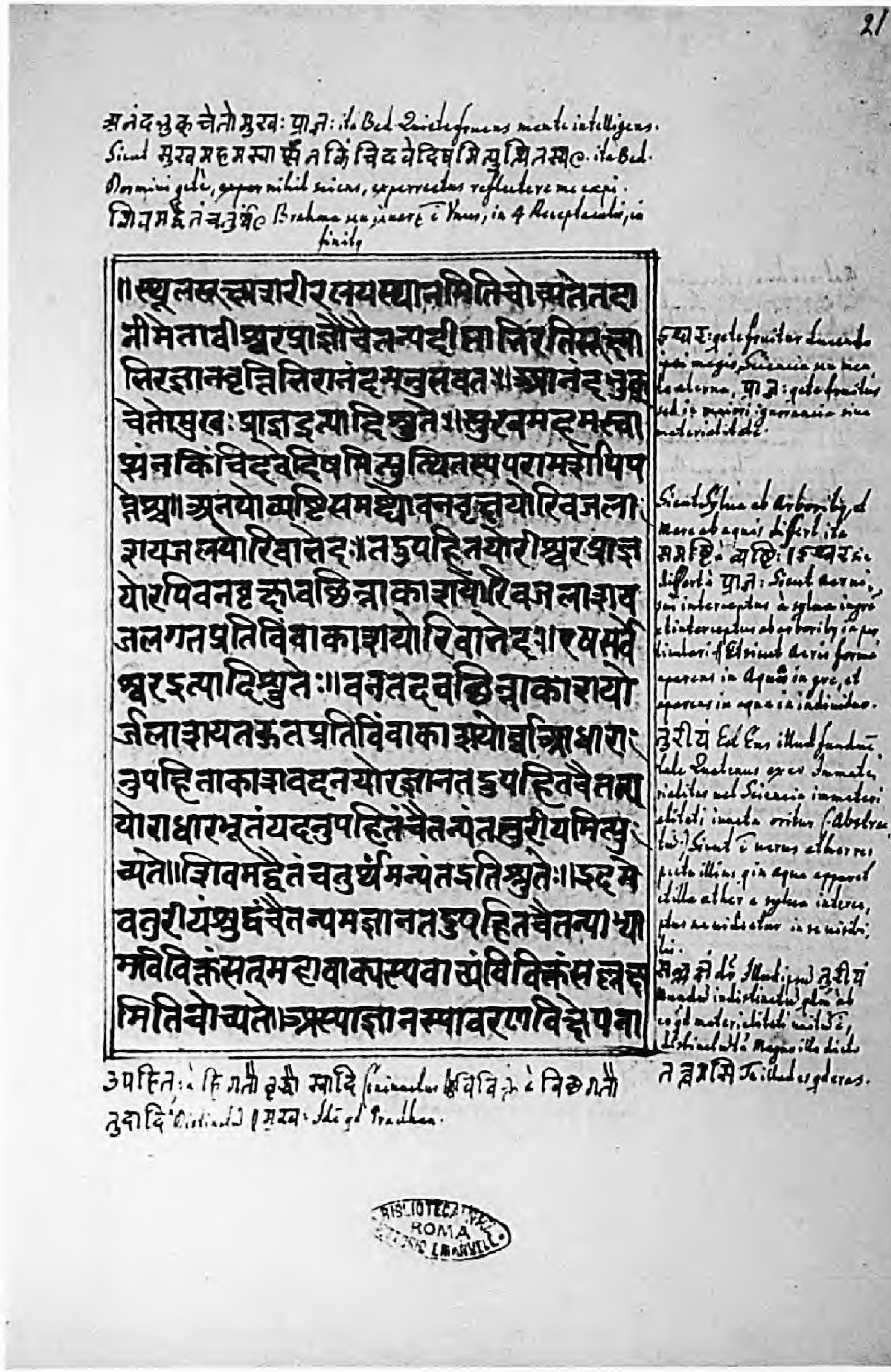

21

॥स्थूलसूक्ष्मशरीरलयस्थानमितिचोच्यते॥तदा
नीमेतावीश्वरप्राज्ञौचैतन्यप्रदीप्ताभिरतिसूक्ष्मा
भिरज्ञानवृत्तिभिरानंदमनुभवतः॥आनंदभुक्
चेतोमुखःप्राज्ञइत्यादिश्रुतेः॥सुखमहमस्वा
प्संनकिंचिदवेदिषमितिसुत्थितस्यपरामर्शोपप
त्तेश्च॥अनयोर्व्यष्टिसमष्ट्योर्वनवृक्षयोरिवजला
शयजलयोरिवाभेदः॥एतदुपहितयोरीश्वरप्राज्ञ
योरपिवनवृक्षावच्छिन्नाकाशयोरिवजलाशय
जलगतप्रतिबिंबाकाशयोरिवाभेदः॥एषसर्वे
श्वरइत्यादिश्रुतेः॥वनतदवच्छिन्नाकाशयो
र्जलाशयतद्गतप्रतिबिंबाकाशयोर्वाऽऽधारा
नुपहिताकाशवदनयोरज्ञानतदुपहितचैतन्य
योराधारभूतंयदनुपहितंचैतन्यंतत्तुरीयमित्यु
च्यते॥शिवमद्वैतंचतुर्थंमन्यंतइतिश्रुतेः॥इदमे
वतुरीयंशुद्धचैतन्यमज्ञानतदुपहितचैतन्याभ्या
मविविक्तंसन्महावाक्यस्यवाच्यंविविक्तंसल्लक्ष्य
मितिचोच्यते॥अस्याज्ञानस्यावरणविक्षेपना

Materia duas potencias habet आवरण et विक्षेप: Sicut modica nubes [illegible] operit sphaeram solarem [illegible] interposi-cione, sic Materia [illegible] 3 Intellectus operit [illegible] quae in nobis [illegible] dicunt.

Intellectus impeditus [illegible] potest [illegible] impeditus [illegible] Ita [illegible] videtur Brahma [illegible] dicat [illegible]

Vi hic Potencia Operiendi in materia oritur [illegible], fruicio, Voluptas, [illegible] et alia affectiones.

Sicut [illegible] ignorancia [illegible] hic [illegible] serpente habetur.

2a Potencia [illegible] विक्षेप [illegible] Materia [illegible] tencia [illegible] alterna [illegible] elementorum intra se [illegible] idest [illegible] Brahma [illegible] fecit.

मकंशक्तिद्वयमस्ति॥आवरणशक्तिस्तावदल्प
ोपिमेघोनेकयोजनायतमादित्यमंडलमवलो
कयितृनयनपथपिधायकतयायथाछादय
तीवतथाज्ञानंपरिछिन्नमपियात्मानमपरि
छिन्नमसंसारिणमवलोकयितृबुद्धिपथपि
धायकतयाछादयतीवतादृशंसामर्थ्य॥तदुक्तं
॥घनछन्नदृष्टिर्घनछन्नमर्कंयथामन्यतेनिःप्र
भंचातिमूढः॥तथाबद्धवद्भातियोमूढदृष्टेःसनि
त्योपलब्धिस्वरूपोहमात्माइति॥अनावरणश
क्त्यावृतस्यात्मनःकर्तृत्वभोक्तृत्वसुखित्वदुःखि
त्वादिसंसारसंभावनाअपिसंभवति॥यथास्वा
ज्ञानेनावृतायांरज्जौसर्पत्वसंभावना॥विक्षेप
शक्तिस्तुरज्जुअज्ञानस्वावृतरज्जौस्वशक्त्यासर्पा
दिकमुद्भावयति॥एवमज्ञानमपिस्वावृतात्मनि
स्वशक्त्याआकाशादिप्रपंचमुद्भावयति॥ता
दृशंसामर्थ्य॥तदुक्तं॥विक्षेपशक्तिर्लिंगादिब्र
ह्मांडांतंजगत्सृजेत्॥शक्तिद्वयवदज्ञानोपहि

कर्तृत्वं idest Ego agens [illegible] प्रपंच Nihil aliud [illegible] adaptio Materiae seu Elementorum [illegible] Brahmanis.

तंचैतत्स्वप्रधानतयानिमित्तंस्वोपाधिप्रधान
तयोपादानंचभवति॥यथालूतातंतुकार्यंप्रति
स्वप्रधानतयानिमित्तंस्वशरीरप्रधानतयोपा
दानंचभवति॥तमःप्रधानविक्षेपशक्तिम
दज्ञानोपहितचैतन्यादाकाशःआकाशाद्वा
युःवायोरग्निःअग्नेरापःअद्भ्यःपृथिवीचोत्प
द्यते॥तस्माद्वाएतस्मादात्मनआकाशःसंभूतइ
त्यादिश्रुतेः॥तेषुजाड्याधिक्यदर्शनात्तमःप्रा
धान्यंतत्कारणस्य॥तदानींसत्वरजस्तमांसि
कारणगुणप्रक्रमेणतेष्वाकाशादिषू
त्पद्यंते॥तान्येवसूक्ष्मभूतानितन्मात्राण्यपंची
कृतानिचोच्यंते॥तेभ्यःसूक्ष्मशरीराणिस्थू
लभूतानिचोत्पद्यंते॥सूक्ष्मशरीराणिसप्तदशा
वयवानिलिंगशरीराणि॥अवयवास्तुज्ञानेंद्रिय
पंचकं॥बुद्धिमनसी॥कर्मेंद्रियपंचकं॥वायुपंच
कंचेति॥ज्ञानेंद्रियाणि॥श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वा:

Sicut aranea respectu [illegible] causa extrinseca [illegible] prioritate, et causa intrinseca [illegible] corporis sui ex quo [illegible] prioritatem. Sic Materia duplici potencia [illegible] Brahma [illegible] causa extrinseca [illegible] prioritate [illegible] causa vero Extrinseca [illegible] prioritate [illegible] causa intrinseca constituens. Materia [illegible] potencia [illegible] आकाश ex hoc Ventus [illegible] आकाश [illegible] aer [illegible] Ventus [illegible]

In materia [illegible] ignorancia [illegible] prioritatem habet, Et sic tres illi affectiones constitutivae ordine suo oriuntur in Elementis. [illegible] Elementa [illegible] पंची [illegible] quaeque Entia subtilia [illegible] oriuntur.

सूक्ष्मशरीराणि sunt 17

5 ज्ञानेंद्रियाणि Auris, pellis, oculus, lingua, nasus [illegible] tactus, visus, gustus, odoratus

प्राणाख्यानि।एतानि पुनराकाशादीनां सात्वि
कांशेभ्यो व्यस्तेभ्यः पृथक् पृथक् क्रमेणोत्पद्य
ते॥बुद्धिर्नाम निश्चयात्मिकांतःकरणवृत्तिः॥
मनो नाम संकल्पविकल्पात्मिकांतःकरणवृ
त्तिः॥अनयोरेव चित्ताहंकारयोरंतर्भावः॥एते पु
नराकाशादिगतसात्विकांशेभ्यो मिलितेभ्य उत्पद्यं
ते॥एषां प्रकाशात्मकत्वात् सात्विकांशकार्यत्वं
इयं तु बुद्धिर्ज्ञानेंद्रियैः सहिता सती विज्ञानमयको
शो भवति॥अयं कर्तृत्व भोक्तृत्वाद्यभिमानित्वेने
हलोक परलोकगामी व्यावहारिको जीव इत्यु
च्यते॥मनस्तु कर्मेंद्रियैः सहितं सन्मनोमयको
शो भवति॥कर्मेंद्रियाणि वाक्पाणिपादपायूप
स्थाख्यानि॥एतानि पुनराकाशादीनां रजोंशे
भ्यो व्यस्तेभ्यः समस्तेभ्यः पृथक् क्रमेणोत्पद्यंते
वायवः प्राणापानव्यानोदानसमानाः॥प्राणो ना
म प्राग्गमनवान् नासाग्रस्थानवर्ती॥अपानो ना

पृथक् पृथक् jada jada. ॥ प्राग्गमनवान् Sursum ideas. ॥ अवाग्गमनवान्
deorsum tendens.

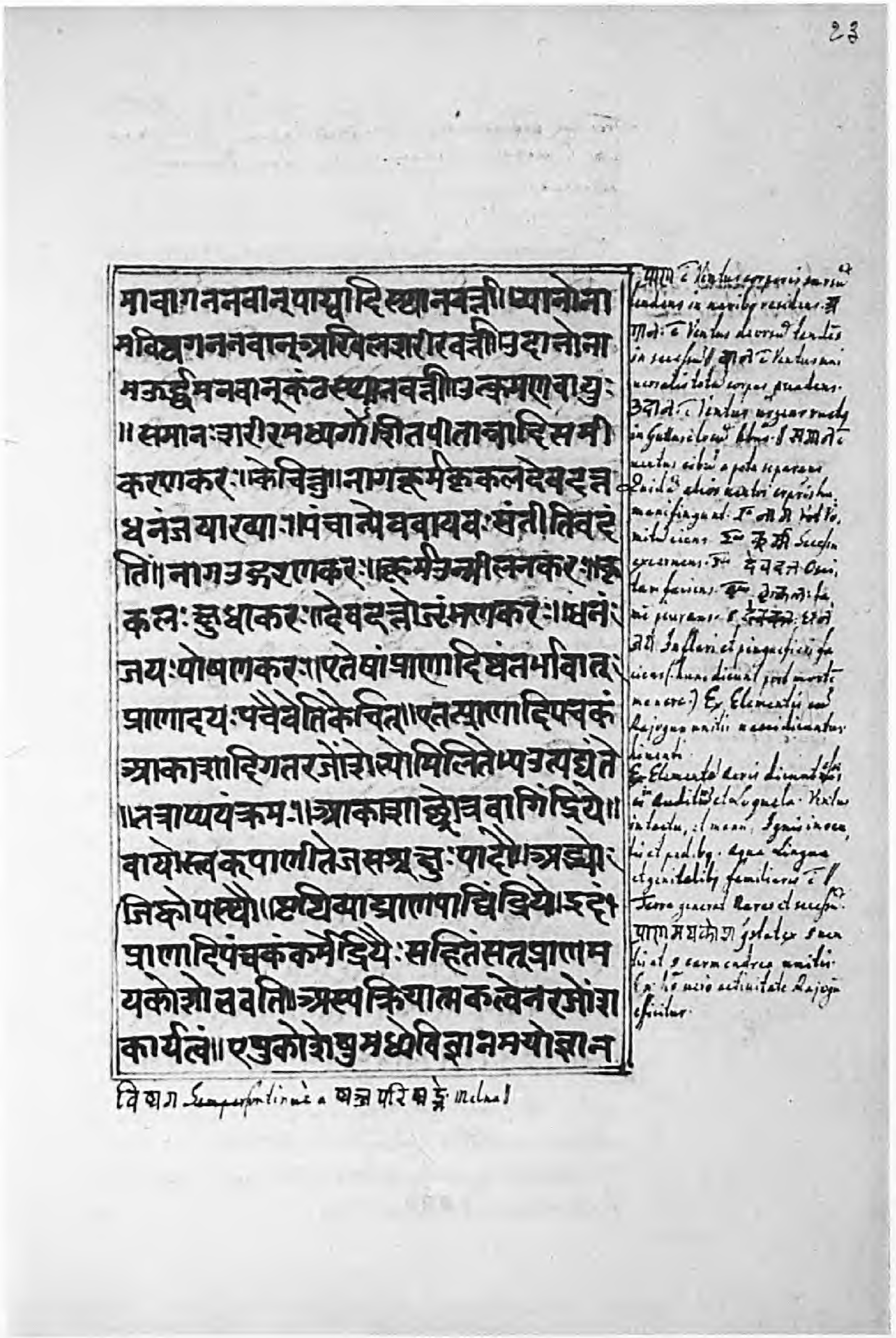

मावाग्गमनवान् पाय्वादिस्थानवर्ती॥व्यानो ना
म विष्वग्गमनवान् अखिलशरीरवर्ती॥उदानो ना
म ऊर्ध्वगमनवान् कंठस्थानवर्ती॥उत्क्रमणवायुः
॥समानः शरीरमध्यगो शितपीतान्नादिसमी
करणकरः॥केचित्तु॥नागकूर्मकृकलदेवदत्त
धनंजयाख्याः॥पंचान्ये ववायवः संतीति वदं
ति॥नाग उद्गिरणकरः॥कूर्म उन्मीलनकरः॥कृ
कलः क्षुधाकरः॥देवदत्तो जृंभणकरः॥धनं
जयः पोषणकरः॥एतेषां प्राणादिष्वंतर्भावात्
प्राणादयः पंचैवेति केचित्॥एतत्प्राणादिपंचकं
आकाशादिगतरजोंशेभ्यो मिलितेभ्य उत्पद्यते
॥तत्राप्ययं क्रमः॥आकाशाच्छ्रोत्र वागिंद्रिये॥
वायोस्त्वक्पाणी तेजसश्चक्षुःपादौ॥अद्भ्यो
जिह्वोपस्थौ॥पृथिव्या घ्राणपाय्विंद्रिये॥इदं
प्राणादिपंचकं कर्मेंद्रियैः सहितं सत्प्राणम
यकोशो भवति॥अस्य क्रियात्मकत्वेन रजोंश
कार्यत्वं॥एषु कोशेषु मध्ये विज्ञानमयो ज्ञान

विषय Semperfontinae a प्रक्षपरि ॥ melad

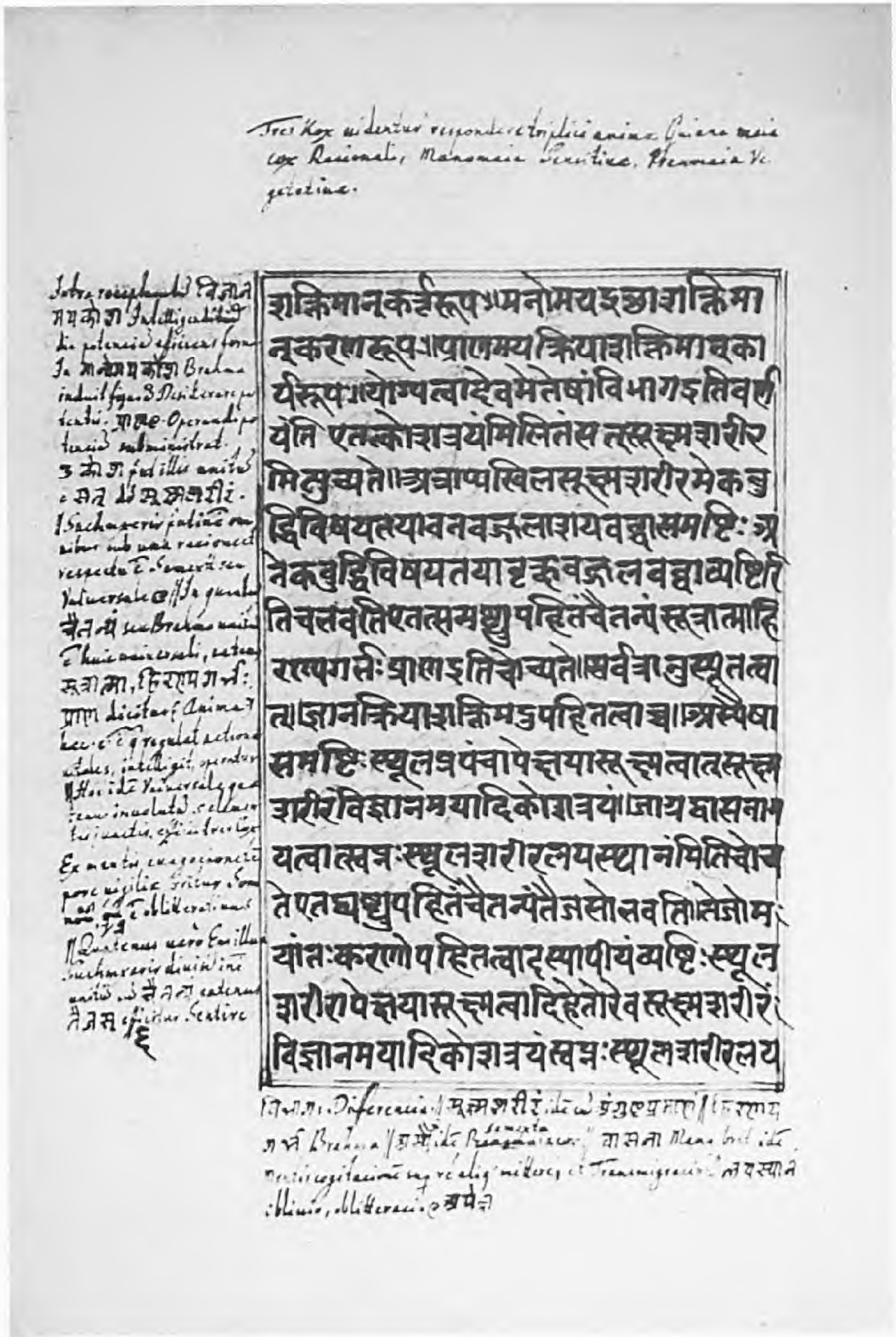

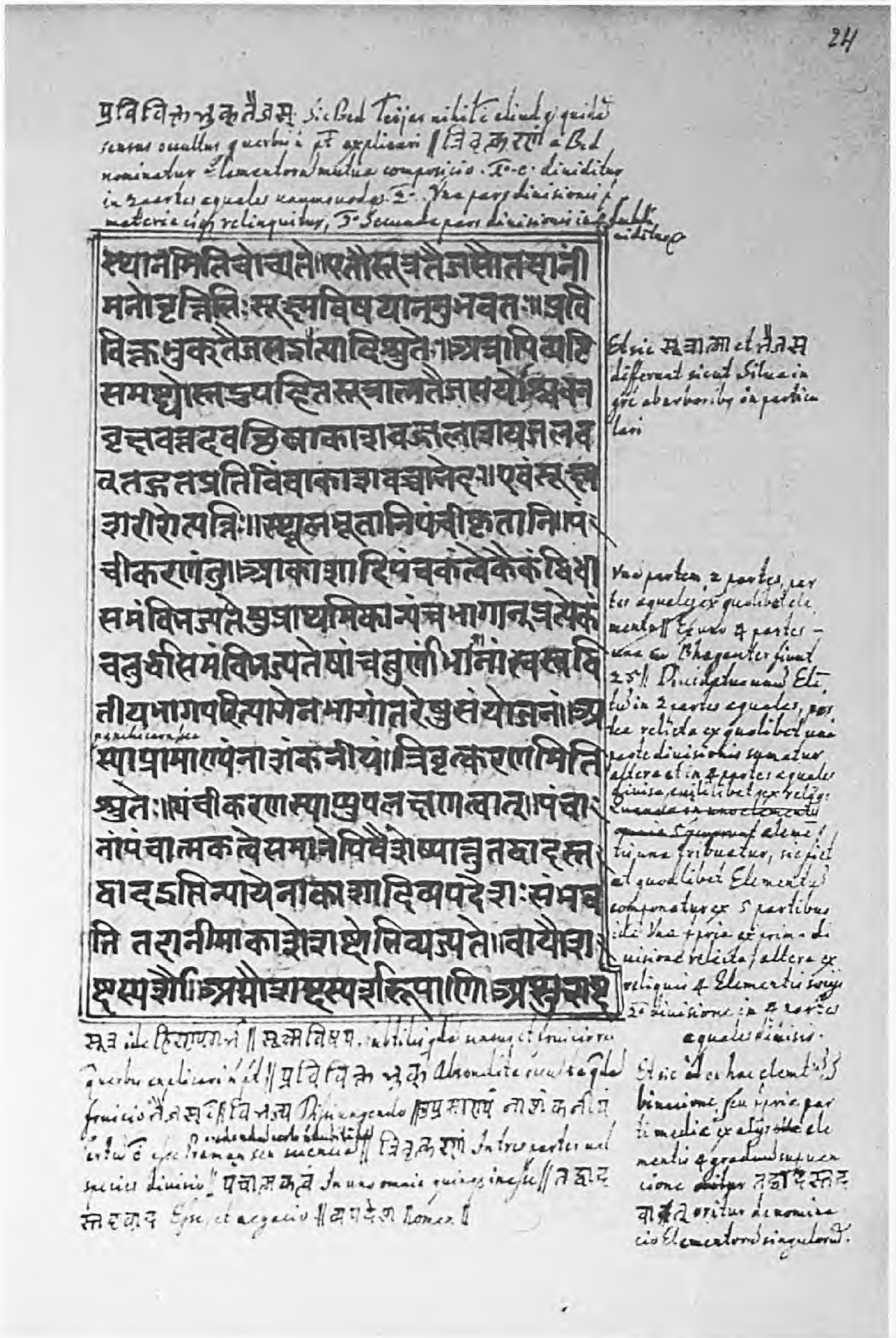

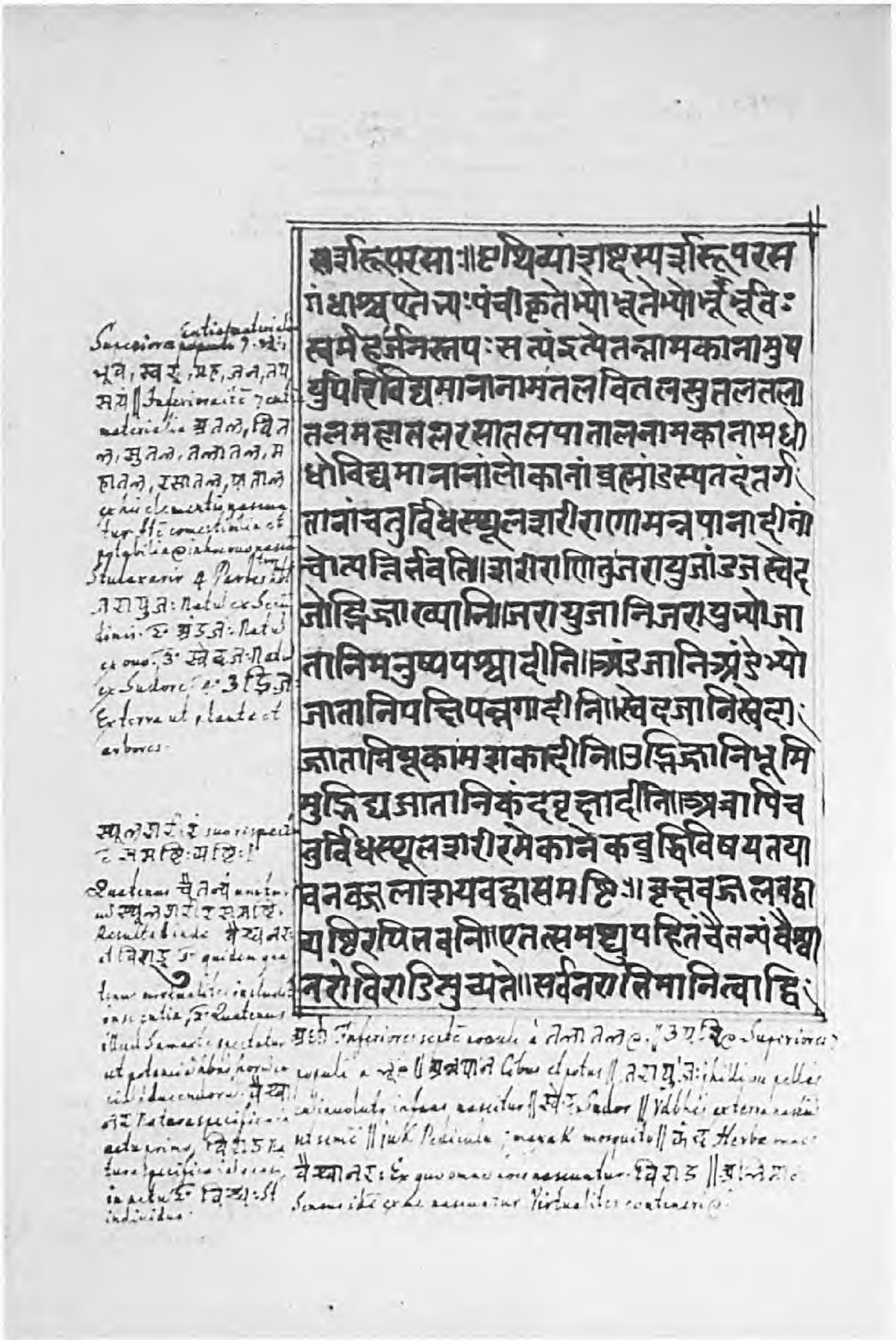

25

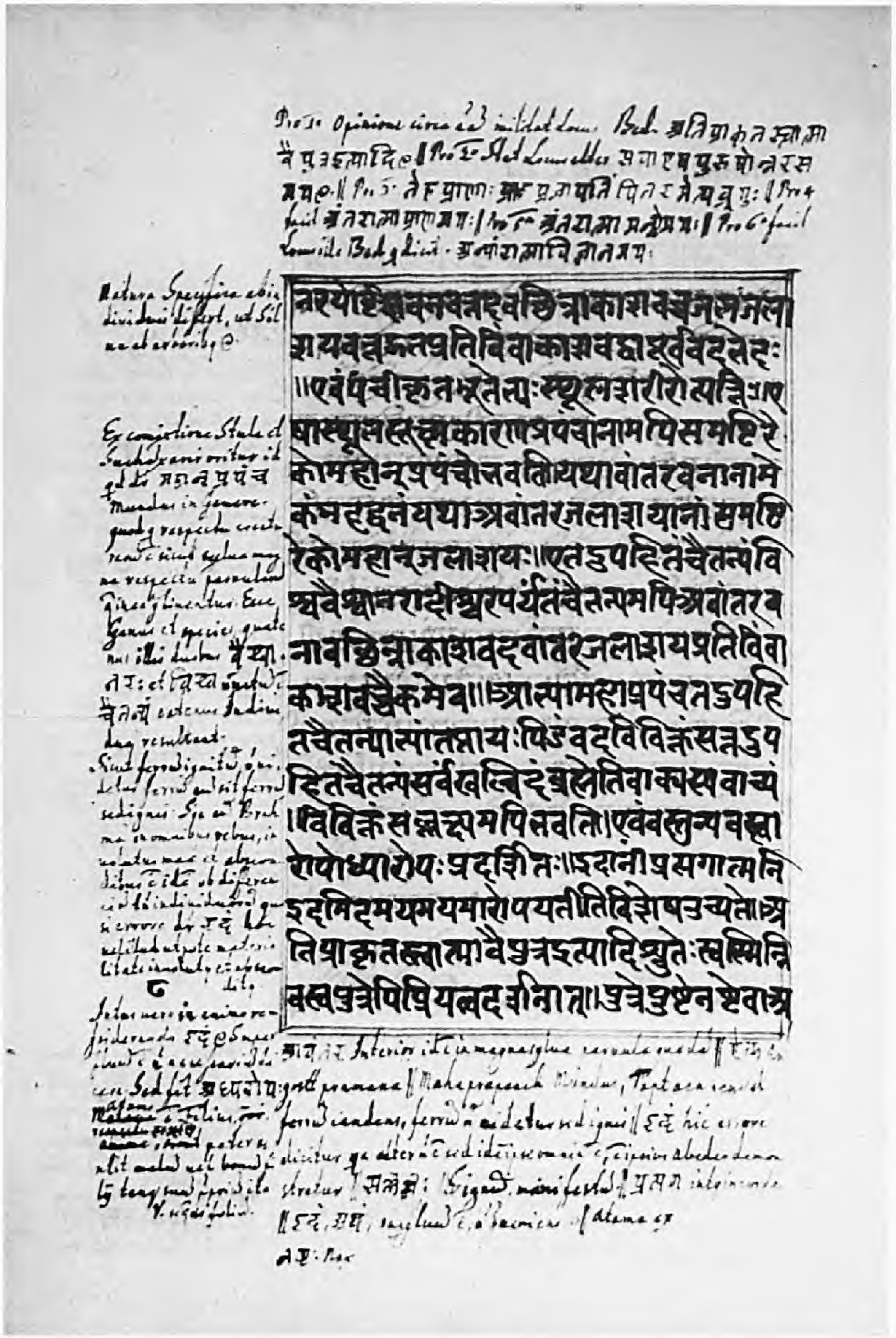

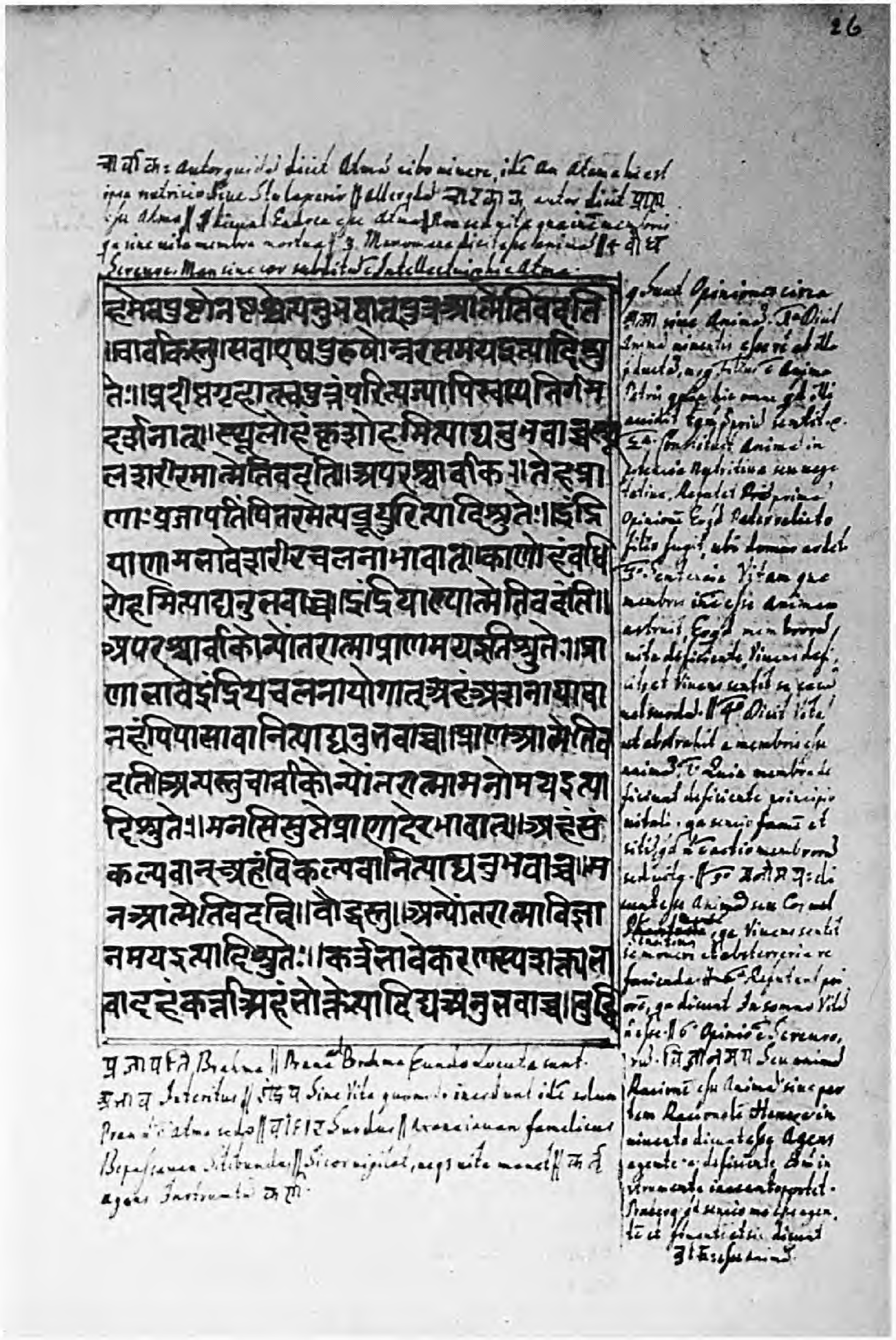

यमेतिवदन्ति॥प्रभाकरतार्किकावन्योंतरआत्मानं
दमयइत्यादिश्रुतेः॥बुद्ध्यादीनामज्ञानेलयद
र्शनात्॥अहमज्ञोहंज्ञानीत्याद्यनुभवाच्चज्ञानमा
त्मेतिवदतः॥भट्टस्तु॥प्रज्ञानघनएवानंदमय
इत्यादिश्रुतेः॥सुषुप्तौप्रकाशाप्रकाशसद्भावात
॥अहंनजानामीत्याद्यनुभवाच्चअज्ञानोपहित
चैतन्यमात्मेतिवदति॥अपरोबौद्धः॥असदेवेद
मग्रआसीदित्यादिश्रुतेः॥सुषुप्तौसर्वाभावात
अहंसुषुप्तौनासमित्युत्थितस्यस्वाभावपराम
र्शविषयानुभवाच्चशून्यमात्मेतिवदति॥एतेषां
पुत्रादीनामनात्मत्वमुच्यते॥एतैरतिप्राकृतादिवादिभिरुक्तेषु
तियुक्त्यनुभवाभासेषुपूर्वपूर्वोक्तश्रुतियुक्त्य
नुभवाभासानामुत्तरोत्तरश्रुतियुक्त्यनुभवा
भासैःआत्मत्वबाधदर्शनात्पुत्रादीनामना
त्मत्वंस्पष्टमेव॥किंच॥प्रत्यगस्थूलोचक्षुरप्राणो
ऽमनाअकर्तावैतन्यंचिन्मात्रंसदितिप्रबलश्रु

तिविरोधादस्यपुत्रादिशून्यपर्यंतस्यजडस्यचैतन्य
भास्यत्वेनघटादिवदनात्मत्वात्अहंब्रह्मेतिवि
द्वदनुभवप्राबल्याच्च॥तत्तच्छ्रुतियुक्त्यनुभवाभा
सानांबाधितत्वात्पुत्रादिशून्यपर्यंतमखिल
मनात्मैव॥अतस्तत्तद्भासकंनित्यशुद्धबुद्धमुक्त
सत्यस्वभावंप्रत्यक्चैतन्यमेवात्मतत्वमिति
वेदांतविद्वदनुभवः॥एवमध्यारोपः॥अपवा
दोनामरज्जुविवर्तस्यसर्पस्यरज्जुमात्रत्ववद्वस्तु
विवर्तस्यावस्तुनोज्ञानादेःप्रपंचस्यवस्तुमात्रत्वं
॥तथाहि॥एतद्भोगायतनंचतुर्विधंशरीरजातंभो
ग्यरूपान्नपानादिकमेतदायतनभूतभूरादिचतुर्दशभु
वनानिएतदाश्रयभूतंब्रह्मांडंचैतत्सर्वमेतेषां
कारणभूतंपंचीकृतभूतमात्रंभवति॥एतानि
शब्दादिविषयसहितानिपंचीकृतानिभूतानि
॥सूक्ष्मशरीरजातमेतत्सर्वमेतेषांकारणभू
तापंचीकृतभूतमात्रंभवति॥एतानिसत्वादि
गुणसहितान्यपंचीकृतान्युत्पत्तिव्युत्क्रमेणैत

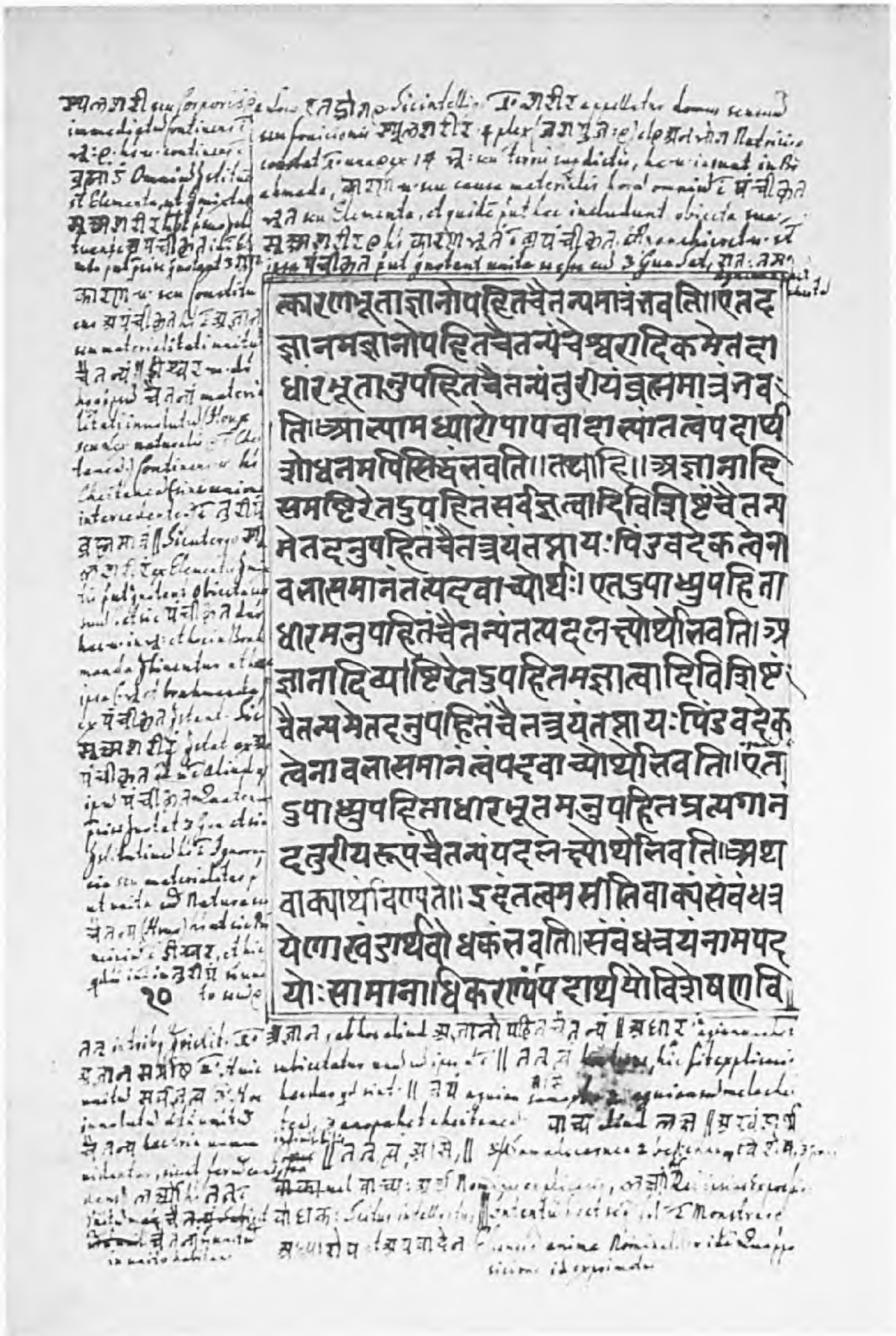

कारणभूताज्ञानोपहितचैतन्यमात्रं भवति। एतद
ज्ञानमज्ञानोपहितचैतन्यं चेश्वरादिकमेतदा
धारभूतानुपहितचैतन्यं तुरीयं ब्रह्ममात्रं भव
ति। अस्यामध्यारोपापवादाभ्यां तत्त्वंपदार्थ
शोधनमपि सिद्धं भवति। तथाहि। अज्ञानादि
समष्टिरेतदुपहितसर्वज्ञत्वादिविशिष्टं चैतन्य
मेतदनुपहितं चैतन्यं त्रयं तप्तायःपिंडवदेकत्वेना
वभासमानं तत्पदवाच्यार्थः। एतदुपाध्युपहिता
धारमनुपहितं चैतन्यं तत्पदलक्ष्यार्थो भवति। अ
ज्ञानादिव्यष्टिरेतदुपहितमल्पज्ञत्वादिविशिष्टं
चैतन्यमेतदनुपहितं चैतन्यं त्रयं तप्तायःपिंडवदेक
त्वेनावभासमानं त्वंपदवाच्यार्थो भवति। एत
दुपाध्युपहिताधारभूतमनुपहितं प्रत्यगान
दं तुरीयरूपं चैतन्यं पदलक्ष्यार्थो भवति। अथ
वाक्यार्थो वर्ण्यते। इदं तत्त्वमसीति वाक्यं संबंधत्र
येणाखंडार्थबोधकं भवति। संबंधत्रयं नाम पद
योः सामानाधिकरण्यं पदार्थयोर्विशेषणवि

20

28

शेष्यभावः। प्रत्यगात्मपदार्थयोर्लक्ष्यलक्षणभा
वश्चेति। तदुक्तं। सामानाधिकरण्यं च विशेषण
विशेष्यता लक्ष्यलक्षणसंबंधः पदार्थप्रत्यगात्म
नामिति। सामानाधिकरण्यसंबंधस्तावद्यथा
सोयं देवदत्त इति वाक्ये तत्कालविशिष्टदेवदत्त
वाचकसशब्दस्य एतत्कालविशिष्टदेवदत्तवाचकायं
शब्दस्य चैकस्मिन्पिंडे तात्पर्यसंबंधः। तथा तत्त्व
मसीति वाक्ये परोक्षत्वादिविशिष्टचैतन्यवाचक
तत्पदस्यापरोक्षत्वादिविशिष्टचैतन्यवाचकत्वं
पदस्य चैकस्मिंश्चैतन्ये तात्पर्यसंबंधः। विशेष
णविशेष्यभावसंबंधस्तु यथा। तत्रैव वाक्ये सशब्दा
र्थतत्कालविशिष्टदेवदत्तस्यायंशब्दार्थैत
त्कालविशिष्टदेवदत्तस्य चान्योन्यभेदव्यावर्त
कतया विशेषणविशेष्यभावः। तथात्रापि वाक्ये
तत्पदार्थपरोक्षत्वादिविशिष्टचैतन्यस्य त्वंपदा
र्थापरोक्षत्वादिविशिष्टचैतन्यस्य चान्योन्यभे
दव्यावर्तकतया विशेषणविशेष्यभावः। ल

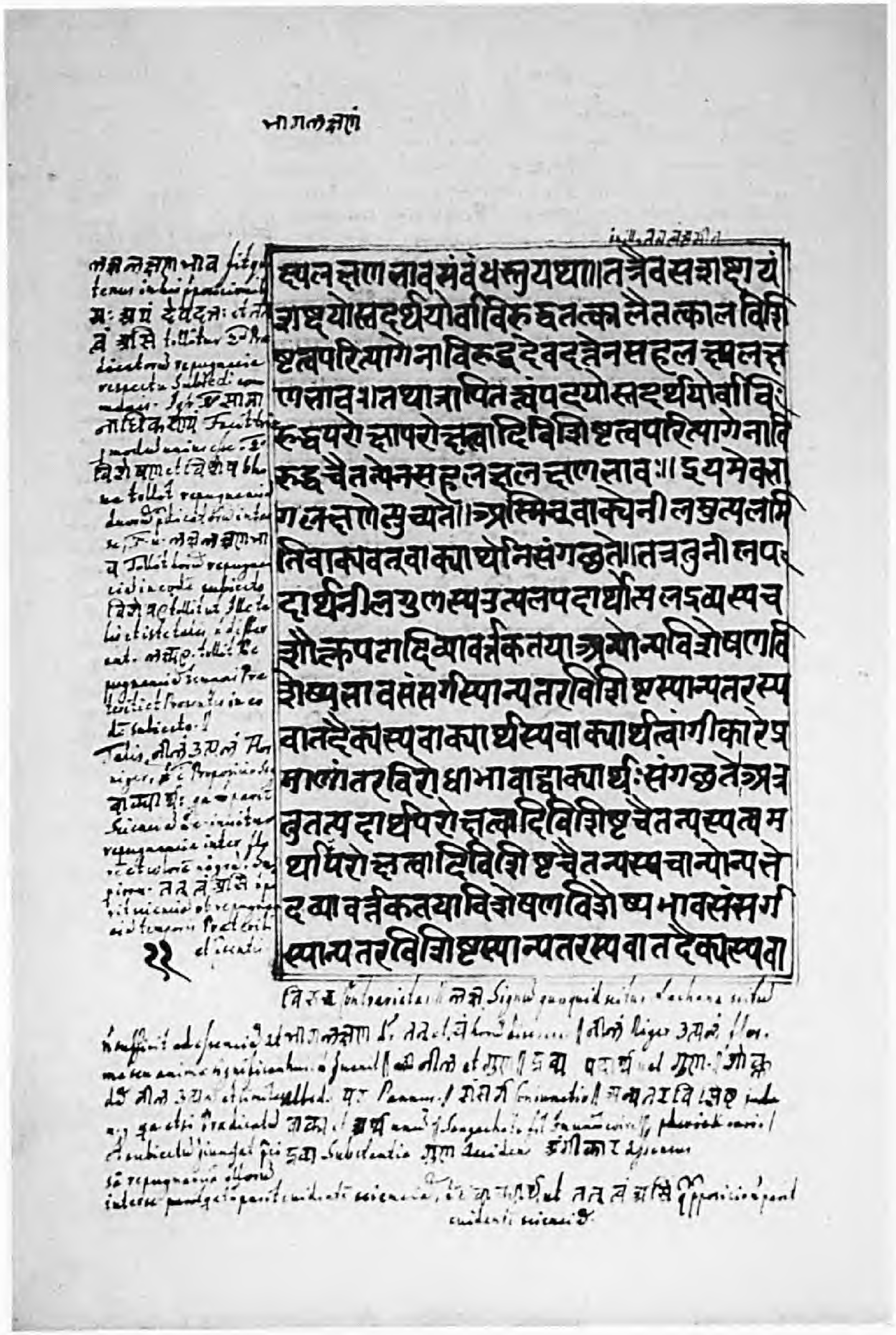

भागलक्षणा

स्थलक्षणा तावत्संभवे वस्तु यथा॥ तत्रैव सशाश्यं
शाष्ट्योस्तदर्थयोर्वा विरुद्धतत्कालैतत्कालविशि
ष्टत्वपरित्यागेनाविरुद्धदेवदत्तेन सहलक्ष
णा तावत्॥ तथात्रापि तत्त्वंपदयोस्तदर्थयोर्वा वि
रुद्धपरोक्षापरोक्षत्वादिविशिष्टत्वपरित्यागेनावि
रुद्धचैतन्येन सह लक्षणा तावत्॥ इयमेव भा
गलक्षणेत्युच्यते॥ अस्मिंश्च वाक्ये नीलमुत्पलमि
ति वाक्यवद्वाक्यार्थो न संगच्छते॥ तत्र तु नीलप
दार्थनीलगुणस्य उत्पलपदार्थोत्पलद्रव्यस्य च
शौक्ल्यपटादिव्यावर्तकतया अन्योन्यविशेषणवि
शेष्यभावसंसर्गस्यान्यतरविशिष्टस्यान्यतरस्य
वा तदैक्यस्य वाक्यार्थस्य वाक्यार्थत्वांगीकारे प्र
माणांतरविरोधाभावाद्वाक्यार्थः संगच्छते॥ अत्र
तु तत्पदार्थपरोक्षत्वादिविशिष्टचैतन्यस्य त्वंप
दार्थापरोक्षत्वादिविशिष्टचैतन्यस्य चान्योन्यभे
दव्यावर्तकतया विशेषणविशेष्यभावसंसर्ग
स्यान्यतरविशिष्टस्यान्यतरस्य वा तदैक्यस्य वा

22

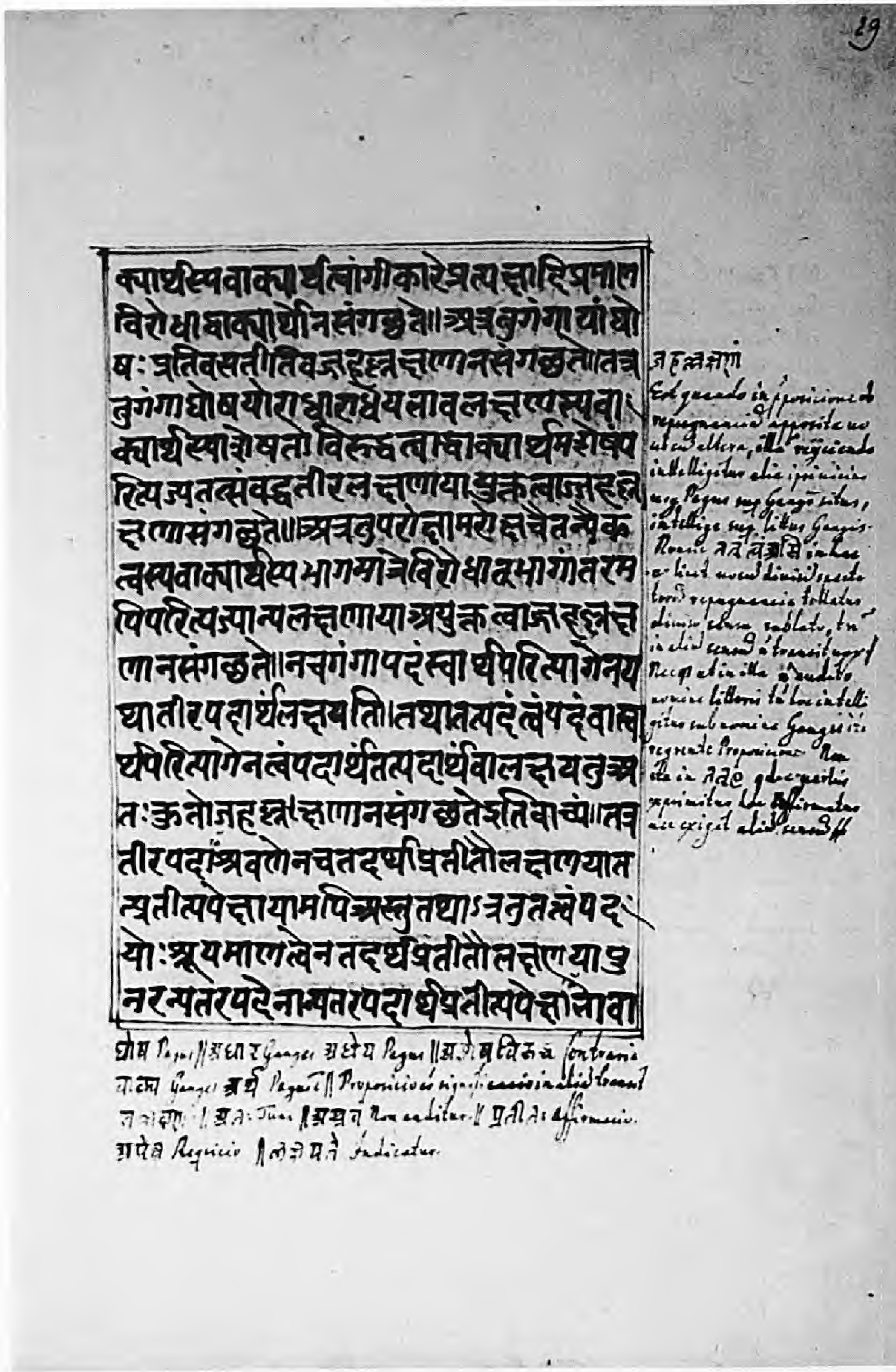

क्यार्थस्य वाक्यार्थत्वांगीकारे ऽत्यन्ताहितप्रमाण
विरोधाद्वाक्यार्थो न संगच्छते॥ अत्र तु गंगायां घो
षः प्रतिवसतीतिवज्जहल्लक्षणा न संगच्छते॥ तत्र
तु गंगाघोषयोराधाराधेयभावलक्षणस्य वा
क्यार्थस्याशेषतो विरुद्धत्वाद्वाक्यार्थमशेषप
रित्यज्य तत्संबद्धतीरलक्षणाया युक्तत्वाज्जहल्ल
क्षणा संगच्छते॥ अत्र तु परोक्षापरोक्षचैतन्यैक
त्वस्य वाक्यार्थस्य भागमात्रे विरोधाद्भागांतरम
पि परित्यज्यान्यलक्षणाया अयुक्तत्वाज्जहल्लक्ष
णा न संगच्छते॥ न च गंगापदं स्वार्थपरित्यागेन य
था तीरपदार्थं लक्षयति। तथा तत्पदं त्वंपदं वा स्वा
र्थपरित्यागेन त्वंपदार्थं तत्पदार्थं वा लक्षयत्वत्र
तः कुतो जहल्लक्षणा न संगच्छत इति वाच्यं॥ तत्र
तीरपदाश्रवणेन च तदर्थप्रतीतौ लक्षणया त
त्प्रतीत्यपेक्षायामपि अस्तु तथा ऽत्र तु तत्त्वंपद
योः श्रूयमाणत्वेन तदर्थप्रतीतौ लक्षणया पु
नरन्यतरपदेनान्यतरपदार्थप्रतीत्यपेक्षाभावा

ताश्च शोणो धावतीति वाक्यवत् अजहल्लक्ष-
णा न संगच्छते। तत्र शोणगुणगमनलक्षणस्य
वाक्यार्थस्य विरुद्धत्वात् तदपरित्यागेन तदाश्र-
याश्वादिलक्षणायां तद्विरोधपरिहारसंभवाद-
जहल्लक्षणा संभवति। अत्र तु परोक्षत्वापरोक्ष-
त्वादिविशिष्टचैतन्यैकत्वस्य वाक्यार्थस्य विरु-
द्धत्वात् तदपरित्यागेन तत्संबंधिनो यस्य कस्यचि-
दर्थस्य लक्षितत्वेपि तद्विरोधापरिहारादजह-
ल्लक्षणा न संभवत्येव। न च तत्पदं त्वंपदं वा स्वा-
र्थविरुद्धांशपरित्यागेनांशान्तरसहितं त्वंपदा-
र्थं तत्पदार्थं वा लक्षयतु अतः कथं प्रकारान्त-
रेण भागलक्षणांगीकरणमिति वाच्यं। एकेन पदे-
न स्वार्थांशपदार्थान्तरोभयलक्षणाया असं-
भवात् पदान्तरेण तदर्थप्रतीतौ लक्षणया पुन-
स्तत्प्रतीत्यपेक्षाभावाच्च। तस्माद्यथा सोयं दे-
वदत्त इति वाक्यं तदर्थो वा तत्कालैतत्काल-
विशिष्टदेवदत्तलक्षणस्य वाक्यार्थस्यांशे विरोधा

Ruber ... || परिहार ... || अंशान्तर ...
पद ... पदान्तर ...

१२

30

त्। विरुद्धतत्कालैतत्कालविशिष्टत्वांशं परि-
त्यज्याविरुद्धदेवदत्तांशमात्रं लक्षयति। तथा
तत्त्वमसीति वाक्यं तदर्थो वा परोक्षत्वापरोक्ष-
त्वादिविशिष्टचैतन्यैकत्वलक्षणस्य वाक्यार्थस्यां-
शे विरोधाद्विरुद्धं परोक्षत्वापरोक्षत्वादिवि-
शिष्टत्वांशं परित्यज्याविरुद्धमखंडचैतन्यमात्रं
लक्षयतीति। अथाधुनाहं ब्रह्मास्मीत्यनुभववा-
क्यार्थो वर्ण्यते। एवमाचार्येणाध्यारोपापवाद-
न्यायेन तत्त्वंपदार्थौ शोधयित्वा वाक्येनाखंडा-
र्थेऽवबोधितेऽधिकारिणोहं नित्यशुद्धबुद्धमुक्त-
सत्यस्वभावपरमानंदानंताद्वयं ब्रह्मास्मीत्य-
खंडाकाराकारिता चित्तवृत्तिरुदेति। सा तु चि-
त्प्रतिबिंबसहिता सती प्रत्यगभिन्नमज्ञातं परं ब्र-
ह्म विषयीकृत्य तद्गताज्ञानमेव बाधते। तदा
पटकारणतंतुदाहे पटदाहवत् अखिलकार-
णेऽज्ञाने बाधिते सति तत्कार्यस्याखिलस्य बाधित-
त्वात्तदंतर्भूताखंडाकाराकारिता चित्तवृत्ति

... || अधिकारी ... || प्रतिबिंब ...
विषयीकृत ... || बाध्यते ... || दाहे ...
... || अखंड चैतन्य Brahma ...
...

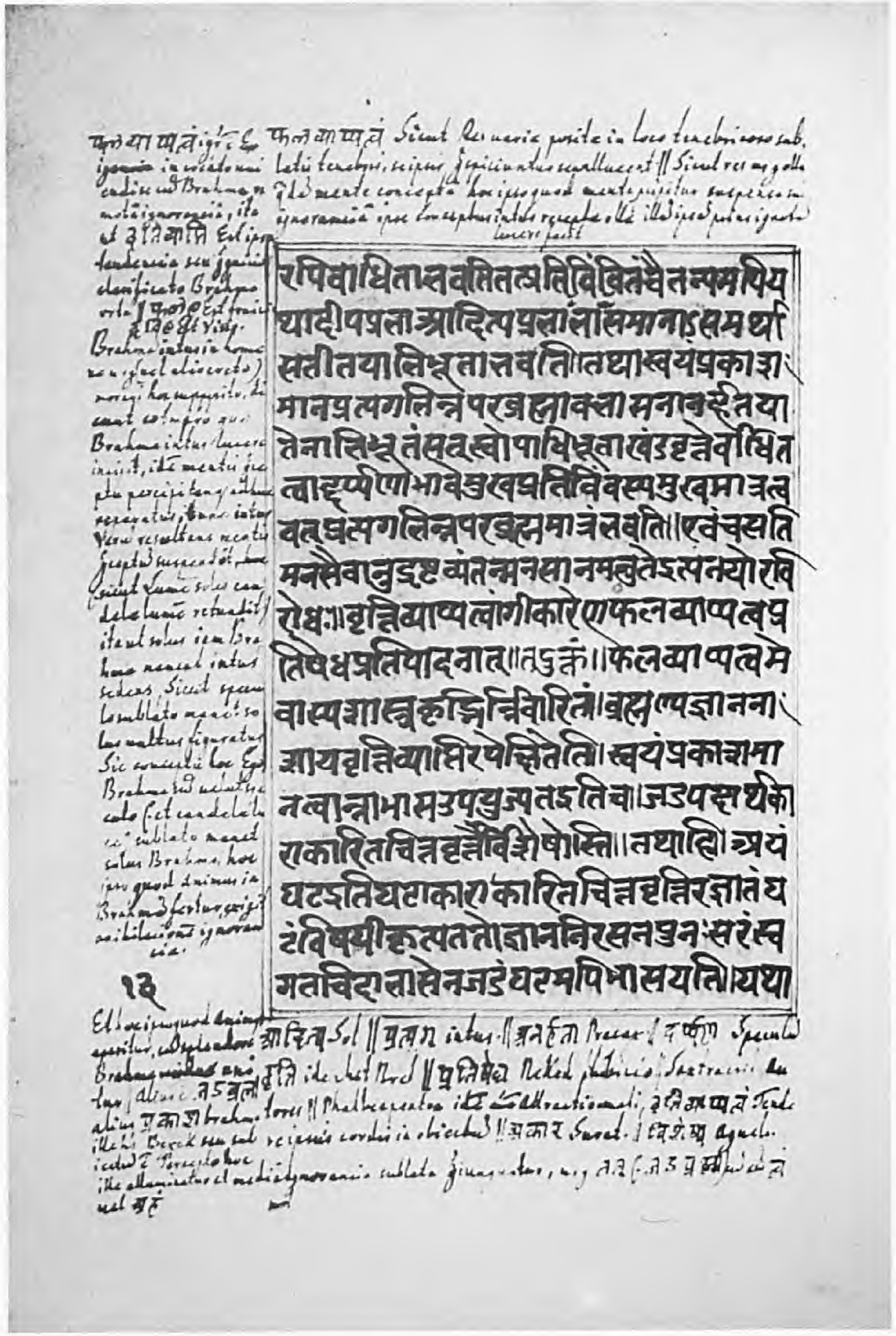

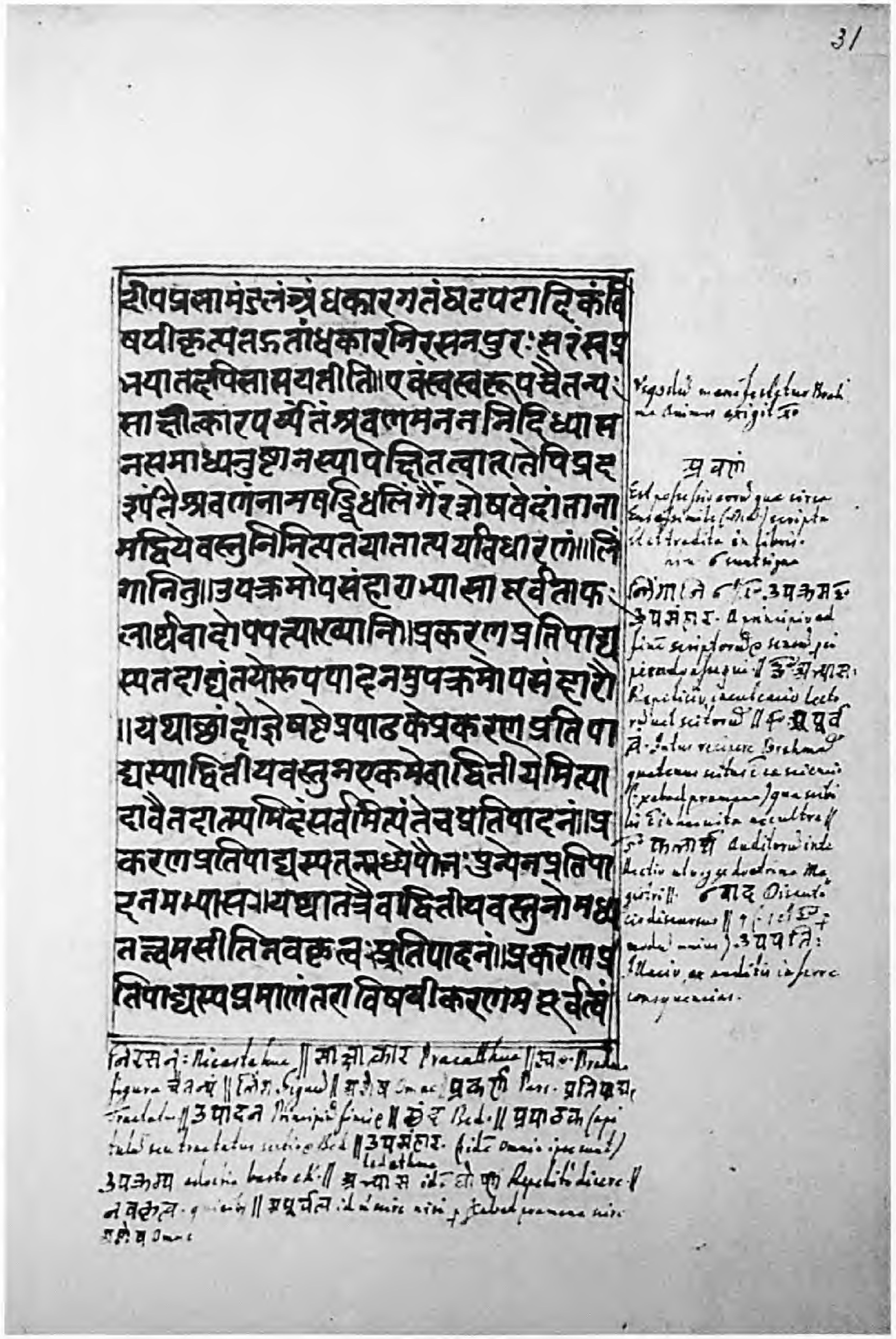
31

।यथा तत्रैवाद्वितीयवस्तुनो मानान्तराविषयी
करणं फलं तु प्रकरणप्रतिपाद्यार्थज्ञानस्य त
दनुष्ठानस्य च तत्र श्रूयमाणं प्रयोजनं यथा
तस्य तावदेव चिरं यावन्न विमोक्ष्ये अथ संपत्स्य इति अद्वितीय
वस्तुज्ञानस्य तत्प्राप्तिः प्रयोजनं श्रूयते। प्रक
रणप्रतिपाद्यस्य तत्र प्रशंसनमर्थवादः। यथा
तमादेशमप्राक्ष्यो येनाश्रुतं श्रुतं भवत्य
मतं मतमविज्ञातं विज्ञातमित्यद्वितीयवस्तुप्रशं
सनं। प्रकरणप्रतिपाद्यार्थसाधने तत्र श्रूयमा
णा युक्तिरुपपत्तिः। यथा तत्र सोम्यैकेन मृत्पिं
डेन सर्वं मृन्मयं विज्ञातं स्याद्वाचारंभणं विका
रो नामधेयं मृत्तिकेत्येव सत्यं इत्यादावद्वितीय
वस्तुसाधने विकारस्य वाचारंभणमात्रत्वे यु
क्तिः श्रूयते। मननं तु श्रुतस्याद्वितीयवस्तुनो
वेदान्तानुगुणयुक्तिभिरनवरतमनुचिंतनं।
विजातीयदेहादिप्रत्ययरहिताद्वितीयवस्तु

२४

32

सजातीयप्रत्ययप्रवाहो निदिध्यासन
। समाधिर्द्विविधः। सविकल्पको निर्विकल्पक
श्चेति। तत्र सविकल्पको नाम ज्ञातृज्ञानादिवि
कल्पलयानपेक्षयाद्वितीयवस्तुनि तदाका
राकारितायाश्चित्तवृत्तेरवस्थानं। तदा मृन्मय
गजादिभानेपि मृद्भानवत् द्वैतभानेप्यद्वैतं व
स्तु भासते। तदुक्तमभियुक्तैः। दृशिस्वरूपं गगनो
पमं परं सकृद्विभातं त्वजमेकमक्षरं। अलेपकं
सर्वगतं यदद्वयं तदेव चाहं सततं विमुक्त। निर्वि
कल्पकस्तु ज्ञातृज्ञानादिविकल्पलयापेक्षया
द्वितीयवस्तुनि तदाकाराकारिताया श्चित्तवृत्ते
रतितरामेकीभावेनावस्थानं। तदा तु जलाकारा
कारितलवणानवभासेन जलमात्रावभासवदद्व
द्वितीयवस्त्वाकाराकारितचित्तवृत्त्यनवभासे
नाद्वितीयवस्तुमात्रमवभासते। ततश्चास्य सुषु
प्तेश्चाभेदशंका न भवति। उभयत्र वृत्त्यभाने स
मानेपि तत्सद्भावासद्भावमात्रेण तयोर्भेदोपप

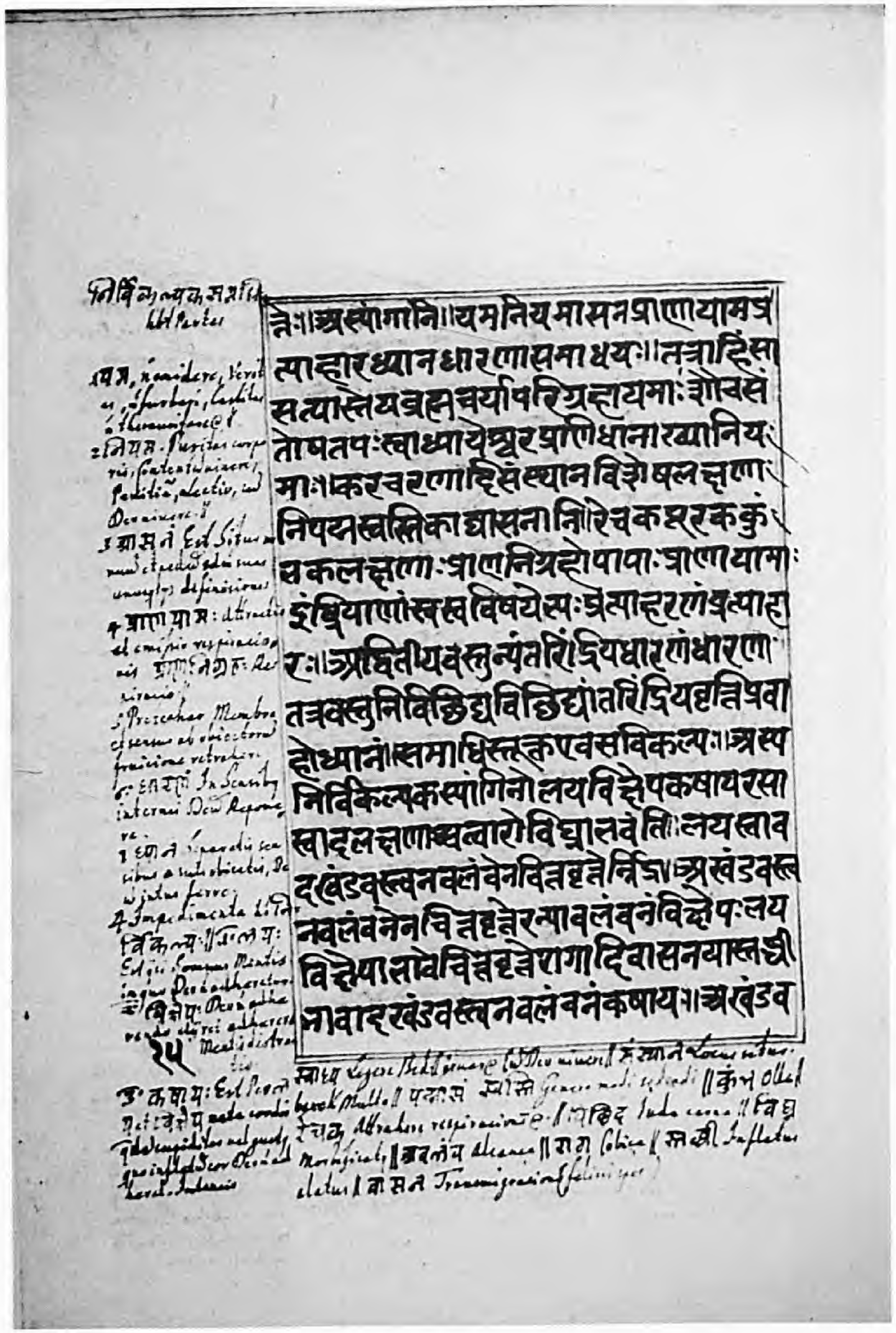

...नः॥ अस्यांगानि॥ यमनियमासनप्राणायामप्र
त्याहारध्यानधारणासमाधयः॥ तत्राहिंसा
सत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहायमाः॥ शौचसं
तोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानान्यानिय
माः॥ करचरणादिसंस्थानविशेषलक्षणा
निपद्मस्वस्तिकाद्यासनानि॥ रेचकपूरककुं
भकलक्षणाः प्राणनिग्रहोपायाः प्राणायामाः
इंद्रियाणां स्वस्वविषयेभ्यः प्रत्याहरणं प्रत्याहा
रः॥ अद्वितीयवस्तुन्यंतरिंद्रियधारणं धारणा
तत्रवस्तुनि विच्छिद्य विच्छिद्यांतरिंद्रियवृत्तिप्रवा
हो ध्यानं॥ समाधिस्तूक्त एव सविकल्पः॥ अस्य
निर्विकल्पकस्यांगिनो लयविक्षेपकषायरसा
स्वादलक्षणाश्चत्वारो विघ्नास्तवेति॥ लयस्ताव
दखंडवस्त्वनवलंबनेन चित्तवृत्तेर्निद्रा॥ अखंडवस्त्व
नवलंबनेन चित्तवृत्तेरन्यावलंबनं विक्षेपः॥ लय
विक्षेपाभावेपि चित्तवृत्ते रागादिवासनया स्तब्धी
भावादखंडवस्त्वनवलंबनं कषायः॥ अखंडव

२५

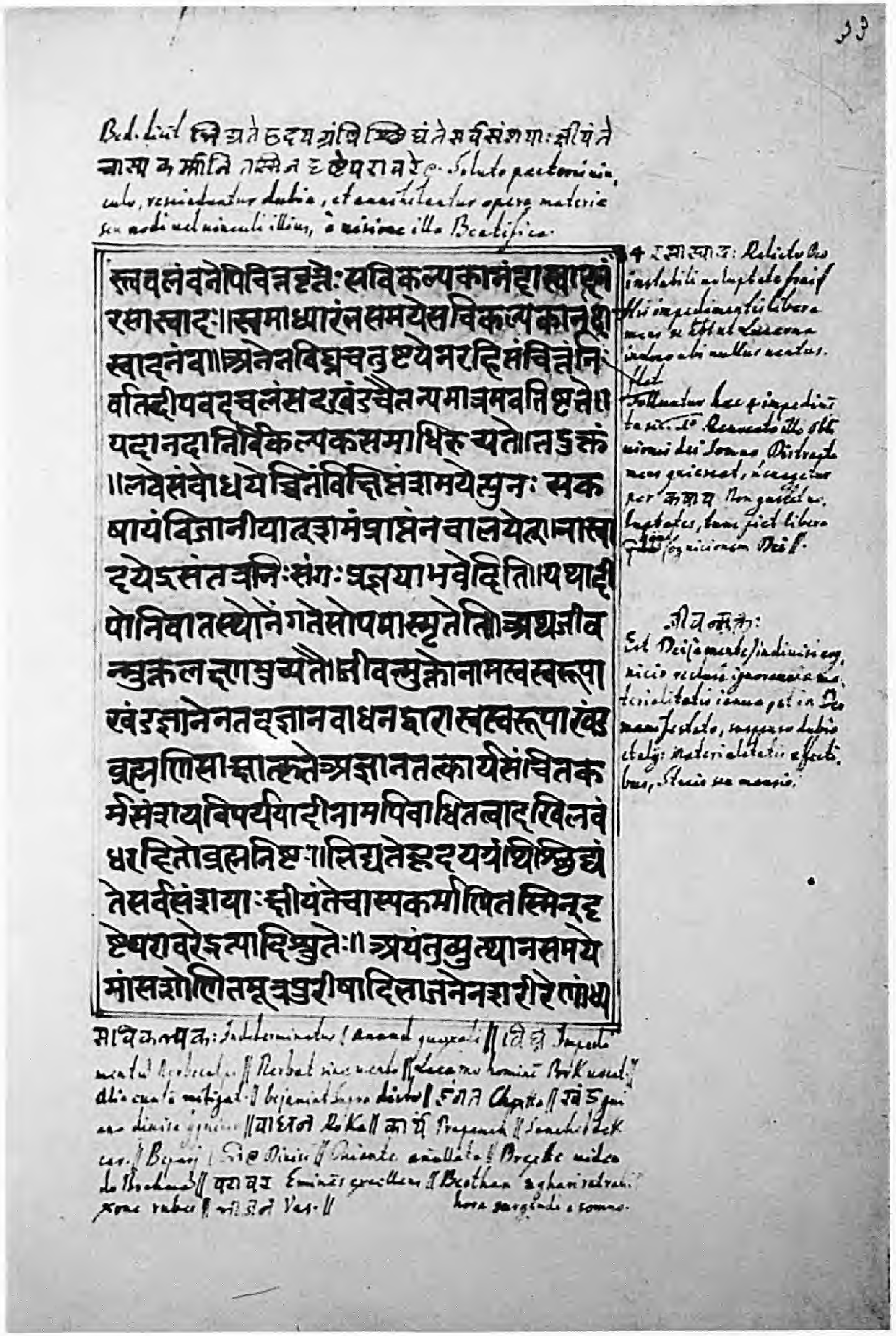

33

Bed. Lid. भिद्यते हृदयग्रंथिश्छिद्यंते सर्वसंशयाः क्षीयंते चास्य कर्माणि तस्मिन् दृष्टे परावरे &c. Soluto pectoris vinculo, resciduntur dubia, et annihilantur opera materiae seu nodi vel vinculi illius, à visione illa Beatifica.

स्त्ववलंबनेपि चित्तवृत्तेः सविकल्पकानंदास्वादनं
रसास्वादः॥ समाध्यारंभसमये सविकल्पकानंदा
स्वादनं वा॥ अनेन विघ्नचतुष्टयेन रहितं चित्तं नि
र्वातदीपवदचलं सदखंडचैतन्यमात्रमवतिष्ठते
यदा तदा निर्विकल्पकसमाधिरुच्यते॥ तदुक्तं
॥ लये संबोधयेच्चित्तं विक्षिप्तं शमयेत्पुनः सक
षायं विजानीयाच्छमप्राप्तं न चालयेत्॥ नास्वा
दयेद्रसं तत्र निःसंगः प्रज्ञया भवेदिति॥ यथादी
पो निवातस्थो नेंगते सोपमा स्मृतेति॥ अथ जीव
न्मुक्तलक्षणमुच्यते॥ जीवन्मुक्तो नाम स्वस्वरूपा
खंडब्रह्मज्ञानेन तदज्ञानबाधनद्वारा स्वस्वरूपाखंड
ब्रह्मणि साक्षात्कृतेऽज्ञानतत्कार्यसंचितक
र्मसंशयविपर्ययादीनामपि बाधितत्वादखिलबं
धरहितो ब्रह्मनिष्ठः॥ भिद्यते हृदयग्रंथिश्छिद्यं
ते सर्वसंशयाः क्षीयंते चास्य कर्माणि तस्मिन्दृ
ष्टे परावरे इत्यादिश्रुतेः॥ अयं तु व्युत्थानसमये
मांसशोणितमूत्रपुरीषादिभाजनेन शरीरेणांध्य

4 रसास्वादः: Relicto Deo instabili voluptate fruitur. Hisi impedimentis libera mens ... instar Lucernae ... ubi nullus ventus. flat.

Tollantur haec 4 impedimenta ... Renovato illo obliviosi ... Somno, Distractione quiescat, ... per कषाय ... voluptates, tunc fiet libera ... cognitionem Dei.

जीवन्मुक्तः:
Est Dei (à mente) individui cognitio ... ignorantia materialitatis ... in Deo manifestato, ... dubio ... materialitatis affectibus, ...

साविकल्पकः: Subdeterminatus ... Anand gustati ... Impedimentum ... Abi ... Chapte ... Prapanch ... Bojaq ... Divini ... Brahman ... परावर Eminens ... Bruthan ... hora surgendi e somno.

Bed hirt सचक्षुरचक्षुरिवसकर्णोऽकर्णइवेत्यादि

Ita ego ... [illegible]

मांद्यपंग्वादिमाज्ञनेनेंद्रियग्रामेणाशनायापिपासा
शोकमोहादिमाज्ञनेनांतःकरणेन च तत्तत्पूर्ववा
सनया क्रियमाणानि कर्माणि भुज्यमानानि ज्ञाना
विरुद्धारब्धफलानि च पश्यन्नपि बाधितत्वात्पर
मार्थतो न पश्यति। यथेंद्रजालमिति ज्ञानवान्
तदिंद्रजालं पश्यन्नपि परमार्थमिदमिति न पश्य
ति। सचक्षुरचक्षुरिव सकर्णोऽकर्णइवेत्यादिश्रु
तेः॥ उक्तं च॥ सुषुप्तवज्जाग्रति यो न पश्यति द्वयं च
पश्यन्नपि चाद्वयत्वतः॥ तथापि कुर्वन्नपि निःक्रि
यश्च यः स आत्मविन्नान्य इतीह निश्चयः॥ अस्य ज्ञा
नात्पूर्वं विद्यमानानामिवाहारविहारादीनामनु
वृत्तिवच्छुभवासनानामेवानुवृत्तिर्भवति। शुभाशु
भयोरौदासीन्यं वा। तदुक्तं। बुद्धाद्वैतसतत्वस्य यथे
ष्टाचरणं यदि। शुनां तत्वदृशां चैव को भेदोऽशुचिभ
क्षणे इति ब्रह्मवित्वं तथा मुक्त्वा स आत्मज्ञो न चेत
र इति। तदानीममानित्वादीनि ज्ञानसाधनानि अ
द्वेष्टृत्वादयः सद्गुणाश्चालंकारवदनुवर्तंते। त

Solute ... [illegible marginal notes in Latin]

२६

[illegible notes in Latin] ... Paramarth ... Brahmen ... Sicut ...

31

BIBLIOTECA NAZ. CENTR. VITTORIO EMANUELE

दुक्तं॥ उत्पन्नात्मावबोधस्य ह्यद्वेष्टृत्वादयो गुणाः
अयत्नतो भवंत्यस्य न तु साधनरूपिणः॥ किं बहु
ना॥ अयं देहयात्रामात्रार्थमिच्छानिच्छापरेच्छाप्रापि
तानि सुखदुःखलक्षणान्यारब्धफलान्यनु
भवन्नंतःकरणाभासादीनामवभासकः स
न्तदवसाने प्रत्यगानंदपरब्रह्मणि प्राणे ली
ने सत्यज्ञानतत्कार्यसंस्काराणामपि विनाशात्
परमकैवल्यमानंदैकरसमखिलभेद
प्रतिभासरहितमखंडब्रह्मावतिष्ठते॥ न तस्य
प्राणा उत्क्रामंत्यत्रैव समवनीयंते॥ विमुक्तश्च वि
मुच्यत इति श्रुतेः॥ ॥इति श्रीमत्परमहंसपरिव्रा
जकाचार्यसदानंदकृतो वेदांतसारः संपूर्णः॥ ॥

[illegible notes in Latin] ... Brahma ... Corpus relinquente ...